

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

12. (122.) évfolyam, 1. szám

Megjelent: 2017. február

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Dr. Luszcz Viktor

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu
Telefon: 474 5554
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofigetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofigetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2017.010/1

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Farkas Szabolcs, a szerkesztőbizottság elnöke

*Bana Zsuzsanna, dr. Baticz Csaba, dr. Botos-Penyigey Krisztina,
Dürr János, dr. Gonda Imre, dr. Jókúti András, dr. Lábady Péter,
dr. Németh Gábor*

12. (122.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

12. (122.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

2017. február

Dr. Ferge Zsigmond

**A számítógépi programok jogi védelme – a számítógépi programok „használt”
másolatainak nem eredeti adathordozókon történő értékesítése**

Dr. Millisits Endre

**Térbeli védjegy megkülönböztetőképességének feltételei –
az Európai Bíróság ítélete a Rubik-kocka-ügyben**

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila

**A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének
főbb jellemzői 2016 második felében**

Dr. Tószegi Zsuzsanna

**A magyar szellemitulajdon-védelmi rendszer, valamint a hatósági feladatkör
kialakulása és fejlődése a millenniumtól napjainkig**

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jegesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1081 Budapest, II. János Pál pápa tér 3., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipo.gov.hu, anna.manyoki@hipo.gov.hu, tel.: 474 5554).

TARTALOM

<i>Dr. Ferge Zsigmond</i>	A számítógépi programok jogi védelme – a számítógépi programok „használt” másolatainak nem eredeti adathordozókon történő értékesítése	7
<i>Dr. Millisits Endre</i>	Térbeli védjegy megkülönböztetőképességének feltételei – az Európai Bíróság ítélete a Rubik-kocka-ügyben	34
<i>Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila</i>	A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2016 második felében	40
<i>Dr. Tószegi Zsuzsanna</i>	A magyar szellemitulajdon-védelmi rendszer, valamint a hatósági feladatkör kialakulása és fejlődése a millenniumtól napjainkig	67
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	108
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből		149
Könyv- és folyóiratszemle		179
Summaries		220

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	Legal protection of computer programs – sale of “used” copies of computer programs on non-original data carriers	7
<i>Dr Endre Millisits</i>	Terms of distinctive character of a 3d trademark – judgment of the european court in the Rubik’s cube case	34
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the second half of 2016	40
<i>Dr Zsuzsanna Tószegi</i>	The birth and development of the Hungarian intellectual property protection system and the official tasks related thereto from the Millennium up till today	67
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	108
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		149
Review of books and periodicals		179
Summaries		220

SOMMAIRE

<i>Dr Zsigmond Ferge</i>	La protection juridique des programmes d'ordinateur – La vente des copies de sauvegarde des programmes d'ordinateur sur des supports physiques qui ne sont pas d'origine 7
<i>Dr Endre Millitsits</i>	Les conditions du caractère distinctif d'une marque tridimensionnelle – le jugement de la Cour de justice européenne dans l'affaire Rubik's Cube 34
<i>Dr Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office Hongrois de la Propriété Intellectuelle dans la deuxième moitié de 2016 40
<i>Dr Zsuzsanna Tószegi</i>	La formation et développement du système hongrois de la propriété intellectuelle et des fonctions officielles du millénaire jusqu'à nos jours 67
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger 108
Avis d'expert choisis du Corps des Experts en Droits d'Auteur 149	
Revue des livres et périodiques 179	
Summaries 220	

INHALT

<i>Dr. Zsigmond Ferge</i>	Der rechtliche Schutz der Computerprogramme – der Verkauf der „gebrauchten“ Kopien der Computerprogramme auf nicht originalen Datenträger	7
<i>Dr. Endre Millisits</i>	Die Bedingungen der Unterscheidungskraft einer dreidimensionalen Marke – der Urteil des Gerichtshofs der Europäischen Union im Fall Rubik's Cube	34
<i>Dr. Csaba Baticz – Attila Péteri</i>	Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in zweiten Hälfte von 2016	40
<i>Dr. Zsuzsanna Tószegi</i>	Die Herausbildung und Entwicklung des ungarischen Systems des geistigen Eigentums und des Aufgabenbereich vom Millennium bis zu unseren Tagen	67
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	108
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht		149
Übersicht von Büchern und Zeitschriften		179
Summaries		220

A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMOK JOGI VÉDELME – A SZÁMÍTÓGÉPI PROGRAMOK „HASZNÁLT” MÁSOLATAINAK NEM EREDETI ADATHORDOZÓKON TÖRTÉNŐ ÉRTÉKESÍTÉSE

A számítógépi programok mindennapi életünkben jelentős, néhány iparágban kiemelkedően fontos szerepet játszanak. Sajátos vonásuk, hogy fejlesztésük jelentős emberi, műszaki és pénzügyi erőforrásokat igényel, miközben az önálló fejlesztésükhöz szükséges költségek töredékéért másolhatók.

Az Európai Unió joga mint jogi keret a számítógépi programok védelme terén egyelőre arra korlátozódik, hogy a tagállamok a számítógépi programokat a szerzői jog alapján irodalmi műként védelemben részesítik, ezen túl arra, hogy kit és mit lehet védelemben részesíteni, a védelemben részesülő személyek milyen kizárólagos jogokkal bírnak bizonyos cselekmények engedélyezése vagy megtiltása érdekében, valamint hogy a védelmi idő milyen tartamú legyen.

A „számítógépi program” fogalma a programok valamennyi formáját magában foglalja, beleértve a hardverbe beépített programokat is. Ezek funkciója abban áll, hogy a számítógépes rendszer többi elemével és a felhasználókkal kapcsolatba lépjenek és azokkal együttműködjenek.

A szerzői jogi védelem magában foglalja az anyagi hordozón rögzített művek terjesztésének engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogot. Az eredeti műnek, illetve többszörözött példányának a jogosult vagy annak hozzájárulásával más által megvalósított első, Európai Unión belüli eladása kimeríti az adott műpéldány EU-n belüli újraeladásának engedélyezésére irányuló jogot.¹

A német és az amerikai jogból eredő jogkimerülés elve arra irányul, hogy egyensúlyt teremtsen a szellemi tulajdon-jogok szükséges védelme – amely jogok főszabály szerint felhasználási monopóliumot biztosítanak a jogosultak számára – és az áruk szabad mozgásának követelményei között. Ez az elv, amely a szellemi tulajdon jogosultjának kizárólagos jogát az e joggal érintett termék első forgalomba hozatalára korlátozza, „azon jogi koncepció ... kifejeződése ... , amely szerint [ez] a jog nem teszi lehetővé valamely eredeti termék terjesztésének megakadályozását azt követően, hogy azt forgalomba hozták”²

* Jogtanácsos, külkereskedelmi szakjogász, fergezs@freemail.hu.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve, 2009. április 23., a preambulum 2., 3., 6., 10., 28. bekezdése, kivonat.

² Yves Bot főtanácsnok idézi az indítvány 15–16. lábjegyzetében: 2012. április 24-i Axel W. Bierbach, a UsedSoft GmbH felszámolója kontra Oracle International Corp., C 128/11. sz. ügy, ECLI:EU:C:2012:234, 43. pont. Az elv eredetéről és indokairól lásd *Brigitte Castell*: L' „épuisement” du droit intellectuel en droits allemand, français et communautaire, PUF, Párizs, 1989 és *Friedrich-Karl Beier*: La territorialité du droit des marques et les échanges internationaux. *Journal du droit international*, 1971, p. 5.

A belső határok nélküli térség megvalósításának célja az Európai Bíróságot arra indította, hogy ezt a szabályt az Európai Unió jogrendjébe is belefoglalja.

A jogkimerülési szabály szerint ha a szellemi tulajdon-jogok jogosultja az egyik tagállam területén forgalomba hozta termékeit, elveszíti a lehetőséget, hogy hasznosítási monopóliumára való hivatkozással megtiltsa e termékek más tagállamba való behozatalát. E szabály gazdasági indokát az a megfontolás képezi, amely szerint a párhuzamos jogok jogosultja nem húzhat aránytalan hasznot joga felhasználásából, ami akkor lehetne a helyzet, ha e gazdasági előnyből az EU belső határainak minden egyes átlépése során részesülhetne.

Aleksandrs Ranks és Jurijs Vasiļevičs (a továbbiakban: vádlottak) ügyében a Microsoft Corp. (a továbbiakban: Microsoft) szerzői jogi jogosult által, jogainak állítólagos megsértése miatt, a számítógépi programok eredeti adathordozótól eltérő adathordozón rögzített másolatainak értékesítését követően indított büntetőeljárás során a Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesu kolēģija (a rigai regionális bíróság büntetőkollégiuma, Lettország) előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesztett az Európai Bíróság (EUB) elé. Az eljárás formálisan a szerzői jogi védelem alá tartozó alkotások bünszövegségben elkövetett jogellenes értékesítése, más személyek védjegyének szándékos és jogellenes, a törvény által védett jogokat és személyes érdekeket súlyosan megsértő használata, valamint számítógépi programok használt másolatainak nem eredeti fizikai adathordozókon történő, online piacon keresztüli értékesítése vonatkozásában bejegyzetlen kereskedelmi tevékenység gyakorlása miatt indult.³

A büntetőjogi jogkövetkezményeket az ügy szerzői jogi összefüggései jelentős mértékben meghatározták. A szerzői jog büntetőeljárás során felvetett sérelmének kérdései a büntetőeljárás további folytatása szempontjából „előkérdésnek” számítottak, hiszen az eljárás további folytatása igen jelentős részben az EUB határozatától függött.

A számítógépi programok szerzői jogi védelme adott esetben nem sértheti az egyéb oltalmi formák alkalmazását. E jogi teljesítmények hatékony védelme érdekében a kapcsolódó jogágak jogkövetkezményei a tényállás összetettségére tekintettel együttesen vagy külön-külön is alkalmazhatóak.

Aleksandrs Ranks és Jurijs Vasiļevičs ügyében a szerzői jogi szabályozás értelmezése húzza meg annak a határait, hogy mely cselekvések vagy magatartások végezhetők vagy tanúsíthatók a szerző engedélyével, hogy hol vannak a szabad felhasználás határai, illetve honnan valósít meg a cselekvés, magatartás szabálysértési vagy büntetőjogi tényállást.

Az előzetes döntéshozatali eljárás a tagállami bíróságok számára lehetővé teszi, hogy az előttük folyamatban lévő jogvita keretében az uniós jog értelmezésére vagy valamely uniós jogi szabályozás érvényességére vonatkozó kérdést terjesszenek az Európai Bíróság elé, amely a tagállami bíróság előtti jogvitát nem dönti el. Az ügy e határozat alapján történő

³ Az EUB 2016. október 12-i ítélete, C 166/15. sz. ügy, ECLI:EU:C:2016:762 Aleksandrs Ranks és Jurijs Vasiļevičs ellen a Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūra és a Microsoft Corp. részvételével folytatott büntetőeljárásban.

elbírálása a nemzeti bíróság feladata. Az EUB határozata a tartalmilag hasonló kérdésben eljáró más nemzeti bíróságokat is köti.

Abban a kérdésben, hogy a vádlottak követtek-e el és milyen bűncselekményt, sem a büntetőbíróságot, sem az ügyészt a más eljárásban megállapított tényállás, illetőleg az abban hozott határozat nem köti. Jelen esetben azonban az előkérdés tisztázása során hozott határozat megállapításai nem mellőzhetőek, a megállapításaitól való eltérés lehetősége – még a büntetőbíróság indokolása mellett is – meglehetősen korlátozottnak tűnik.

Ézt az jelenti, hogy az ügyben a büntetőjogi felelősség ténybeli és jogi alapja felől csak az erre feljogosított és kötelezett, lett büntetőbíróság határozhat jogerősen, vagyis azt a kérdést, hogy történt-e bűncselekmény, kizárólag a tagállami bíróság – a büntetőeljárás lefolytatása során – jogosult eldönteni. Irányadó ez abban az esetben is, ha az ügyben más hatóság akár a büntetőjogi felelősség alapjául szolgáló tényállás egészéről, akár annak egy részéről már érdemben határozott. Abban az esetben azonban, ha a lényegi kérdések eldöntésének előfeltételére valamilyen előzetes kérdés más hatóság általi – jelen esetben az EUB előzetes döntéshozatali eljárásában történő – elbírálása elengedhetetlen, szükséges, hogy ennek idejére a büntetőeljárás felfüggesztésére kerüljön sor.

Kérdés, hogy adott esetben az előkérdésben döntést hozó EUB határozatában szereplő tényállási elemektől, illetve azok súlyától és az EUB következtetéseitől a lett gazdasági és pénzügyi bűnügyek bírósága, a rigai regionális bíróság büntetőkollégiuma, az eljárás során eltér-e, és ha igen, milyen mértékben.

Az elkövetett cselekmények idején hatályos irányelvről

A lett gazdasági és pénzügyi bűnügyek ügyészségének előzetes döntéshozatal iránti kérelme a számítógépi programok jogi védelméről szóló, 2009. április 23-i 2009/24/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikk (2) bekezdésének és 5. cikk (1) és (2) bekezdésének értelmezésére vonatkozik. Az irányelv az e területen elfogadott hatályos irányelvekben – így különösen a 91/250/EGK, a 92/100/EGK, a 93/83/EGK, a 93/98/EGK és a 96/9/EK irányelvben – megfogalmazott alapelveken és szabályokon nyugszik, azokat továbbfejleszti, illetve az információs társadalom összefüggésébe helyezi. Rendelkezései – hacsak eltérően nem rendelkezik – a korábbi irányelveket nem érintik. Tárgya a szerzői jog és a szomszédos jogok védelme a belső piac keretében, különös tekintettel az információs társadalomra. A számítógépi program olyan parancsok csoportját jelöli, amelyek célja annak lehetővé tétele, hogy egy számítógép egy adott feladatot vagy funkciót ellásson. Az előkészítő dokumentációt, amennyiben lehetővé teszi egy ilyen program létrehozását, szintén védi a számítógépi programra alkalmazható szerzői jog. A számítógépi programok bármely formában történő kifejezése azokra a kifejezési formákra vonatkozik, amelyek felhasználásuk esetén lehetővé teszik, hogy a számítógépi program ellássa azt a feladatot, amelyre létrehozták. A szerzői jog

olyan mű vonatkozásában alkalmazandó, amely eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása.

A vádlottak ügyében a kérdés lényegében az volt, hogy a Microsoft számítógépes programjainak a vádlottakhoz került példányainak, a számítógépi programok eredeti adathordozótól eltérő adathordozón rögzített másolatainak a viszonteladása jogszerű volt-e.

Az EUB elöljáróban emlékeztetett arra, hogy a 2009/24 irányelv – a számítógépi programok jogi védelméről szóló 91/250 irányelvet hatályon kívül helyező 10. cikke – a 11. cikke szerint 2009. május 25-én lépett hatályba. Mivel a vádlottak ellen 2001. december 28. és 2004. december 22. között elkövetett cselekmények miatt indult az eljárás, így a jogvita idején a 2009/24 irányelv még nem volt hatályos, az ügy elbírálására a 91/250 irányelvet kellett alkalmazni. A 91/250 irányelv által elérni kívánt cél a számítógépi programok védelmének biztosítása minden olyan többszörözéssel szemben, amelyet a jogosult nem engedélyezett.

Az irányelv szerint a szerzői jog jogosultját megillető terjesztési jog kimerülésére, a bevezető 4. cikkének (2) bekezdésére, továbbá az e jogosultat megillető kizárólagos többszörözési jog alóli kivételekről rendelkező 5. cikkének (1) és (2) bekezdésére vonatkozó szabályt úgy kell értelmezni, mint amelyek a 91/250 irányelv ezeknek megfelelő rendelkezéseire, annak 4. cikke a) és c) pontjára, valamint 5. cikke (1) és (2) bekezdésére hivatkoznak.

A 4. cikk a) és c) pontja:

„Az 5. és 6. cikk rendelkezéseire is figyelemmel, a jogosult 2. cikk szerinti kizárólagos jogai magukban foglalják az alábbi cselekmények elvégzését vagy engedélyezését:

a) a számítógépi program bármely eszközzel és bármely formában, részben vagy egészben történő tartós vagy időleges többszörözése. Amennyiben a számítógépi program betáplálása, megjelenítése, futtatása, továbbítása vagy tárolása szükségessé teszi az ilyen többszörözést, az ilyen cselekményhez szükséges a jogosult engedélye;

...

c) a számítógépi program vagy másolatai bármilyen formában történő nyilvános terjesztése, beleértve a bérbeadást is. A program valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli terjesztésére vonatkozó jogot, a számítógépi program vagy valamely másolata további bérbeadásának ellenőrzéséhez való jog kivételével.”

Az 5. cikk (1) és (2) bekezdése:

„(1) Külön szerződéses kikötés hiányában a 4. cikk a) és b) pontjában foglalt cselekményekhez nem szükséges a jogosult engedélye, ha azokra azért van szükség, hogy a számítógépi programot az azt jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is.

(2) Szerződéssel nem zárható ki, hogy a számítógépi program jogszerű felhasználója biztonsági másolatot készítsen, amennyiben az az említett felhasználáshoz szükséges.”

A tényállás

2001. december 28. és 2004. december 22. között az előzetes megállapodás alapján közösen eljáró vádlottak a Soft Home Trading Group képviselőinek adták ki magukat, és az e-Bay-en keresztül, a weboldal által kínált online értékesítési felületen szerzői jogi védelem alá eső számítógépi programok több mint 3000 másolatát értékesítették.

Az értékesített „Windows 95”, „Windows 98”, „Windows 2000 Professional”, „Windows Millenium”, „Windows XP Home 2002”, „Office 2000 Professional”, „Office XP Small Business” és „Office 2003” megnevezésű számítógépi programok szerzői jogi jogosultja a Microsoft.

A nyomozás során bár a vádlottak által az értékesítések során szerzett teljes összeget nem lehetett pontosan megállapítani, azonban bizonyítást nyert, hogy a www.ebay.com weboldal által biztosított „PayPal” fizetési rendszeren keresztül 229 724,67 euró összeget kaptak.

Az értékesítések során a vádlottak eladták többek között:

- a „Windows Millenium Edition” program egy másolatát, amely licencfeltételei szerint kizárólag új számítógéppel együtt értékesíthető („for distribution only with a new PC”);
- a „Windows 2000 Professional OEM” program két másolatát (használati útmutatóval és eredetiségigazolással), amelyek a szakértő szerint a „Microsoft Windows 2000 Professional” program kompaktlemezének és telepítőprogramjának illegális többszörözései;
- a „Windows 98 Second Edition OEM” program harminc másolatát (használati útmutatóval és eredetiségigazolással), amelyek a szakértő szerint a „Microsoft Windows 98 Starts Here 4/98” és a „Microsoft Windows 98 Second Edition” program kompaktlemezének és telepítőprogramjának illegális többszörözései.

A lett gazdasági és pénzügyi bűnügyek ügyészsége kérdése lényegében az volt, hogy a Microsoft számítógépes programjainak a vádlottakhoz került példányainak a számítógépi programok eredeti adathordozótól eltérő adathordozón rögzített másolatainak a viszonteladása jogszerű volt-e. A számítógépi program bármely jogsértő példánya a tagállam jogszabályai alapján lefoglalható.

A vádlottakkal szemben:

- szerzői jogi védelem alá tartozó, a szerzői jogot egyéb módon sértő eszköz révén többszörözött vagy felhasznált tárgyak bünszervezetben történő értékesítése,⁴

⁴ A 2002. október 17-én hatályos lett büntető törvénykönyv 149. cikkének (3) bekezdése.

- más személy védjegyének szándékos és jogellenes használata, ezzel súlyosan sértve a törvény által védett egyéni jogokat és érdekeket,⁵ valamint
- kereskedelmi tevékenység nyilvántartásba vétel nélküli folytatása, ezzel súlyosan sértve a törvény által védett egyéni érdekeket⁶

tényállást megvalósító bűncselekmények elkövetése miatt folyt a büntetőeljárás.

2012. január 3-i ítéletével a Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa (Riga város Vidzeme kerületi bírósága, Lettország) megállapította, hogy a vádlottak a szerzői jog által védett alkotások jogellenes, bünszövegségben elkövetett eladásában, valamint más személy védjegyének szándékos és jogellenes használata bűncselekmény elkövetésben bűnösök, és a kár részleges és az eljárási költségek teljes megtérítésére ítélte őket. A bíróság a kereskedelmi tevékenység nyilvántartásba vétel nélküli folytatása bűncselekményben bűnösségüket nem állapította meg.

A másodfokú ítélet a fellebbezett ítéletnek azt a részét, amelyben a vádlottakat bűnösnek találta – a szerzői jog által védett alkotások jogellenes, bünszövegségben elkövetett eladásában és más védjegyének jogellenes használatában –, valamint a rájuk büntetést kiszabó rendelkezéseket helybenhagyta. Az ítélet ellen az ügyészség és A. Ranks és J. Vasiļevičs is felülvizsgálati kérelemmel élt az Augstākās tiesas Senātnā (a Legfelsőbb Bíróság Szenátusa, Lettország), amely 2013. október 13-i végzésével hatályon kívül helyezte a Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesu kolēģija ítéletét, és újbóli tárgyalásra az ügyet a fellebbviteli bíróság elé visszautalta.

Az ügy újbóli vizsgálata során A. Ranks és J. Vasiļevičs kérésére a Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesu kolēģija a vádlottak és az ügyész által is többször hivatkozott, az EUB UsedSoft-ügyben hozott ítélete⁷ rendelkezéseinek releváns voltát érintő kétségei miatt – a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének és 5. cikke (1) és (2) bekezdésének értelmezésével kapcsolatban – előzetes döntéshozatal iránti alábbi kérdéseivel fordult az EUB-hez.

„1. Valamely személy, aki megszerzett egy [nem eredeti lemezen rögzített], felhasználási engedély tárgyat képező, 'használt' számítógépi programot, amely működik, és amelyet más felhasználó nem használ, a 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése és 4. cikkének (2) bekezdése alapján hivatkozhat-e az e számítógépi program példányának (másolatának) terjesztéséhez való jog kimerülésére, amely jogot az első vásárló szerzett meg az eredeti lemezre vonatkozó jogok jogosultjától, [ha] a lemez megsérült, amennyiben az első vásárló törölte a program példányát (másolatát), vagy azt már nem használja?

2. Az első kérdésre adandó igenlő válasz esetén, valamely személy, aki hivatkozhat a számítógépi program példányának (másolatának) terjesztéséhez való jog kimerülésére, egy har-

⁵ I. m. (4), 206. cikk (2) bekezdése.

⁶ I. m. (4), 207. cikk (2) bekezdése.

⁷ 2012. július 3-i UsedSoft GmbH kontra Oracle International Corp., C-128/11. sz. ítélet, ECLI:EU:C:2012:407.

madik személy részére nem eredeti lemezen újra eladhatja-e ezt a számítógépi programot a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése és 5. cikkének (2) bekezdése értelmében?”

Az EUB -hez intézett kérdésekről

A lett kormány az eljárás során arra hivatkozott, hogy számára úgy tűnt, hogy A. Ranks és J. Vasiļevičs jogszerűen szereztek meg a szerzői jog által védett alkotásokat, ugyanakkor az eljárás tárgyát képező számítógépi programok nézete szerint hamisítványok. Rámutatott, hogy a „hamisítás” minősítés az EUB által a feltett kérdésekre adott választól függ. Ha az EUB úgy ítélné meg, hogy az alapeljárás körülményei között a másolatok elkészítése és értékesítése nem sérti a többszörözéshez és terjesztéshez való kizárólagos jogot, akkor e másolatokat a nemzeti bíróság a továbbiakban nem tekintheti hamisított másolatoknak. Ezért kétségeit fejezte ki a rigai regionális bíróság büntetőkollégiuma kérdéseinek elfogadhatóságát illetően.

Ennek kapcsán az EUB emlékeztetett arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az EUMSZ 267. cikkben foglalt eljárás keretében egyedül a jogvitában eljáró és a meghozandó bírósági döntésért felelősséggel tartozó nemzeti bíróság feladata, hogy az ügy sajátosságaira figyelemmel egyrészt az előzetes döntéshozatalra utaló határozat szükségességét ítéletének meghozatalához, másrészt az EUB elé terjesztett kérdések relevanciáját megítélje. Mivel a feltett kérdések az uniós jog értelmezésére vonatkoznak, az EUB főszabály szerint köteles határozatot hozni.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a nemzeti bíróság által saját felelősségére meghatározott jogszabályi és ténybeli háttér alapján – amelynek helytállóságát az EUB nem vizsgálhatja – az uniós jog értelmezésére vonatkozóan előterjesztett kérdések releváns voltát vélelmezni kell. Az EUB csak akkor utasíthatja el a nemzeti bíróságok által előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelmet, ha az uniós jog kért értelmezése nyilvánvalóan semmilyen összefüggésben nincs az alapügy tényállásával vagy tárgyával, ha a kérdés hipotetikus jellegű, vagy ha nem állnak az EUB rendelkezésére azok a ténybeli vagy jogi elemek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az elé terjesztett kérdésekre hasznos választ adhasson.⁸

Az EUB szerint a rigai regionális bíróság büntetőkollégiumának kérdése az, hogy a „használt” számítógépi programok A. Rankshoz és J. Vasiļevičshoz került példányainak viszonteladása a 91/250 irányelv előírásaira tekintettel jogszerű volt-e. Az erre adandó válasz közvetlenül az irányelvnek a szerzői jog jogosultját megillető terjesztési jog kimerülésére vonatkozó szabályt bevezető 4. cikke c) pontjának, továbbá az e jog jogosultja számára biztosított kizárólagos többszörözési jogról és az az alóli kivételekről rendelkező 4. cikke a) pontjának, illetve 5. cikke (1) és (2) bekezdésének az értelmezésétől függ.

⁸ A 2010. október 12-i, Gisela Rosenbladt kontra Oellerking Gebäudereinigungsges. mbH.-ügyben hozott ítélet, C-45/09, EU:C:2010:601, 33. pont.

Az EUB a lett kormány véleménye ellenére az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdéseket elfogadhatónak ítélte.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

Kérdéseivel a rigai regionális bíróság arra kereste a választ, hogy a 91/250 irányelv 4. cikkének a) és c) pontját, valamint 5. cikkének (1) és (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy egy használt számítógépi program nem eredeti fizikai adathordozón rögzített példányát megszerző személy a jogosult terjesztési jogának kimerülésére irányadó szabály alkalmazásában eladhat-e újra egy ilyen példányt, ha egyrészt e program eredeti megszerzőnek átadott eredeti fizikai adathordozója megsérült, és másfelől ha ez az eredeti megszerző törölte az e másolatból meglévő saját példányát, vagy azt már nem használja.

A feltett kérdésekről a tényállás ismeretében úgy tűnhet, mintha az előterjesztő bíróság megfogalmazott kérdéseit a tényállásból felmerülő szerzői jogi kérdésekre való irányultság helyett az EUB által az UsedSoft-ügyben feltett vagy ahhoz hasonló kérdésekre alapozta volna. A tényállás elemei az irányelv fényében nem a jogosult terjesztési jogának kimerülésével kapcsolatos kérdések értelmezése, hanem a szerzői jogi védelem alá tartozó alkotások jogellenes értékesítése, más személyek törvény által védett jogainak és személyes érdekeinek szándékos és jogellenes, súlyosan megsértő használatának irányába mutatnak.

A főtanácsnok, Henrik Saugmandsgaard Øe szerint az EUB elé terjesztett kérdések arra vonatkoznak, hogy fennáll-e a szerzői jogok megsértése, amennyiben a jogosult hozzájárulása nélkül értékesítik számítógépi programoknak a jogosult engedélye nélküli, az eredeti adathordozótól eltérő adathordozón rögzített másolatait (a továbbiakban: nem eredeti másolatok). A feltett kérdések tehát – nézete szerint – nem arra vonatkoznak, amikor a jogosult vagy hozzájárulásával más értékesíti a jogosult vagy engedélyével más által az eredeti adathordozón rögzített másolatokat (a továbbiakban: eredeti másolatok).⁹

A. Ranks és J. Vasiļevičs büntetőügyében a rigai regionális bíróság előtt indult eljárásban az volt a vád, hogy a Microsoft szerzői joga alá tartozó számítógépi programok több ezer nem eredeti anyagi másolatát értékesítették. A vádlottak írásbeli észrevételeikben arra hivatkoztak, hogy a másolatokat olyan vállalkozásoktól, illetve magánszemélyektől vásárolták, akik már nem használták azokat.

A nem eredeti anyagi másolatok értékesítése a jogosult részére a 91/250 irányelv 4. cikkének a) és c) pontjában biztosított két kizárólagos jogot sérthet:

- a számítógépi program tartós vagy időleges többszörözéséhez és többszörözésének engedélyezéséhez való kizárólagos jogot (a továbbiakban: többszörözéshez való jog), és a

⁹ Henrik Saugmandsgaard Øe főtanácsnok 2016. június 1-i indítványa, C-166/15. sz. ügy, az Aleksandrs Ranks és Jurijs Vasiļevičs büntetőügyével kapcsolatban indult előzetes döntéshozatal iránti eljárásban, 21. pont.

- számítógépi program vagy másolatai bármilyen formában történő nyilvános terjesztéséhez (beleértve a bérbeadást is) vagy terjesztésének engedélyezéséhez való kizárólagos jogot (a továbbiakban: terjesztéshez való jog).

Bár a rigai regionális bíróság büntetőkollégiumának feltett kérdései kifejezetten csak a terjesztéshez való jog kimerülésére utalnak, e kérdések nyilvánvalóan a többszörözéshez való jogtól való eltérést előíró rendelkezésekre, a 91/250 irányelv 5. cikkének (1) és (2) bekezdésére is vonatkoznak.

A főtanácsnok indítványa szerint át kell fogalmazni az EUB elé terjesztett kérdéseket. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanis azt kérdezte, hogy a 91/250 irányelv 4. cikkének a) és c) pontját, valamint 5. cikkének (1) és (2) bekezdését úgy kell-e értelmezni, hogy sérti a jogosult többszörözéshez és terjesztéshez való kizárólagos jogát, amennyiben egy felhasználó a jogosult engedélye nélkül másolatot készít a számítógépi programról egy, az eredeti adathordozótól eltérő materiális adathordozóra, és e másolatot a felhasználó a jogosult engedélye nélkül eladja egy másik felhasználónak, ha az eredeti materiális adathordozót megrongálják, és e másolat eladója minden, a birtokában lévő egyéb másolatot használhatatlanná tesz. Másként fogalmazva, nem sérti a jogosult többszörözéshez és terjesztéshez való kizárólagos jogát, ha az eredeti materiális adathordozót megrongálják, és a másolat eladója minden, a birtokában lévő egyéb másolatot használhatatlanná tesz.

Emlékeztetett, hogy az irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerint a számítógépi program valamely példányának a szerzői jog jogosultja által vagy az ő hozzájárulásával az Unión belül történő első eladása kimeríti az adott példány Unión belüli terjesztésére vonatkozó jogot.¹⁰

A szerzői jogról szóló lett törvény, az Autortiesību likums a terjesztési jog kimerítéséről szóló rendelkezése körében megállapítja, hogy az adott műre vonatkozó terjesztési jog e műnek az Európai Unión belül történő első eladása vagy más módon történő elidegenítése időpontjában merül ki, ha azt maga a szerző adja el vagy idegeníti el, illetve ha ez a szerző hozzájárulásával történik. E rendelkezés kizárólag a fizikai tárgyként megvalósuló alkotásokra vagy azok másolataira alkalmazandó.¹¹

Az irányelvi rendelkezésekből az következik, hogy egy számítógépi program adott példányának terjesztéséhez való jog kimerülésére kettős feltétel vonatkozik. Egyrészt hogy a példányt forgalomba hozták (azt a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más eladta), és másrészt, hogy e forgalomba hozatal az Unióban történt.¹²

¹⁰ I. m. (3), 26. pont.

¹¹ A lett szerzői jogról szóló törvény, Autortiesību likums, „A terjesztési jogok kimerítése” 32. cikk.

¹² Az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikke; a 2006. szeptember 12-i Laserdisken ApS kontra Kulturministeriet, C-479/04. sz. ítélet, EU:C:2006:549, 21. pont; továbbá a 2015. január 22-i és a 2006. szeptember 12-i Laserdisken ApS kontra Kulturministeriet, C-479/04. sz. ítélet, EU:C:2006:549, 21. pont; továbbá a 2015. január 22-i Art & Allposters International BV kontra Stichting Pictoright-ítélet, C-419/13, EU:C:2015:27, 31. pont.

A számítógépi programról

A számítógépi program akkor részesül védelemben, ha eredeti abban az értelemben, hogy a szerző saját szellemi alkotása. Annak megállapításához, hogy fennállhat-e ilyen védelem, más, további feltétel nem alkalmazható.

A 91/250 irányelv nem határozta meg a számítógépi program fogalmát, ezért az irányelv által biztosított védelem tárgyának és terjedelmének vizsgálata szükséges.

Az irányelv 1. cikkének (1) bekezdése alapján a számítógépi programok irodalmi műként részesülnek szerzői jogi védelemben. Az irányelv nem tartalmaz semmilyen meghatározást a számítógépi program tekintetében, csak azt tünteti fel, hogy az magában foglalja a programok előkészítő dokumentációját is.

A meghatározás hiánya az uniós jogalkotó kifejezett akaratából fakad. Az irányelvre vonatkozó javaslatában az Európai Közösségek Bizottsága rámutatott, hogy „[a] szakértők szerint egy irányelvben szereplő bármiféle meghatározása annak, hogy mi alkot egy programot, szükségképpen elavulttá válik, amennyiben a technológia előrehaladása révén megváltozik a programok jellege ahhoz képest, ahogy azokat ma ismerjük”.¹³

Bár az uniós jogalkotó elveti a számítógépi program fogalmának szerepeltetését egy olyan meghatározásban, amely könnyen túlhaladottá válhat, a Bizottság az irányelvre irányuló javaslatában rámutatott, hogy e fogalom olyan parancsok csoportját jelöli, amelyeknek célja, hogy különböző feladatokat végeztesse el egy számítógép nevű információfeldolgozó rendszerrel. Azt is rögzíti, hogy a technika jelenlegi állása szerint a program szó olyan parancsok csoportját írja le, amelyeknek célja, a program formájától, nyelvétől, jelölésétől vagy kódolásától függetlenül, annak lehetővé tétele, hogy egy számítógép ellásson egy adott feladatot vagy funkciót.¹⁴

A kifejezésnek magában kell foglalnia a programok minden olyan, az ember számára észlelhető vagy a gép számára felhasználható formáját, amelyből kiindulva létrehozták vagy létre lehet hozni azt a programot, amely lehetővé teszi a gép számára funkciója ellátását.

A forráskód és a tárgykód olyan írásos elemek, amelyek a számítógépi program alapját alkotják. A számítógépi program alapja a forráskód, amelyet a programozó szerkesztett. Ez a kód szavakból áll, és az ember számára érthető. Ugyanakkor ezt a gép nem képes végrehajtani. Annak érdekében, hogy erre alkalmassá váljon, bináris formában le kell fordítani a gép nyelvére, legtöbbször 0 és 1 számjegyek formájában. Ez a tárgykód.

E kódok a számítógépi program átiratait jelentik, először az ember, majd a gép számára érthető formában. A programozó elgondolásának kifejeződései, és ennek alapján a 91/250 irányelv által biztosított szerzői jogi védelmet élveznek.

¹³ Az irányelvre irányuló javaslat, „Általános rendelkezések” című első rész, 1.1 pont, első francia bekezdés.

¹⁴ Yves Bot főtanácsnok indítványa a 2010. október 14-i Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany kontra Ministerstvo kultury C-393/09. sz. ügyben, ECLI:EU:C:2010:816, 47. pont.

E megállapítást megerősíti a TRIPS-megállapodás 10. cikk (1) bekezdésének szövegezése, amely szerint a számítógépes programok a Berni Egyezmény szerinti irodalmi művekként akár forráskód, akár tárgyi kód formában védettek.¹⁵

A 91/250 irányelv tizedik preambulumbekkezdése szerint a számítógépi program funkciója abban áll, hogy a számítógépes rendszer többi elemével és a felhasználókkal kapcsolatba lépjen, és azokkal együttműködjön. Ebből a célból logikai és adott esetben fizikai kapcsolatra és kölcsönhatásra van szükség ahhoz, hogy a szoftver és a hardver valamennyi eleme számára lehetővé váljék, hogy más szoftverrel és hardverrel, valamint a felhasználókkal a célnak megfelelően tudjon működni. Ezután pontosításra kerül, hogy a programnak a szoftver- és hardverelemek közötti efféle összekapcsolódást és kölcsönhatást biztosító részei általában „csatlakozási felületek” (interfész) néven ismertek.¹⁶

Az informatika területén a csatlakozási felület tehát többféle formát ölthet, amelyek két kategóriába sorolhatók: a fizikai kapcsolódási felületekre és a logikai vagy szoftverkapcsolódási felületekre. A fizikai kapcsolódási felületek közé tartoznak különösen az olyan berendezések, mint a számítógép képernyője, a billentyűzet vagy éppen az egér.

A szoftverkapcsolódási felületek között találhatók a kapcsolati csatlakozási felületek, amelyek a szoftveren belül működnek, és lehetővé teszik a kommunikációt az informatikai rendszer más elemeivel, valamint a kölcsönhatási csatlakozási felületek, amelyek közé a grafikus felhasználói felületek is tartoznak.

A számítógépi programra alkalmazható szerzői jog sajátossága abban áll, hogy szemben az e jog által védett egyéb művekkel, amelyek közvetlenül az emberek érzékeire hatnak, a számítógépi program célja a használat, és a védelem ekként illeti meg.¹⁷

A számítógépi program kifejezésének formájától függetlenül e formának védelemben kell részesülnie attól a pillanattól kezdve, hogy többszörözése magának a számítógépi programnak a többszörözését is eredményezi, így lehetővé téve a számítógép számára, hogy funkcióját ellássa. Az uniós jogalkotó ezt az értelmet kívánta adni a 91/250 irányelv 1. cikke (2) bekezdésének.¹⁸ E dokumentáció tartalmazhat például olyan szerkezetet vagy szerkezeti ábrát, amelyet a programozó készített, és amely alkalmas arra, hogy forráskódba és tárgykódba átírják, ezzel lehetővé téve a gép számára a számítógépi program végrehajtását. Ennek alapján a számítógépi programok bármely formában történő kifejezésének fogalma azokra a kifejezési formákra vonatkozik, amelyek felhasználásuk esetén lehetővé teszik, hogy a számítógépi program ellássa a feladatot, amelyre létrehozták.¹⁹

¹⁵ Az 1994-ben kötött TRIPS-megállapodás, Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, a WTO által adminisztrált nemzetközi egyezmény, mely a tagjai számára minimumszabályokat ír elő.

¹⁶ I. m. (14), 53. pont.

¹⁷ I. m. (14), 59. pont.

¹⁸ I. m. (14), 61. pont.

¹⁹ I. m. (14), 63. pont.

Az „eladás” és a „terjesztés” kifejezés értelmezése

Az EUB korábbi ítéletében már megállapította, hogy az e rendelkezésbe foglalt „eladás” kifejezést tágan kell értelmezni, és az magában foglalja a számítógépi program példánya forgalmazásának valamennyi olyan formáját, amelynek az a jellemzője, hogy a számítógépi program valamely példányán korlátlan időtartamra használati jogot biztosít az adott programmal kapcsolatos szerzői jog jogosultjának a program e példányának gazdasági értékének megfelelő díjazás megszerzését lehetővé tevő vételár megfizetése ellenében.²⁰

Mivel a 2009/24 irányelv szövege 4. cikkének (2) bekezdésében szereplő „eladás” fogalom jelentését illetően semmilyen utalást nem tartalmaz a nemzeti jogokra, így ezt a fogalmat az irányelv alkalmazásában az Unió területén egységesen értelmezendő, önálló uniós jogi fogalomnak kell tekinteni.

Ezt a következtetést támasztja alá a 2009/24 irányelv tárgya és célja is. Az EK 95., illetve az EUMSZ 114. cikkén alapuló (4) és (5) preambulumbekendéséből kitűnő irányelvi cél, hogy a számítógépi programokat illetően megszüntesse a tagállamok jogszabályai közötti, a belső piac működését jelentős mértékben hátrányosan befolyásoló különbségeket.

Az általánosan elfogadott meghatározás szerint az „eladás” olyan megállapodás, amelyvel valamely személy a vételár megfizetése ellenében a tulajdonában lévő anyagi vagy immateriális javakon fennálló tulajdonjogot egy másik személynek engedi át. Vagyis az a kereskedelmi ügylet, amely a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének megfelelően valamely számítógépi program példányára vonatkozó terjesztési jog kimerülésével jár, magában foglalja azt, hogy az e példányon fennálló tulajdonjogot átruházták.

Az EUB Donner-ügyben hozott ítéletében már rögzítette, hogy a „terjesztés” fogalma az uniós jog önálló fogalmának minősül, amelynek értelmezése nem függhet az azokra az ügyletekre irányadó jogtól, amelyek keretében a terjesztésre sor került.²¹

Mivel a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik eredeti vagy többszörözött példányai adásvétellel vagy más módon megvalósuló nyilvános terjesztésének az engedélyezésére, illetve ennek megtiltására, a védelem alatt álló műre vonatkozó kizárólagos terjesztési jog jogosultja még akkor is megtilthatja, hogy e mű eredeti vagy többszörözött példányát vételre kínálják vagy azt reklámozzák, ha nem bizonyítják, hogy e kínálás vagy reklámozás alapján az Unióban valamely vevő a védelem alatt álló mű példányát megvette.²² Az „adásvétellel megvalósuló nyilvános terjesztés” a 2009/24 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése szerinti fogalmának ugyanaz a jelentése, mint a WCT 6. cikkének (1) bekezdése szerinti „nyilvánosság számára adásvétel útján való hozzáférhetővé tétel” kifejezésnek. En-

²⁰ I. m. (7), 49. pont.

²¹ 2012. június 21-én a Titus Alexander Jochen Donner ellen folytatott büntetőeljárásban, előzetes döntéshozatali eljárásban kelt ítélet (Donner-ítélet), C-5/11, EU:C:2012:370, 25. pont.

²² 2015. május 13., a Dimensione Direct Sales Srl, Michele Labianca kontra Knoll International SpA C-516/13. sz. ügy, ítélet, 20. pont.

nek az összefüggésnek a figyelembevételével az EUB azt állapította meg, hogy a nyilvános terjesztést egy sor olyan művet jellemzi, amely legalább az adásvételi szerződés megkötésétől annak a vásárlóközönség valamely tagja részére történő szállítással megvalósuló teljesítéséig terjed. Ennélfogva a kereskedő felelős az általa vagy az ő nevében lebonyolított minden olyan műveletért, amelynek alapján „nyilvános terjesztésre” kerülhet sor azokban a tagállamokban, ahol a forgalmazott árucikkek szerzői jogi védelem alatt állnak.²³

Az ítélezési gyakorlatból következően nem kizárt, hogy az adásvételi szerződés megkötését megelőző műveletek vagy aktusok is a terjesztés fogalmához tartozzanak, és azok nyilvánvalóan kizárólag csak a szerzői jog jogosultjai számára legyenek fenntartva.

Az EUB Blomqvist-ügyben hozott ítéletének rendelkezései szerint a nyilvános terjesztés fennállását bizonyítottnak kell tekinteni adásvételi és szállítási szerződés megkötése esetében,²⁴ ez az adásvételi szerződésre vonatkozó, az ajánlattevőre kötelező ajánlat esetére is vonatkozik. Az ilyen tartalmú ajánlat a jellegénél fogva az adásvétel megvalósulását előkészítő aktusnak minősül.

Analógia útján ugyanezt az értelmezést kell alkalmazni valamely kereskedelmi aktus esetében, mivel a 2001/29 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése szerinti kizárólagos terjesztési jog megsértését valószínűsítheti meg az a szerzői jogi jogosultsággal nem rendelkező kereskedő, aki a védelem alatt álló műveket vagy azok többszörözött példányait értékesíti, és a megvételükre való ösztönzés céljából azokat – internetes oldalán, címzett reklámküldemények útján vagy a sajtóban – azon tagállam területén található fogyasztók számára reklámozza, amelyben e művek védelem alatt állnak.²⁵

Az EUB a védelem alatt álló mű többszörözött példányai használatának lehetőségére vonatkozó Peek & Cloppenburg-ítéletében megállapította, hogy valamely mű eredeti vagy többszörözött példányának a 2001/29 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében vett nyilvános terjesztésének fogalma e példány tulajdonjogának az átruházását feltételezi, a terjesztési jog megsértése megállapítható, ha e mű eredeti vagy többszörözött példánya tulajdonjogának megszerzését – célzott reklámozás útján – azon tagállam területén található fogyasztók számára kínálják, amelyben ez a mű védelem alatt áll.²⁶

Nem vitatott, hogy a számítógépi program fizikai adathordozón, pl. floppy-n, CD-ROM-on vagy DVD-ROM-on rögzített példányának a szerzői jog jogosultja által az Unióban történő első forgalomba hozatala első eladásnak minősül. A forgalomba hozatalt egyébként is első eladásnak kell tekinteni, mivel a számítógépi program példányának korlátlan használatára vonatkozó engedély ezt az eladást kíséri.

²³ I. m. (21), 26. és 27. pont; a 2014. február 6-i Martin Blomqvist kontra Rolex SA és Manufacture des Montres Rolex, SA., C-98/13. sz. ítélet (Blomqvist-ítélet), EU:C:2014:55, 28. pont.

²⁴ I. m. (23), 29. pont.

²⁵ I. m. (22), 31. pont.

²⁶ I. m. (22), 33. pont; 2008. április 17-i, Peek & Cloppenburg KG kontra Cassina SpA., C-456/06 sz. ügy, ítélet, EU:C:2008:232, 33., 36. és 41. pont.

A UsedSoft-ügyben megállapított tényállás szerint a jogosult internetes oldalán található számítógépi program példányának a vevő szerverére történő letöltése és az e példányra vonatkozó felhasználói licencszerződés megkötése elválaszthatatlan, amely egységet eladásnak kell minősíteni. A számítógépi program példánya letöltésének ugyanis nincs értelme, ha a példányt annak birtokosa nem használhatja. Ezért ezt a két ügyletet jogi minősítésük érdekében együttesen kell megvizsgálni.

Azon kérdést illetően, hogy az érintett kereskedelmi ügyletek magukban foglalják-e a számítógépi program tulajdonjogának átruházását, meg kell állapítani, hogy az, aki letölti az érintett számítógépi program példányát, és aki e példányra vonatkozóan a tulajdonjog jogosultjával felhasználói licencszerződést köt, a vételár megfizetése ellenében e példány használati jogát határozatlan időre megszerzi. A számítógépi program példányának rendelkezésre bocsátása, és az arra vonatkozó felhasználási szerződés megkötése tehát arra irányul, hogy lehetővé tegye a példány vevők általi tartós használatát a vételár megfizetése ellenében, amelynek lehetővé kell tennie, hogy a szerzői jog jogosultja a tulajdonában álló mű példánya gazdasági értékének megfelelő díjazásban részesülhessen.²⁷ Vagyis ezen ügyletek magukban foglalják az érintett számítógépi program példánya tulajdonjogának az átruházását.

Ebben a helyzetben közömbös, hogy az érintett jog jogosultja a számítógépi program példányát az internetes oldaláról való letöltés vagy valamely anyagi adathordozó, így CD-ROM vagy DVD útján bocsátotta a vevő rendelkezésére. Ha az érintett jog jogosultja formálisan el is választja a vevőnek az átadott számítógépi program példányának használatára vonatkozó jogát a program példányának anyagi adathordozón való átadásából álló ügylettől, a megszerző szempontjából egymástól elválaszthatatlan marad a számítógépi program ezen anyagi adathordozóról való letöltéséből álló és a licencszerződés megkötéséből álló ügylet. Mivel az a megszerző, aki valamely „anyagi” adathordozó, CD-ROM vagy DVD útján letölti az érintett számítógépi program példányát, és aki megkötí az erre vonatkozó felhasználói licencszerződést, a vételár megfizetése ellenében e példányon határozatlan időre használati jogot kap, így ez a két művelet – az érintett számítógépi program valamely anyagi adathordozó útján való rendelkezésre bocsátása esetén – a program példánya tulajdonjogának átruházását is magában foglalja.

Ebből következik, hogy a szerzői jog jogosultja, aki e program egy példányát fizikai adathordozón (például CD-ROM-on vagy DVD-ROM-on) a programra vonatkozó korlátlan használati engedély kíséretében az Unióban eladja, nem tiltakozhat e példány későbbi, az azt eredetileg megszerző személy vagy az őt követő megszerzők általi viszonteladása ellen a későbbi átruházást tiltó szerződéses rendelkezések ellenére sem.²⁸

²⁷ I. m. (7), 55. pont.

²⁸ I. m. (7), 77. pont.

A 2001/29 irányelv – e tanulmány bevezetőjében is említett – huszonnyolcadik preambulumbekezdése szerint ugyanis az irányelvben biztosított szerzői jogi védelem magában foglalja az anyagi hordozón rögzített művek terjesztésének engedélyezésére vonatkozó kizárólagos jogot. Az eredeti műnek, illetve többszörözött példányának a jogosult vagy annak hozzájárulásával más által megvalósított első, az Unión belüli eladása kimeríti az adott műpéldány Unión belüli újraeladásának engedélyezésére irányuló jogot. E jog nem merül ki az eredeti műnek vagy többszörözött példányának a jogosult, illetve annak hozzájárulásával más által az Unión kívül megvalósított eladása esetén. Az ezzel összefüggésben értelmezett 4. cikk (2) bekezdéséből kitűnik, hogy e rendelkezés nem enged lehetőséget a tagállamoknak arra, hogy a Közösségen belüli jogkimerülésen túl más jogkimerülési szabályt biztosítsanak.²⁹

Ezt a megállapítást a 2001/29 irányelv 5. cikke megerősíti, amikor megengedi a tagállamoknak, hogy nemzeti jogukban kivételeket, illetve korlátozásokat állapítsanak meg a védelem alatt álló teljesítmények többszörözése, nyilvánossághoz közvetítése, illetve más módon a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele, valamint terjesztési joga alól. Az 5. cikk egyetlen rendelkezéséből sem következik, hogy a megengedett kivételek és korlátozások a 2001/29 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében foglalt kimerülési szabályra vonatkozhatnak, és így a tagállamok ettől a szabálytól eltérhetnének.

Az EUB szerint ez az értelmezés áll összhangban a 2001/29 irányelv célkitűzésével, amely az első preambulumbekezdés szerint a belső piac mint határok nélküli térség működésének a biztosítását jelenti. Az áruk szabad mozgását és a szolgáltatásnyújtás szabadságát elkerülhetetlenül akadályozná, ha egyes tagállamok biztosíthatnák a nemzetközi jogkimerülést, míg más tagállamokban a terjesztési jogra csak a közösségi jogkimerülés vonatkozna.

A terjesztéshez való jog megsértésének fennállásáról a számítógépi programok nem eredeti materiális másolatainak értékesítése kapcsán

A tényállás és a feltett kérdések vizsgálata során az EUB megállapította, hogy a rigai regionális bíróság büntetőkollegiuma által feltett kérdések nem arra az esetre vonatkoztak, amikor az eredeti megszerző egy használt számítógépi program eredeti fizikai adathordozón rögzített példányát adja el újra, hanem arra, amikor egy használt számítógépi program nem eredeti fizikai adathordozón rögzített példányát olyan személy adja el újra, aki azt az eredeti megszerzőtől vagy egy későbbi megszerzőtől vásárolta meg.³⁰

Az irányelv/irányelvek értelmezésének kérdése többek között a Microsoft szerzői jogának állítólagos megsértése miatt, számítógépi programok eredeti adathordozótól eltérő

²⁹ A 2006. szeptember 12-i, C-479/04. sz., Laserdisken ApS kontra Kulturministeriet ügy, ítélet, ECLI:EU:C:2006:549, 24. pont.

³⁰ I. m. (3), 31. pont.

adathordozón rögzített másolatainak értékesítését követően indított büntetőeljárással összefüggésben merült fel. A tényállásból ugyanis nem állapítható meg, hogy a jogosulti minőségükre hivatkozó vádlottak, felhasználók, a Microsoft programjaira nézve tulajdonjogot szereztek volna.

A. Ranks és J. Vasiļevičs, valamint a Bizottság észrevételeikben azt állították, hogy a terjesztési jog kimerülésének szabályából eredően a számítógépi program nem eredeti fizikai adathordozón rögzített példánya az EUB által a UsedSoft-ítéletben foglalt feltételekre figyelemmel – amennyiben az eredeti fizikai adathordozó megsérült – újra eladható.

E feltételek szerint a program eredeti fizikai adathordozón rögzített példánya eredeti megszerzőjének korlátlan engedéllyel kell rendelkeznie e program használatára, továbbá az említett program valamennyi, birtokában maradó másolatát használhatatlanná kell tennie a program újbóli eladásakor. E feltevések szerint a valamely számítógépi program példányának nem eredeti fizikai adathordozóra való rögzítését a kizárólagos többszörözési jog alóli, az irányelv 5. cikkének (1) és (2) bekezdésében foglalt kivételek teszik lehetővé.

A kivételekkel kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy a 91/250 irányelv 5. cikkének (2) bekezdése szerint szerződéssel nem zárható ki az, hogy a számítógépi program jogoszerű felhasználója a felhasználáshoz szükséges biztonsági másolatot készítsen. Az irányelv 9. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy minden, az 5. cikk (2) bekezdésével ellentétes szerződéses kikötés semmis. Ebből következően a számítógépi programról biztonsági másolat két feltétel teljesülése esetén készíthető. A másolatot a program jogoszerű felhasználója készítheti el, és a másolat elkészítésének a felhasználáshoz szükségesnek kell lennie. E rendelkezést, mivel a számítógépi programmal kapcsolatos szerzői jog jogosultját megillető kizárólagos többszörözési jog alóli kivételt állapít meg, az EUB ítélkezési gyakorlata szerint megszorítónan kell értelmezni.

Ez a személy ezt a másolatot nem használhatja fel e program használatán, harmadik személy részére történő viszonteladására akkor sem, ha e program eredeti fizikai adathordozóját megkárosította, megsemmisítette vagy elveszítette.

A Microsoft, valamint az olasz és a lengyel kormány észrevételei szerint a számítógépi program példányát korlátlan használati engedély mellett megszerző személy, aki e példányt újra el kívánja adni a szerzői jog jogosultját megillető terjesztési jogok kimerülését követően, [a 91/250 irányelv 4. cikkének c) pontja szerint] e jogosult engedélye nélkül a későbbi vásárlóra nem ruházhatja tovább az elkészített biztonsági másolatot azzal az indokkal, hogy a számára a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával eladott eredeti fizikai adathordozót megkárosította, megsemmisítette vagy elveszítette.

E helyen kell rögzíteni, hogy a tényállás szerint A. Ranks és J. Vasiļevičs e számítógépi programok nem eredeti fizikai adathordozón rögzített példányait adta el újra. Az úgy

tényállásában nincs részletesebben kifejtve, hogy a vádlottak e programok eredeti megszerzőiként saját maguk készítették-e az újra eladott másolatokat, vagy e másolatokat azok a személyek készítették-e, akiktől a vádlottak a példányokat megszerezték, és hogy ez utóbbi személyek jogszerű eredeti megszerzők voltak-e, vagy sem.

A 91/250 irányelv 4. cikk c) pontjának első mondata szerint sérti a terjesztéshez való jogot, ha a jogosult engedélye nélkül a számítógépi programot vagy másolatait nyilvánosan terjesztik. A tényállás szerint nem vitatott, hogy a vádlottak az *www.ebay.com* weboldal által biztosított online értékesítési felületen a Microsoft engedélye nélkül a számítógépi programok több ezer nem eredeti materiális másolatát értékesítették. Ezek az értékesítések egyértelműen terjesztésnek minősülnek.

E másolatok értékesítése sérti a Microsoft terjesztéshez való jogát, kivéve ha azt bizonyítják, hogy ezek az értékesítések valamely terjesztéshez való jogtól való eltérés jogosultsági körébe tartoznak.

Az eljárás során az előterjesztett észrevételek többségében arra a kérdésre vonatkoztak, hogy az ilyen értékesítések a terjesztéshez való jog kimerülésének az irányelv 4. cikke c) pontjának második mondatában rögzített szabálya alá tartoznak-e.

A kimerülés szabályának a nem eredeti materiális másolatokra való esetleges alkalmazása kapcsán az EUB elé terjesztett észrevételekben három megközelítést lehetett azonosítani.³¹

A Microsoft, valamint az olasz és a lengyel kormány által képviselt (szigorú) megközelítés szerint a nem eredeti materiális másolat soha nem eshet a terjesztéshez való jog kimerülésének körébe, így tehát azt a felhasználó a jogosult engedélye nélkül nem értékesítheti.

A vádlottak és a lett kormány által támogatott (liberális) megközelítés szerint a nem eredeti materiális másolat akkor eshet a terjesztéshez való jog kimerülésének körébe, ha tiszteltben tartják az EUB által a UsedSoft-ítéletben rögzített feltételeket:

- a jogosult az eredeti megszerzőnek e példány gazdasági értékének megfelelő díjazás megfizetése ellenében a tulajdonában álló műpéldányon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jogot biztosított, valamint
- a nem eredeti materiális másolatot újra eladó eredeti megszerző az újraeladás időpontjában használhatatlanná tesz minden más, a birtokában lévő másolatot.

A Bizottság által javasolt (közbenső) megközelítés szerint az EUB által a UsedSoft-ítéletben elfogadott megoldás csak egy konkrét esetben terjeszthető ki a nem eredeti materiális másolatokra, akkor, ha a nem eredeti materiális másolatot megrongálják. A Bizottság álláspontja szerint vitathatatlan, hogy a nem eredeti materiális másolatoknak a 91/250 irányelv 5. cikkében felsoroltaktól eltérő célból történő készítése nem eshet a terjesztéshez való jog kimerülésének körébe. Ugyanakkor a nem eredeti materiális másolat készítése, ha a nem eredeti materiális másolatot megrongálják, a 91/250 irányelv 5. cikke (1) vagy (2) bekezdésének hatálya alá tartozik, amennyiben az szükséges ahhoz, hogy a jogos felhasználó a

³¹ I. m. (14), 34. pont.

másolatot rendeltetési céljának megfelelően tudja használni. A Bizottság ebből azt a következtetést vonta le, hogy az ilyen körülmények között készített nem eredeti materiális másolat – a hivatkozott UsedSoft-ítéletben foglaltak teljesülése esetén – a terjesztéshez való jog kimerülésének körébe eshet.

Az EUB ezeket az érveléseket elutasította. Döntése szerint a terjesztési jog kimerülése magára a számítógépi program példányára és az ahhoz kapcsolódó használati engedélyre vonatkozik, és nem arra a fizikai adathordozóra, amelyen e példányt a szerzői jog jogosultja vagy adott esetben az ő hozzájárulásával másvalaki első alkalommal az Unióban forgalomba hozta.³²

A 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése, amely tartalmilag átveszi a 91/250 irányelv 4. cikkének c) pontját, további részletezés nélkül a „számítógépi program valamely példányának első eladására” utal, és egyáltalán nem tesz különbséget a szóban forgó példány anyagi vagy immateriális formája alapján. Ebből az EUB azt a további következtetést vonta le, hogy a terjesztési jog 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti kimerülése a számítógépi program példányának a szerzői jog jogosultja által vagy az ő hozzájárulásával az Unión belül történő első eladása után következik be, függetlenül attól a kérdéstől, hogy az eladás az említett program anyagi vagy immateriális példányára vonatkozik.³³

A számítógépi programmal kapcsolatos szerzői jog jogosultja kizárólagos jogának keretében – saját maga vagy az ő hozzájárulásával forgalomba hozott példányát jogszerűen megszerző személy – e programot a terjesztéshez való jog kimerülésére vonatkozó szabály szerint használtan eladhatja. Feltéve, hogy ez az átruházás nem sérti a jogosult számára biztosított, többszörözéshez való kizárólagos jogot, továbbá hogy a program valamennyi többszörözését a jogosult engedélyezi, vagy e többszörözésre az említett irányelv 5. és 6. cikkében foglalt kivételek vonatkoznak.

E körben a tényállítás bizonyításának különös jelentősége van. A főtanácsnok szerint a kimerüléssel kapcsolatos bizonyítási teherről a 91/250 irányelvvel összefüggésben az EUB kifejezetten soha nem döntött. Mindazonáltal a bizonyítási terhelre vonatkozó általános elvek szerint a védekezésül felhozott jogalapra hivatkozó felet terheli annak a bizonyítása, hogy az e célból előírt feltételeknek megfelel. A védjegyek területén az EUB ezen elveknek megfelelően már kimondta, hogy a kimerülésre hivatkozó személyt terheli annak bizonyítása, hogy megfelel az e célból előírt feltételeknek.³⁴ E megközelítés a szerzői jog területén is alkalmazhatónak tűnik.

³² I. m. (3), 34. pont.

³³ I. m. (7), 61. pont.

³⁴ I. m. (14), 51. pont.

Vagyis a tárgyi ügyben tehát a nem eredeti materiális másolat megszerzőjének kellene bizonyítania, hogy a vádlottak, a lett kormány és a Bizottság által javasolt feltételek teljesültek, bizonyítékot hozva többek között arra, hogy az eredeti példány megrongálódott, valamint hogy az újra eladó használhatatlanná tett minden, a birtokában lévő egyéb másolatot.

Ez a bizonyítás a megszerző számára nehéz, sőt adott esetben – különösen az eljárásban is szereplő olyan távollevők közötti ügyletek esetében, mint amilyenek az eljárás résztvevői – lehetetlen. Amennyiben a megszerző nem tudja bizonyítani, hogy a vásárolt példány a kimerülés körébe esik, akkor annak a kockázatával szembesül, hogy e jogellenes példányt a 91/250 irányelv 7. cikkének (2) bekezdése alapján akár le is foglалhatják.

A főtanácsnok megállapítása szerint a vádlottak, a lett kormány és a Bizottság által javasolt megközelítés érzékelhetően megnehezítené a hamisított másolatok elleni küzdelmet. A Microsoft által is képviseltnek megfelelően a gyakorlatban gyakran nem lehet megkülönböztetni egy jogszerű [a 91/250 irányelv 5. cikke (2) bekezdésének megfelelően készített] biztonsági másolatot egy hamisított másolattól. Ennélfogva a biztonsági másolatok értékesítésének a vádlottak által javasoltaknak megfelelő engedélyezése a hamisítás elleni küzdelemmel megbízott hatóságoknál jelentős gyakorlati nehézségeket eredményezne.³⁵

E körülményekre figyelemmel a 91/250 irányelv 4. cikkének c) pontját az EUB szerint úgy kell értelmezni, hogy a tényállásbeli körülmények között sérül a jogosult terjesztéshez való kizárólagos joga.

Az EUB megállapításai szerint A. Ranksra és J. Vasiļevičsre – bármilyen feltételek mellett szerezték is meg a számítógépi programok általuk újra eladott példányait – a 91/250 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének a) és b) pontja vonatkozik, amennyiben megállapítást nyer, hogy számítógépi programok jogsértő példányait hozták forgalomba és kereskedelmi céllal birtokolták.³⁶

7. cikk: A védelemre vonatkozó különleges intézkedések

(1) A 4, 5. és 6. cikk rendelkezéseinek sérelme nélkül a tagállamok nemzeti jogszabályaikkal összhangban rendelkeznek a megfelelő intézkedésekről az alábbi a), b) és c) pontban felsorolt cselekmények bármelyikét elkövető személyekkel szemben:

a) a számítógépi program olyan példányának forgalomba hozatala, amelyről az érintett személy tudta, vagy a kellő gondosság mellett tudnia kellett volna, hogy jogsértő;

b) a számítógépi program olyan példányának kereskedelmi célú birtoklása, amelyről az érintett személy tudta, vagy a kellő gondosság mellett tudnia kellett volna, hogy jogsértő;

³⁵ I. m. (14), 53.pont.

³⁶ I. m. (3), 46.pont.

Az EUB következtetései szerint a számítógépi programok minden egyes, a vádlottak által újra eladott példánya tekintetében annak a megválaszolása, hogy az adott példány [az irányelv 7. cikkének (1) bekezdése értelmében vett] jogsértő példány-e, és ebből a megfelelő következtetések levonása, a kérdést előterjesztő bíróság feladata.

Az EUB UsedSoft-ítéletéből kitűnően azon tény, hogy egy számítógépi program példányának megvásárlója megveszi és letölti a jogosult internetes oldaláról a program e példányát, az irányelv 5. cikkének (1) bekezdése szerinti engedélyezett többszörözésnek minősül, amennyiben e letöltés szükséges ahhoz, hogy e vásárló a programot rendeltetésének megfelelően tudja használni.³⁷

Az EUB ezenkívül kimondta, hogy az első megszerző által megvett és a jogosult internetes oldaláról letöltött számítógépi program példányának viszonteladása esetén e példány új megszerzője, aki a 91/250 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében azt jogszerűen megszerző személy, a számítógépére e példányt szintén letöltheti, mivel e letöltés a számítógépi program szükséges többszörözésének minősül, amely lehetővé teszi, hogy az új megszerző azt a rendeltetési célnak megfelelően használja.³⁸

A UsedSoft-ügy tényállása és összefüggései

Az Oracle International Corp. számítógépi programokat fejlesztett és forgalmazott, jogosultja volt az e programokhoz kapcsolódó szerzői jog alapján fennálló kizárólagos használati jogoknak. Az adatbázisszoftvereket az internetről való letöltés útján terjesztette. A vevő a program példányát közvetlenül az Oracle internetes oldaláról töltötte le. Ezek a programok úgynevezett „kliens–szerver” módon működő programok, amelyekre vonatkozóan a licencszerződésben biztosított felhasználói jog magában foglalja a program példányának a szerveren való tartós tárolásához való jogot, és ezáltal bizonyos számú felhasználó számára a hozzáférhetővé tétel jogát. Szoftverkarbantartási szerződés alapján az Oracle internetes oldaláról az érintett számítógépi programok naprakésszé tett változatai („updates”, frissítések) és a hibaelhárító programok („patches”, hibajavító csomagok) letölthetők. Az érintett számítógépi programokat a vevő kérésére CD-ROM-on vagy DVD-n is rendelkezésre bocsátották. Az Oracle a vitatott számítógépi programokhoz egyenként legalább 25 felhasználóra vonatkozó csoportos licenceket kínált. Ha valamely vállalkozásnak 27 felhasználós licence volt szüksége, akkor két licencet kell megszereznie.

Az Oracle számítógépi programokra vonatkozó licencszerződései szerint a vállalkozás igénybevevője a kifejlesztett programok és a rendelkezésére bocsátott szolgáltatások tekintetében kifizetésével korlátlan időtartamra, nem kizárólagos, nem átruházható, jogdíjmentes, saját belső szakmai céljaira felhasználási jogot szerez.

³⁷ I. m. (7), 75. pont.

³⁸ I. m. (7), 80. és 81. pont.

A UsedSoft GmbH használt számítógépi programokra vonatkozó licenceket, többek között az Oracle számítógépi programjaira vonatkozó felhasználói licenceket is forgalmazott. A UsedSoft ennek érdekében ezeket a felhasználói licenceket vagy azoknak egy részét akkor szerezte meg az Oracle ügyfeleitől, amikor az eredetileg megszerzett, meghatározott számú felhasználóra vonatkozó licencek az első megszerző igényeit meghaladták.

2005 októberében a UsedSoft „Oracle-akciót” indított, amelynek keretében az alapügyben szóban forgó Oracle számítógépi programjaira vonatkozó, „már használt” licenceket kínált eladásra. Ennek során utalt arra, hogy valamennyi licencjogosultság „naprakész” abban az értelemben, hogy még hatályos az eredeti licencbe vevő által az Oracle-lel kötött karbantartási szerződés, és az eredeti eladás jogszerűségét közjegyzői tanúsítvány igazolja.

A UsedSoft azon vevői, akik még nem rendelkeztek az Oracle érintett számítógépi programjával, a program példányát – ezen használt licenc megszerzését követően – közvetlenül az Oracle internetes oldaláról töltötték le. A számítógépi programmal már rendelkező és további felhasználók számára licenceket vásárló vevők esetében pedig a UsedSoft a számítógépi programot ezen további felhasználók munkaállomására másoltatta át.

Az Oracle keresetet nyújtott be a Landgericht München (müncheni tartományi bíróság) előtt annak érdekében, hogy a UsedSoftot e gyakorlat megszüntetésére kötelezze.

Az Oracle álláspontja szerint a UsedSoft és vevői eljárása sérti a számítógépi programok tartós vagy időleges többszörözésére vonatkozó – a 2009/24 irányelv 4. cikke (1) bekezdése a) pontjának értelmében vett – kizárólagos jogát. Licencszerződéseiből ugyanis az következik, hogy a programokra vonatkozó felhasználói jog „nem ruházható át”, vagyis nézete szerint az Oracle vevői nem jogosultak harmadik személyre átruházni az e programok többszörözésére vonatkozó jogokat.

Az a kérdés merült fel, hogy a 2009/24/EK irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „jogszerűen megszerző személynek” minősül-e az a személy, aki a UsedSoft vevőéhez hasonlóan nem rendelkezik a szerzői jog jogosultja által biztosított, számítógépi programhoz kapcsolódó felhasználói joggal, de a számítógépi program példányának terjesztésére vonatkozó jog kimerülésére kíván hivatkozni.

Az előterjesztő bíróságnak az EUB-hez feltett első kérdése az volt, hogy valamely számítógépi program példányának a szerzői jog jogosultja által engedélyezett, internetről történő letöltése eredményezheti-e, és ha igen, milyen körülmények között az e példányra vonatkozó terjesztési jog kimerülését a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése értelmében.

Az EUB szerint annak meghatározása érdekében, hogy kimerül-e a szerzői jog jogosultjának a terjesztésre vonatkozó joga, meg kell vizsgálni, hogy az e jogosult és a vevője közötti szerződéses viszony – amelynek alapján sor került az érintett számítógépi program példányának letöltésére – a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmében minősíthető-e „a számítógépi program példánya első eladásának”.

Válasza szerint a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy a számítógépi program példányának terjesztési joga kimerül, ha a szerzői jog jogosultja – aki

engedélyezte, akár ingyenesen is, e példánynak az internetről valamely adathordozóra való letöltését – az e példány vételárának megfizetése ellenében a tulajdonában álló műpéldá-nyon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jogot is biztosított.

Másik kérdésével az előterjesztő bíróság azt kívánta megtudni, hogy a számítógépi prog-ramokra vonatkozó, a UsedSoft által eladottakhoz hasonló, használt licencek megszerzője a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti terjesztési jog kimerülése követke-ztében tekinthető-e, és ha igen, milyen körülmények között a 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „jogszerűen megszerző személynek”, akit ez utóbbi rendel-kezésnek megfelelően megillet az érintett számítógépi programra vonatkozó többszörözési jog, amely lehetővé teszi, hogy az említett programot a rendeltetési céljának megfelelően használhassa.

Az EUB ítélete szerint a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdését és 5. cikkének (1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy valamely felhasználói licenc újraeladása esetén – ami magában foglalja a számítógépi programnak a szerzői jog jogosultja internetes oldaláról letöltött példányának újraeladását is –, amely licencet az említett jogosult eredetileg időbeli korlátozás nélkül és műve említett példánya gazdasági értékének megfelelő díjazás megfize-tése ellenében adta az első megszerzőnek, az említett licenc második megszerzője, valamint a licenc minden további megszerzője hivatkozhat az ezen irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti terjesztési jog kimerülésére, ebből következően azokat az ezen irányelv 5. cikke (1) bekezdésének értelmében vett jogszerű megszerzőknek lehet tekinteni, akiket az e rendel-kezés szerinti többszörözési jog megillet.

Az EUB következtetései

Az eljárás során az EUB – bár ítéletében gyakran hivatkozott rá, illetve felhasználta – megál-lapította, hogy az A. Ranks és J. Vasiļevičs-ügy körülményei különböznek az UsedSoft-ítélet alapjául szolgáló ügy körülményeitől.

Az EUB rendelkezésére álló iratokból kitűnik ugyanis, hogy A. Ranks és J. Vasiļevičs az interneten számítógépi programok nem eredeti fizikai adathordozókon található példá-nyait kínálta eladásra, amelyek esetében semmi sem enged arra következtetni, hogy azokat eredetileg a jogosult internetes oldalán vették volna meg és onnan töltötték volna le. Ettől még a terjesztési jog kimerülésének szabálya, valamint a jogosultaknak elismert kizárólagos többszörözési jog szempontjából összehasonlítható azon személy helyzete, aki olyan fizikai adathordozón rögzítetten eladott számítógépi program példányát szerzi meg jogszerűen, mely adathordozó megsérül, megsemmisül vagy elveszett, és azon személyé, aki a számító-gépi program interneten vett és onnan letöltött példányának jogszerű megszerzője.

A számítógépi program példányát jogszerűen megszerző személy, aki e program tekinte-tében korlátlan felhasználói licenccel rendelkezik, azonban nem rendelkezik már az eredeti fizikai adathordozóval, amelyen a példányát eredetileg megszerezte, mivel azt megsemmisí-

tette, megrongálta vagy elvesztette, csupán e tényből fakadóan nem fosztható meg annak a lehetőségétől, hogy az említett példányt használtan harmadik személy számára újra eladja, mivel különben a terjesztési jognak a 91/250 irányelv 4. cikkének c) pontjában meghatározott kimerülése nem érvényesülne hatékonyan.³⁹

Meg kell továbbá állapítani, hogy a számítógépi program használt példányának korlátlan felhasználói licencét megszerző, és e program egy példányát a jogosult internetes oldaláról a terjesztési jog kimerülésének szabályára hivatkozva számítógépére letöltő személynek kell bizonyítania, bármely módon, hogy a szóban forgó licencet jogszerűen szerezte meg.

A UsedSoft-ügyben az előterjesztő bíróság azt kívánta megtudni, hogy a számítógépi programokra vonatkozó, a UsedSoft által használt licencek megszerzője a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdése szerinti terjesztési jog kimerülése következtében tekinthető-e, és ha igen, milyen körülmények között a 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdése értelmében vett „jogszerűen megszerző személynek”, akit ez utóbbi rendelkezésnek megfelelően megillet az érintett számítógépi programra vonatkozó többszörözési jog, amely lehetővé teszi, hogy az említett programot a rendeltetési céljának megfelelően használhassa.

A 2009/24 irányelv 5. cikkének (1) bekezdéséből kitűnik, hogy külön szerződéses kikötés hiányában a számítógépi program többszörözéséhez nem szükséges a program megalkotójának az engedélye, ha erre a többszörözésre azért van szükség, hogy a számítógépi programot az azt jogszerűen megszerző személy a rendeltetési célnak megfelelően használja, beleértve a hibajavítást is. „A program jogszerűen megszerzett példányának felhasználásához szükséges betáplálás és futtatás ... szerződésben nem tiltható meg.”⁴⁰

Az EUB emlékeztetett arra, hogy a szerzői jog jogosultjának terjesztési joga számítógépi programjának első eladása alkalmával kimerül. Ebből az következik, hogy e rendelkezés értelmében és a későbbi eladást tiltó szerződéses rendelkezések ellenére az érintett jog jogosultja e példány újraeladása ellen már nem tiltakozhat.

Az ügyben megállapított tényállás szerint A. Ranks és J. Vasiļevičs az interneten számítógépi programok nem eredeti fizikai adathordozókon található példányait kínálta eladásra, amelyek esetében semmi sem enged arra következtetni, hogy azokat eredetileg a jogosult internetes oldalán vették volna meg, és onnan töltötték volna le.

Meg kell állapítani, hogy a UsedSoft-ügy tényállásához a vádlottak ügyében megállapított tényállás semmiképpen sem hasonlítható. A vádlottak, a lett kormány és a Bizottság észrevételeikben érvelésüket a UsedSoft-ítélet több részére alapították. Ezen ítélet relevanciájának kérdését a kérdéseket előterjesztő lett regionális bíróság is felvetette.

A tényállásbeli körülmények között a terjesztéshez való jog és a többszörözéshez való jog megsértése fennállásának vizsgálatát követően rá kell mutatni azokra az indokokra, amelyek miatt a UsedSoft-ítélet a vádlottak ügyében csak korlátozott relevanciával bír.

³⁹ I. m. (7), 83. pont.

⁴⁰ 2009/24 irányelv, 13. preambulumbekkezdés.

A UsedSoft-ügyben megállapított tényállás szerint a UsedSoft újra eladta a jogosult Oracle internetes oldaláról letöltött számítógépi programok immateriális másolataira vonatkozó használt felhasználási engedélyeket. Az Oracle kifogásolta ezt a gyakorlatot többek között arra hivatkozva, hogy a terjesztéshez való jog kimerülése nem vonatkozik az ilyen immateriális másolatokra.⁴¹

Az EUB kimondta, hogy a kimerülési szabályt a számítógépi program materiális és immateriális példányaira is alkalmazni kell. Ennek kapcsán rámutatott, hogy a kimerülésnek akkor kell kiterjednie az internet révén letöltött immateriális példányra, ha a jogosult az e példány gazdasági értékének megszerzését lehetővé tevő vételár megfizetése ellenében a tulajdonában álló műpéldányon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jogot is biztosított.⁴²

A kimerülési szabály hatékony érvényesülésének megőrzése érdekében az EUB kimondta továbbá, hogy a jogosult többszörözéshez való kizárólagos jogától eltérve az ilyen immateriális példány második megszerzőjének a 91/250 irányelv 5. cikke (1) bekezdésének alkalmazásában joga van arról másolatot készíteni a számítógépén annak érdekében, hogy a programot rendeltetési céljának megfelelően használja.

Az EUB UsedSoft-ügyben hozott döntését az a szándék vezérelte, hogy megőrizze a terjesztéshez való jog hatékony érvényesülését, kiterjesztve annak hatályát a számítógépi programok immateriális másolataira is. Az ellentétes megoldás arra ösztönözte volna a jogosultakat, hogy számítógépi programjaikat immateriális formában terjesszék annak érdekében, hogy a kimerülési szabályt kikerüljék.

A Ranks és Vasiļevičs-ügy körülményei érzékelhetően eltérnek az UsedSoft-ítélet alapjául szolgáló körülményektől. Az ügyben az EUB elé terjesztett iratok egyik eleme alapján sem lehet úgy gondolni, hogy a vádlottak a UsedSoft-ítélet tárgyát képező, immateriális példányokhoz tartozó felhasználási engedélyeket adtak volna el. Ellenkezőleg, a tényállás szerint nem volt vitatott, hogy az alapeljárás számítógépi programok nem eredeti materiális másolataira vonatkozott.

Az EUB szerint az UsedSoft-ítéletben elfogadott megoldásra vezető indokok sem ültethetők át a Ranks és Vasiļevičs-ügyre. A jogosult hozzájárulásával értékesített eredeti materiális példányok „klasszikusabb” összefüggésében nem áll fenn a terjesztéshez való jog kimerülésére vonatkozó szabály hatékony érvényesülését érintő különös kockázat. A Microsoft nem vitatta, hogy a saját maga által vagy az ő hozzájárulásával eladott számítógépi programjainak eredeti materiális példányaira vonatkozó terjesztéshez való jog kimerülhetett. A UsedSoft-ügyben képviselt álláspontjával ellentétben, a Microsoft a Ranks és Vasiļevičs-ügyben nem azt kifogásolta, hogy kialakult az eredeti példányok használt értékesítési piaca, hanem azt, hogy a hozzájárulása nélkül másolt és értékesített példányok használt piaca jött létre.

⁴¹ I. m. (7), 53. pont.

⁴² I. m. (7), 72. pont.

Figyelemmel a Ranks és Vasiļevičs-ügy körülményei és a UsedSoft-ítélet alapjául szolgáló körülmények közötti különbségre, tényként kell megállapítani, hogy az UsedSoft-ítélet a Ranks és Vasiļevičs-ügyben valóban csak korlátozott relevanciával bír. Tényként kell megállapítani továbbá, hogy a nem eredeti materiális másolatok újraeladásának kérdését az EUB a UsedSoft-ügyben hozott ítéletében nem vizsgálta.

Összefoglalásként, a UsedSoft-ítéletben hozott döntés az uniós jogalkotó által a számítógépi programok immateriális példányaihoz tartozó felhasználási engedélyek eladásának a 91/250 irányelv elfogadása során kifejezetten nem felvázolt sajátos összefüggésére vonatkozik. E sajátos összefüggésen kívül a terjesztéshez és a többszörözéshez való kizárólagos jogokat szabályozó rendelkezések, különösen a 91/250 irányelv 4. és 5. cikke, klasszikus alkalmazásának van helye.

A Ranks és Vasiļevičs-ügyben sem a tényállásból, sem az eljárás során tett érdekelti nyilatkozatokból nem állapítható meg, hogy a jogosulti minőségükre hivatkozó vádlottak, felhasználók a programra nézve egyáltalában bármilyen jogot jogszerűen megszereztek volna, így a UsedSoft-ítélet indokaiban említett jogosulti helyzetből fakadó pozíció esetükben nem értelmezhető.

Az EUB értékelése és ítélete

Az EUB szerint annak meghatározása érdekében, hogy kimerül-e a szerzői jog jogosultjának a terjesztésre vonatkozó joga, először is azt kell megvizsgálni, hogy az e jogosult és a vevője közötti szerződéses viszony – amelynek alapján sor került az érintett számítógépi program példányának letöltésére – minősíthető-e „a számítógépi program példánya első eladásának” a 2009/24 irányelv 4. cikke (2) bekezdésének értelmében. Ugyanakkor emlékeztet arra, hogy a számítógépi program eredeti példánya megszerzője – akinek esetében a szerzői jog jogosultjának terjesztési joga kimerült a 91/250 irányelv 4. cikkének c) pontja értelmében, és aki e példányt használtan újraértékesíti – a jogosultnak a számítógépi programja többszörözésére vonatkozó – ezen irányelv 4. cikkének a) pontja szerinti – kizárólagos joga megsértésének elkerülése érdekében a program példányának viszonteladása időpontjában köteles a program valamennyi rendelkezésére álló példányát használhatatlanná tenni.⁴³ E licenc jogszerű megszerzését bármely módon a számítógépi program használt példányának korlátlan felhasználói licencét megszerző és e program egy példányát a jogosult internetes oldaláról a terjesztési jog kimerülésének a szabályára hivatkozva a számítógépére letöltő személynek kell bizonyítania.

Az EUB szerint a 91/250 irányelv 4. cikkének a) és c) pontját, illetve 5. cikkének (1) és (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy bár a számítógépi program korlátlan használati engedéllyel ellátott példányának eredeti megszerzője jogosult e példányt és engedélyét egy

⁴³ I. m. (7), 70. és 78. pont.

későbbi vásárlónak eladni, az említett program biztonsági másolatát a jogosult engedélye nélkül e későbbi vásárlónak nem adhatja át, ha a példánynak a részére először átadott eredeti fizikai adathordozója megsérült, megsemmisült vagy elveszett.⁴⁴

Amennyiben a számítógépi program jogosult által vagy az ő hozzájárulásával eladott eredeti példányát anyagi hordozón rögzítik, a terjesztéshez való jog kimerülésére vonatkozó szabály csak erre az eredeti materiális másolatra vonatkozik. Az ilyen másolat újraeladója egyebekben köteles használhatatlanná tenni minden, a birtokában lévő egyéb másolatot, különben megsérti a többszörözéshez való jogot. E megközelítés jogi akadályát jelenti a számítógépi programok nem eredeti materiális másolatai használt piaca kialakulásának, de nem gátolja az ilyen piac kialakulását az eredeti példányok tekintetében.

Amennyiben anyagi hordozón az eredeti példányt nem rögzítik, akkor az EUB által a UsedSoft-ítéletben hozott döntést kell alkalmazni a kimerülési szabály hatékony érvényesülésének megőrzése érdekében.

Eképpen az immateriális másolaton fennálló terjesztéshez való jog akkor merül ki, ha a jogosult az e példány gazdasági értékének megszerzését lehetővé tevő vételár megfizetése ellenében a tulajdonában álló műpéldányon időbeli korlátozás nélkül felhasználói jogot is biztosított. Az újraeladó egyebekben köteles használhatatlanná tenni minden, a birtokában lévő egyéb másolatot, különben megsérti a többszörözéshez való jogot. E megoldás lehetővé teszi a számítógépi programok immateriális másolatai használt piaca kialakulását.

Az EUB határozata szerint a számítógépi programok jogi védelméről szóló, 1991. május 14-i, 91/250/EGK tanácsi irányelv 4. cikkének *a)* és *c)* pontját, valamint 5. cikkének (1) és (2) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy bár a számítógépi program korlátlan használati engedéllyel ellátott példányának eredeti megszerzője jogosult e példányt és engedélyét egy későbbi vásárlónak eladni, az említett program biztonsági másolatát a jogosult engedélye nélkül e későbbi vásárlónak nem adhatja át, ha a példánynak a részére először átadott eredeti fizikai adathordozója megsérült, megsemmisült vagy elveszett.

Befejezés

Az EUB a Ranks és Vasiļevičs-ügyben hozott ítéletével megerősítette, konkretizálta és továbbfejlesztette a hasonló ügyekben már korábban kialakított álláspontját.

Az ítélkezési gyakorlat által kialakított jogkimerülés elvét az uniós jogalkotás elfogadta, és azt számos irányelvbe felvette, többek között a védjegyek,⁴⁵ az adatbázisok,⁴⁶ a növényfajta-oltalmak,⁴⁷ a védelem alatt álló művek bérletére és haszonkölcsönbe adására vonatkozó

⁴⁴ I. m. (3), 57. pont.

⁴⁵ A védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló, 2008. október 22-i 2008/95/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, 7. cikk.

⁴⁶ Az adatbázisok jogi védelméről szóló, 1996. március 11-i 96/9/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, 5. cikk c) pont második mondata.

⁴⁷ A közösségi növényfajta-oltalmi jogokról szóló, 1994. július 27-i 2100/94/EK tanácsi rendelet, 16. cikk.

jog,⁴⁸ az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok és a számítógépi programok esetében.

Az EUB tárgyra vonatkozó ítélkezési gyakorlata a valamennyi szellemi tulajdon-jogra alkalmazható „közösségi jog jogkimerülési elméletét” tükrözi, azonban a szabály alkalmazási feltételei a tagállami szabályozás és hatálya, az egyes élethelyzetek, az érintett szellemi tulajdon-jogok és az azokat szabályozó különös rendelkezések függvényében természetesen változhatnak.

Az a kérdés, hogy a 2009/24 irányelv 4. cikkének (2) bekezdésében megfogalmazott jogkimerülési szabály kiterjedhet-e az internetről letöltött, „használt” szoftverek forgalmazására, jelentős vitákat váltott ki a tagállamokban, különösen Németországban, ami az Egyesült Államokban a „first sale doctrine” digitális környezetben való alkalmazására vonatkozó vitákban is tükröződik.⁴⁹

A jogkimerülés feltétele a „számítógépi program valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával az Unión belül történő első eladása. Az EUB állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jog összehangolt alkalmazására vonatkozó igényből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy az uniós jog rendelkezéseiben szereplő, jelentésükre és tartalmukra vonatkozóan a tagállamok jogára kifejezett utalást nem tartalmazó kifejezéseket az egész Unióban általában egységesen kell értelmezni. Mivel a 2009/24 irányelv nem tesz utalást a nemzeti jogokra a „példány ... eladása” kifejezés vonatkozásában elfogadandó jelentést illetően, ezt a kifejezést az irányelv alkalmazásában az uniós jog egyik olyan önálló fogalmának kell tekinteni, amely fogalmat az összes tagállam területén egységesen kell értelmezni, figyelembe véve többek között az abban használt kifejezéseket és azt a szövegösszefüggést, amelyben az előfordul, valamint ezen irányelv és a nemzetközi jog célkitűzéseit.⁵⁰

⁴⁸ A 92/100 irányelv a bérleti jogról és haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról, 1. cikk (4) bekezdés.

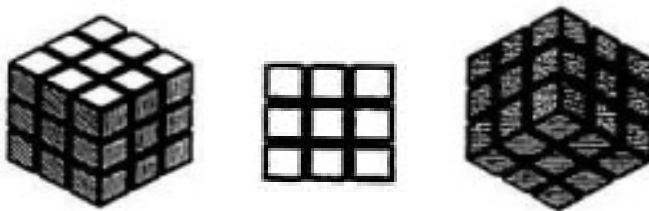
⁴⁹ I. m. (2), 49. pont, 21–22. lábjegyzet, idézi *Peter Bräutigam*: Second-hand software in Europe: thoughts on the three questions of the German Federal Court of Justice referred to the Court of Justice of the European Union. *Computer Law Review International*, 2012. 1. sz., p. 1; *Tjeerd Overdijk, Polo van der Putt, Eva de Vries, Thomas Schafft*: Exhaustion and Software Resale Rights. *Computer Law Review International*, 2011. 2. sz., p. 33; *Simon Frankel, Leslie Harvey*: Will the digital era sound the death knell for the first sale doctrine in US copyright law? *Intellectual Property Magazine*, 2011. március, p. 40.

⁵⁰ C-393/09. sz., a Bezpečnostní softwarová asociace-ügyben 2010. december 22-én hozott ítélet, 30. pont.

Dr. Millisits Endre*

TÉRBELI VÉDJEGY MEGKÜLÖNBÖZTETŐKÉPESSÉGÉNEK FELTÉTELEI – AZ EURÓPAI BÍRÓSÁG ÍTÉLETE A RUBIK-KOCKA-ÜGYBEN

Nem túl gyakran fordul elő, hogy az Európai Bíróság olyan védjegyjogi jogkérdésben foglal állást, amely egy magyar vonatkozású védjegy oltalomképességével, nevezetesen megkülönböztetőképességével kapcsolatos. Márpedig ez történt az Európai Unió Bírósága 2016. november 10-i, a C-30/15. P. sz. ügyben (Simba Toys GmbH & Co. kontra EUIPO) hozott ítéletében, amellyel a Bíróság hatályon kívül helyezte a Törvényszéknek a Rubik-kocka formájának európai uniós védjegyként történő lajstromozását megerősítő ítéletét, illetve az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO) ugyanezt megerősítő határozatát.¹

A Seven Towns védjegybejelentése

Dogmatikai előzmények

A térbeli (más néven háromdimenziós) védjegy oltalma a nemzetközi védjegyjog fejlődésének viszonylag új vívmánya. A 20. század nagy részében szilárd és egyértelmű tilalom gátolta azt, hogy egy tárgy külalakja ugyanezen tárgy tekintetében védjegyként lajstromozható legyen. Ez nem meglepő, ha tekintetbe vesszük: egy áru alakjának lajstromozása esetében a megjelölés mint jel azonos az áruval mint jelzett dologgal.

Az egykori magyar védjegy törvény, az 1969. évi IX. törvény végrehajtási rendeletének rendelkezése szerint „Nincs a megjelölésnek megkülönböztető jellege, ha kizárólag az áru nevéből vagy egyszerű ábrázolásából áll.”²

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Nemzetközi védjegyesztályának nyugalmazott osztályvezetője, a Magyar Védjegy Egyesület elnökségi tagja.

¹ <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-11/cp160122hu.pdf>.

² 2/1970. (VII. 1.) OMFB-IM együttes rendelet a védjegyről szóló 1969. évi IX. törvény végrehajtásáról, 1. § (1) bek.

Mint emlékeztetés, a térbeli védjegy oltalmának lehetőségét az Európai Unió számos tagállamában is a Tanács 1988. december 21-i, a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló 89/104/EGK irányelve teremtette meg. A Tanácsnak az 1993. dec. 20-i 40/94 sz., a közösségi védjegyről szóló rendelete (KVR) ugyancsak lehetővé tette az áru, illetve a csomagolás formáját megjelenítő megjelölés védjegyként való lajstromozását, feltéve, hogy a megjelölés grafikailag ábrázolható, és rendelkezik megkülönböztetőképeséssel. A közösségi védjegyről szóló, 1993. december 20-i 40/94/EK tanácsi rendeletet hatályon kívül helyezte és felváltotta az európai uniós védjegyről szóló, 2009. február 26-i 207/2009/EK tanácsi rendelet, amely 2009. április 13-án lépett hatályba. Ugyanakkor, figyelemmel a tényállásbeli események időpontjára, a jelen jogvitára továbbra is a 40/94 rendeletet kell alkalmazni (legalábbis azon részeit, amelyek nem tisztán eljárási jellegűek.)

A KVR 7. § rendelkezik a feltétlen kizáró okokról, és (1) bekezdésének e) pontja kimondja, hogy a megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha kizárólag olyan formából áll, amely

- i. az áru jellegéből következik; vagy
- ii. a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges; vagy
- iii. az áru értékének a lényegét hordozza.

Ebben az ügyben is felmerültek azok a mérőföldkövet jelentő ítéletek, amelyekben az Európai Bíróság kijelölte a lajstromképeség vizsgálata szempontjából releváns tényezőket. Ezen ítéletek sorában a most elemzett ítélet fontos helyet foglal el.

Az ítélet előzményei

Az EUIPO (akkori nevén BPHH) az 1996. április 1-jén bejelentett európai uniós védjegyet (akkori nevén közösségi védjegyet) térbeli védjegyként lajstromozta 1999. április 6-án a Rubik-kockához fűződő szellemi tulajdon-jogokat kezelő Seven Towns nevű brit cég javára, „háromdimenziós kirakós játékok” tekintetében.

2006-ban a Simba Toys német játékgyártó cég kérelmezte az EUIPO-tól a térbeli védjegy törlését többek között azzal az indokkal, hogy az olyan – az elforgathatóságban rejlő – műszaki megoldást tartalmaz, amely megoldás csak szabadalomként oltalmazható, védjegyként azonban nem. A német cég arra hivatkozott, hogy a kocka, mivel elforgatható, olyan műszaki megoldást tartalmaz, amely miatt nem részesülhet védjegyoltalomban. 2008. október 14-én a felszólalási osztály (Opposition Division) elutasította a felszólalást.

Ezt követően a Simba Toys a fellebbezési tanácsokhoz (Boards of Appeal) fordult, azonban a 2. fellebbezési tanács is elutasította a kérelmet 2009. szeptember 1-jén meghozott határozatával (R1526/2008 – 2- sz. ügy). A tanács szerint egy védjegyet úgy kell megítélni, ahogy bejelentésre került, anélkül, hogy figyelembe vennénk a védjegy elemzésénél a rács-hálós kocka sorainak és oszlopainak közismert elforgathatóságát.

Mivel a kérelmet az EUIPO, majd az EUIPO fellebbezési tanácsa is elutasította, a Simba Toys keresetet nyújtott be az Európai Bíróságnál az EUIPO határozatának hatályon kívül helyezése iránt.

A Törvényszék 2014. november 25-i ítéletében (T-450/09. sz. ügy, *Simba Toys kontra OHIM – Seven Towns* – Rácsszerkezetű oldalakból álló kocka formája) elutasította a Simba Toys keresetét. A Törvényszék – többek között – azt állapította meg, hogy a Rubik-kocka formájának grafikai ábrázolása védjegyként lajstromozható, mivel nem tartalmaz olyan műszaki megoldást, amely meggátolná, hogy az védjegyoltalomban részesülhessen, és ebből következően európai uniós védjegyként lajstromozható legyen.³

Ezt követően a Simba Toys a jogkérdésben az Európai Bírósághoz fellebbezett.

A főtanácsnok perösszefoglalója

A Simba Toys GmbH & Co. KG kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala-ügy (C-30/15. sz.) igazi fordulópontját jelentette a lengyel Maciej Szpunar főtanácsnok 2016. májusában közzétett perösszefoglalója.⁴

A főtanácsnok az ügyben addig eljárt hatóságok véleményével szemben érvelt, és azt indítványozta az Európai Bíróságnak, hogy a Törvényszék ítéletét helyezze hatályon kívül, és utasítsa új eljárásra az EUIPO-t. Álláspontja szerint az ügyben szereplő, vitatott megjelölés alapvető jellemzői – a kocka formája és a rácsos szerkezet – az adott áru sajátos műszaki funkciójának betöltéséhez szükségesek.

A főtanácsnok mindenekelőtt azt hangsúlyozta, hogy az európai uniós védjegyről szóló rendelet alapján meg kell tagadni a lajstromozást az olyan formák esetében, amelyek alapvető jellemzői szorosan kapcsolódnak az áru fő funkciójához, illetve funkcióihoz. Ha ezeket a jellemzőket egyetlen gazdasági szereplő számára tartanak fenn, akkor a versenytárs vállalkozások nem adhatnának áruiknak olyan formát, amely az áruk használatához célszerű lenne.

Ezt követően a főtanácsnok megvizsgálta az említett rendelet azon rendelkezésére alapított jogalapot, amely szerint nem részesülhet védjegyoltalomban az a megjelölés, amely „kizárólag” az árunak olyan formájából vagy egyéb jellemzőjéből áll, amely a célzott műszaki hatás eléréséhez „szükséges”. A főtanácsnok emlékeztetett arra, hogy a valamely áru formájából álló megjelölés, amely jelentős funkcionális elemek nélkül csupán egy műszaki funkció kifejeződése, nem lajstromozható védjegyként, mivel a lajstromozás túlságosan nagy mértékben csökkentené a versenytársak azon lehetőségét, hogy az ugyanezen műszaki megoldást megtestesítő formákat forgalomba hozhassanak.

A főtanácsnok rámutatott, hogy az adott forma funkcionális elemeinek elemzése során a hatáskörrel rendelkező hatóság nem köteles kizárólag a grafikai ábrázolásból kitűnő infor-

³ Az Európai Unió Törvényszékének ítéletéről 2014. november 25-én kiadott 158/14. sz. sajtóközlemény.

⁴ Az Európai Unió Bíróságának 52/16. sz. sajtóközleménye, Luxembourg, 2016. május 25.

mációkra szorítkozni, hanem szükség esetén további alapvető információkat is figyelembe kell vennie.

A főtanácsnok szerint a Törvényszék meghatározta ugyan a megjelölés alapvető jellemzőit, azonban azokat nem vizsgálta meg az áru sajátos műszaki funkciója szempontjából. Ugyanis, noha a Törvényszék a megtámadott ítéletben rámutatott, hogy azt kell mérlegelni, hogy a forma alapvető jellemzőinek „mindegyike az érintett áruk valamely műszaki funkcióját szolgálja-e”, a megtámadott ítélet indokolása egyáltalán nem tartalmazza sem a szóban forgó áru által betöltött műszaki funkció meghatározását, sem pedig az e funkció és az ábrázolt forma jellemzői közötti viszony elemzését. Ez az előfeltevés a jelen esetben azt a paradox következtetést eredményezi, hogy a vitatott védjegy grafikai ábrázolásai nem teszik lehetővé annak megállapítását, hogy a szóban forgó forma betölt-e a valamilyen műszaki funkciót, és annak megállapítását sem, hogy adott esetben mi ez a funkció.

A főtanácsnok álláspontja szerint a forma funkcionális jellemzőinek helyes elemzése érdekében a Törvényszéknek először is azt kellett volna figyelembe vennie, hogy milyen funkciót tölt be az adott áru, nevezetesen a háromdimenziós kirakós játék, amely térben elmozdítható elemek logikus elrendezéséből álló fejtörő. Ezenfelül a Törvényszék tévesen állapította meg, hogy a szóban forgó formának a funkcionális jellemzői szempontjából végzett elemzése kizárólag a védjegybejelentésben szereplő grafikus ábrázoláson alapulhat.

A főtanácsnok úgy vélte, hogy ellentétes a közérdekkel az az érvelés, amely szerint a lajstromozással biztosított oltalom a hasonló formájú kirakós játékok minden típusát magában foglalja – azok működési elvétől függetlenül –, és ami a vitatott formát illeti, ez az oltalom potenciálisan minden olyan háromdimenziós kirakós játékra kiterjed, amelynek elemei egy 3x3x3-mas kockát alkotnak. Ez az érvelés ugyanis a jogosult számára lehetővé teszi, hogy a kizárólagos jogot az áruk olyan jellemzőire is kiterjessze, amelyek nemcsak a vitatott forma funkcióját töltik be, hanem más hasonló funkciókat is.

Az ítélet

Mivel a Simba Toys cég fellebbezését elfogadhatónak és megalapozottnak találta, a Bíróság hatályon kívül helyezte a Törvényszék határozatát. Ítéletéről 2016. november 10-én sajtóközleményt adott ki 122/16. sz. alatt.⁵

A Bíróság kimondta: annak vizsgálatakor, hogy a lajstromozást meg kellett volna-e tagadni amiatt, hogy e forma műszaki megoldást tartalmaz, az EUIPO-nak és a Törvényszéknek egyaránt figyelembe kellett volna vennie az e forma által megjelenített termék szabad szemmel nem látható funkcionális jellemzőit, mint például annak elforgathatóságát. A Bíróság rámutatott, hogy a Törvényszék a Fellebbezési Tanácshoz hasonlóan arra a következtetésre jutott, hogy a szóban forgó kocka oldalain látható rácsszerkezet nem tölt be semmiféle

⁵ Az Európai Bíróság 2016. november 10-i 122/16. sz. sajtóközleménye.

műszaki funkciót, hiszen az a tény, hogy e szerkezetnek az a hatása, hogy vizuálisan kilenc egyenlő nagyságú elemre osztja e kocka oldalait, a releváns ítélkezési gyakorlat értelmében nem minősülhet ilyen funkciónak. A Bíróság is hivatkozott arra, hogy amint arra a főtanácsnok rámutatott, ezen érvelés jogi hibában szenved (ítélet, 44. és 45. pont). A Bíróság ítéletében emlékeztetett rá, hogy a főtanácsnok indítványának 86. és 91–93. pontjában kiemelte, a Bíróság 2002. június 18-i Philips-ítélete (C-299/99, EU:C:2002:377), 2010. szeptember 14-i Lego Juris kontra OHIM-ítélete (C-48/09 P, EU:C:2010:516) és 2014. március 6-i Pi-Design és társai kontra Yoshida Metal Industry-ítélete (C-337/12 P–C-340/12 P, nem tették közzé, EU:C:2014:129) alapjául szolgáló egyes ügyekben az illetékes szervek nem tudták az érintett formát kizárólag a grafikus ábrázolás alapján elemezni anélkül, hogy ne vettek volna igénybe kiegészítő információkat a konkrét terméket illetően.

Ítéletében a Bíróság emlékeztetett arra, hogy a jelen ügyben alkalmazandó, a közösségi védjegyről szóló 40/94 rendelet célja annak elkerülése, hogy a védjegyoltalom valamely vállalkozás számára monopóliumot nyújtson műszaki megoldásokra vagy az áru használati jellemzőire nézve. Ebben a vonatkozásban a Bíróság megállapítja, hogy a vitatott forma alapvető jellemzői egy kockaformából, valamint ezen kocka minden egyes oldalán látható rácsos szerkezetből állnak.

Annak a kérdésnek az eldöntéséhez, vajon a megjelölésben foglalt forma európai uniós védjegyként történő lajstromozása nyújthat-e monopóliumot a Seven Towns cég részére bizonyos műszaki megoldás tekintetében, azt kell megvizsgálni – hangsúlyozza a Bíróság –, hogy e forma valamely műszaki megoldás eléréséhez szükséges-e.

A Törvényszék által megállapítottakkal ellentétben a Bíróság arra mutatott rá, hogy e vizsgálat keretében a kérdéses kockaforma alapvető jellemzőit kell értékelni az e forma által megjelenített áru műszaki funkciójára tekintettel. Közelebbről, a Törvényszéknek figyelembe kellett volna vennie az e forma grafikus ábrázolásán szabad szemmel nem látható elemeket is, például a Rubik-kocka típusú háromdimenziós kirakójátékok egyes alkotóelemeinek elforgathatóságát. Ebben az összefüggésben a Törvényszéknek meg kellett volna határoznia az érintett termék műszaki funkcióját, és azt figyelembe kellett volna vennie a vizsgálatánál.

Továbbá a Bíróság úgy vélte, hogy az a tény, hogy a Seven Towns cég a vitatott megjelölés lajstromozását „háromdimenziós kirakójátékok” tekintetében kérte általános értelemben véve, anélkül, hogy azokat az elforgatható kirakójátékokra korlátozta volna, nem képezi akadályát annak, hogy a szóban forgó kockaforma által ábrázolt termék műszaki funkcióját figyelembe vegyék, sőt, azt szükségessé teszi, hiszen az e kérelemre vonatkozó döntés kihatással lehet az összes olyan háromdimenziós kirakójáték gyártójára, amelynek elemei kockaformát ábrázolnak.

A fenti körülményekre tekintettel a Bíróság hatályon kívül helyezte a Törvényszéknek a kérdéses forma európai uniós védjegyként történő lajstromozását megerősítő ítéletét, illetve az EUIPO ugyanezt megerősítő határozatát.

A Bíróság az EUIPO-t új eljárás lefolytatására és a Bíróság által a jelen ítéletben megfogalmazott megállapítások figyelembevételével új határozat hozatalára kötelezte.

Megjegyzések

Úgy tűnik, hogy az Európai Bíróság szándéka ítéletével egyértelműen annak a célnak a szolgálata, hogy ne engedje meg egyeseknek, hogy a védjegy lajstromozását arra használják fel, hogy műszaki megoldásokat helyezzenek oltalom alá.

Lényeges továbbá, hogy az Európai Bíróság – az előtte az ügyben eljáró hatóságokkal szemben – a kérdéses védjegybejelentés árujegyzékében foglalt árut (háromdimenziós kirakós játék) a maga konkrétságában fogta fel, úgy, ahogyan az áru a maga műszaki valóságában megjelenik – és ennek következtében figyelembe vette azt a képszerűen ugyan nem ábrázolt vonást, amely viszont több mint negyven éve világszerte jól ismert – az elforgathatóságot. Fel sem merül, hogy a Bíróság magát a megjelölést (a jelet) „bővítette volna ki” gondolatban bizonyos, a megjelölésben nem ábrázolt jellemzőkkel – hanem a jelzett dolgot, az árujegyzékben foglalt árut (a jelzett dolgot) vizsgálta meg úgy, ahogyan azt a fogyasztó, a védjegyes áru vásárlója is jól ismeri.

A nagy fordulatot hozó ügyben ugyanakkor annyira friss még az ítélet, hogy a közzététele óta eltelt idő rövideje miatt az ítéletet elemző szakirodalmi források nemigen állnak rendelkezésre, így még nincs mód mélyebb elemzések, reagálások idézésére. Az ilyen ritka, magyar vonatkozású esetekben különösen fontos törekednünk arra, hogy a jogkérdésben hozott ítéletet az érzelmi szálakat lehetőleg mellőzve, tárgyyszerűen fogadjuk és elemezzük.

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila***

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2016 MÁSODIK FELÉBEN

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

A korábbi évekhez hasonlóan a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2016 második felében is ellátta Magyarország képviseletét a WIPO testületeinek ülésein.

Augusztusban került megrendezésre a Program- és Költségvetési Bizottság 25. ülése. Szeptemberben tartották a Jogérvényesítési Tanácsadó Bizottság 11. ülését, a Koordinációs Bizottság 72. (26. rendkívüli) ülését, illetve a Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral foglalkozó Kormányközi Bizottság 31. ülését. Októberben zajlott a WIPO-tagállamok közgyűléseinek 56. ülésorozata, illetve ebben a hónapban tartották a Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság 35. ülését, valamint az Új Növényfajták Oltalmára létrehozott Nemzetközi Unió (UPOV) őszi ülészakát. Novemberben került megrendezésre a Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának 33. ülése, a Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság 32. ülése, valamint a hágai rendszerről, illetve a madridi rendszerről szóló szeminárium is. Decemberben a Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság 25. ülésére került sor.

A Genfen kívüli WIPO-rendezvények közül ki kell emelni a júliusi, a „selyemút” mentén fekvő országok részére megrendezett pekingi konferenciát, valamint a kínai Csingtaóban a madridi rendszer létrehozásának 125. évfordulója alkalmából megrendezett konferenciát.

A Program- és Költségvetési Bizottság (Program and Budget Committee, PBC) 25. ülése, Genf, augusztus 29. – szeptember 2.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője és jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

* Főosztályvezető, Jogi és Nemzetközi Főosztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

** Nemzetközi ügyintéző, Nemzetközi Együttműködési Osztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

A Független Tanácsadó és Vizsgálóbizottság (Independent Advisory Oversight Committee, IAOC) jelentése

Az IAOC éves jelentése a 2015. szeptember 1. és 2016. június 30. közötti időszakot tekintette át. A vizsgált időszak alatt hét belső könyvvizsgálói jelentés felülvizsgálatára került sor. A 2014-es és 2015-ös pénzügyi évre vonatkozó pénzügyi jelentések fő számainak összevetése során az IAOC-jelentés bemutatta, hogy amíg 2014-ben az összes bevétel 370,1 millió CHF volt, addig a 2015-ös adatok szerint 381,9 millió CHF bevétellel számoltak. A költségek azonban meghaladták a 2014. évi értékeket, ezért a nettó eredmény 2015-ben összességében kevesebb, mint 2014-ben volt (33,3 millió CHF, amíg 2014-ben 37,0 millió CHF volt).

Az IAOC „Selection Panel” jelentése

Az IAOC megüresedő pozícióira a „Selection Panel” öt új tagot javasolt. A PBC az öt jelölt megválasztásának jóváhagyására tett javaslatot a WIPO-közgyűlés számára.

A külső könyvvizsgáló jelentése

A külső könyvvizsgáló a WIPO 2015. évi pénzügyi helyzetéről szóló jelentést megalapozottnak, a pénzügyi előírásokkal összhangban lévőnek nyilvánította. A tranzakciók a pénzügyi szabályzat előírásainak megfelelően zajlottak le. A jelentés bemutatja, hogy a PCT-bevételek csökkenésével magyarázható a bevételek visszaesése a teljes szervezet szintjén. A 2014. évhez képest a PCT-bevételek 1,14 százalékos visszaesést mutatnak, azonban a PCT-bevételek eredményre gyakorolt hatása is csökkent, százalékos mértékben kifejezve 77,66%-ra a 2014. évi 105%-hoz képest. A WIPO összes bevétele a PCT-bevételek csökkenése ellenére is nőtt.

A Belső Ellenőrzési Osztály (Internal Oversight Division, IOD) igazgatójának éves jelentése

A belső ellenőrzésre vonatkozó alapszabály (Audit Charter) vonatkozó rendelkezése értelmében az IOD igazgatója minden évben összefoglaló tevékenységi beszámolót készít a főigazgató számára. A dokumentumot a külső auditor és az IAOC is megkapja, valamint azt a tagállamok éves közgyűlése elé is beterjesztik. Az IOD jelentése többek között a következő területeket érintette: az üzletmenet-folytonosság menedzsmentje, a kis- és középvállalkozások és az innováció elnevezésű Program 30, a Program 3 a szerzői és kapcsolódó jogokról, a WIPO pilot projektje a nők szakmai fejlődésével kapcsolatban, jutalmak és elismerések.

A Joint Inspection Unit (JIU) ajánlásainak végrehajtásáról szóló előrehaladási jelentés

A PBC tudomásul vette a JIU jelentésében foglaltakat a 2010 és 2015 között előterjesztett ajánlások elfogadásáról és végrehajtásáról, továbbá egy kivétellel – a főigazgatóval kapcsolatos bejelentések kivizsgálására vonatkozó eljárásrend – üdvözölte az ajánlások végrehajtását. A titkárság jelentéstételi kötelezettsége folyamatos, az ajánlások végrehajtásáról be kell számolnia a PBC-nek. 2015-ben 16 új észrevételt tett a JIU, a WIPO 12 korábbi ajánlást végrehajtott, négyet még vizsgálnak.

Előrehaladási jelentés és pénzügyi áttekintések – 2014–2015

Összesen 394 teljesítményindikátor került meghatározásra, közel százal több, mint az előző időszakban. Ezeknek 72%-a teljesült teljes mértékben, amely arány megegyezik az előző időszakéval. 5%-a az indikátoroknak részben teljesült, 12% nem teljesült, míg a hiányzó 11%-a a mutatóknak nem volt alkalmazható.

Pénzügyi jelentés a 2015. évről, tagállami hozzájárulások teljesítése

A 2015. év végi többlet 33,3 millió CHF-re csökkent a 2014. év végi többlet (37 millió CHF) képest. A pénzügyi jelentés, összhangban az IAOC-jelentéssel, megállapítja, hogy míg 2014-ben az összes bevétel 370,1 millió CHF volt, addig a 2015-ös adatok szerint 381,9 millió CHF bevétellel számoltak, ami alapvetően a Madridi Unió díjainak emelkedése miatt alakult így. A költségek azonban meghaladták a 2014. évi értékeket, ezért lett a nettó eredmény (a többlet) 2015-ben összességében kevesebb, mint 2014-ben volt. A személyi költségek változatlanul nagy hányadát adták az összes költségnek, és nagyjából változatlan mértékkel, de minden más költségtétel kisebb mértékben nőtt. A tagállami hozzájárulásokról szóló dokumentumok szerint Magyarországnak nincs hátraléka.

Középtávú stratégiai terv

A PBC nyugtázta a 2010–2015 közötti évekre szóló stratégiai tervet mint a titkárság önértékelő dokumentumát. Kihangsúlyozták, hogy a 2016–2021-re szóló középtávú terv, amely a kilenc stratégiai cél mentén meghatározza a szervezet alapvető működését, nem bír jogi kötőerővel.

WIPO External Offices

Jelenleg öt országban működik WIPO-iroda, ezek Brazília, Japán, Kína, Oroszország és Szingapúr. A kérdés évek óta megosztja a tagságot. A WIPO közgyűlése 2015 októberében úgy határozott, hogy a 2016/17-es és a 2018/19-es bienniumban két-két külső irodát nyit a szervezet közgyűlési döntése alapján, és a kiválasztásnál Afrika prioritást élvez. A 2016. március 29-ig meghosszabbított határidőig 18 pályázat érkezett: 1. Algéria, 2. Azerbajdzsán, 3. Chile, 4. Ecuador, 5. Egyiptom, 6. El Salvador, 7. India, 8. Irán, 9. Kenya, 10. Kolumbia, 11. Koreai Köztársaság, 12. Marokkó, 13. Mexikó, 14. Nigéria, 15. Panama, 16. Románia, 17. Törökország, 18. Tunézia. A GRULAC-csoport felszólalásában jelezte, hogy megegyeztek a csoporton belül abban, hogy a két afrikai iroda felállítását támogatják, feltéve, ha a harmadik WIPO-iroda Kolumbiában lehet. Az afrikai csoport Nigéria és Algéria mögött sorakozott fel. A GRULAC és az afrikai csoport további pályázói visszaléptek e három ország javára. Így a következő kilenc tagállam pályázata közül kellett volna a PBC-nek javaslatot tennie a közgyűlés számára: 1. Algéria, 2. Azerbajdzsán, 3. India, 4. Irán, 5. Kolumbia, 6. Koreai Köztársaság, 7. Nigéria, 8. Románia, 9. Törökország. Azerbajdzsán kivételével a pályázó tagállamok 15 perces prezentációban mutathatták be kérelmüket. Informális egyezte-

téseket követően a PBC elnöke Algéria, Kolumbia és Nigéria pályázatának a támogatására tett javaslatot, ez azonban konszenzus hiányában nem nyerte el a tagállamok egyhangú támogatását. A PBC az informális tárgyalások folytatásáról döntött, a kérdést pedig a WIPO közgyűlése elé utalta.

Az ülésen a fentieken kívül megvitatták még a szervezetirányítással, létesítménygazdálkodással és szociális ügyekkel kapcsolatos kérdéseket is.

A Jogérvényesítési Tanácsadó Bizottság (Advisory Committee on Enforcement, ACE) 11. ülése, Genf, szeptember 5–7.

Az ülésen a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület titkára és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

Az ülés a résztvevők tapasztalatokban gazdag prezentációinak előadását és megvitatását foglalta magában. A téma a szellemi tulajdonnal kapcsolatos tudatosság növelése, az IP által biztosított lehetőségek hatékony és széles körű népszerűsítése és az ezt segítő eszközök áttekintése volt. A jó gyakorlatok, tudatosságnövelő események, rendezvények, programok bemutatására az egyes nemzeti hivatalok, hatóságok (többek között a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület, HENT) kaptak lehetőséget. Emellett a hamis termékek csökkentését célzó, a hatékony és sikeres jogérvényesítést segítő projektek, intézkedések terén is tapasztalatot cserélhettek a résztvevők.

Az ülésen 38 prezentáció hangzott el, négy nagy témakör köré csoportosítva: az egyes tagországok tapasztalatai a tudatosságnövelés terén, különös tekintettel a fiatal korosztályra; a jogérvényesítés hatékonyságának növelése; a WIPO nemzeti jogalkotásban nyújtott támogatásának eredményessége, hatása; kapacitásépítés és tréningek.

A nemzeti tapasztalatok cseréje keretében nyolc állam – köztük Magyarország képviselőiben a HENT – létrehozott egy kiállítást, ahol az IP-jogok védelmének, valamint a tudatosságnövelés fontosságának ismertetése és az erre szolgáló eszközök felvonultatása volt a cél.

A Koordinációs Bizottság (Coordination Committee, CoCo) 72. (26. rendkívüli) ülése, Genf, szeptember 12.

Az ülésen az SZTNH részéről a műszaki elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője vett részt.

Az ülés célja a WIPO szerzői jogi és kulturális területekért felelős főigazgató-helyettesének a megválasztása volt. A CoCo a francia Sylvie Forbine személyében megválasztotta az új főigazgató-helyettest.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklorral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 31. ülése, Genf, szeptember 19–23.

Az ülésen az Iparjogvédelmi Jogi Osztály vezetője képviselte a hivatalt.

Az ülés napirendjén – a napirend és az előző ülésről készült jelentés elfogadásán túlmenően – az alábbi kérdések szerepeltek:

- egyes nem kormányzati szervezetek akkreditálása;
- bennszülött és helyi közösségek részvétele;
- az önkéntes alap működésével kapcsolatos tájékoztató; a tanácsadó testület kinevezése;
- tájékoztató a bennszülött közösségek képviselőit megszólaltató előadás-sorozatról;
- hagyományos tudás.

Az ülés a tagállamok és a folyamatosan bővülő megfigyelői kör részéről egyaránt a bizottság esetében megszokott, kiemelkedően nagyszámú képviselő részvételével zajlott. Az ülés során újabb öt nem kormányzati szervezet akkreditálására került sor.

Az első ülésnapon lezajlott a bennszülött és helyi közösségek részvételével kapcsolatos kérdések vitája, és sor került a regionális csoportok nyitó nyilatkozataira, valamint a bennszülött küldöttek előadásaira. Az első két ülésnap során lezajlott a központi kérdések plenáris vitája. Ennek alapján a *facilitatorok* a harmadik ülésnap délelőttjére elkészítették – a saját belátásuk szerint javasolt módosításokat tartalmazó – tervezetüket, amelyet a plenáris ülésen részletes kommentár mellett bemutattak. A dokumentum a következő megvitatott témaköröket dolgozta fel: preambulum; célkitűzések; definíciók; 1. cikk: Az oltalom tárgya; 2. cikk: Az oltalom kedvezményezettjei; 3. cikk: Az oltalom terjedelme. A regionális csoportoknak a délutáni plenáris ülésig volt lehetőségük áttekinteni a dokumentumot, amelynek kapcsán megtehették észrevételeiket.

Ezt követően a központi kérdések körébe tartozó témák informális ülésen kerültek megvitatásra, amelyen regionális csoportonként hat-hat képviselő (köztük a CEBS részéről Magyarország is), valamint a bennszülött közösségek képviselői vettek részt. Az itt elhangzottak, valamint a fenti dokumentum plenáris vitáján tett észrevételek alapján a *facilitatorok* az utolsó ülésnap délelőttjére kidolgozták a dokumentum újabb tervezetét. Ezzel kapcsolatban nem volt cél részletes vita lefolytatása, csupán annak plenáris ülésen történő bemutatása és a szöveg plenáris ülés általi nyugtázása.

Az ülés mind a dokumentum újabb tervezetét, mind a függő kérdések szövegét nyugtázta. Mindkét irat az ülés eredményeként a hagyományos tudást tárgyaló következő ülés elé kerül majd.

A WIPO-tagállamok 56. közgyűléssorozata (56th series of the Assemblies of the Member States of WIPO), Genf, október 3–11.

A közgyűléssorozaton a műszaki elnökhelyettes és a Jogi és Nemzetközi Főosztály vezetője képviselte az SZTNH-t.

A WIPO-közgyűlés és az üléssorozat levezető elnökévé – Duque kolumbiai nagykövet helyett, aki távozott Genfből – Lettország nagykövete, Janis Karklins lépett elő.

Döntés született arról, hogy a WIPO Algériában és Nigériában nyit külső irodát (external office). A további négy kiadó helyről folytatódnak majd a tárgyalások. A kiélezett politikai helyzetre jellemző, hogy a tárgyban hosszúra nyúló informális egyeztetéseket folytattak a tagállamok képviselői. Áttörést végül a közgyűléssorozat utolsó napján a GRULAC rugalmassága és visszalépése hozott. A WIPO jelenleg a következő országokban tart fenn külső irodát: Brazília, Japán, Kína, Oroszország és Szingapúr.

A Koordinációs Bizottság, illetve a WIPO-közgyűlés elnökének korábbi közös döntését a tagállamok jóváhagyták, így a főigazgatóval szemben indult eljárás lezártnak tekinthető. Megindul a közbeszerzési, a belső vizsgálati és a *whistleblowereket* védő szabályok felülvizsgálata a tagállamok közreműködésével.

2016. szeptember 30-án hatályba lépett a vakok, látáskárosultak és olvasási képességükben egyéb módon korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítéséről szóló Marrakesh-i Szerződés, az unió közgyűlése pedig megtartotta első ülését.

A tagállamok elfogadták a WIPO belső ellenőrzési szabályzatára (*Internal Oversight Charter*) vonatkozó módosító javaslatokat, amelyeket az *Independent Advisory Oversight Committee*, a WIPO független, külső szakértőkből álló tanácsadó testülete, illetve annak magyar elnöke, Ámon Gábor adószakértő készített elő. Az új rendelkezések tisztázzák a Koordinációs Bizottság és a WIPO-közgyűlés elnökeinek szerepét, valamint a döntéshozatal mechanizmusát olyan esetekben, amikor a főigazgatóval vagy helyetteseivel szemben indul eljárás hivatali mulasztás, illetve kötelezettségzegés miatt.

Kinevezésre került a Belső Ellenőrzési Osztály (*Internal Oversight Division*) új elnöke az indiai Rajesh Singh személyében.

Az SCCR (Szerzői Jogi Állandó Bizottság) folytatni fogja a munkát a napirenden lévő kérdésekben. Az SCCR az elmúlt két évben nem tudott döntési javaslatot megfogalmazni a WIPO-közgyűlés számára.

Nem született megállapodás a Design Law Treaty, a formatervezésiminta-oltalmi alaki szabályok egységesítését célzó nemzetközi megállapodás elfogadása céljából kitűzni tervezett diplomáciai értekezlet ügyében. A közgyűlési döntés értelmében a már véglegesnek tekinthető szövegek nem kerülnek újra a Védjegyjogi Állandó Bizottság (SCT) napirendjére. A WIPO-közgyűlésnek 2017-ben kell majd döntenie a diplomáciai értekezlet 2018 első felére történő összehívásáról.

A Török Szabadalmi Intézetet kijelölték nemzetközi PCT-hatóságnak.

Az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására létrejött Lisszaboni Unió egyes tagjai önkéntes alapon összesen 1 millió svájci frankkal járultak hozzá eddig a rendszer fenntartásához. Az uniót érintő költségvetési-pénzügyi kérdések megvitatása céljából létrehozott munkacsoportnak tovább kell dolgoznia a hosszú távú finanszírozhatóság elérését célzó megoldásokon (pl. hozzájárulási rendszer kialakítása, díjak felülvizsgálata).

A WIPO közgyűléssorozata keretében nagy sikerrel zajlott több *side-event* is, köztük a magyar dizájn bemutató utazó kiállítás a WIPO új épületében.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 36. ülése, Genf, október 17–19.

Az SZTNH részéről a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály főosztályvezető-helyettese vett részt.

A WIPO-közgyűlés döntése értelmében a formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakiságait harmonizáló új egyezmény (Design Law Treaty, DLT) tárgyában megtartandó diplomáciai értekezlet összehívásáról a közgyűlés 2017. évi ülésén folytatják a vitát, az SCT ezért érdemben nem tárgyalta sem a DLT tervezeteit, sem az afrikai csoport javaslatát.

Az SCT áttekintette az Egyesült Államok és Japán javaslata nyomán a mobilkészülökökön használt ikonok, felhasználói felületek és betűkészletek formatervezésiminta-oltalmának (UIT) témájában készült kérdőív összesítését. Több tagállam és szakmai szervezet jelezte, hogy a határidő lejárta ellenére szeretnének válaszokat adni a kérdőívre. A titkárság és számos tagállam propagálta a WIPO által létrehozott és üzemeltetett, az elsőbbségi iratok kölcsönös elérhetőségét biztosító elektronikus adatbázist (DAS), amely nem csak a mintaoltalmi elsőbbségi iratokat tartalmazza.

Az országnevek védjegyjeljárás során biztosított védelme kapcsán érdemi előrelépés nem történt, de a következő ülés napirendjén is szerepelni fog a kérdés, ahogyan az új gTLD doménnevek védjegyeket érintő hatásait bemutató jelentés is.

A WIPO-közgyűlés döntése érintette még a földrajzi árujelzők (GI) kérdését is, aminek eredményeképpen végül megállapodásra jutott a két javaslat köré felsorakozó országok csoportja abban, hogy egynapos információs ülést szentelnek mindkét témának – a földrajzi árujelzők nemzeti és regionális védelme általában; valamint földrajzi árujelzők az interneten – közvetlenül az SCT következő ülése előtt.

A Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának (Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR) 33. ülése, Genf, november 14–18.

Az ülésen a Szerzői Jogi Főosztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

Az Európai Unió tagállamai az Európai Bizottság vezetésével, a közép-európai és a balti államok regionális csoportja (CEBS) Lettország vezetésével koordinálta a tagállamok, illetve a régió álláspontjait.

A műsorsugárzó szervezetek védelméről szóló napirendi pontban a nyitó felszólalásokat követően a műsorsugárzó szervezetek védelme érdekében készülő nemzetközi szerződés tárgyalása az SCCR előző ülésének eredménye nyomán felülvizsgált szöveg alapján folytatódott. A levezető elnök jelezte, hogy a dokumentum összeállításakor nem kívánt eltérni az eredeti mandátumtól. Jelezte továbbá, hogy a zárójelben megjelenített részek azokat a gondolatokat tükrözik, amelyek felmerültek, de ezek szövegbe foglalásának szükségességéről a tagállamok mindeddig nem tudtak megállapodni. Ezt követően a definíciók tárgyalásával folytatódott a napirend informális keretek között (regionális koordinátorok plusz hét fő felállásban).

A könyvtárakra és archívumokra vonatkozó korlátozások és kivételek napirendi pont alatt a levezető elnök által bemutatott dokumentum alapján három témakörben kerültek észrevételek kifejtésre részletesebben: párhuzamos import, határon átnyúló felhasználás, árva, visszavont és *out of commerce* művek.

Az oktatási és kutatási intézményekre és a fogyatékkal élő személyekre vonatkozó korlátozások és kivételek napirendi pont alatt ismertetésre került egy tanulmány, amelynek tárgya a WIPO tagállamai vonatkozó jogszabályi rendelkezéseinek összehasonlító jellegű bemutatása.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 32. ülése, november 28. – december 2.

Az ülésen az SZTNH-t az Iparjogvédelmi Jogi Osztály vezetője képviselte.

Az első ülésnap délelőttjén az ülést közvetlenül megelőző, 2016. november 24. és 25. között megrendezett szemináriumról szóló beszámoló hangzott el mind a négy kerekasztal egy-egy előadója részéről. Sor került továbbá a bennszülött és helyi közösségek részvételével kapcsolatos kérdések vitájára és a regionális csoportok nyitó nyilatkozataira, valamint a bennszülött küldöttek előadásaira.

A központi kérdések vitája az első ülésnap délutánján vette kezdetét. Plenáris vita zajlott le az alapelvek, a kedvezményezettek és az egyezmény tárgya kapcsán. Ennek alapján a *facilitatorok* a második ülésnap elejére elkészítettek egy munkaanyagot, amely a fenti ren-

delkezések, valamint – a kedvezményezettek témájával szoros összefüggésben – a jogkezeléssel kapcsolatos rendelkezés javasolt módosításait tartalmazta. Az ezt követő informális ülésen regionális csoportonként hat-hat képviselő (köztük a CEBS részéről Magyarország is), valamint a bennszülött közösségek képviselői vettek részt.

Mindezek alapján a *facilitatorok* a harmadik ülésnap délelőttjére elkészítették – a javasolt módosításokat tartalmazó – tervezetüket, amelyet a plenáris ülésen bemutattak.

Ezt követően a központi kérdések körébe tartozó témák vitája ismét informális ülésen folytatódott. A vita mind a plenáris ülésen, mind az informális ülésen az elnök által összeállított központi kérdések mentén zajlott. Ennek alapján a következő témák kerültek részletes megvitatásra:

- célkitűzések;
- az egyezmény tárgya;
- az oltalom kedvezményezettjei;
- az oltalom terjedelme;
- kiegészítő/defenzív intézkedések;
- jogkövetkezmények, jogorvoslatok és joggyakorlás;
- feltárási követelmény;
- jogkezelés;
- kivételek és korlátok;
- határokon átvívelő együttműködés.

Az egyéb kérdések körében került sor az EU előző ülésen előterjesztett javaslata, valamint az Egyesült Államok által előterjesztett új irat megvitatására.

*A Szabadalmi Jogi Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Patents, SCP)
25. ülése, Genf, december 12–15.)*

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte a hivatalt.

A bevezető hozzászólások többek között a szabadalmi oltalom alóli kivételek és korlátozások, a technológiatranszfer és a szabadalmak minősége témában szorgalmazták a munka folytatását. A kivételek kapcsán hangsúlyozták a szabadalmi jogosultak érdekei, valamint a közérdek közötti egyensúly jelentőségét.

Kivételek és korlátozások

A CEBS csoport koordinátoraként Lettország delegációja ismertette a közép-európai és a balti államok koordinált álláspontját, majd az EU soros elnöki tisztét betöltő Szlovákia delegációja ismertette az Európai Unió koordinált álláspontját. Mindketten a kivételek és korlátozások holisztikus megközelítése – azaz a szabadalmazhatósági feltételekkel egyszerre történő vizsgálata – mellett érveltek.

A tagállami hozzászólások során Brazília beszámolt a kényszerengedélyekkel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatairól.

Szabadalmak minősége

A CEBS, valamint az Európai Unió koordinált álláspontjának ismertetését követően a B csoport részéről elhangzott, hogy a feltalálói tevékenység megítéléséről szeretnének újabb tanulmányt látni.

Az ázsiai csoport, az afrikai csoport, illetve egyéb tagállamok szerint először abban kell egyetértésre jutni, hogy pontosan mi tartozik a „szabadalmak minőségének” definíciójába: a hivatalok munkájának hatékonysága vagy a megadott oltalmak erőssége. Óvtak attól, hogy a minőség növelése a szabadalmi hatóságok közötti munkamegosztás révén valósuljon meg. Egyrészt ez nem feltétlenül eredményezné az érintett nemzeti hivatalok elbírálási gyakorlatának javulását, másrészt burkolt jogharmonizációhoz is vezetne, amit pedig elvi szinten elleneznek, ráadásul az az SCP mandátumán is túlterjeszkedik.

A felszólalási és megsemmisítési rendszerek napirendi pont alatt a titkárság bemutatta az SCP *Electronic Forum* weboldal felszólalási és megvonási rendszerek ismertetésének szentelt új részét.

Szabadalmak és egészség

Az afrikai csoport koordinátora elismerte, hogy a szabadalmi rendszer fontos az innováció ösztönzése szempontjából, ugyanakkor azt szeretnék, ha az SCP olyan munkatervet fogadna el, amely a fejlődő országokat is segíti a gyógyszerekhez való hozzáférésben. A felszólalások visszatérő javaslatai a szabadalmi jogok és a közegészségügyi célok közötti ellentmondások feloldása, a HLP-jelentés ajánlásainak megvitatása, a kötelező INN-feltárás bevezetése (ehhez kapcsolódóan egy világméretű kémiai szabadalmi adatbázis kialakítása), valamint a flexibilitásokról szóló tanulmány elkészítése voltak.

Technológiatranszfer

Több országcsoporthoz részéről is elhangzott, hogy egyenlőtlenséget okoz, valamint a TRIPS-megállapodás 7. cikkében foglalt céllal is ellentétes, ha egyes országok nem férhetnek hozzá bizonyos technológiákhoz. Abban látják ennek okát, hogy a feltárás gyakran nem megfelelő mértékű a szabadalmi iratokban, vagyis teljes mértékben az SCP mandátumába illő kérdésről van szó. Ha ez megfelelően orvoslásra kerülne, akkor nem lenne szükség technológiatranszfer célú intézkedésekre.

További munka

Főként a szabadalmak és a közegészségügyi problémák összefüggései (ezen belül is az ENSZ HLP-jelentés napirendre vétele) körül kialakult éles nézetkülönbségek miatt az SCP-nek nem sikerült a jövőre vonatkozó munkatervet elfogadnia. Az elnöki összefoglaló a 24. ülés-

sen született megállapodásokra is figyelemmel – a következők szerint vázolja a további munkát:

- a titkárság összeállítja a Quality of Patents témában készült kérdőívre beérkezett válaszok összefoglalóját;
- a titkárság elkészíti a szabadalmi flexibilitások teljes kihasználásának akadályairól és ennek a gyógyszerekhez való hozzáférésre gyakorolt hatásairól szóló tanulmányt.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYZEMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezetben (ESZSZ) az SZTNH 2016 második felében is ellátta a magyar kormányzati képviseletet.

Munkatársaink részt vettek az ESZSZ Igazgatótanácsa, illetve Albizottsága, a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság, a Technikai és Ügyviteli Bizottság, a Szabadalmi Jogi Bizottság ülésein, valamint különböző továbbképzéseken.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 149. ülése, München, október 12–13.

Az ülésen az SZTNH-t a műszaki elnökhelyettes, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte.

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) elnöke bemutatta tevékenységi jelentésének legfontosabb elemeit. Számot adott arról, hogy közel százezerrel csökkent 2014 augusztusa óta a hivatali munkahátralék, és 49,8-ról 60,3-ra nőtt a termék/emberévben kifejezett kibocsátás. Elmondta továbbá, hogy 2015 szeptemberéhez képest 2,8%-kal nőtt a bejelentések száma, a 2015-ben közzétett összes bejelentés számát idén már szeptemberre meghaladták, összesen 90 000 bejelentés közzététele várható a 2016. év folyamán.

Az ESZH nemzetközi tevékenysége kapcsán beszámolt a CPC szabadalmi osztályozás tárgyában az Eurázsiai Szabadalmi Szervezettel aláírt együttműködési megállapodásról, valamint arról, hogy az ESZH új PPH pilot projekteket indít a maláj, a Fülöp-szigeteki és az orosz szabadalmi hatóságokkal. Emellett kétoldalú együttműködési megállapodást kötöttek a Kolumbiai Ipari és Kereskedelmi Hatósággal, valamint az Afrikai Szellemi Tulajdoni Szervezettel.

A Deloitte képviselője rövid előadásban mutatta be a pénzügyi tanulmány sarokszámait és legfontosabb megállapításait. Több delegáció üdvözölte a tanulmány elkészültét és jelezte, hogy alaposabb megvitatására a Költségvetési és Pénzügyi Bizottság október végi ülésén kerül majd sor.

Ezt követően munkaügyi kérdések megvitatására, illetve egyes tisztségviselők megválasztására került sor.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának 20. ülése (Select Committee of the Administrative Council, SC), München, október 25.

Az ülésen az Elnöki Kabinet tagja képviselte az SZTNH-t.

Napirend előtt az SC elnöke elmondta, hogy a Brexit-fejlemények miatt a Versenyképességi Tanács következő üléséig dönteni kell az európai szabadalmi reform végrehajtásával kapcsolatban követendő irányról, amely alapvetően az Egyesült Királyság pozíciójától függ. Az elnök jelezte továbbá, hogy az ülésen nem kerül sor politikai vitára, de a delegációk tájékoztathatják a SC-t a nemzeti előrehaladásról.

A nemzeti kísérő intézkedésekről szóló összefoglaló és melléklet kapcsán az SC elnöke elmondta, hogy az csak tájékoztatási célokat szolgál, és azt természetesen frissíteni kell majd az idő előrehaladtával.

A májusi technikai workshop értékeléseként az ESZH képviselője összefoglalta az ülés eredményeit. Az EBD-t (elektronikus bibliográfiai adatok) márciusban elküldték a nemzeti hivatalok IT-részlegei számára, amelyek közül néhány nagyon hasznos észrevételekkel szolgált. Hamarosan köröztetik az átdolgozott változatot.

Az ESZH képviselője elmondta, hogy a végső megoldás a *Federated Register* lesz, de természetesen addig is meg kell oldani a különböző forrásokból származó adatok megfelelő integrációját az egyes lajstromokba.

Az egyéb kérdésekről szóló napirendi pont keretében az Európai Szabadalmi Intézet (EPI) képviselője előadta, hogy az egységes szabadalmi rendszerről (UPP) szóló rendelet 7. cikkében meghatározott kollíziós jogi szabály nem áll összhangban a jelenlegi valós helyzettel az ESZH által vezetett lajstrom kapcsán. Az ESZH képviselője elismerte, hogy az UPP-rendelet szövegezői szemmel láthatóan nem egyeztettek az ESZH-val, és dolgozni fognak azon, hogy a felvetett kérdésekre megnyugtató válaszok szülessenek.

Az ESZH-nak az UPP-folyamatokra vonatkozó ISO-tanúsítása kapcsán az ESZH képviselője elmondta, hogy az oltalom megadása utáni folyamatok eddigi tanúsítását ki fogják terjesztetni az egységes hatályú szabadalmak adminisztrációjára is, és ez a gyakorlat már meg is kezdődött.

Az SC elnöke bemutatta, hogy miben módosult a végrehajtási szabályzat tervezete, majd az SC ezt követően egyhangúlag elfogadta az átdolgozott szöveget.

Az EU Bizottság képviselője bemutatta a kkv-k IP-szemponitú támogatására szolgáló intézkedésekről szóló közleményének a tervezetét. Ezek közül sok „pilot projektként” jelenik meg, hogy tesztelni lehessen a hatékonyságukat a teljes mértékű elindításukat megelőzően.

Az ESZSZ Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának (Budget and Finance Committee, BFC) 115. ülése, München, október 26–27.

Az ülésen az SZTNH részéről a gazdasági főigazgató, valamint a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt.

Egyes létesítménygazdálkodási kérdések megtárgyalása után a pénzügyi szabályzat időszaki felülvizsgálata során javasolt módosítások kerültek megvitatásra, amelyeket a BFC egyhangúlag támogatott.

A Deloitte által készített pénzügyi tanulmány eredményeit a cég kutatásvezetője mutatta be. A 2016-os pénzügyi elemzés fő célja annak felmérése volt, hogy az ESZH pénzügyi szempontból megfelelően működik-e. A Deloitte megvizsgálta a 2010–2015 között bevezetett reformok pénzügyi hatását, és értékelte az időszak pénzügyi helyzetét a 2010-es tanulmány megállapításaihoz képest. Ezen lépések alapján három hosszú távú forgatókönyvet dolgoztak ki az ESZH jövőbeni továbbfejlődési lehetőségeire, és szimulálták ezek pénzügyi hatását: változatlan mértékű növekedés esete, magas mértékű növekedés esete és alacsony mértékű növekedés esete a 2016–2036 közötti tervezési időszakra. A három forgatókönyv közötti fő különbség a jövőbeni szabadalmi bejelentések becsült száma és az ebből fakadó munkateher.

Az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatban a jelentés csak főbb megállapításokat tett, miszerint annak bevezetését 2017-re tervezték. A Brexit eredménye valószínűleg lassítja a folyamatot a teljes Brexit-tárgyalássorozat és a bizonytalan határidők miatt.

A helyzetelemzés által kimutatott legfontosabb tények a bevételek és költségek tekintetében az alábbiak:

- a teljes bevétel 25,9%-kal nőtt 2010–2015 között;
- az átlagos éves bevételi növekedés 4,7% volt, és meghaladta a 3,0%-os alapilletmény-növekedést;
- a bevételnövekedés minden bevételi kulcságzatban realizálódott (ügyintézési díjak, belső megújítási és nemzeti megújítási díjak);
- a 2010-es pénzügyi tanulmányban a 2015. évre prognosztizált bevételt a valós bevétel 250 millió euróval meghaladta a nagyobb mennyiségű szabadalmi bejelentésnek és nagyobb ügyszámnak köszönhetően.

A működési eredmény, pénzügyi eredmény és nettó bevétel főbb adatai:

- a működési eredmények erősen ingadoztak 2010–2015 között az IFRS-diszkontráták fluktuációja miatt;
- a szabványosított működési eredmény (állandó 5,0%-os diszkontrátát feltételezve) folyamatosan nőtt 70 millió euróról (2010) 294 millió euróra (2015) az erős bevételnövekedésnek és a hatékonyságnövelő intézkedéseknek köszönhetően. Így külső (nagyértékben nőtt a szabadalmi bejelentések száma) és belső tényezők (reformok) egyaránt hozzájárultak a szabványosított működési eredményekhez.

Az ESZSZ Technikai és Ügyviteli Bizottságának (Technical and Operational Support Committee, TOSC) 83. ülése, Hága, november 3.

Az ülésen a Szabadalmi Főosztály vezetője és az Ügyvitelfejlesztési Osztály munkatársa vett részt a hivatal részéről.

Az ülésen a 2016-os eredmények összegzéséről és a további rövid és hosszú távú tervek ismertetéséről volt szó. A beszámolók és felszólalások az alábbi témakörökben hangzottak el.

A minőségbiztosítás helyzete, jellemzői

A minőség jellemzői nemcsak a minőség átlátható mérését biztosítják, hanem a felhasználók igényeinek jobb kielégítését is célozzák. Az ESZH egyrészt a kutatási, a vizsgálati és a felszólalási feladatok befejezésének gyorsításában látja a minőség javításának a lehetőségét, másrészt az ügyfélszolgálat válaszadási idejének csökkentésében.

Helyzetjelentés a „Quality at Source” projektről

Ha a minőségi követelményeket harmonizáljuk már az adatszolgáltató nemzeti hivatalok szintjén, az a végfelhasználók munkájában nagy minőségi javulást eredményez. A projekt fejlődése mindkét irányban egyenlő ütemben halad.

Szabadalmi bejelentések elektronikus benyújtása a nemzeti hivatalokban

Az ESZH több mint egy évtizede lehetőséget biztosít a szabadalmi bejelentések elektronikus úton történő (online) benyújtására. A témakör a megújítási munka első lépéseit vázolja, amelynek során a bejelentési rendszer implementálása folyik a kísérleti projektben részt vevő nemzeti hivatalokban.

IP5 helyzetjelentés

Az ESZH továbbra is vezető szerepet vállal az öt hivatal együttműködésében, amelynek egyik fő megvalósulási területe a „Global Dossier” szoftverszolgáltatás, amelyen belül gépi fordítási eszközökön keresztül elérhetők az egyes részt vevő hivatalok nemzeti nyelvű dokumentumai angol nyelven.

Előrehaladás az adatbiztonsági ütemtervben

A 2011-ben meghirdetett új adatbiztonsági programban 2015-ig minden kitűzött tárgykörben jelentős az előrelépés. Az alábbi három fontos tárgykört érdemes kiemelni:

- fokozott tudatosság a biztonsági kérdésekben,
- összehangolás az ISO 27001 szabvánnyal,
- korszerűsített azonosítási és elérési menedzsment.

Az ESZSZ Szabadalmi Jogi Bizottságának (Committee on Patent Law, CPL) 45. ülése, München, november 21–22.

Az ülésen az Elnökségi Kabinet tagja és a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

Az EU Bizottság képviselője bemutatta a Tanács szellemi tulajdoni munkacsoportjának legutóbbi ülésén már közzétett prezentációt, amely a Bizottság közleményének konklúzióit ismerteti a biotechnológiai irányelv elfogadásához vezető előkészítő munkálatokról.

A tagállami hozzászólásokat követően az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese jelezte, hogy az ESZH tudomásul veszi a felszólaló tagállamok világos üzenetét. A következő ülésre készítenek egy összefoglaló dokumentumot, amely az összes lehetséges döntés következményeit felvázolja.

Az ESZH bemutatta az ESZE Végrehajtási Szabályzatának módosítására irányuló javaslatokat. A módosítási javaslatok a fellebbezési tanácsok egyes döntéseire való reakcióként születtek, hogy az ESZH szokásos és jól működő gyakorlatát folytatni lehessen.

Az ESZH beszámolt a szabadalmi anyagi jogi harmonizációval kapcsolatos legújabb fejleményekről: PURWS (*prior usage rights workstream*); IOWS (*implementation options workstream*); CAWS (*conflicting applications workstream*); GPWS (*grace period workstream*).

Az ESZH prezentációt tartott a 2014 óta egyre gyakrabban előforduló megtévesztő díjfizetési felhívásokkal kapcsolatos tapasztalatokról és a megtett intézkedésekről. Elmondta, hogy az ESZH mellett a WIPO és az EUIPO is érintett, majd példákat mutatott a megtévesztő felhívásokra. Az elkövetők szinte kizárólag egyéni bejelentőket céloznak meg a csatlással, néha egyetemeket is, hivatásos képviselőket azonban egyáltalán nem. A bejelentők védelme és tájékoztatása érdekében az ESZH rendszeresen figyelmeztető közleményeket jelentet meg a hivatalos lapban és a hivatal honlapján is, valamint Twitter-csatornáján és LinkedIn-oldalán. Emellett a megadási eljárás legfontosabb pontjain célzott figyelmeztetést is küldenek a bejelentőknek.

A felszólaló tagállamok megerősítették, hogy nemzeti hivatalukat is érinti a megtévesztő díjfizetési felhívások problémája. Egyetértettek a tapasztalatcsere fontosságában, valamint abban, hogy a nyomozó hatóságok fellépési lehetőségei meglehetősen korlátozottak.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 150. ülése, München, december 14–15.

Az igazgatótanács elnöke rövid szóbeli jelentést adott a B28 76. ülésén (München, 2016. november 17.) történekről (B28/14/16 e). Utalt többek között a szociális helyzetre és az új épületet érintő kérdésekre. Az igazgatótanács vita nélkül nyugtázta a jelentést.

Az Európai Szabadalmi Hivatal elnöke ismételten felhívta a figyelmet az igazgatótanács legutóbbi, októberi ülésén bemutatott tevékenységi jelentésének (CA/88/16) legfontosabb elemeire, kiegészítve azt a legfrissebb adatokkal. Számot adott arról, hogy 2015 decembere óta mintegy 9%-kal nőtt a kibocsátás. Elmondta továbbá, hogy a kutatási backlogot sikerült megszüntetni, a teljes hivatali backlog 2015 decembere óta 13%-kal csökkent. A közzétett bejelentések száma jelentősen emelkedett az elmúlt évhez képest: mintegy 90 000 bejelentés került közzétételre 2016-ban. Felhívta emellett a figyelmet a minőségi mutatók pozitív alakulására. Beszámolt arról is, hogy 2016 végére 4310 főre nőtt az elbírálók száma. Az új hágai épület kapcsán elmondta, hogy 2017 elejétől a belső munkálatok is megkezdődhetnek. Tájékoztatást adott arról, hogy a munkálatok befejezése előreláthatólag 4-6 hónapot csúszik. Említést tett arról, hogy a berlini épület felújításának munkálatai várhatóan 2022 közepén fejeződnek be. Kiemelte az október 11-i szociális konferencia sikerét, amelyen közel 300 munkavállaló is jelen volt. Az ESZH nemzetközi tevékenysége kapcsán beszámolt a szervezet 2016. november 8. és 10. között Madridban tartott szabadalmi információs konferenciájáról, valamint az „EPO Online Services User Day” című rendezvényről, amelyre 2016. november 24–25-én került sor Monte Carlóban. Örömet fejezte ki az Egyesült Királyság novemberi bejelentésével kapcsolatban, amely szerint kész ratifikálni az ESZB-megállapodást. Végezetül említést tett az ESZH és az EUIPO „Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the EU” című közös projektjének 2016. október 26-án megjelent második tanulmányáról. Belgium, Costa Rica, Dánia, az Egyesült Királyság, Hollandia, Monaco, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Svédország, Spanyolország, Svájc, Törökország üdvözölte az elért eredményeket, és köszönetet mondott az ESZH menedzsmentjének, valamint a teljes dolgozói állománynak. Több hozzászóló méltatta a backlog csökkenését, valamint a minőségi mutatókat. Svédország felvetette, hogy az igazgatótanács Hágában tarthatná egyik elkövetkező ülését, hogy tagjai megtekinthessék az építkezést. A felvetést az ESZH elnöke támogatta. Megerősítette továbbá, hogy a mutatók alátámasztják a minőség magas szintjét, erről a Technikai és Ügyviteli Bizottság (*Technical and Operational Support Committee*, TOSC) ülésén is tájékoztatják a tagállamokat. Elmondta, hogy 2017 elején a minőség kérdéséről külön jelentés készül. Az igazgatótanács a tevékenységi jelentést jóváhagyólag nyújtotta.

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta elnökének az igazgatótanácshoz benyújtott és hatáskör hiánya miatt áttett felülvizsgálati kérelmekről szóló tájékoztatóját (CA/67/16), valamint az Európai Szabadalmi Akadémia Felügyelőbizottsága (*Supervisory Board of the Academy of the European Patent Organisation*) elnökének jelentését.

A Fellebbezési Tanácsok Igazgatási Bizottságának (*Boards of Appeal Committee*, BoAC) elnöke rövid szóbeli beszámolót tartott a bizottság 2016 novemberében tartott nyitóülésén elhangzottakról. Az igazgatótanács a beszámolót – mivel az személyes szempontokat és véleményeket is tartalmaz – bizalmas formáció keretében tárgyalja meg.

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a nemzeti hivatalok és az ESZH aktuális tevékenységéről szóló dokumentumot.

Az ESZH jövőbeni célkitűzéseit meghatározó dokumentum (CA/102/16 + Add. 1) kapcsán a felszólalásokat követően az igazgatótanács elnöke megállapította, hogy bizonyos kérdésekben jelentős nézeteltérések állnak fenn. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a dokumentumot, és elnöke felvetésére felhatalmazást adott ez utóbbi számára, hogy az a B28 bevonásával dolgozzon ki a helyzet feloldására irányuló konkrét javaslatokat 2017 első felében.

Az igazgatótanács 2016. december 20-tól kezdődően hároméves időtartamra *Habip Asant* (Törökország) választotta a TOSC elnökévé.

Az igazgatótanács ismételtén a fellebbezési tanácsok (*Boards of Appeal*, BoA) tagjává választotta *Guus Broesterhuizen* és *Jørgen Smith*, valamint helyettes taggá *Darina Kyliánovát*; 2017-re *Sir Konrad Schiemann* a fegyelmi bizottság elnökévé, *Markus Mohlert* a bizottság alelnökévé választotta. Újraválasztotta emellett a bizottság következő tagjait: *P.H. Peter Blok* (Hollandia), *Karel Čada* (Csehország), *Maria Duna* (Norvégia), *Per Holmstrand* (Svédország), *Lanfranco Tenaglia* (Olaszország), *Simon Thorley* (Egyesült Királyság). Az igazgatótanács 2016. december 14-től hároméves időtartamra a BoAC helyettes tagjává választotta *Carlos Marinhót* (Portugália) és *Gabriella Muscolót* (Olaszország) (CA/95/16).

Az igazgatótanács elnöke zárt ülés keretében ismertette, hogy a BoA elnöki posztjára hat jelölt közül öt felelt meg, akik közül közös jelöltként *Carl Josefsson* svéd jelöltet terjesztették fel az igazgatótanács elé. Svájc kiemelte, hogy a jelölt a BoAC és az EPO elnökének közös támogatását bírja, de fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a jelöltnek a hivatali idejét minél előbb meg kell kezdenie. Az elnökjelölt jelezte, hogy 2017. március 1-én tud kezdeni. Nem volt ellenvetés a jelöléssel szemben. Az igazgatótanács egyhangúlag elfogadta a jelöltet, akit a korábban jelzett időponttól kezdődően öt évre választottak meg. A tanács emellett *Carl Josefsson* öt évre a Bővített Fellebbezési Tanács (*Enlarged Board of Appeal*) elnökévé, a BoA jogi végzettségű tagjává, valamint a Fegyelmi Fellebbezési Tanács (*Disciplinary Board of Appeal*) elnökévé is kinevezte (CA/C 16/16).

Az igazgatótanács a BoA tagjává választotta a következő jelölteket: *Gabriel Martín González* (Spanyolország), *José Molina de Alba* (Spanyolország), *Pedro Cipriano* (Portugália), *Brigitte Willems* (Belgium), *Michele Maremonti* (Olaszország). Emellett újraválasztotta a BoA öt tagját.

Szlovákia az Európai Unió Tanácsának soros elnökeként beszámolt az egységes hatályú európai szabadalommal kapcsolatos legújabb fejleményekről. Említést tett az Egyesült Királyság novemberi bejelentéséről, valamint a szlovák elnökség 2016. november 7. és 9. között Pozsonyban tartott szellemi tulajdon-védelmi témájú konferenciájáról. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a szóbeli beszámolót.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának (*Select Committee*, SC) elnöke örömet fejezte ki amiatt, hogy az Egyesült Királyság elkötelezte magát az ESZB-megállapodás ratifiká-

ciója mellett. Röviden beszámolt továbbá az SC 20. ülésének főbb eredményeiről. Az SC következő ülésére előreláthatólag 2017 tavaszán kerül sor. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a szóbeli beszámolót.

Litvánia bejelentette, hogy a litván parlament jóváhagyta az ESZB-megállapodás ratifikációját. Az Egyesült Királyság megerősítette, hogy továbbra is részt vesz az ESZB-megállapodás ratifikációs folyamatában.

Ausztria felvetette, hogy a vállalkozások minél jobb felkészítése érdekében fontos lenne, ha a nemzeti hivatalok kölcsönösen tájékoztatnák egymást arról, hogyan készülnek az egységes hatályú európai szabadalom bevezetésére. A javaslatot az igazgatótanács elnöke, az ESZH elnöke, valamint az SC elnöke is támogatta. Az utóbbi javasolta, hogy az SC a legközebbi ülésén foglalkozzon a kérdéssel. A Business Europe képviselője – üdvözölve az Egyesült Királyság bejelentését – reményét fejezte ki az egységes hatályú európai szabadalom 2017-ben történő bevezetését illetően. A munkavállalók képviselője megállapította, hogy 2017-ben az ESZE az eddiginél is több figyelmet fog kapni.

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a ratifikációs folyamatok helyzetéről szóló beszámolót.

A Szabadalmi Jogi Bizottság (*Patent Law Committee, PLC*) elnöke összefoglalta a PLC 47. ülésének eredményeit. Említést tett a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról szóló, 1998. július 6-i 98/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv egyes cikkeiről szóló EU bizottsági közleményről, amely számos vitát váltott ki. A PLC következő ülésére 2017. április 26–27-én kerül sor. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a jelentést.

Az igazgatótanács felhatalmazta az ESZH elnökét az ESZH és a Kambodzsai Királyság között létrehozandó hatályosítási megállapodás megkötésére.

Az igazgatótanács egyhangúlag jóváhagyta az ESZE Végrehajtási Szabályzat 51., valamint 162. szabályára vonatkozó módosítási javaslatokat (CA/99/16).

A TOSC elnöke összefoglalta a bizottság 83. ülésének eredményeit. Az ülésen sor került többek között az Espacenet legújabb fejlesztéseinek, valamint az igazgatótanács Roadmap-helyzetjelentésének a bemutatására. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a jelentést.

Ismertetésre került az Early Certainty témájában kiadott dokumentum (CA/97/16.). Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a dokumentumot, és üdvözölte az elért eredményeket.

Az RFPSS Felügyelőbizottságának elnöke beszámolt a felügyelőbizottság 92. üléséről. Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a jelentést, valamint az RFPSS negyedéves jelentéseit.

Az igazgatótanács 32 igen szavazattal, 2 ellenszavazattal és 4 tartózkodás mellett elfogadta a szolgálati szabályzatnak az ESZH elnöke által javasolt módosítását (CA/106/16). Ennek értelmében amikor a Szolgálati Bizottság (*Central Staff Committee*) elmulasztja a más testületek felé fennálló jelöltállítási kötelezettségét, az ESZH elnöke válik jogosulttá a jelöltállításra.

Az igazgatótanács elfogadta az ESZH elnökének a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet köz-igazgatási bírósága (ILO Administrative Tribunal of the International Labour Organisation, ILOAT) 3796 sz. döntésére vonatkozó jelentését (CA/105/16).

A Költségvetési és Pénzügyi Bizottság (*Budget and Finance Committee*, BFC) elnöke összefoglalta a BFC 115. ülésének eredményeit, amelyet az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázott.

Az igazgatótanács jóváhagyólag nyugtázta a megadást követően esedékes fenntartási díjakról szóló tájékoztatót (CA/46/16), a negyedéves pénzügyi beszámolókat (CA/61/16, CA/62/16), valamint a költségvetés végrehajtásáról szóló beszámolót (CA/70/16).

Az igazgatótanács elfogadta a Pénzügyi Szabályzat módosítására vonatkozó javaslatokat (CA/38/16). A pénzügyi szabályzat tekintetében javasolt érdemi változás a környezeti fenntarthatóság alapelvé nyilvánítása (2. cikk).

Az igazgatótanács elfogadta az ESZH 2017. évi költségvetésére vonatkozó javaslatot, valamint a 2018–2021-es költségvetési időre vonatkozó előrejelzéseket. Jóváhagyta továbbá a költségvetést összefoglaló dokumentum (CA/50/16 Add. 1 B) publikálását az ESZH honlapján.

Az igazgatótanács elnöke megköszönte *dr. Bendzsel Miklós*, a magyar delegáció vezetője és távozó igazgatótanács-elnökhelyettes eddigi munkáját, és méltatta pályafutását. Az igazgatótanács szintén elbúcsúzott a finn delegáció vezetőjétől, *Rauni Hagmantól*. Köszöntötte továbbá az igazgatótanács új elnökhelyettesét, *Josef Kratochwilt*. Elhangzott, hogy *Guillaume Minnoye* DG1elnökhelyettes 2017. június 30-tól nyugdíjba vonul.

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2016 második felében a következő külföldi szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- „EPOQUE Net-kutatások”, Hága, szeptember 26–30.;
- „Hatékony párbeszéd a szabadalmi elbírálók és a szabadalmi ügyvivők/bejelentők között”, Szófia, október 5–7.;
- „Az orvosi műszerek, zöld találmányok és nem műszaki jellemzők területén végzett vizsgálat”, Bern, október 25–27.;
- „Az alakiség újdonságai”, Rijswijk, november 2–4.;
- „Fellebbezési tanácsok és fontos döntések”, München, november 23–24.

Egyéb ESZSZ-vonatkozású rendezvények

Az ESZSZ keretében a következő témájú rendezvényekre került sor 2016 második félévében:

- az Európai Szabadalmi Hálózat workshopja, Dublin, szeptember 29.;
- Espacenet-találkozó, Vilnius, július 7–8.;
- Szabadalmi Információs Konferencia, Madrid, november 8–10.;
- „Találmányok a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban” c. konferencia, Athén, november 10–11.;
- az online szolgáltatásokról szóló felhasználói nap, Monte Carlo, november 24–25.;
- EPOQUE Net-felhasználók éves találkozója, Hága, november 29–30.

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai továbbra is rendszeresen részt vettek a Brüsszelben, illetve az egyéb helyszíneken tartott munkacsoporti és szakértői üléseken, konferenciákon. Téma szerinti és időrendi csoportosításban az ülések a következők voltak:

- az EU Tanács szellemi tulajdonnal foglalkozó tanácsi munkacsoportjainak ülései: Brüsszel, július 6., szeptember 27., október 3–4., október 17., november 3–4., november 30. – december 1., december 6.,
- a szellemitulajdon-jogokról szóló informális találkozó, Brüsszel, július 7.;
- a műholdirányelv felülvizsgálatához benyújtott szövegjavaslatot érintő egyeztetés, Brüsszel, szeptember 8.;
- az európai uniós védjegyről szóló rendelet végrehajtási szabályzatához kapcsolódó találkozók, Brüsszel, szeptember 27–28., november 4.;
- az Egységes Szabadalmi Bíróság Előkészítő Bizottsága humánerőforrás- és képzési munkacsoportjának ülése, Brüsszel, szeptember 27.;
- az Egységes Szabadalmi Bíróság Előkészítő Bizottságának 18. ülése, Párizs, október 10.;
- az iparjogvédelmi politikáról szóló bizottsági szakértői munkacsoport ülései, Brüsszel, október 18–19., november 29., december 12.;
- „A szellemi tulajdon jövőjének alakítása” c. konferencia, Pozsony, november 8–9.;
- az iparjogvédelmi jogérvényesítésről szóló szakértői munkacsoport ülése, Brüsszel, december 18.

AZ EURÓPAI UNIÓ SZELLEMI TULAJDONI HIVATALÁVAL (EUIPO) FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI

Az EUIPO együttműködési kapcsolattartóinak találkozója, Alicante, szeptember 16.

Az ülésen a Jogi és Nemzetközi Főosztály nemzetközi együttműködési főtanácsadója és a Nemzetközi Együttműködési Osztály ügyintézője képviselte az SZTNH-t.

Az EUIPO Európai Együttműködési Osztályának vezetője röviden összefoglalta a legutóbbi ülés óta történt fejleményeket. Elmondta, hogy megtörtént az új projektek formális elfogadása, és lezajlottak az első munkacsoporti ülések. Hangsúlyozta, hogy az EUIPO és a nemzeti hivatalok közötti együttműködés immár állandó, folyamatos, strukturált és rendszerben szabályozott.

Ezután a résztvevők tájékoztatást kaptak az EUIPO stratégiai tervében meghatározott, kiegyensúlyozott stratégiaimutatósám-rendszerről, amely a kulcsfontosságú teljesítménymutatók segítségével méri az előrehaladást.

Az EUIPO egyik projektmenedzsere összefoglalta a tizenegy új munkacsoport megalakulásának hátterét és ismertette az üléseken bekövetkezett főbb fejleményeket. Ennek keretében egyenként áttekintette a különböző projekteket, átfogó képet adott az egyes munkacsoportok összetételéről, céljairól és főbb döntéseiről.

A munkacsoportokról szóló összefoglalókat követően részletesen ismertetésre kerültek az egyes projektek főbb elemei.

Ezt követően az EUIPO munkatársai beszámoltak a végrehajtási jelentések ellenőrzése érdekében a nemzeti hivatalokban tett látogatások során szerzett tapasztalatokról és az ezek alapján kidolgozott javaslatokról.

Az EUIPO Hamisítás Elleni Megfigyelőközpontjának plenáris ülése, Alicante, szeptember 28–29.

Az ülésen a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület titkára vett részt az SZTNH részéről.

Az EUIPO elnöke beszélt a 2013-ban készült tanulmánytrilógiáról, amelyben a megfigyelőközpont az IP-jogsértésekkel okozott gazdasági és társadalmi károkat mérte fel, ennek aktualizálása folyamatban van. Összegezte a kis- és középvállalkozások, továbbá a fiatal korosztály körében végzett felmérések jelentőségét, amelyek számos fontos kérdéssel szembesítették a döntéshozókat, és támpontot adtak többek között a tudatosságnövelő programokhoz, kampányokhoz. Felsorolta az Europollal és az Eurojusttal közös szemináriumokat, melyeken a jogérvényesítéssel foglalkozó szakemberek továbbképzése folyt. A következő időszakban a jogérvényesítésben kulcsszerepet betöltő szakemberek (vámtisztviselők, rendőrök, ügyészek) lesznek a célközönség.

A EU soros elnökségét betöltő Szlovákia képviselője hangsúlyozta, hogy a szellemi tulajdonnal kapcsolatos szervezett bűnözés egyre növekvő számokat mutat. 2015-ben, a hatóságok erőfeszítései ellenére, 15%-kal több hamis terméket foglaltak le a határon, mint az előző évben. A hatékony fellépés érdekében felhívta a résztvevőket a szoros együttműködésre, különös tekintettel a vámhatóságokra, hogy az európai vámakciótervben foglalt célok megvalósulhassanak.

Az Európai Bizottság képviselője köszönetét fejezte ki a megfigyelőközpontnak magas színvonalú tevékenységéért, majd ismertette a szervezetet is érintő terveket. Utalt a tagállamokat sújtó jogsértések, bitorlások széles skálájára és nagy számára, valamint ezzel összefüggésben a tagállamok bevételkiesésére.

A jogérvényesítésről szóló panel keretében az EUIPO képviselője felhívta a figyelmet az ágazati kutatásokra és az eredményekre, különös tekintettel a bevételkiesésre és a veszélyekre (testi épség, biztonság), amelyeket a hamis termékek jelentenek az egészségre, nem beszélve arról, hogy a hamisítás megszüntetése az EU bevételeiben 7,3%-os növekedést eredményezne.

Az OECD küldötte megemlítette az EUIPO-val közösen készített felmérést. Kiemelte azt, hogy a szervezett bűnözés modern eszközöket használ az e-kereskedelem terén, és fejlett logisztikai háttérrel rendelkezik, ezért a gyors és összehangolt ellenlépések különösen fontosak.

A digitális panelben az EUIPO képviselője ismertette a kérdéssel kapcsolatos tevékenységet, valamint az erőfeszítéseket, amelyek a jogszerű ajánlatok összegyűjtésére irányulnak. Felhívta a figyelmet arra a szomorú tényre, a megkérdezett fiatalok 35%-a beismerte, nem volt biztos abban, hogy legális forrást használt-e. Ennek a helyzetnek az orvoslására szolgál majd az Agorateka, amely a jogszerű forrásokat gyűjti össze (zene, tévé, filmek, játékok, könyvek, sport). A szerzői joggal kapcsolatos gyakori kérdések listája is elkészült, és egy egyszerű, a nemzeti szakértők által összeállított „kisokoson” keresztül nyújt információt e téren a fogyasztóknak.

A tudatosságnövelésről szóló panel célja annak összegzése volt, hogyan lehet a megfigyelőközpont által gyűjtött adatokat, információkat felhasználni a tudatosságnövelés terén, elsősorban a két fő célcsoport, a fiatalok és a kkv-k körében. A téma behatóbb vizsgálata érdekében tervezik egy olyan tanulmány összeállítását, amelyben az egyes államok gyakorlatát, tapasztalatait gyűjtenék össze. A panel résztvevői azt vitatták meg, hogyan tudná a megfigyelőközpont minél eredményesebben felhasználni az egyes országok, szervezetek tapasztalatait a jövőben munkája során.

Az EUIPO 16. kapcsolattartó ülése a védjegyekről, Alicante, október 3–4.

A Nemzetközi Védjegy osztály vezetője és helyettes vezetője képviselte az SZTNH-t az ülésen.

A résztvevők áttekintést kaptak az SQAP (Stakeholder Quality and Assurance Project) projektről. Az EUIPO a korábbi *ex post* minőségellenőrzési rendszer helyett egy új – külső szakértőket is bevonó – minőségellenőrzési rendszert kíván létrehozni.

A rosszhiszemű védjegybejelentésekkel kapcsolatos gyakorlat és esetjog megvitatása keretében három előadás hangzott el.

Az EUIPO a módszertani útmutatójának ciklikus felülvizsgálatából fakadó aktuális eredményeket a tudáskörök tematikára lebontva mutatta be. Ismertetésre került, hogy az észrevételek hány százalékát fogadták, illetve utasították el pontosan, ami a korábbi évekhez képest jelentős, pozitív változásnak tekinthető. Részletes előadás hangzott el az EUIPO módszertani útmutatójának új felülvizsgálati ciklusa és a konzultációs folyamat tekintetében is.

A védjegyjogi reformmal kapcsolatos workshop keretében a norvég hivatal képviselője a nizzai osztályozás 35. osztályában szereplő reklámozási szolgáltatások kérdéskörében tartott előadást. Két fő kérdéskört különböztetett meg: a reklámozási szolgáltatás fogalma a tanácsadás/támogatás nyújtását jelenti-e mások számára, vagy az adott gazdasági társaság saját áruinak/szolgáltatásainak reklámozását foglalja-e magában. A tagállami hivatalok több pontból álló kérdéssort vitattak meg a reklámozási szolgáltatásokkal kapcsolatban.

Az ülés második napján az EUIPO és az EU Bizottság képviselője beszámolt a jogalkotási reform alakulásáról. Elhangzott, hogy az EUIPO jogi és technikai támogatással, a jogalkotási reform során szerzett tapasztalatainak megosztásával, valamint a konvergencia és az együttműködés további mélyítésével nyújt segítséget a tagállamoknak az irányelv átültetéséhez. Az elérni kívánt cél, hogy a nemzeti szabályok is áttekinthetőek, összehasonlíthatóak és modernizáltak legyenek, áramvonalas és hatékony eljárásokat eredményezve.

Végül az európai együttműködési projektekről és az ECP4 konvergenciaanalízis-projekt-ről számoltak be az EUIPO munkatársai. Elhangzott, hogy a konvergenciaanalízis-projekt azt a célt szolgálja, hogy a hivatalok kiválasszák, mely területeken van szükség konvergencia-programok indítására.

A BPHH 14. kapcsolattartó ülése az ipari mintákról, Alicante, október 6–7.

Az ülésen a Mintaoltalmi Osztály vezetője és az Iparjogvédelmi Jogi Osztály vezetője képviselte a hivatalt.

„European IP Network” – európai együttműködési projektek

Az EUIPO képviselője beszámolt az európai együttműködési projektek körében 2016 során elért eredményekről, majd az ír hivatal munkatársa ismertette a CP7 projekt körében zajló, a termékmegjelölések harmonizációját célzó munka állását.

A formatervezési mintákkal kapcsolatos tanulmány eredményei

Az Európai Bizottság beszámolt a 2016 májusában megjelent jogi tanulmány főbb következtetéseiről. A tanulmány külső szerződéses partnerek, köztük a Queen Mary – University of London közreműködésével készült. A tanulmány szerint az európai mintaoltalom rendszerre általában véve jól működik, egyes problémás területektől eltekintve sikerült elérni a kívánt harmonizációs szintet. A további fejlődésre az európai bírósági esetjogban kidolgozott jogértelmezés teremti a legkedvezőbb kereteket.

A WIPO nemzetközi bejelentési trendekkel kapcsolatos beszámolója

A WIPO képviselője ismertette a hágai rendszer működésével kapcsolatos legfrissebb fejleményeket, illetve adatokat. Ennek körében kiemelte, hogy a Hágai Megállapodás genfi szövegéhez 2014-ben a Koreai Köztársaság, majd 2015-ben az USA és Japán is csatlakozott. Elmondta, hogy 2015 során 4111 nemzetközi bejelentést nyújtottak be, ami a 2014. évi adatokhoz képest 40,6 %-os, a minták számát tekintve pedig 13,6%-os növekedést jelentett. Ismertette továbbá a bejelentések jogosult szerződő felek, illetve megjelölt országok szerinti megoszlását, valamint az öt legaktívabb szerződő felet (EU, Franciaország, Koreai Köztársaság, Svájc és az USA – ezekből az országokból származik a nemzetközi lajstromozások több mint 80%-a).

Az EUIPO módszertani útmutatójának frissítésével kapcsolatos tájékoztatás

Az EUIPO képviselője beszámolt a módszertani útmutató módosításaival kapcsolatos konzultáció eredményeiről, és ismertette az elfogadott főbb módosításokat, amelyek 2017. február 1-jével lépnek hatályba. Az EUIPO tervezi a módszertani útmutatók felülvizsgálatára kialakított eljárás felülvizsgálatát is – ennek körében a nemzeti hivatalokhoz részletes kérdőívet küldenek.

Az ülést három workshop zárta a következő témákban:

- a lehetséges konvergenciakezdemények azonosítása;
- „DesignClass maintenance”;
- a készletek, illetve a cserélhető részek oltalma.

Az EUIPO Igazgatótanácsának (Management Board, MB) és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC) ülései, Alicante, november 15–17.

Az üléseken az SZTNH részéről a Védjegy és Mintaoltalmi Főosztály vezetője és helyettes vezetője, illetve a Jogi és Nemzetközi Főosztály jogi ügyintézője vett részt.

Az MB 2. ülése

Az ülés napirendjén főként egyes tisztségviselők megválasztásával és egyéb személyzeti, illetve az EUIPO működésével kapcsolatos kérdések szerepeltek. Ennek keretében megválasztották az MB új elnökét a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatal vezető Patricia García-Escudero Márquez személyében.

Ezt követően az EUIPO módszertani útmutatójának felülvizsgált változatát mutatták be. Az előző években már alkalmazott módszernek megfelelően éves felülvizsgálati ciklusokban, de két részre osztva vizsgálják felül a módszertani útmutatót, ami ebben a félévben a WP1-es elnevezésű csomagot érintette. A módosításokat az EUIPO szakértői szinten megvitatta a tagállami hivatalokkal, továbbá a védjegyjogi kapcsolattartó ülésen a beérkezett tagállami észrevételeket is áttekintették.

Az MB és a BC együttes ülése

Az EUIPO tevékenysége és a stratégiai tervezéssel kapcsolatos jelentősebb információk négy alponthoz kerültek bemutatásra:

- az EUIPO stratégiai tervének eredményeit és hatásait bemutató monitorozási szisztémák;
- Stratégia 2020 előrehaladási jelentés. Védjegyhatósági szempontból kiemelkedő, hogy ismét tovább nőtt a védjegybejelentések száma. A tavaly januártól szeptemberig tartó időszakkal összehasonlítva megállapítható, hogy 10,1%-al több európai uniós védjegybejelentés érkezett, és 14%-al nőtt a felszólalások száma;
- az EUIPO harmadik országokkal folytatott nemzetközi együttműködése;
- az európai együttműködési projektek eredményei, és a bevezetésre kerülő új projektek.

Ismertetésre került az EUIPO a 2017-re vonatkozó munkaterve, benne a Szellemi Tulajdoni Jogsértések Európai Megfigyelőközpontja 2017-es munkatervével. A megfigyelőközpont igazgatója beszámolót tartott az elmúlt évi tevékenységről, aminek keretében kitért a digitális térben megvalósított jogsértésekkel, a tudatosság fokozásával, a nemzeti és nemzetközi jogalkotásban nyújtott támogatással, a jogsértéseket érintő statisztikai adatokkal, a szellemi tulajdonnak a nemzetgazdaságokra gyakorolt hatásaival, az EU Bizottsággal közös projektekkel, valamint a kommunikációval kapcsolatban elért eredményekre.

Az EUIPO beszámolt a 2016 márciusában részben már hatályba lépett európai védjegyjogi reform helyzetéről. Bemutatásra került, hogy a védjegyrendelet módosításának implementálásával kapcsolatban milyen előkészületek történtek, és milyen munkafolyamatok vannak jelenleg is folyamatban.

A BC 50. ülése

Ismertették a 2016. évi költségvetés végrehajtására vonatkozó beszámolókat, az EUIPO ügyvezető igazgatója beszámolt a 2015. évi költségvetés kulcsszámairól. Elfogadásra került

az EUIPO 2017–2020-as időszakra vonatkozó, csalás elleni stratégiája (AFS – Anti-Fraud Strategy). Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) ösztönzésére minden decentralizáltan működő európai ügynökségnek aktív szerepet kell vállalnia a csalások megelőzésében.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Július 21-én az SZTNH munkatársai részt vettek a Visegrádi Szabadalmi Intézet (VSZI) szakértői találkozásán Besztercebányán.

Szeptember 22–23. között Varsóban került sor a VSZI szakértői találkozójára.

A WIPO-közgyűlések margóján, október 5-én az SZTNH delegációja részt vett a Visegrádi csoport országai és a Koreai Szellemi Tulajdoni Hivatal közötti megbeszélésen, október 6-án pedig az SZTNH elnökhelyettese megbeszélést folytatott a georgiai, illetve a szingapúri hivatal főigazgatójával.

November 17-én a hivatal és a Szellemi Tulajdon Világszervezetének munkatársai megbeszéléseket folytattak az SZTNH-ban az egyes szakterületeket érintő kérdésekről.

November 21–22. között Ljubljanában tartották a „Visegrádi országok és barátaik” elnevezésű találkozót, amelyen elnökhelyettesi szintű delegáció képviselte az SZTNH-t.

November 28-án a Kínai Népköztársaság Állami Szellemitulajdon-védelmi Hivatalának (SIPO) elnökhelyettesi delegációja látogatott a hivatalba. A találkozón az SZTNH szellemitulajdon-védelmi szolgáltatásainak bemutatása mellett a felek megvitatták a két hivatal közötti együttműködés további lehetőségeit.

December 9-én Budapesten került megrendezésre a VSZI szakértői találkozója.

AZ SZTNH KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGVALÓSULT, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEHEZ KAPCSOLÓDÓ NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEK

Július 1-én került sor a Visegrádi Szabadalmi Intézet ünnepélyes megnyitójára az SZTNH-ban. Az eseményen a visegrádi országok társhivatalainak képviselői mellett részt vett Lengyelország és Szlovákia nagykövete is.

November 16-án került megrendezésre az SZTNH és a WIPO közös szervezésében a WIPO szolgáltatásait és kezdeményezéseit bemutató vándorszeminárium. A szeminárium célja annak bemutatása volt, hogyan lehet a különböző IP-eszközökkel védeni és hasznosítani az immateriális javakat, milyen rendszerek és adatbázisok segítik a felhasználókat. A rendezvényen a résztvevők ismertetőt kaptak a tevékenységet 2016. július 1-én megkezdő Visegrádi Szabadalmi Intézet működésének első tapasztalatairól is.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

Az SZTNH munkatársai az év második felében is számos alkalommal képviselték a hivatalt különböző szakmai konferenciákon és üléseken. A jelentősebb rendezvények a következők voltak:

- hamisítás elleni konferencia, Batumi, augusztus 1–3.;
- „Iparjogvédelem az innovatív gazdaságban” c. konferencia, Krakkó, szeptember 1–2.;
- Európai Szabadalmi Reform Fórum, Párizs, szeptember 8.;
- B+ csoport plenáris ülése, Genf, október 4.;
- földrajzi árujelzőkről szóló konferencia, Tbiliszi, október 27–28.;
- a horvát társhivatal jubileumi ünnepe, Zágráb, december 9.

Dr. Tószegi Zsuzsanna*

A MAGYAR SZELLEMITULAJDON-VÉDELMI RENDSZER, VALAMINT A HATÓSÁGI FELADATKÖR KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE A MILLENNIUMTÓL NAPJAINKIG

„... a találmányokból fakadó szabadalmi jog az emberiség fejlődésének egyik leghatalmasabb előmozdítója.

Hogy vajon ezzel együtt járt-e az emberiség boldogítása is, olyan kérdés, amelyre nagyon nehéz a válaszadás.”¹

Schilling Zoltán

A millennium lázában égő, az idő tájt hatalmas fejlődésnek örvendő ország nemcsak a jól ismert ezredéves kiállítással, de számos új létesítmény átadásával is ünnepelte a honfoglalás 1000. évfordulóját. 1896-ban avatták fel a budapesti *Nagykörutat* és a *földalatti vasutat*, ekkor adták át a forgalomnak a mai *Szabadság hidat*, az *Újpesti vasúti hidat*, a *Vaskapucsatornát* és több vasútvonalat. Szinte lehetetlen számba venni, hány új intézményt hoztak létre: múzeumokat – köztük a *Szépművészeti*, a *Közlekedési*, a *Mezőgazdasági Múzeumot* – létesítettek, és a *Vígszínházat* is ekkor alapították.

Az 1896-os esztendő a magyar iparjogvédelem szempontjából is fontos mérföldkő: ekkor alapították a *Magyar Királyi Szabadalmi Hivatalt*, amely – többszöri névváltozás, hatás- és feladatkör-módosulás után – *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala* néven 2016-ban ünnepelte fennállásának 120. évfordulóját.

A hivatal története elválaszthatatlan a magyar szellemi tulajdon-védelmi rendszer kialakulásától és fejlődésétől. Az iparjogvédelmi hatóság az elmúlt bő évszázad túlnyomó részében kezdeményező szerepet töltött be a hatáskörébe tartozó jogszabályok kidolgozása terén.

A magyar iparjogvédelem meghatározó személyiségei – szinte kivétel nélkül – valamilyen formális kapcsolatban voltak és vannak a hivatallal. A nemzetközi szinten kimagasló tudással bíró szakemberek proaktív módon vettek és vesznek részt a kodifikációs tevékenységben éppúgy, mint az államközi kapcsolatok kiépítésében és elmélyítésében.

Intézménytörténeti munkát nehéz hitelesen megírni az eredeti források nélkül – márpedig a magyar iparjogvédelmi hatóság megalakulás utáni első évtizedeinek irattári dokumentumai megsemmisültek – nagyobb részben az 1956. évi levéltári tűzvész, kisebb részben az időnként meggondolatlanul elvégzett selejtezés következtében. A háborús károk nem kí-

* Egyetemi docens, tudományos újságíró.

¹ Schilling Zoltán: A szabadalmi jog és a technika fejlődésének párhuzama. Szabadalmi Közlöny, 1936, 14. sz., p. 185.

mélték azoknak a minisztériumoknak a levéltárait sem, amelyek törvényességi felügyeletet gyakoroltak a hivatal felett. A sorozatos katasztrófák miatt sajnos nincs remény arra, hogy valaha is megszülethessen a magyar iparjogvédelmi hatóság első évszázados történetének hézagmentes, hiánytalan feldolgozása. Szerencsére az utóbbi évtizedek irattári dokumentumai rendelkezésre állnak; emellett 1990 óta minden évben elkészült és szabadon hozzáférhető a hivatal magyar–angol nyelvű éves jelentése.²

A terjedelem adta kereteken belül tanulmányunk bemutatja az elmúlt bő évszázad alatt a hatósági feladatok ellátásával felruházott intézmény történetével szoros kölcsönhatásban álló, a nemzetközi és hazai társadalmi feltételek közepette kialakult jogszabályi környezetet, majd a töredékesen fennmaradt dokumentumok alapján felvillant néhány mozaikot a hivatal történetéből. A szerző természetesen támaszkodott az eddig megjelent forrásmunkákra és történeti visszatekintésekre, de az összefoglaló munkák kivonatolása helyett arra törekedett, hogy a figyelmet a kevésbé ismert közleményekre is ráirányítsa.³

A találmányi szabadalom

„... a szabadalom nemcsak a feltaláló jutalma, hanem ellenszolgáltatása annak a kulturális tevékenységnek is, amelyet a feltaláló a találmányának kötelező leírásával és a szükséghez mért ábrázolásával is, az állam pedig ennek a leírásnak és a hozzá tartozó rajznak a sokszorosításával és az érdeklődőknek rendelkezésére bocsátásával kifejt. Ez a szabadalmi jog fejlődésének ezidőszerint a legmagasabb foka, mert az állam a feltalálónak adott kizárólagos jog ellenében gondoskodik az emberiség fejlődéséről, tehát a köz érdekeiről is, amennyiben a találmányokban megnyilvánuló hatalmas, nagy és újat alkotó erőt az emberiség kulturájának szolgálatába állítja.”⁴ Schilling Zoltán, a Szabadalmi Bíróság egykori elnöke fogalmazta meg így gondolatait a szabadalom mibenlétéről.

A szabadalmi jog fejlődésében három fontos szakaszt különböztethetünk meg:

- az első, hosszan tartó korszak a fejedelmi, királyi kegyen alapuló privilégiumok kora;
- a második fejlődési periódusban már főként a feltalálói tevékenység lett a kiváltságos jogok forrása;

² Az utolsó évről szóló beszámoló a következő címen érhető el: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/mivel-fordulhatok-a-hivatalhoz/tajekoztatas/kiadvanyok/a-hivatal-eves-jelentesei-0>. A korábbi dokumentumok elérhetősége: A hivatal éves jelentései – archívum: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/a-hivatal-eves-jelentesei-archivum>.

³ Az összefoglaló források: *Szála Erzsébet* (szerk.): *Fejezetek a magyar szabadalomtörténetből*. Régi magyar ipari szabadalmak Kempelen Farkas korától a reformkor végéig, 1782–1848. Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba 2002; *Benke Zsófia* (összeáll.): *Iparjogvédelmi dokumentumok*. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2003 + CD-ROM; *A magyar iparjogvédelem 75 éve*. Országos Találmányi Hivatal, Budapest, 1961; *Szarka Ernő*: *Iparjogvédelem Magyarországon – 100 éves a Magyar Szabadalmi Hivatal*. Magyar Tudomány, 41. évf. 2. sz., 1996, p. 207–227; *Tószegi Zsuzsanna*: (szerk.): *Egy hivatás 120 éve*. A Magyar Királyi Szabadalmi Hivaltól a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig. Typotex, Budapest, 2016.

⁴ *Shilling*: i. m. (1), p. 181–185.

- a 19. század második felében kezdődött a harmadik szakasz, a „szabadalmi jognak az emberiség fejlődését előbbre vivő, találmányokat inicializáló hatása”.⁵

A világon először a feltalálók és a találmányok védelmét az 1474. évi *Velencei Dekretum* szabályozta. Az Angliában a parlament által 1623-ban beiktatott törvény, a *Statute of Monopolies*⁶ már tartalmazta a modern szabadalmi törvények legfontosabb elemeit.⁷ A Schilling Zoltán által szellemesen „parlamentaktának” nevezett jogszabály leszögezi: az „első és valóságos feltaláló” a találmányára 14 évre szóló szabadalmat kaphat. Ezt követően Franciaország, Észak-Amerika és Bajorország 1791-ben, Belgium és Hollandia 1817-ben, Spanyolország 1820-ban szabályozta a feltalálók szellemi teljesítményének a védelmét.⁸

A magyar szabadalmi rendszer kialakulása

Hosszú évszázadokon át, sok más országhoz hasonlóan, Magyarországon is adtak ki az uralkodók privilégiumokat különféle kereskedelmi és ipari tevékenységekre. A királyi kegyen alapuló kiváltságok adományozásának sokáig nem volt feltétele a feltalálói tevékenység. A privilégiumot vámszedésre, vásártartásra, iparcikkek gyártására és eladására stb. adták ki. Később egyes személyek egész iparágak felvirágoztatására, gyárak alapítására részesültek privilégiumban. A királyi felségjogok közé tartozott a kiváltságlevelek kiadása, amelyek kötelező záradéka, a „salvo jure alieno” (mások jogainak sérelme nélkül) azt jelentette, hogy a privilégiumban meghatározott jogokat csakis harmadik személyek jogait nem sértve lehetett gyakorolni.⁹

A *Habsburg Birodalomban* legelőször 1672-ben adtak ki ún. gyári szabadalmat. E privilégium célja a fejletlen ipar fellendítése volt; a kiadás feltételeit nem szabályozták törvénnyel. A levéltári források alapján az első szabadalomlevelet *I. Lipót* adta ki a „linzi Sind Keresztélynek gyapjuszövet gyárra”.¹⁰ A gyári szabadalmak az első időszakban nem kötődtek feltalálói tevékenységhez, de egy évszázad múltán már egyre több, találmányhoz kapcsolódó gyári szabadalmat adtak ki. Az első ismert magyar feltalálónak *Madruczy Andrást* tekinthetjük, aki 1770. január 13-án kapta meg az adománylevelet *Mária Teréziától*, mégpedig festékgyártásra.¹¹

Ausztriában az első, a „találmány fennforgását előfeltételnek tekintő” osztrák szabadalmat 1709-ben adta ki az uralkodó. Az *I. József* által bevezetett rendszer lényege – kisebb-nagyobb

⁵ *Shilling*: i. m. (1), p. 185.

⁶ *Statute of Monopolies*: <https://www.britannica.com/topic/Statute-of-Monopolies>.

⁷ Szabadalmak az UNESCO Világemlékezet Listáján: <http://www.unesco.hu/kommunikacio-informacio/vilagemlekezet-program/szabadalmak-unesco>.

⁸ *Shilling*: i. m. (1), p. 182.

⁹ Jelentés a m. kir. Szabadalmi Hivatal 10 évi működéséről (1896–1906). Közzéteszi a M. Kir. Szabadalmi Hivatal elnöke. Pallas, Budapest, 1907, p. 14.

¹⁰ *Bittó Béla*: Szabadalmi intézményünk történeti előzményei. Szabadalmi Bíróság, Budapest, 1943, p. 10.

¹¹ *Szarka Ernő*: Szabadalmi oltalom Magyarországon. In: 100 éves a szabadalmi rendszer Magyarországon. A Magyar Iparjogvédelmi Egyesület Közleményei. Különszám. MIE, Budapest, 1996, p. 13–41.

módosításokkal – gyakorlatilag egy évszázadnál tovább érvényesült. Az ipari kiváltságokra vonatkozó feltételeket nem rögzítették törvényekben – a szabadság megadása császári-királyi kegy volt. Az oltalmak többségét 10-30 évre adták meg, de előfordultak időbeli korlátozás nélküli szabadalmak. II. Ferenc császár 1794. december 24-én kelt, a találmányokról szóló szabályzata komoly előrelépést jelentett, azonban számos kérdést nyitva hagyott. A találmányt elsőként bejelentő feltalálónak elsőbbséget biztosítottak, vizsgálták a szabadalom hasznosságát, az előfeltételek fennállását viszont csak esetenként vették górcső alá.¹²

Magyarország számára az 1820. december 8-án kelt osztrák szabadalmi törvény mérföldkövet jelentett, miután azt 1822-ben udvari kancelláriai rendelettel, majd helytartótanácsi rendelettel hazánkban is kihirdették. A hatálybalépés után a király a magyar kancellária útján adta ki a 15 évre érvényes magyar szabadalmat. A kérelmeket csak latinul, Magyarország akkori hivatalos nyelvén lehetett benyújtani. A találmányok újdonság voltát és hasznosságát nem tették vizsgálat tárgyává. A megadott szabadalmak után – amelyekről lajstromot vezettek – éves fenntartási díjat kellett fizetni.

Az 1852. évi osztrák szabadalmi törvény nálunk 1853-ban lépett hatályba. Miután az országgyűlés 1844-ben a magyar nyelvet államnyelvvé tette, ez a császári pápens volt az első, amely lehetővé tette magyar nyelvű kérelmek és leírások beterjesztését, amelyek elbírálása azonban továbbra is az udvari kancellárián történt.

Jelentős változást hozott a kiegyezés során Ausztriával megkötött vám- és kereskedelmi szövetség, amely a szabadalmi ügyeket is rendezte. 1867 után nem a császári kancellária, hanem – közös egyetértésben – a magyar és az osztrák ipar- és kereskedelemügyi miniszter adta meg a szabadalmi oltalmakat, amelyek az *Osztrák–Magyar Monarchia* egész területén egyforma elbírálás alá estek: „A szabályszerűleg kieszközlött találmányi szabadalmak mindkét állam területén érvényesnek bírnak.”¹³ Ez az intézkedés azonban nem jelentette azt, hogy a két ország közös szabadalompolitikát alakított volna ki vagy közös intézményt hozott volna létre az ügyek elbírálására: csak a két érintett miniszternek kellett egyetértésre jutnia a kérelmek minősítését illetően.

A fent említett vámszövetség jelentős előrelépést hozott a tekintetben, hogy immár nem az uralkodói kegy folyományaként, hanem szabályozott közigazgatási eljárás lezárultával kaphatták meg a folyamodók a szabadalmat. Az újabb jelentős változásra 1893-ban teremtődtek meg a feltételek, miután az 1893. évi XLI. törvénycikk értelmében a szellemi alkotások kikerültek a vám- és kereskedelmi szövetség hatálya alól, és így 1894. január 1-jétől a szellemi tulajdonra vonatkozóan Magyarország teljes törvényhozói szabadságot élvezett.

E fordulóponttól kezdve a szabadalmi bejelentésekkel kapcsolatos feladatokat a *Kereskedelemügyi Minisztérium* ipari és szabadalmi ügyosztálya látta el. A korábbi osztrák–magyar közös szabadalmaktól való megkülönböztetés érdekében az önálló magyar szabadalmakat

¹² *Shilling*: i. m. (1), p. 183.

¹³ 1867. évi XVI. törvénycikk a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5317>.

kék papíron kezelték; ezért a szakma „kék szabadalmaknak” nevezi az 1894. január 1. és 1896. február 29. között keletkezett oltalmakat, szám szerint 5791-et. Az 1896-ban megalkult önálló magyar hivatal innen, tehát az 5792-es számtól folytatta a magyar szabadalmi lajstrom sorszámozását.

Visszatérve az osztrák–magyar vámszövetségről rendelkező 1867. évi XVI. törvénycikkre: a XVII. cikkben az „árubélyeg- és mustra-ótalomra” – vagyis a védjegyre és a mintaoltalomra – nézve, továbbá az „írói és művészi tulajdonra” – vagyis a szerzői jogi védelemre – vonatkozóan mindkét államterületen szintén a „kölcsonös óalmazást” kötötte ki a törvényhozás.¹⁴ A későbbiek során a védjegyek oltalmáról az 1890. évi II. törvény, a szerzői jogról pedig az 1887. évi IX. törvény rendelkezett. A mintaoltalomról szóló első magyar törvények viszont csak sokkal később születtek meg.

Az 1895. évi XXXVII. törvénycikk, az első önálló magyar szabadalmi törvény

A kiegyezés utáni fellendülés következtében a 19. század utolsó évtizedére a polgári társadalom jelentős mértékben megerősödött. Az Országgyűlés erre az időre már megalkotta a tőkés termelés viszonyait szabályozó törvényeket: az 1875. évi XXXVII. tc. a kereskedelmet szabályozta, az 1876. évi XXVII. tc. a váltókról rendelkezett, az 1881. évi XVII. tc. pedig a csődeljárás intézményét vezette be. 1890 óta volt védjegy törvényünk (1890. évi II. tc.), de a szabadalmi jogra vonatkozó önálló magyar törvény még váratott magára.

A magyar kormány – élve az önálló törvényalkotás jogát biztosító, 1893. évi XLI. törvénycikkben foglalt jogaival – megbízta a kereskedelemügyi minisztérium szabadalmi és ipari ügyosztályának vezetőjét, *Schnierer Gyulát*, hogy tanulmányozza a külföldi szabadalmi törvényeket és a szabadalmi hivatalok működését, majd ezek alapján készítse el a magyar ipari és gazdasági viszonyoknak megfelelő szabadalmi törvény tervezetét. A törvényjavaslatot 1894-ben egy „nagy számú tagból álló szaktanácskozmány” elé terjesztették, amely hét napig tartó vita után kidolgozta az országgyűlésnek benyújtandó tervezet szövegét. Schnierer Gyula javaslatai közül elejtették a használati minták oltalmáról szóló, illetve a szabadalmi felügyelői intézményre vonatkozó javaslatokat.¹⁵

Az előkészületek és a parlamenti vita után 1895. július 7-én szentesítették a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikket. A törvény a következő kilenc fejezetből állt:

- I. A szabadalmak tárgya
- II. A szabadalom hatálya
- III. A szabadalmak tartama, megszünte, megvonása és megsemmisítése

¹⁴ XVI. törvény-cikk a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről. In: Magyar Törvénytár. 1836–1868. évi törvénycikkek. Franklin-Társulat, Budapest, 1896, p. 350–355.

¹⁵ I. m. (9), p. 22.

- IV. A szabadalmi hatóságok
- V. Az eljárás
- VI. Szabadalmi lajstrom, szabadalmi levéltár és szabadalmi közlöny
- VII. Díjak
- VIII. A bitorlások és a büntetések
- IX. Átmeneti és zárhatározmányok

A törvény alaptétele szerint szabadalmazható minden új találmány, amely iparilag értékesíthető; a 15 évig érvényes szabadalom a feltalálót vagy a jogutódját illeti meg. A más országokban honos eljárások közül a magyar jogszabály az ún. bejelentési rendszert honosította meg, vagyis a találmány újdonságtartalmát hivatalból nem tette vizsgálat tárgyává, ugyanakkor azonban megalkotta a felszólalás intézményét.

A 6. § rendelkezett az ún. szolgálati találmányokról: az „állami vagy magánalkalmazásban álló” személy, akinek a teendői közé tartozott, hogy „szakértelmét olyan gyártási eljárások vagy ipari termékek feltalálására használja fel”, amelyek szabadalmi oltalomra képesek, nem volt jogosult szabadalmat kérni a munkaviszonyban vagy szerződéses kötelezettségként létrehozott találmányára.

A törvény IV. fejezete szól az önálló magyar szabadalmi hatóságokról: a *Szabadalmi Hivatalról* és a *Szabadalmi Tanácsról*, amelyek hatáskörét és működésének kereteit is megszabta.¹⁶ A VII. fejezet rendelkezik a fizetendő díjakról: a bejelentésért 20 koronát kellett fizetni, a fenntartási díjak a lehetséges 15 év alatt 40 koronától 500 koronáig terjedtek. A jogszabály külön fejezetben foglalkozik a bitorlással és a büntetésekkel: a szabadalombitorlás kihágásnak minősül, és „hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel ... büntetendő”.

Az első önálló magyar szabadalmi törvénynek a magyar bejelentési kedvre gyakorolt hatása messze felülmúlta a várakozásokat. Az 1896-tól 1906-ig terjedő évtizedben évente átlagosan 3556 találmányi bejelentés érkezett a hivatalhoz. Egy előadóra évenként átlag 407 bejelentés műszaki felülvizsgálata jutott. A bejelentők száma is jelentősen emelkedett: „míg 1895. év előtt hazánk állampolgárai közül évenként alig 300 kért és kapott szabadalmat, addig azóta ezeknek a száma megkétszereződött ... pedig a most érvényben álló szabadalmi törvény sokkal súlyosabb föltételekhez köti a szabadalom engedélyezését, mint a régi ... szabályok.”¹⁷

A szabadalmi jog fejlődése 1895 után

Az idők során számos törvénytervezet készült az 1895. évi szabadalmi törvény megújítása érdekében, de hosszú időn át egyiket sem sikerült elfogadtatni, így az első önálló magyar törvény – sok-sok módosítással, kiegészítéssel – lényegében 75 éven át volt hatályban. Fontos

¹⁶ 1895. évi XXXVII. törvénycikk a találmányi szabadalmakról: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6599>.

¹⁷ I. m. (9), p. 27.

változásokat eredményezett az ország 1908. évi csatlakozása a *Párizsi Unió Egyezmény*hez. A két világháború miatt szükségessé vált a törvény rendelkezéseinek időleges módosítása. A törvény háromnegyed évszázados hatálya alatt kétszer változtatták meg a hivatal szervezeti és működési formáját: 1920-ban szabadalmi különbíróssággá szervezték át, majd 1949-től hatás- és feladatköre jelentős módosításon esett át. A későbbi fejezetekben az 1920., 1927. és 1949. évi változásokról részletesen szólnunk.

A szabadalmi, védjegy- és mintaoltalmi jogszabályok egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1949. évi 8. számú törvényerejű rendelet fontos változásokat vezetett be: a szabadalmazhatóság előfeltételei között például megfogalmazta a „haladást”: „Szabadalmazható minden haladást jelentő új találmány, amely iparilag értékesíthető.”¹⁸ A tvr. 3. §-a bevezeti az újdonságvizsgálati rendszert. Ez a jogszabály intézkedik az iparjogvédelmi hatóságok átszervezéséről is.

A II. világháború utáni évtizedekben végbement társadalmi-gazdasági változásoknak egyre kevésbé felelt meg a 19. század végén életbe léptetett, sokszor módosított szabadalmi törvény. Az 1960-as években már fellazult a korábbi központi tervutasításos rendszer, új szelek fűjtak, új igények fogalmazódtak meg. 1968-ban bevezették az ún. új gazdasági mechanizmust, amelynek bizonyos politikai céljai – például a vállalati önállóság növelése, továbbá az export-import tevékenység élénkítése – alátámasztották egy új, korszerű szabadalmi törvény megalkotásának a szükségességét. Az Országgyűlés megtárgyalta és elfogadta az akkori nemzetközi normákkal összhangban álló, 1970. január 1-jén hatályba lépett 1969. évi II. törvényt a találmányok szabadalmi oltalmáról.

A jogszabály legfontosabb alapvetései: a találmányok jogi oltalmára kizárólag a szabadalom szolgál – ezért pontosan meghatározták a szabadalmazhatóság feltételeit. Az új növény- és állatfajtákra is lehetett kérni szabadalmi oltalmat. A törvény meghatározta a szabadalom hasznosítására vonatkozó feltételeket, továbbá leszögezte, hogy a feltalálók bírósági úton érvényesíthetik jogait. A jogszabály rögzítette az *Országos Találmányi Hivatal* főbb feladatait és a szabadalmi bejelentésekkel kapcsolatos eljárásrendjét.

Az 1969. évi II. törvény bizonyos előírásait 1983-ban egy törvényerejű rendelettel módosították. Ezek közül a legfontosabb a feltalálók, illetve a jogtulajdonosok jogbiztonságának a növelése és a szolgálati találmányokkal kapcsolatos rendelkezések módosítása volt. Az 1969. évi szabadalmi törvénynek még egy jelentős módosítására került sor az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi VII. törvényben.

Negyedszázad múltán született meg a mai napig érvényben lévő, többször módosított, 1995. évi XXXIII. törvény, „a politikai és gazdasági rendszerváltás és az európai integráció születése”.¹⁹ Az 1995. évi törvény „szabályozási újdonságai” négy témakör köré csoportosíthatók:

¹⁸ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1949. évi 8. számú törvényerejű rendelete a szabadalmi, védjegy- és mintaoltalmi jogszabályok egyes rendelkezéseinek módosításáról, 2. §. Szabadalmi Közlöny és Központi Védjegy-értesítő, 54. évf. 12–13. sz., p. 117–118.

¹⁹ *Ficsor Mihály*: Tízéves szabadalmi törvényünkről. 1. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 1. sz., 2006, p. 21–40.

- „a szabadalmazhatóság feltételei (a szabadalmi oltalom tárgya);
- a szolgálati és alkalmazotti találmányokra vonatkozó szabályok;
- a szabadalmi oltalom tartalma, korlátjai és terjedelme;
- a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) előtti szabadalmi eljárások szabályai.”²⁰

Itt nincs mód a törvény megalkotáskori valamennyi újdonságának, illetve az azóta eltelt bő két évtized összes módosításának az ismertetésére, ezért csak néhány fontosabb változást emelünk ki. Az 1995. évi törvényhez képest jelentős változást tartalmazott a 2002. évi XXXIX. törvény,²¹ amely az Európai Szabadalmi Egyezményhez való csatlakozás egyik következményeként kizárta a növény- és állatfajtaakat a szabadalmi oltalomból, és új, önálló oltalmi formát, a növényfajta-oltalmat hozott létre. (Az állatfajta oltalmára nincs érvényes nemzetközi szabályozás.) A 21. század első éveinek legfontosabb célja az európai uniós csatlakozás, és az ezzel kapcsolatos jogharmonizáció volt.

A védjegy

Mai fogalmaink szerint a védjegyek az árujelzők azon részét képezik, amelyek az egyes áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére, eredetének azonosítására szolgálnak. A védjegyek legfontosabb funkciója a megkülönböztetőképesség; a fogyasztók ennek révén nem tévesztik össze a védjeggyel megjelölt árukat és szolgáltatásokat a hasonló árukkal és szolgáltatásokkal. A védjegyekről az erre kijelölt hatóság lajstromot vezet.

A védjegyek története dióhéjban

Az állatállomány és egyes termékek – például kerámiák – megjelölésére hét évezrede használnak az emberek különféle megjelöléseket. A Kr. e. 3500 és 500 közötti időszakból – Mezopotámiától az ókori Egyiptomig – számos azonosítójel maradt fenn téglakon, tetőcserepeken, kerámiatárgyakon. A megjelölések mind gyakoribbá váltak a görög városállamokban és a római birodalomban. A Kr. u. 12. századtól kezdve egyes céhek már a mai védjegyekhez hasonló céllal alkalmazták a megjelöléseket. A 13. századtól jellemzően a harangöntők használtak védjegyet, de a papírmalmok vízjelei is idetartoztak.²²

Az első védjegy törvényként tartjuk számon az 1266-os angol „péktörvényt”, amely szabályozta a kenyerek jelölésének módját. A sörgyárok közül a *Stella Artois* 1366 óta, a *Löwenbräu* 1383 óta ugyanazzal a védjeggyel jelöli termékeit. Franciaországban 1857-ben, az Egyesült Királyságban 1875-ben fogadták el a védjegy törvényt. Az első, védjeggyel kap-

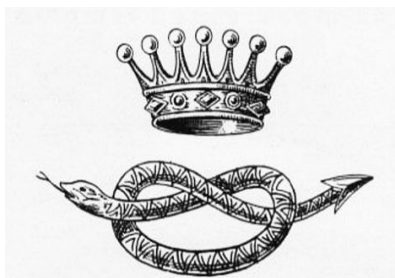
²⁰ Ficsor Mihály: Tízéves szabadalmi törvényünkről. 3. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 3. sz., 2006, p. 1–22.

²¹ 2002. évi XXXIX. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény módosításáról.

²² The Renaissance of Trademarks: <https://www.lib.utexas.edu/engin/trademark/timeline/ren/ren.html>.

csolatos jogvita 1452-ből ismeretes: ebben egy özvegy járt el annak érdekében, hogy a férje által használt védjegyek használati jogát megszerezhesse.²³

Magyarországon az első céhjelzést II. András korából, 1224-ből ismerjük; az első fennmaradt védjegy pedig 1351-ből való. Ez utóbbi a *szentgotthárdi Kaszagyár* koronás-kígyós védjegye.²⁴

*A szentgotthárdi Kaszagyár védjegye 1351-ből*²⁵

Ballai Lajos, a szabadalmi hivatal egykori elnöke így fogalmazta meg azt a gazdaságtörténeti pillanatot, amikor az árujelzők használata már szükségszerűvé válik: „A védjegy nélkülözhetetlensége akkor áll be, midőn a különböző eredetű iparcikkek a fogyasztási piacon mint konkurens elemek találkoznak.”²⁶ Nálunk ez az időszak a 19. század második felében következett be, amikor az erősödő ipar és kereskedelem mind jobban igényelte a védjegyek és a többi árujelző használatát.

A magyar védjegyjog kialakulása

Hazánkban a védjegyek törvényi szabályozása az Ausztriával kötött vám- és kereskedelmi szövetség (1867. évi XVI. törvénycikk) megkötésekor kezdődött. A szövetség révén Magyarországon is érvényessé vált az 1858. évi császári és királyi védjegypátens, amely még csak a terméket előállító iparosnak adott lehetőséget a védjegyjog megszerzésére. Ballai Lajos – többek között – a következőkkel indokolta, miért nem felelt már meg a kor igényeinek a 19–20. század fordulóján a korábbi osztrák szabályozás: „... a pátens az oltalom alá helyezett árujegyek közzététele iránt egyáltalában nem intézkedett és így az érdekelt felek a

²³ I. m. (22).

²⁴ Csécsy György: A magyar védjegyjog kialakulása és fejlődésének főbb állomásai. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio juridica et politica. 9. évf., 1994, p. 5–24.

²⁵ Szentgotthárdi honismereti klub: <http://www.szgtghonismeret.hu/component/spidercatalog/showproduct/182/36/0/A-szentgotth%C3%A1rdi-kaszagy%C3%A1r-eredeti-szersz%C3%A1mai-ipart%C3%B6rt%C3%A9neti-eml%C3%A9kek>.

²⁶ I. m. (9), p. 230.

központi lajstrom megtekintése esetén sem szerezhettek magoknak bizonyosságot abban a fontos kérdésben, vajon bizonyos árujegy törvényes oltalom alatt áll-e vagy sem”.²⁷

A magyar kormány 1888 tavaszán terjesztette a törvényhozás elé a védjegy törvény tervezetét, amelyet – kisebb módosításokkal – az 1890. évi II. törvénycikkben hagytak jóvá. A parlamenti vita kapcsán a közgazdasági bizottság *Falk Miksa* és *Emich Gusztáv* által jegyzett jelentéséből idézünk egy gondolatot: „... az iparos vagy kereskedő az árújára alkalmazott külön jegyben, találékonyságának, tevékenységének és szorgalmának, valamint megbízhatóságának jelképét látja, melyet mint egyéniségének részét kívánja sérthetetlennek tekintetni és joggal követelheti, hogy védjegyének bitorlója szigorúan büntetessék és az okozott kár megtéríttessék.”²⁸

Az első önálló magyar védjegy törvény

Az osztrák jogszabályhoz erősen kötődő 1890. évi II. törvény még csak az ábrás védjegyekre tért ki: „Védjegyek alatt a jelen törvény értelmében oly jelvények (jegyek, vignetták s effélék) értendők, melyek a kereskedelmi forgalomra szánt készítményeknek és áruknak más hasonló készítményektől és árúktól való megkülönböztetésére szolgálnak.”²⁹ Hamar kiderült azonban, hogy a szóvédjegyek oltalom alá helyezése legalább ilyen fontos, ezért 1895-ben módosították a törvény szövegét; ettől kezdve a „pusztán szavakból álló árujegyek” sem voltak kizárva a „belajstromozásból”.³⁰

Bányász Jenő, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara áruvédjegy- és mintalajstromozója a kereskedőknek és iparosoknak írt kézikönyvében így határozta meg a kétféle védjegy közötti különbséget: „A védjegyek, mint áruísmertető jelek lehetnek ábrás védjegyek, a melyek a látóérzékre való hatás és lehetnek szóvédjegyek, a melyek a hang, fonetikus, tehát a fülre való hatás útján kívánják a megkülönböztetés, a tájékoztatás célját elérni.”³¹

Fontos előrelépést jelentett a korábbi pátenshez képest, hogy az iparosok mellett a termelők és a kereskedők is szerezhettek védjegyoltalmat. A tetszőleges alkalommal meghosszabbítható oltalom időtartamát tíz évben határozták meg. A törvény – meghatározott kivételekkel – lényegében nem korlátozta az árujelzőként használható ábrákat, viszont kizárólagos oltalmat csak a belajstromozott védjegyek élveztek. Az árujelzőket az árukon kívül a csomagoláson is elhelyezhették; használatuk nem volt kötelező. A védjegybitorlóra 500 forinttól 2000 forintig terjedő pénzbüntetést lehetett kiszabni; visszaeső bitorlóra – a pénzbüntetés mellett – három hónapig terjedő fogházbüntetést is kiróhattak.³²

²⁷ I. m. (9), p. 231.

²⁸ A közgazdasági bizottság jelentése „a védjegyek oltalmáról” szóló törvényjavaslat tárgyában. Képviselőházi Irományok 1887–1892. XIX. kötet, p. 199–200: <http://tortenet.sztnh.gov.hu/getdata51a5.html#7>.

²⁹ 1890. évi II. törvénycikk a védjegyek oltalmáról: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6365>.

³⁰ 1895. évi XLI. törvénycikk a védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6603>.

³¹ *Bányász Jenő*: Az áruvédjegy és mintaoltalmi jog kézikönyve. Franke, Budapest, 1910, p. 10.

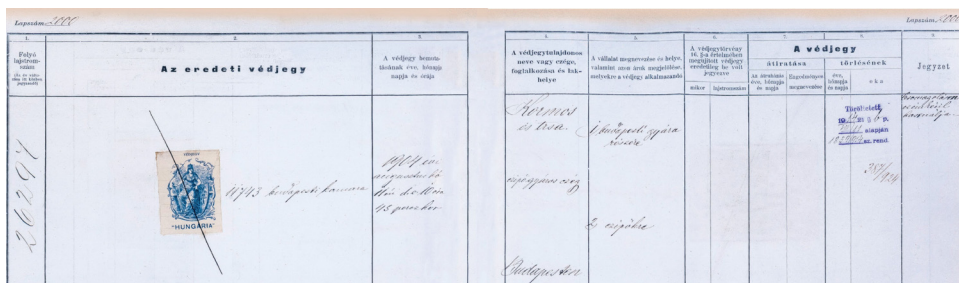
³² I. m. (29).

A védjegyügyek kezelése a 20. század első évtizedében

A védjegyrajstromokat az ország húsz kereskedelmi és iparkamarájában³³ vezették; itt vizsgálták az oltalomképességet is. A külföldi védjegyeket a budapesti kamaránál rajstromozták, kivéve az osztrák árujelzőket, amelyekről a Kereskedelemügyi Minisztérium *Központi Védjegyrajstromozó Hivatala* vezette a hatósági jegyzéket. A kamaráknak havonta kellett felteszteniük az újonnan bejelentett, a megújított és az esetlegesen törölt védjegyekről készített kimutatásaikat.

A védjegybejegyzések számának bővülése kapcsán mindinkább szükségessé vált a központi rajstrom egységes kezelése, ezért a kereskedelmi miniszter 1899-ben a Szabadalmi Hivatalt bízta meg ezen nyilvántartások vezetésével. A védjegyek központi nyilvántartására és „közhírré tételére” hivatott Központi Védjegyrajstromozó Hivatal 1900. június 1-jétől a Szabadalmi Hivatalhoz került át, ahol egy irodatiszt mint hivatalvezető, egy címzetes irodaségédtsz és három napidíjas látta el a feladatokat. A központi rajstromba az előírt adatok bejegyzése mellett a védjegy eredeti példányát is beillesztették.³⁴

A Központi Védjegyrajstromozó Hivatal az 1896 és 1905 közötti évtizedben összesen 42 007 védjegyet jegyzett be; ezek közül 6158 (15%) magyar, 31 138 (74%) osztrák, 4711 (11%) egyéb külföldi eredetű védjegy volt.³⁵ A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala *Frecskay János Szakkönyvtára* gyűjteményének legbecsesebb darabjai közé tartoznak az 1890 és 1906 közötti évekből – sajnálatos módon hiányosan – fennmaradt védjegyrajstromkötetek.

Részlet a Szabadalmi Hivatalban vezetett, 1904. évi központi védjegyrajstrom-könyvből – csomagoláson használt védjegy a Kormos és Társa cég számára

³³ 1850-ben Sopron, Pozsony, Pest-Buda, majd Kassa, Temesvár, Zágráb, Debrecen, Kolozsvár, Brassó, Eszék, Fiume, 1890-től Szeged, Győr, Pécs, Arad, Besztercebánya, Miskolc, Nagyvárad, Marosvásárhely, Zengg székhellyel működtek kereskedelmi és iparkamarák. Forrás: *Póla Péter: A gazdasági kamarák szerepe a gazdaságfejlesztésben. Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, 2006, p. 43–48.*

³⁴ I. m. (9), p. 240.

³⁵ I. m. (9), p. 242.

A védjegy törvény egyik fontos előírásának, a lajstromozott védjegyek közzétételének 1876. január 23. és 1901. május 31. között a *Központi Értesítő* tett eleget, ahol „1880. évi febr. 6. óta eszközöltetik az ábrákkal kiegészített kihirdetés.”³⁶ Amikor a központi lajstrom vezetésével kapcsolatos feladatok átkerültek a Szabadalmi Hivatalhoz, a kereskedelmi miniszter elrendelte a havonta megjelenő *Központi Védjegy-Értesítő* című hivatalos lap kiadását.

A Hunyadi-keserűvíz 1877. április 14-én bejegyzett ábrás védjegye

A „védjegyügyeknek legfőbb intéző hatósága”, a kereskedelemügyi miniszter nevezte ki a tagokat a *Védjegytanácsba*, amely elvi kérdésekben foglalt állást, illetve a védjegy törlések ügyében járt el. A Védjegytanácsra vonatkozó rendeleteket többször módosították: az 1904. évi miniszteri rendelet előírásai szerint a tanácsnak egy elnöke és tíz tagja volt; az elnököt és öt tagot a minisztériumból és a Szabadalmi Hivatalból, további öt tagot pedig „az ipar és kereskedelem terén gyakorlatilag működő férfiak sorából” neveztek ki.³⁷ 1915-ben, majd 1924-ben módosították a Védjegytanács szervezeti és ügyviteli szabályzatára vonatkozó miniszteri rendeletet, amelyben a tanács hatáskörét a mintaoltalmi perekben és elvi kérdésekben való véleményezésre is kiterjesztették.³⁸

A Szabadalmi Hivatalon belül 1900 közepétől külön *védjegyesztály* is működött, amely felügyeletet és ellenőrzést gyakorolt a Központi Védjegylajstromozó Hivatal felett. A Szabadalmi Hivatal elnöke, illetve helyettese által irányított osztály hatásköre kiterjedt a különböző kamaráknál bejegyzett, esetlegesen azonos vagy hasonló védjegyek lajstromozásának felülbírálatára, illetve a védjegy törlések és -átírások kapcsán tapasztalt törvényellenes eljárások kivizsgálására és helyreigazítására. A védjegyesztály feladatkörébe tartozott továbbá: állásfoglalás a szakkérdésekben, javaslattevés a miniszteri döntésekhez, a törvény végrehajtása kapcsán szükségessé váló utasítások tervezetének elkészítése és előterjesztése, védjegy-

³⁶ I. m. (9), p. 241.

³⁷ I. m. (9), p. 239.

³⁸ A m. kir. kereskedelmi miniszter 93918/1924. számú rendelete a védjegy tanács szervezeti és ügyviteli szabályzata tárgyában. In: *Bérczi Antal* (összeáll.): *A védjegy- és mintaoltalomra vonatkozó hatályos törvények és rendeletek*. M. Kir. Szabadalmi Bíróság, Budapest, 1941, p. 95–97.

ügyi kérdésekben tájékoztatás és felvilágosítás, kapcsolattartás az osztrák és más nemzeti hatóságokkal.³⁹

A hivatal első tíz évéről szóló összegző jelentésben felhívták a figyelmet arra, hogy „aránylag túlnagy azon esetek száma, midőn a szabadalmi hivatal a kamarai lajstromozásokat vagy alaki, vagy anyagi kellékek hiánya miatt észrevételezés tárgyává kénytelen tenni”. E helyzet orvoslására a hivatal elnöke javasolta a kamarák tisztviselőinek a helyszíni tájékoztatását.⁴⁰

A védjegyesztály „tetemes idejét” foglalta le az Ausztriában lajstromozott, a magyar hivatal által megtevesztőnek ítélt védjegyekkel kapcsolatos levelezés és a kifogásolt védjegyek törlésére irányuló eljárás. A magyarok folyamatosan küzdöttek a nemzeti érdekek érvényesítéséért, kisebb-nagyobb sikereket érve el e kényes területen. A két kormány 1897-ben megállapodott arról, mely esetekben lehet megtagadni a másik országban az adott védjegy lajstromozását, illetve arról, hogy melyek a megtevesztésre alkalmas kritériumok. Ez utóbbiaknál fontos elbírálási szempont volt, ha az áru valódi származási helye nem volt „kellő nyomatékossgal” feltüntetve a védjegyben. Az osztrákok szerint e rendelkezés nem alkalmazható a szóvédjegyekre – ezt az álláspontot a magyarok hiába vitatták. 1905-ben az osztrák eredetű védjegyek közül a hivatal védjegyesztálya mintegy ötvennek a lajstromozását függesztette fel, mivel ezeket a magyar kereskedelmi érdekekre sérelmesnek tartotta.⁴¹

A fentiekből jól látható, hogy ebben az időszakban az országban nem működött a védjegyjelentések elbírálására kijelölt hatóság: a kamarák bejegyezték a kérelmeket, a lajstromokról felterjesztették a kimutatásokat a Szabadalmi Hivatalhoz, ahol észrevételezték az esetleges problémákat, és – szükség esetén – felfüggesztették a vitatott védjegyek lajstromozását, de maga a védjegybírálat mint hatósági tevékenység nem tartozott a hivatal hatáskörébe.

Az 1907-ben megkötött osztrák–magyar államszerződés „véget vetett az úgy közjogi, mint gazdasági szempontból a magyar érdekekre káros, visszás helyzetnek azáltal, hogy védjegyügyekben a magyar törvényhozás számára visszaszerezte az önrendelkezési jogot.” 1908. január 1-jétől külön-külön kellett a védjegyeket lajstromoztatni Magyarországon, illetve Ausztriában.⁴²

A védjegyjog alakulása 1921-től napjainkig

A védjegyek oltalmáról rendelkező törvények módosításáról és kiegészítéséről szóló, 1921. évi XXII. törvénycikk bevezette az együttes védjegy (kollektív védjegy) oltalmát az „ipari célú jogképes egyesülések” számára.⁴³

³⁹ I. m. (9), p. 244.

⁴⁰ I. m. (9), p. 244–245.

⁴¹ I. m. (9), p. 244–246.

⁴² Vida Sándor: A magyarországi védjegyoltalom története. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 51–58: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201204-pdf/05.pdf>.

⁴³ 1921. évi XXII. törvénycikk a védjegyek oltalmáról rendelkező törvények módosításáról és kiegészítéséről: <http://tortenet.sztnh.gov.hu/images/226.pdf>.

A „magyar védjegy jog fejlődésének a második világháborúig terjedő szakaszát a védjegyek versenyeszközként való felfogása jellemezte.” A védjegy „a piaci áru fontos szellemi értékösszetevőjének, a vállalkozói jó hírnévnek a szimbólumává vált, nélkülözhetetlen versenyeszközzé, amely az áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére, származásának és minőségének jelzésére, valamint reklámozás útján való népszerűsítésére szolgált.” Az 1920-as, 1930-as években az átlagos évi bejelentésszám 1000-1500 között mozgott – ez komoly visszaesést jelentett a század első évtizedében tapasztalt évi 4000-6000 bejelentéshez képest.⁴⁴

A védjegybejelentések statisztikai adatai bizonyos időszakokban rendelkezésünkre állnak, más időintervallumokban azonban hiányosak. 1899-ben 2298 új védjegyet lajstromoztak – közülük 14% bejelentője volt magyar. 1914 volt a csúcspont a vizsgált 120 évben: ekkor 11 956 védjegyjogtalmat adtak meg. 1930 és 1945 között átlagosan 1075 védjegyet jelentettek be évente, ezek 78%-a volt hazai eredetű. Emellett külön soron tartották számon a *Madridi Megállapodáson* alapuló nemzetközi bejelentéseket, amelyek száma 1930 és 1945 között éves átlagban 4560 volt. Az 1946–1948 közötti években átlagosan 508 új bejelentés és 700 megújítási kérelem érkezett a hivatalhoz.⁴⁵

A védjegyek kettős bejelentési rendszere véget ért, amikor 1948-ban megszüntették a kereskedelmi és iparkamarákat. Ekkor a védjegylajstromozás a *Szabadalmi Bírósághoz*, majd 1949-től, a Szabadalmi Bíróság megszüntetése után, a hatósági feladatokat átvéő *Országos Találmányi Hivatalhoz* (OTH) került.

Az 1948-as fordulat után bevezetett központi tervutasításos rendszerben a piacgazdaság hazánkban lényegében elszorvadt; a hiánygazdálkodás idején az állami vállalatok termékeit felszívta a kereslet, így nem volt igazán szükség új védjegybejelentésekre.

A védjegyjog terén akkor már nyolc évtizede érvényben lévő, többször módosított, kiegészített 1890. évi II. törvénycikk új alapokra helyezése az 1960-as évek végén már nagyon időszerű volt – annak ellenére, hogy akkor jószerével csak a központilag támogatott állami vállalatok termékeit lehetett megvásárolni, így a védjegynek, mint az áruk és szolgáltatások megkülönböztetésére szolgáló megjelölésnek, sok értelme nem volt. A kereskedelmi nyitás politikája azonban megnövelte az export- és importtevékenységet, és ezzel együtt a védjegyekkel ellátott termékek piacra kerülését.

Az 1960-as években kissé javult a gazdasági helyzet, Magyarország egyre jobban bekapcsolódott a nemzetközi kereskedelembe, és a reformtörekvések hatása is kezdett érvényesülni. Egyre fontosabbá vált a védjegy jog korszerű alapokra helyezése, ami meg is történt a védjegyekről szóló 1969. évi IX. törvény elfogadásakor.

⁴⁴ 1997. évi XI. törvény indokolása a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról: <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/99700011.TVI/>.

⁴⁵ Simon Dorottya: Csak a változás állandó. Adatok a magyarországi iparjogvédelem történetéből. In: *Tószegi Zsuzsanna* (szerk.): Egy hivatás 120 éve. A Magyar Királyi Szabadalmi Hivatalról a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig. Typotex, Budapest, 2016, p. 158.

Az 1970. július 1-jén hatályba lépett, a védjegyek oltalmát az akkori nemzetközi színvonalon szabályozó törvény főbb sarokpontjai: az ábrás és szövedjegyek mellett a hang- és fényjelzések, illetve a háromdimenziós alakzatok is lajstromozhatókká váltak. Kizárólagos jogot csak a lajstromozott védjegyek élveztek. Magánszemély nem, csak a gazdasági tevékenységet folytató szervezetek szerezhettek védjegyohtalmat. Bevezették a használati kötelezettséget, amelynek értelmében megszűnhet az oltalom, ha öt évig nem használják a védjegyet. A jogszabály a szabadalmi törvényben leírtakkal összhangban szabályozta az eljárásrendet – vagyis az OTH bírálta el a védjegybejelentéseket, az oltalomképes védjegyeket bejegyezte a lajstromba, és első fokon döntött a hatáskörébe utalt jogvitákban.⁴⁶ A jogszabály meghatározta továbbá a a megkülönböztető jelleget és a védjegyohtalomból kizárt megjelöléseket. Az oltalom időtartama tíz év, amely korlátlan ideig meghosszabbítható.⁴⁷ Az 1969. évi védjegytrvény csaknem három évtizedig, 1997-ig volt hatályban.

1948-tól 1960-ig nem állnak rendelkezésre védjegystatisztikai adatok. Az 1961–1969-es időszakban az éves bejelentésszám a hivatal történetének legalacsonyabb értékét mutatja: 139 és 471 a két szélső érték; a megújítások száma is csak 200 és 440 között alakult. A Magyarországra is érvényesített nemzetközi bejelentések száma a II. világháború után évi 5 ezer körüli, az 1960-as évek derekán viszont már évi 13 ezer körüli értéket mutatott.⁴⁸

Amint fentebb említettük, az 1890-es védjegytrvény – kisebb módosításokkal – nyolcvan évig szolgálta a magyar iparjogvédelmet. Második védjegytrvényünk jóval rövidebb ideig volt érvényben: 1997-ben váltotta fel az új, máig hatályos 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról. Az új szabályozás megreformálta a magyar védjegyjogot, amely ennek eredményeként felzárkózott a világ élvonalához. A változásokat két alapvető kötelezettségvállalás indokolta: miután Magyarország az *Európai Közösség* tagjává kívánt válni, ebből adódóan jogharmonizációs kötelezettségei keletkeztek. 1994-ben hazánk aláírta a *Szellemi Tulajdon Világszervezetében a Védjegyjogi Szerződést*, amely eljárási kérdésekben szabta meg az irányt. További kötelezettségek hárultak országunkra a GATT-egyezmény és a TRIPS-megállapodás ratifikálása révén, amelyek közül ez utóbbi az összes iparjogvédelmi oltalomra állapít meg „a szellemi tulajdonjogok megszerzésével, fenntartásával és érvényesítésével kapcsolatos minimumszabályokat.”⁴⁹

A törvény indokolásából idézzük, hogy a védjegyek mellett a földrajzi árujelzők törvényi szabályozása miért vált elengedhetetlenül fontossa. „A földrajzi árujelzők fogalmát a magyar jogi szóhasználat általánosan, mindazoknak a megjelöléseknek a gyűjtőneveként alkalmazza, amelyeket a forgalomban a termékek földrajzi eredetének azonosítására használnak.

⁴⁶ Vass László Ádám: Politikai-történelmi korszakokon átívelő iparjogvédelmi hatósági tevékenység, 1949–2015. In: *Tőszegi*: i. m. (45), p. 121.

⁴⁷ Bognár Istvánné: A védjegy- és ipari-minta oltalom 75 éve. In: *A magyar iparjogvédelem 75 éve*. OTH, Budapest, 1961, p. 31–59.

⁴⁸ *Simon*: i. m. (45), p. 178.

⁴⁹ 1997. évi XI. törvény indokolása a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról: <http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/99700011.TVI/>.

Ezeknek a megjelöléseknek az oltalma iránti egyre növekvő igény mellett megállapítható, hogy jogi helyzetük korántsem rendezett.” A földrajzi árujelző kifejezést a törvény a földrajzi jelzés és az eredetmegjelölés gyűjtőfogalmaként használja.⁵⁰

1970 és 1989 között eleinte évi 450 körül alakult a védjegybejelentések száma, az 1980-as évtized végén viszont már 1200-nál több bejelentés érkezett évente. 1990 és 2014 között évi átlagban 4580 nemzeti védjegybejelentés érkezett – ezek 70%-a magyar bejelentőtől származott. A nemzetközi bejelentések száma 1994-ig növekedett, akkor meghaladta a 185 ezret. Az ország 2004. évi európai uniós csatlakozása után a közösségi védjegyoltalmi rendszer hazánkra is kiterjedt; ebben a rendszerben 2015 végén több mint 900 ezer érvényes védjegyet regisztráltak.⁵¹

A mustra- és mintaügy: ipari minta, formatervezési minta, használati minta

A mintaoltalmat magyar nyelven eleinte *mustra- és mintaoltalom* néven tartották számon. A közös gyökerekkel rendelkező jogintézmény az ipari fejlődés során, a 20. században vált ketté. Ettől kezdve a mintaoltalom egyik ágát – amelyet előbb *ipari mintának*, újabban *formatervezési mintának* neveznek – a termékek külső jegyeinek esztétikai kialakítására vonatkozó invenciók alkotják. A másik ágba – amely *használati minta* néven vált ismertté – az új funkciók megtervezésére, a használati érték növelésére irányuló feltalálói tevékenység jogi védelme került. Magyarországon az utóbbi évtizedekben külön törvényi szabályozás alá esik a két oltalmi forma.

Az ipari minták védelmére szolgáló első törvényt Franciaországban hozták meg 1787-ben, ezt az Angliában 1839-ben elfogadott *The Copyright of Designs Act 1839*⁵² követte.

A mustra- és mintaügy Magyarországon

„A mustra- és mintaoltalomra vonatkozólag Magyarországnak önálló törvényalkotása nincsen.” A vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvény megerősítette az 1858. évi, majd az ezt módosító 1865. évi császári paténsben foglaltakat. A paténs „csupán az olyan mustráknak és mintáknak kíván védelmet nyújtani, amelyek formájuknál vagyis tetszetős, izléses kivitelüknél fogva alkalmasak az illető iparterméknek kelendőséget biztosítani, esetleg az iparterméknek értékét is növelni, és figyelmen kívül hagyja azokat a mustrákat, amelyeknek újdonsága és lényege az illető iparcikknek előnyösebb használatában nyilvánul.”⁵³

⁵⁰ 1997. évi XI. törvény indokolása a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról.

⁵¹ *Simon*: i. m. (45), p. 182., 189.

⁵² *Alexander Carter-Silk, Michelle Lewiston*: The Development of Design Law – Past and Future: From History to Policy. Intellectual Property Office, London, 2012, p. 28.

⁵³ I. m. (9), p. 252.

Ahogy a bevezetőben említettük, a magyar kormányzat felkérésére Schnierer Gyula által 1893-ban elkészített törvényjavaslatban szerepelt egy rész a „Használati mustrák és minták oltalmáról”, amelyet azonban nem terjesztettek a törvényhozás elé. 1901-ben újabb törvényjavaslat készült az ipari mintákról, amelyek „alkalmazása az ipari készítmények értékét akár izlés (izlés minta), akár használat (használati minta) szempontjából fokozza.” Hogy ezt a kérdést milyen fontosnak tartották a múlt század elején, jól jelzi, hogy a törvényjavaslat szövegét és mellékletét („Árucsoportosítás az izlés-mintaoltalom céljaira”) teljes terjedelmében beillesztették a hivatal első tízévi működését összefoglaló jelentésbe.⁵⁴

A tervezett árucsoportok 41 kategóriát tartalmaztak az építő-, a vegyészeti, a világitási stb. ipartól a műtárgyakon (vagyis az iparművészeti tárgyakon), a hangszereken, az írószereken át a mezőgazdasági termékekig. Az oltalmat tizenöt évre adták volna meg – szemben az érvényben lévő patens mindössze hároméves, nem meghosszabbítható védelmi idejével.

Az 1901-ben készült magyar törvényjavaslat végül lekerült a napirendről. Időközben, 1904-ben az osztrákok is készítettek egy törvénytervezetet „az ipari mustrák oltalmáról”, amelyet a magyar kereskedelmi minisztérium is tanulmányozott; a véleményezésbe bevonták a Szabadalmi Hivatalt. A magyar szakemberek álláspontja röviden a következő volt: elvben helyeselték, hogy az osztrák javaslat „kizárólag az alakos mustrákat vonja szabályozási körébe és nem terjeszkedik ki a használati mustrákra, vagyis az u. n. kis szabadalmakra, mivel utóbbiak eltérő természetüknél fogva önálló szabályozást igényelnek”. Továbbá a szóban forgó törvénytervezet azonban semmiképpen sem lehetne a magyar jogrendbe beilleszteni, mivel az az osztrák szabadalmi törvény rendelkezéseivel illeszkedik, és mivel a magyar szabadalmi törvény az osztrák törvény „sok alapvető rendelkezésével ellentétes rendelkezéseket tartalmaz”. Nem értettek egyet a mustrák központi lajstromozásával, a kilenc évre tervezett oltalmi idővel és több eljárás javaslatával sem.⁵⁵

A magyar hivatal vezetői azt javasolták a kormányzatnak, készüljön egy önálló mustaratörvény – ez azonban sokáig váratott magára. A használati minták oltalmát szabályozó törvény 1991-ben, a formatervezésiminta-oltalmi törvény pedig csak 2001-ben készült el.

A mintaügyek kezelése és az ipari mintákra vonatkozó rendelet

A mustrákat és mintákat – a védjegyekhez hasonlóan – az illetékes kereskedelmi és iparkamaráknál kellett lajstromoztatni. Szerencsére a *Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara* mustra- és mintalajstromkönyvei közül néhány fennmaradt, így be tudjuk mutatni, milyen termékek számára kértek jogi oltalmat.

⁵⁴ I. m. (9), p. 253–262.

⁵⁵ I. m. (9), p. 262–263.

Folyó szám	Az árumustra benyújtásának éve, napja és órája	A védelem kérőnek czége, foglalkozása és lakhelye	A letéteményezett mustra	
			elzárt	nyílt
			darab száma	
10853- 10876.	1895. évi november ho 9. délelőtt 11 óra.	Koechlin Baumgartner & Cie gyári cég Loerrachban Baden nagyhercegségben képv. Bodo Gusstew	24	
10877.	1895. évi november ho 11. délelőtt 10 óra.	Harttung & Sohne kereskedő cég Mün. Frankfurtban képv. Schmölke B. prágai lakos, Heinrichgasse 21.		1
10878.	1895. évi november ho 11. dél 12. óra.	Zwack J. és társai gyári cég Budapesten		1

„Üvegorsó fővárosi tájképeket ábrázoló aljjal” – a Zwack és Társai cég 1895. november 11-én három
évre jegyeztette be a mustralajstromba⁵⁶

Az 1896–1905. évekre vonatkozóan a „letett mustrák és minták” számáról rendelkezésre áll a Szabadalmi Hivatal kimutatása, mely szerint az évtized végén a lajstromozott magyar mustrák és minták száma összesen 6981 volt; emellett a budapesti kamara 3278 külföldi oltalmat is bejegyzett.⁵⁷ A későbbi évekről eddig nem kerültek elő adatok, egészen addig, amíg a mintaoltalommal kapcsolatos ügyvitel és a lajstromozás át nem került az Országos Találmányi Hivatalhoz.⁵⁸

A mustra- és mintaoltalmi ügyekben első fokon az illetékes iparhatóságok jártak el; a fellegbbviteli fórum „a kereskedelmi miniszter, mint III. fokú iparhatóság” volt. A véleményező testület mintaügyekben is a Védjegytanács volt, amelynek a véleményét a miniszter kikérte a döntés előtt.⁵⁹

⁵⁶ Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Országos Levéltár Z 201 42/36. tétel.

⁵⁷ I. m. (9), p. 264.

⁵⁸ Simon: i. m. (45), p. 178.

⁵⁹ I. m. (9), p. 265.

Az ipari mintákra vonatkozó első önálló magyar jogszabály a 107.709/1907. sz. kereskedelmi miniszteri rendelet volt, amely az 1858. évi pátens előírásait vette át ahelyett, hogy érvényesítette volna az 1901. évi törvénytervezetnek a maga idején korszerű alapelveit. A mintaoltalmi jogot a minta készítője és készítettője is megszerezhetette. A rendelet változatlanul hagyta a hároméves védelmi időt, és a mintalajstromok vezetését továbbra is a kereskedelmi és iparkamarákra bízta. A miniszter elrendelte a központi mintalajstrom létrehozását a Szabadalmi Hivatalon belül, és kötelezte a kamarákat arra, hogy az 1908. január 1-jén érvényben lévő minták jegyzékét terjesszék fel a hivatalhoz, hogy ott elkészíthessék a központi mintalajstromot. A nyilvános mintatárat bárki megtekinthette, de mód volt a minták zárt kezelésére is.⁶⁰

Folyó szám	Az ármustra benyújtásának éve, napja és órája	A védelem kérőnek czége, foglalkozása és lakhelye	A letétmenyezett mustra	
			elzárt	nyílt
			darab száma	
2f. 905- 2f. 912.	1910. szeptember 3-án előadott 11 3/4 óra.	Goldberger Sám. F. és Fia résztulaj. társaság, Budapest.	8	zárt
2f. 913- 2f. 926.	1910. szeptember 5-én. előadott 10 1/2 óra.	Piegel & Mosheim, Barmen ben. képo: Schönberger Adolf Budapest (Kisdiófa u. 2.)	14	nyílt

A Goldberger Sám. és F. Rt. zárt kezelésre nyújtott be 1910. szeptember 3-án 8 db kartonmintát⁶¹

A kereskedelmi és iparkamarák 1948. évi felszámolása után az Országos Találmányi Hivatal vette át a mintalajstrom vezetését. Az érvényes szabályok alapján a mintaoltalom a mintát elsőként letétbe helyezőt illette meg. A bejelentést érdemben nem vizsgálták, azon-

⁶⁰ A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1907. évi 107.709. számú rendelete az ipari mustrák és minták jogi oltalmáról és azok lajstromozásáról. In: Bérczi Antal (összeáll.): A védjegy- és mintaoltalomra vonatkozó hatályos törvények és rendeletek. Szabadalmi Bíróság, Budapest, 1941, p. 65–91.

⁶¹ Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Országos Levéltár Z 201 43/36. tétel.

ban nem kapott oltalmat a bejelentő, ha a minta nem volt új, ha a letétbe helyező nem volt bejelentésre jogosult, vagy a minta nem volt oltalomképes.⁶²

A mintajog terén az 1978. évi 28. törvényerejű rendelet lépett a több mint hét évtizedig érvényben lévő miniszteri rendelet helyébe. Az új jogszabály a bejelentéssel szemben a korábbiaknál szigorúbb követelményeket támasztott; bevezette az oltalomképeség, illetőleg az újdonság vizsgálatát; továbbá öt évre emelte – és egy ízben meghosszabbíthatóvá tette – a védelmi időt. A mintalajstromban el kellett helyezni az oltalom terjedelmét meghatározó rajzot vagy fényképet. Az első bejelentő volt jogosult a kizárólagos jogok gyakorlására, vagyis az előállításra és a forgalomba hozatalra.⁶³

A formatervezési mintákról szóló törvény

Újabb bő két évtized után a magyar Országgyűlés elfogadta a 2001. évi XLVIII. törvényt a formatervezési minták oltalmáról, amely összhangban van a mintaoltalomra vonatkozó valamennyi nemzetközi szerződéssel, valamint a 98/71/EK irányelvvel. A törvény leszögezi, hogy a formatervezésiminta-oltalom tárgya „minden új és egyéni jellegű formatervezési minta”; továbbá „mintának minősül valamely termék egészének vagy részének megjelölése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei – különösen a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei – eredményeznek.” A kizáró okok között a legfontosabb: „Nem részesülhet mintaoltalomban a külső jellegzetesség, amely kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következménye.”⁶⁴

A mintaoltalom a szerzőt vagy jogutódját illeti meg, a minta hasznosítására a jogosultnak van kizárólagos joga. A védelmi időt öt évben határozza meg a törvény, de a jogosult négy alkalommal kérelmezheti az újabb öt-öt évre történő meghosszabbítást, így az oltalom akár huszonöt évig is fennállhat.

Statisztikai adatok csak 1981-től vannak az ipari/formatervezési mintákról. Az 1981–1989-es években átlagosan 340 oltalmat hirdettek meg évente, ezek 93%-a magyar eredetű volt. A rendszerváltozás után, az 1990-től 2014-ig terjedő időszakban éves átlagban 446 formatervezésiminta-oltalmi bejelentés érkezett a hivatalba. 2014 végén 4195 oltalmat tartottak nyilván, melyek nagyjából 66%-ának magyar volt a jogtulajdonosa.⁶⁵

⁶² Orbán Andrea: A formatervezési mintaoltalom története Magyarországon 1858-tól napjainkig. Jogtudományi Közlöny, 61. évf., 2006. október, p. 385–392.

⁶³ Orbán: i. m. (62).

⁶⁴ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 1. § (1)–(2) és 6. § (1): http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/2001_xlviii_fmtv_20160701_1.pdf.

⁶⁵ Simon: i. m. (45), p. 182–183, 193.

A használatiminta-oltalom kialakulása Magyarországon

Az iparjogvédelmi oltalmak közül a használati minta jogi szabályozása a többihez viszonyítva lényegesen később, csak a 20. század végén történt meg. Az előző fejezetben már idéztünk az 1907-ben megjelent beszámolóból egy mondatot, melyben elhatárolták az „íz-lésmintát” a „használati mustráktól”, vagyis a „kis szabadalmaktól”, „mivel utóbbiak eltérő természetüknél fogva önálló szabályozást igényelnek”.⁶⁶

A szakértők által már a 20. század legelején javasolt „önálló szabályozás” meglehetősen sokáig váratott magára. 1943-ban a Szabadalmi Bíróság vezetői és egyik bírója, *Schilling Zoltán*, *Mayer Géza* és *Szmertnik István* elkészített egy miniszterirendelet-tervezetet a használati minták oltalmáról. Ezt megelőzően a Szabadalmi Közlöny 1941. évi mellékletében közölt egyik jogeset kapcsán tették közzé a következő megállapítást a Szabadalmi Bíróság 1940-ben kelt határozatával kapcsolatosan: a bíróság a „kis találmányok” jogvédelmére alkalmas használatiminta-oltalom hiányában „kénytelen” volt szabadalmat adni egy megoldásra,⁶⁷ mivel „a vizsgált igénypont tárgyát szabadalmazható megoldásnak is kellett tekinteni, mert annak célszerű hatása van és mert az ilyen célszerű ipari megoldás használati mintaoltalomra vonatkozó jogszabályok hiányában, mással, mint szabadalmi oltalommal nem védhető.”⁶⁸

Visszatérve az 1943. évi tervezethez (amely nem önmagában, hanem a szabadalmi törvény tervezetével együtt készült el): a szerzők egy külön kötetben indokolást is írtak mindkét jogszabálytervezethez. A használati mintákról szóló rendelet fontosságát a következőkkel támasztották alá: „Az új és eredeti műszaki megoldások tekintélyes csoportja esetében a megoldás találmányi színvonala vagy közgazdasági jelentősége vagy mindkettő nem elég nagy arra, hogy a megoldásnak hosszan tartó, tág oltalmi körű, de aránylag drága és eléggé hosszadalmas eljárással megszerezhető szabadalmi oltalom megfelelhessen.” A szabadalom és a használati minta közötti különbséget így határozták meg: „Minthogy a használati minták és az ugyancsak kész termék alapján utánozható szabadalmazható találmányok között csak színvonalbeli különbség van, kézenfekvő, hogy a használati mintákra mutatis mutandis a szabadalmi törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.”⁶⁹

Annak ellenére, hogy a használati minta viszonylag kevés országban kaphat önálló oltalmat, az 1980-as évek végén a magyar szakemberek úgy döntöttek, hogy önálló törvényi szabályozást dolgoznak ki azokra a műszaki megoldásokra, amelyek nem tesznek eleget a

⁶⁶ I. m. (9), p. 262–263.

⁶⁷ *Petkó Mihály*: A szellemi alkotások hasznosításának jogi lehetőségei a magyar jogban. PhD-értekezés, Miskolci Egyetem, 2007, p. 24.

⁶⁸ A. M. Kir. Szabadalmi Bíróság bejelentési osztályának 4173/1940:S-17529. sz. határozatából. In: A Szabadalmi Közlöny 1941. évi mellékletei. Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság, Budapest, 1942, p. 117.

⁶⁹ *Schilling Zoltán*, *Mayer Géza*, *Szmertnik István*: Indokolás a találmányi szabadalmakról szóló törvény és a használati minták oltalmáról szóló rendelet tervezetéhez. Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság, Budapest, 1943, p. 81.

szabadalmaztatás követelményeinek. A használatiminta-oltalom megszerzése a szabadalmaztatáshoz képest egyszerűbb, gyorsabb, és kisebb költségekkel jár a bejelentő számára.

Magyarországon az 1992-ben hatályba lépett 1991. évi XXXVIII. törvény szabályozza a használati minta fogalmát és oltalmazhatóságának feltételeit. „Használati mintaoltalomban (a továbbiakban: mintaoltalom) részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás (a továbbiakban: minta), ha új, ha feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható.”⁷⁰

A használati minták esetében az engedélyezési eljárás során a hivatal érdemben nem vizsgálja sem az újdonságot, sem a feltalálói lépést, sem a leírással szemben támasztott érdemi követelményeket; az iparjogvédelmi hatóság a felsoroltakat csak egy esetleges megsemmisítési eljárás során vonja vizsgálat alá.

A használatiminta-oltalom további előnye a rugalmassága. Az ún. származtatás segítségével szabad átjárás biztosítható a folyamatban lévő szabadalmi és használatiminta-oltalmi bejelentések, illetve a folyamatban lévő formatervezési- és használatiminta-oltalmi bejelentések között. A származtatás intézménye lehetővé teszi a szabadalmi bejelentés átalakítását használatiminta-oltalmi bejelentéssé, és fordítva. Ugyanez igaz a formatervezési minta és a használati minta származtatási kapcsolatára is.⁷¹ A mintaoltalom a bejelentés napjától számított tíz évig tart. Az oltalmi idő lejártá után a használati minta közkinccsé válik.

Az oltalmi forma 1992-es bevezetésétől kezdve a magyar hivatal éves átlagban 300 használatiminta-bejelentést fogad; amelyek mintegy 90%-a magyar bejelentőktől származik.⁷²

A szerzői jogi szabályozás története

Az ókori Görögországban – többek között – azért sem alakulhatott ki a szerzői jogi védelem, mert a művészeti alkotás létrehozását nem alkotómunkának tekintették. A régi görögök szemében a művészek a múzsák eszközei, „az isteni iránymutatás végrehajtói” voltak. A Római Birodalomban – fejlett jogrendszere ellenére – csak erkölcsi alapon tartották tiszteletben a szerzők személyhez fűződő jogait, a tehetős polgárok pedig esetenként mecénásként támogattak tehetséges művészeket; a szerzői jogok megsértése azonban nem járt jogi szankcióval.⁷³

Szerzői jogi szabályozásról akkortól kezdve beszélhetünk, amikor „államilag elismerést nyer az alkotómunka eredményeként létrejött 'termékek' vagyoni értékesíthetősége”, amely-

⁷⁰ 1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról, 1. § (1): http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/1991_xxxviii_hmtv_20160701_1.pdf.

⁷¹ Szarka Ernő: Iparjogvédelem Magyarországon. 100 éves a Magyar Szabadalmi Hivatal. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 101. évf. 4. sz, 1996: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/199604/fszarkacikk.html>.

⁷² Simon: i. m. (45), p. 189.

⁷³ Kiss Tibor: Szankciórendszer a magyar szerzői jogban. PhD-értekezés. Miskolci Egyetem, 2009, p. 371: http://midra.uni-miskolc.hu/JaDoX_Portlets/documents/document_5772_section_1402.pdf.

nek viszont előfeltétele, hogy rendelkezésre álljanak a művek többszörözésének technikai feltételei – vagyis a könyvnyomtatás. Szórványosan maradtak fenn bizonyítékok arra, hogy már a 15. században is adtak ki könyvnyomtatásra privilégiumot. Az első szerzői jogi törvénynek *Stuart Anna* 1709-ben beiktatott statútumát tekintjük.⁷⁴ A technikai feltételekre szokás a modern szerzői jog kialakulásának *tárgyi oldalaként* hivatkozni; az *alanyi oldalt* pedig a reneszánsz emberkép, vagyis az alkotó személyes teljesítményének elismerése jelenti.⁷⁵

A 18–19. században felerősödött az igény a szerzői jogi védelmi rendszer kialakítására előbb nemzeti szinten, majd kétoldalú megállapodások keretében. Az első multilaterális nemzetközi megállapodást, a *Berni Unió Egyezményt* 1886-ban kötötték meg.

Ami a magyarországi helyzetet illeti: 1584-ben jelent meg a *Corpus Juris Hungarici*, amelyre a nagyszombati főiskola szerezte meg a kiadás – privilégiumlevéllel alátámasztott – kizárólagos jogát. A 19. században több kodifikációs kísérlet is volt a szerzői jogi szabályozásra, de a történelmi körülmények miatt a törekvéseket csak a század végén koronázta siker. *Szemere Bertalan* 1844-ben terjesztette be a törvényjavaslatot, amely azonban – királyi szentesítés híján – nem emelkedett törvényerőre. A kiegyezés után új, de ismét eredménytelenül végződő javaslatot nyújtott be a *Magyar Írók és Művészek Társasága*, míg végül 1884-ben megszülethetett az első magyar szerzői jogi törvény. Az *Arany László* nevével fémjelzett 1884. évi XVI. törvény elméleti alapja máig érvényes.⁷⁶

A törvény vitája során többen hangsúlyozták, hogy a szabályozást „teljes értékűnek, európainak” látják: „most nyújt a törvényhozás alkalmat, hogy a magyar állam polgárai e tekintetben is a polgáriassult és művelt nemzetekhez sorakozhassanak”.⁷⁷ *T. Szabó Levente* megállapítása szerint az új törvény „mintegy kiteljesítette az évtizedek óta az irodalom kapcsán is szorgalmazott nemzeti protekcionizmus kulturális mintázatát”.⁷⁸

Az 1894-ben hatályba lépett szerzői jogi törvény értelmében a szerzői műveket – az érdekeltek szóbeli vagy írásbeli kérelmére – be kellett vezetni egy e célra létrehozott nyilvántartásba. „Az iktatókönyv, melybe a beiktatás a 7., 13., 55. és 65. § határozatainak megfelelően történik, a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi kir. ministeriumnál vezettetik.”⁷⁹ A kereskedelemügyi miniszter 1905-ben rendeletileg a Szabadalmi Hivatalra ruházta a szerzői művek nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat.

Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló Berni Egyezményhez történő 1922. évi csatlakozásunk tette szükségessé a magyar szerzői jog újrakodifikálását. Az 1921. évi LIV.

⁷⁴ Kiss: i. m. (73), p. 17.

⁷⁵ Vass László szóbeli kiegészítése alapján, akinek a szerző itt mond köszönetet önzetlen segítségéért.

⁷⁶ Nótári Tamás: A magyar szerzői jog fejlődése. Lectum Kiadó, Szeged, 2010, p. 21. és 31–32.

⁷⁷ Kőrösi Sándor hozzászólása. In: Képviselőházi Napló, 1881–1884, XV. kötet, p. 161 – idézi T. Szabó Levente: A modern magyar szerzőség feltalálása és ideológiái. A szerzői jog első magyar törvényéről. Heli-kon, 57. évf., 4. sz., 2011, p. 570–591.

⁷⁸ T. Szabó: i. m. (77).

⁷⁹ 1884. évi XVI. törvénycikk a szerzői jogról. 42. §: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6140>.

törvénycikk nemcsak az egyezményrel volt összhangban, de az akkor technikai újdonságnak számító film alkotásában közreműködő szerzők jogait is biztosította, illetve rendezte a filmgyárakat megillető vagyoni jogok gyakorlásának a feltételeit.⁸⁰ Az 1931. évi XXIV. törvénycikk az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló római nemzetközi egyezmény becikkelyezése tárgyában szintén a Berni Unió Egyezmény fényében született.

Az 1969. évi III. szerzői jogi törvény meglehetősen hosszú ideig lépést tudott tartani a nemzetközi jogfejlődéssel és a technikai újdonságokkal. Három évtized múltán fogadták el a jelenleg is hatályos 1999. évi LXXVI. törvényt, amely a szerzők mellett védi az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és televíziós szervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményeit is. A „mű” és az „alkotás” kifejezést szinonimaként használó törvény – a nemzetközi gyakorlatot átvéve – példálózóan sorolja fel a védelem alá tartozó műtípusokat.⁸¹

A Szabadalmi Hivatal 1896-tól 1920-ig

A szellemi tulajdoni jogrendszer kialakulásának rövid ismertetése után áttérünk a hatósági feladatokat ellátó intézmény történetére.

Az 1895. évi XXXVII. törvénycikkben foglaltak alapján az uralkodó hatáskörébe tartozott az újonnan létrehozandó hivatal élére az elnök, az alelnök, továbbá az állandó bírói és műszaki tagok kinevezése. A nem állandó tagokat és a kezelőszemélyzetet a kereskedelmi miniszter nevezte ki. A hivatali vezetőknek és a bírói tagoknak az 1869. évi IV. tc. 7. §-ában meghatározott jogi végzettséggel kellett rendelkezniük. Műszaki tag az lehetett, aki a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. tc. 10. §-ában leírt mérnöki oklevelet megszerezte. A hivatal a kereskedelmi miniszter felügyelete alatt állt, aki a felügyeleti jogát közvetlenül, illetve a törvény alapján szintén megalakított *Szabadalmi Tanács* elnöke útján gyakorolta.

A Szabadalmi Hivatal és a felette felügyeleti jogokat gyakorló Szabadalmi Tanács és a létrehozásáról intézkedő Minisztertanács ülését 1896. február 8-án tartották. A szerencsésen fennmaradt jegyzőkönyvben szerepel a miniszterek tanácsa által felterjesztett névsor a tisztviselők számára javasolt éves fizetés összegével együtt. Az előterjesztéseket *Ferenc József* 1896. február 19-én jóváhagyta, így a tanács elnökének *Schnierer Gyulát* nevezték ki, tagjai pedig *Beck Hugó, Hegedűs László, Fabinyi Ferenc, Vavrik Antal, Rakodczay Sándor, Mikulčič Imre, Wartha Vince, Rejtő Sándor, Asbóth Emil és Wittmann Ferenc* lettek.

A minisztertanács elé a hivatali tisztségek felterjesztett és változatlan formában jóváhagyott névsor a következő volt: *Schmidt József* kapott elnöki kinevezést, *Wetzel Gyula* lett

⁸⁰ *Török Tamás*: Nótári Tamás – A magyar szerzői jog fejlődése. Debreceni Jogi Műhely: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2011/szerzoi_jog/.

⁸¹ *Dinók Henriett*: Nótári Tamás – Development of Hungarian copyright law. Acta Universitatis Sapientiae. Legal studies, 3. évf. 2. sz., 2014, p. 232–242.

az alelnök, Galánfi Sándor, Major Tibor, Kósa Zsigmond, Bittó Béla, Lode Rezső szabadalmi bíró, Kayser Szilárd, Ferrich Imre, Virág József, Bruckmüller Ferenc pedig szabadalmi albíró lett.⁸²

A hivatali tisztségviselők javadalmazása 1896–1906

A hivatali vezetőket kinevező minisztertanácsi ülésen meghatározták a vezetők és a bírák éves fizetését. A már sokszor idézett, az első évtizedet feltáró jelentésben közzétették a hivatal működési költségeit, köztük a személyzet javadalmazását – az elnöktől a hivatalszolgáig bezárólag.

Az érdekesség kedvéért idézünk néhány jellemző adatot: az első évtizedben az elnök jövedelme nem változott: évente 10 000 korona fizetést és 2000 korona lakpénzt élvezett. Az alelnök fizetését évi 6000 koronában állapították meg, amelyet 1600 korona lakbértámogatással egészítettek ki, de Wetzel Gyula, aki alelnök léte az első időszakban a kormánybiztosi feladatai miatt távollévő Schmidt József elnöki munkáját is ellátta, a fizetésén felül további 1200 koronát kapott.

A bírák nem egyforma javadalmazásban részesültek: 4000, 4400 vagy 4800 korona fizetés, továbbá 1200 korona lakpénz járt nekik évente. A segédhivatali főigazgatót – aki a levéltárat és a könyvtárat is irányította – 3600 korona fizetés és 1000 korona lakpénz illette meg, és a Szabadalmi Közlöny szerkesztésére további 3000 korona tiszteletdíjat kapott. A szabadalmi levéltárnoknak 2400 korona fizetés mellett 800 korona lakpénz járt.

A kilenc hivatali szolga közül 3 fő 800 korona, 3 fő 700 korona, további 3 fő pedig 600 korona fizetést kapott, és valamennyiüknek járt 240 korona lakpénz és 100 korona ruhapénz.

Az akkori fizetésekkel összehasonlítva tisztességes jövedelemben részesült a szabadalmi hivatal vezetősége és személyzete. Ebben az időszakban az országgyűlési képviselők évente 4800 korona tiszteletdíjat és 1600 korona lakbértámogatást kaptak. A szabadalmi hivatal elnökének javadalmazása az országos rendőrfőkapitányéval azonos szinten állt. Az átlagfizetés 1906-ban évi 890 korona volt.⁸³

Minden készen állt arra, hogy a jogszabályban előírt határidővel, 1896. március 1-jén megalakuljon a Magyar Királyi Szabadalmi Hivatal.

⁸² Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944: <http://adatbazisokonline.hu/en/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944/adatlap/57484>.

⁸³ Dualizmus kori képviselői fizetések (1867–1918): <http://www.parlament.hu/biz38/mob/kepv/dualizmus.htm>.

Igtatókönyvi szám	Érke- zett	Beadó neve, a beadvány kelte és száma	A beadvány tartalma, előiratai, mellékletei
1	2	3	4
1	1896. 1/III.	Am. kir. szab. hivatal.	Teljes tanácsulési jegyzőkönyv, mely szerint a magy. kir. szabadalmi hi- vatal elnöke, alelnöke, állandó és hívtagjai a hivatalos esküt letették.

Az 1. sz. bejegyzés a Szabadalmi Hivatal „igtatókönyvébe” 1896. március 1-jén a tisztségviselők eskütételéről⁸⁴

A hivatal megalakuláskori szervezete, működése

Magyarország új szabadalmi hatóságát a korábbi, alárendelt szerepű minisztériumi ügyosz-
tály helyett egy bírósági jellegű, önálló hivatalként hozta létre.

Az újonnan létrehozott intézmény hatáskörébe a következő feladatok tartoztak:

- a szabadalmak megadása és nyilvántartása,
- a szabadalmi lajstrom vezetése,
- a szabadalmak átruházásához kapcsolódó használati, gyakorlatba vételi engedélyek bejegyzése a lajstromba,
- a megsemmisítési, illetve a megállapítási perekkel kapcsolatos elsőfokú eljárás lefolytatása.⁸⁵

A törvényben foglaltak alapján a hivatal bejelentési osztálya „oly hármas tanácsban határo-
roz, melynek egy bírói és két műszaki tagja van”.⁸⁶ Ez az osztály elsőfokú hatóságként járt el
az engedélyezési eljárásban; feladatai közé tartozott továbbá a szabadalmi lajstrom vezetése.
A bírói osztály a „bejelentési osztály határozatai elleni felfolyamodás alapján” másodfokon
járt el, és elsőfokú hatáskörébe tartozott a szabadalmi leírások értelmezése, a szabadalom
megsemmisítése és „az ún. negatív megállapítási kérelmek elintézése”.⁸⁷

A két osztály munkáját a hivatal kinevezett bírái előre meghatározott rend szerint, éves
váltásban látták el.

⁸⁴ Magyar Nemzeti Levéltár, Magyar Országos Levéltár K 312 Szabadalmi Hivatal (Fond).

⁸⁵ Papp László: A szabadalmi hatósági funkciók alakváltozásai és eljárásrendje, 1896–1949. In: Tószegi:
i. m. (45), p. 67–102.

⁸⁶ 1895. évi XXXVII. törvénycikk a találmányi szabadalmakról: <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6599>.

⁸⁷ Bobrovsky Jenő: Szabadalmi jogunk 75 éve. In: A magyar iparjogvédelem 75 éve. OTH, Budapest, 1961,
p. 10.

A hivatali munkaidő 1896-ban

A hivatal megalakulásakor a kereskedelmi miniszter a következő munkaidő-beosztást rendelte el: „...a birói személyzetre nézve öt, a kezelő személyzetre nézve hat, ünnep- és vasárnaponként három óra” – tehát a hét minden napján dolgoztak. Az „ügymenet gyorsítása vagy felhalmozott hátrálékok feldolgozása végett” a hivatalos órák számát az elnök vagy helyettese felelmesítette.⁸⁸

A Szabadalmi Közlöny

Az első önálló magyar szabadalmi törvény 44. §-a rendelte el a *Szabadalmi Közlöny* kiadását: „A bejelentett és közzététetni rendelt találmányok (34. §.), az engedélyezett szabadalmak – azok leírásával és rajzaival együtt – a felszólalás folytán elutasított találmányok czime, a szabadalmak átruházása, megszűnése, megvonása és megsemmisítése az erre rendelt hivatalos lapban azonnal közzéteendő.”

A közlöny első száma 1896. június 20-án jelent meg, majd 1896 és 1908 között hetenként egyszer, szombati napokon (de szükség szerint akár hetente többször) került ki a nyomdából. A hivatalos lap „rendesen minden héten szombaton déli 12 órakor jelenik meg, ugyanekkor tétetnek ki közszemlére a benne meghirdetett bejelentések is.”⁸⁹ 1896–1919 között *Freckay János*, a magyar ipari szaknyelv kidolgozója szerkesztette a *Szabadalmi Közlönyt*; érdemei elismerésül a hivatal szakkönyvtára 2011-ben az ő nevét vette fel.⁹⁰

Költség és haszon 1896–1906

A Szabadalmi Közlöny és a szabadalmi leírások előállításának költsége 1896-ban 36 173 korona volt, a teljes hivatali kiadás 17%-a. 10 évvel később a 378 945 koronát elérő összes kiadás 24,4%-át tette ki a hivatalos lap és a szabadalmi leírások előállítási költsége. (A két időpont között a bevételek aránya jelentősen emelkedett: a hivatali működés első évében a kiadásokhoz viszonyítva a bevétel több mint 60%-kal, 1906-ben viszont már 230%-kal volt magasabb. Az első évtizedről szóló beszámolóban kiemelték, hogy 1896–1906 között „a szabadalmi ügy az államnak” 3 713 251 korona tiszta hasznot eredményezett.)⁹¹

⁸⁸ A kereskedelemügyi miniszter 1896. évi 733. számú elnöki rendelete a Szabadalmi Hivatal szervezeti és ügyviteli szabályzatáról. In: Magyarországi Rendeletek Tára, 30. évf., 1. kötet, 1896, p. 306.

⁸⁹ I. m. (9), p. 147.

⁹⁰ A szerző itt mond köszönetet a Freckay János Szakkönyvtár vezetőjének és munkatársainak a szakirodalmi források beszerzése terén nyújtott pótolhatatlan segítségükért.

⁹¹ I. m. (9), p. 196–197.

Az iparjogvédelmi hatóság hivatalos lapja 120 éve folyamatosan megjelenik; 2005-ig ki nyomtatták, 2006 óta pedig elektronikus formában, a hivatal honlapján teszik közzé. A közlőny 1908-tól 1946-ig havonta kétszer, 1946–2005 között havonta egyszer, 2006-tól ismét havonta kétszer lát napvilágot. A címe és a kiadója néhány alkalommal változott; jó néhány évtizede már nemcsak a szabadalmi ügyekkel, hanem a hivatal hatáskörébe tartozó összes oltalommal kapcsolatos, a törvényi előírások szerinti adatokat közli. 1963 óta a címe: *Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő*.

A Szabadalmi Közlöny „hivatása”

„A Közlöny azt a hivatását, hogy kezét az iparjogvédelem ütéreén tartsa, a jövőben is híven igyekszik betölteni, számítván arra, hogy azok, akiknek érdekében ez történik, felismerik és elismerik e munkásság jelentőségét.”⁹²

A Szabadalmi Bíróság 1920-tól 1949-ig

A Szabadalmi Hivatal a megalakulásától számított 24 éven át „látszatra mint közigazgatási hatóság”, ténylegesen azonban mint bíróság működött. Annak ellenére, hogy a hivatal műszaki végzettségű állandó tagjait is bírakká nevezték ki, ők mégsem voltak teljesen egyenlőek a „jogászbírákkal”, holott az alapvető szakmai kérdésekben többnyire a mérnökök döntöttek. A hosszas viták és előkészületek után elfogadott, 1920. évi XXXV. törvénycikkben szentesített változások alapján a szabadalmi hatóság jellege megváltozott: „a független bírói ítélezés minden kellékével felruházott valóságos bíróság lett.”⁹³

A hivatal és a fellebbviteli fórum új elnevezése: *Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság*, illetve *Magyar Királyi Szabadalmi Felsőbíróság* is a különbírósági jelleg megerősítését tükrözte. Ez az önálló, kétszintű bírósági szervezet azonban mindössze hét évig működött: az 1927. évi XX. törvénycikk rendelkezése értelmében a Szabadalmi Felsőbíróság megszűnt, és másodfokú ítélezésre vonatkozó jogkörét a *Kúria* vette át. Az intézkedés komoly ellenérzést váltott ki a korabeli szakértők körében, mert attól tartottak, az „Európa-szerte elismert szabadalmi jogszolgáltatás zálogát” jelentő, zárt különbírósági rendszer fellazítása a minőség rovására megy. Az államháztartás egyensúlyi helyzetének fenntartására hivatkozva azonban a döntéshozók jóváhagyták a Szabadalmi Felsőbíróság megszüntetését.⁹⁴

Az ítélezési gyakorlat utólagos elemzése alapján kiderült, hogy a változás – az előzetes aggodalmak ellenére – mégsem okozott gondot a jogszolgáltatásban. A Kúria legfelsőbb szabadalmi tanácsában az elnök mellett két bíró és két ülnök vett részt; a bírák vagy az

⁹² A Szabadalmi Közlöny jubileumára. In: Szabadalmi Közlöny, 41. évf. 12. sz., 1936, p. 148.

⁹³ *Marschall Ferenc*: A negyvenéves Szabadalmi Bíróság. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. 70. köt. 21–22. sz., 1936, p. 193–195.

⁹⁴ *Papp*: i. m. (85), p. 91–96.

ülönkök gyakran a Szabadalmi Bíróság tisztségviselői közül kerültek ki.⁹⁵ 1936-ban a Szabadalmi Bíróság 17 tagú bírói karából tizenketten voltak mérnökök és öten jogászok. A szabadalommegadási eljárásban mindkét fokon a hivatal járt el „szervezetszerűen el nem különített ... ad hoc tagozódásban”.⁹⁶

A magyar szabadalmi intézmény 1936-ban ünnepelte 40 éves fennállását. A *Magyar Tudományos Akadémia* előadótérképében 1936. június 25-én tartott díszgyűlésen Bornemisza Géza iparügyi miniszter méltatta a szabadalmi törvény jelentőségét és a hivatal munkásságát. „Ma már az eddig megadott magyar szabadalmak száma jóval felül van a százezren s jelenleg is több mint 16 ezer van érvényben. Évente 2500 szabadalmat lajstromozunk, melynek majdnem fele hazai eredetű szabadalom. Hogy milyen fontosságot tulajdonítanak a szabadalomtulajdonosok a Magyarországon való bejelentésnek, mutatja az, hogy 1932 óta, amikor a szabadalmi oltalom időtartama 15 évről 20-ra emelkedett, a meghosszabbítások száma növekvő tendenciát mutat.” Az iparügyi miniszter a védjegyekről szólva kiemelte: „A védjegyo ltalom nagy ipari jelentőségét mutatja, hogy a vállalatok jól bevált védjegyeiket 10 évről 10 évre állandóan megújítják, úgyhogy vannak cégek, amelyeknek 50-60 éves védjegyeik vannak.” Bornemisza Géza végül a szabályozásra váró kérdésekre tért rá, amelyek közül néhányat említünk: a szabadalomtulajdonosok jogbiztonságának növelése, az alkalmazotti találmányok kérdésének rendezése, a mintaoltalom szabályozása, továbbá a szegénységi jog tisztázása.⁹⁷

A szabadalmi tár állománya 1936-ban

Négy évtizeddel a megalakulása után a hivatalnak hatalmas, 5 millió egységet kitevő, rendszerbe foglalt gyűjteménye volt a találmányok bel- és külföldi leírásairól.

Az ünnepi ülés másik fő szónoka Schilling Zoltán hivatali elnök volt, aki ezekkel a szavakkal kezdte előadását: „A feltaláló kenyere mindig keserű volt. Csak keveseknek adatott, hogy találmányuknak gyümölcsét élvezhessék. De ha nehéz a feltaláló helyzete ma, még nehezebb volt a régmúltban, amikor még törvény sem védte a feltalálók jogait s amikor a kiváltságok engedélyezése a fejedelmi kegytől függött s az utánzások és a kijátszások ellen úgyszólván az egyedüli védekező eszköz a titokbantartás volt.”⁹⁸

Schilling az első önálló magyar szabadalmi törvény egyik legfőbb vívmányát így értékelte: „... a szabadalmi jognak mint szellemi tulajdonnak a sorsát független bíróság kezébe tettük le. Ez pedig nagy lépés a jogszolgáltatás terén, mert ezzel a szabadalmak megadása körül

⁹⁵ Papp: i. m. (85), p. 98.

⁹⁶ Marschall: i. m. (93).

⁹⁷ Biró György: A M. Kir. Szabadalmi Bíróság jubileuma. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. 70. köt. 31–36. sz., 1936, p. 238–239.

⁹⁸ Schilling Zoltán: A M. Kir. Szabadalmi Bíróság elnökének előadása negyven éves szabadalmi intézményünkről. Szabadalmi Közlöny, 41. évf. 13. sz., 1936, p. 160.

is a teljes függetlenség és pártatlanság intézményes biztosítása mellett, a jog uralma lépett életbe és a feltalálói tevékenység jutalma többé nem az uralkodói kegytől, de még nem is a közigazgatás többé-kevésbé mégis csak irányítható intézkedéseitől függött s így a kultúrál-lamok között e tekintetben legelől jártunk.”⁹⁹

Ami a bejelentések számának alakulását illeti, Schilling Zoltán nagy jelentőséget tulajdo-nított a Párizsi Unió Egyezményhez való 1908. évi csatlakozásnak, amely „majdnem ugrás-szerű emelkedést idézett elő a találmányi bejelentések számában”. 1897-ben 3678, 1909-ben 4870, 1913-ban 5686 bejelentést nyújtottak be. „Ezzel el is értük a 40 évnek a maximumát, mert sajnos a szabadalmi ügy szépen megindult fejlődésének 1914-ben a világháború véget vetett.” Néhány további adat is elhangzott: 1924-ben 2669, 1929-ben 4202, 1935-ben pedig 4447 bejelentés érkezett, azonban a bejelentések több mint a fele a „szegénységi jog igény-bevételével történik”, ráadásul „ezeknek igen jelentős része kezdetleges elgondolás, régen túlhaladott álláspont, amiből nem lehet szabadalom.” Amíg a „jobb időkben” a bejelentések 70-80%-ából lett szabadalom, addig „a mai nehéz időkben” alig 50-60%-ot ér el a szabada-lomképes bejelentések aránya.¹⁰⁰

Itt egy rövid kitérőt teszünk annak érdekében, hogy érthetővé váljék, a hivatal számára mit jelentett a jubileumi ünnepségen mindkét vezérszónok által hivatkozott szegénységi jog. Magyarországon évszázadokon át ismeretes volt „a szegény sorsú pereskedők perbeli segítése”. A támogatás ténylegesen a költségek teljes vagy részleges elengedésében nyilvánult meg – ez a funkció a 19. század második felétől szociális feladatként fogalmazódott meg. A 20. században a szegénység alapján már nemcsak a perbeli, hanem egyéb hivatalos eljárások esetén is költségkedvezményt vagy -mentességet lehetett igénybe venni. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében az állam a társadalom alacsonyabb jövedelmű rétegei számára is lehe-tővé tette a joghoz jutást és az igazságszolgáltatás elérhetőségét.¹⁰¹

Részlet a hivatal szervezeti és ügyviteli szabályzatát módosító miniszteri rendeletről: „Az, aki a szabadalmi hivatal előtt a szegénységi jog megadását óhajtja, kérelmével a szabadalmi hivatal illető osztályához kell fordulnia. ... A szegénységi jog megadása következtében a fél egyelőre fel van mentve a T. 46. §-a első bekezdésének 1–3. pontjaiban meghatározott különdíjak fizetése alól is; s emellett arra is jogot nyer, hogy a szükséghez képest ügyének egyelőre díjtalan ellátására szabadalmi ügyvivőnek kirendelését igényelhesse, azon szaba-dalmi ügyvivők közül, akik a szabadalmi hivatal elnökénél szegényvédelemre vállalkozásu-akat bejelentették.”¹⁰²

⁹⁹ Schilling: i. m. (98), p. 161.

¹⁰⁰ Schilling: i. m. (98), p. 162–163. (Schilling Zoltán itt „Nemzetközi Iparjogvédelmi Unió”-nak nevezte a szakirodalomban később Párizsi Unió Egyezményként számon tartott megállapodást.)

¹⁰¹ Király Lilla: A szegénységtől a jogi segítségnyújtásig. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem, 2011, p. 16–17: <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/kiraly-lilla/kiraly-lilla-vedes-ertekezes.pdf>.

¹⁰² A kereskedelemügyi m. kir. miniszternek 81.855/1914. számú rendelete a m. kir. szabadalmi hivatal szervezeti és ügyviteli szabályzatának módosítása és kiegészítése tárgyában, 86. §. Melléklet a Szabadal-mi Közlöny 1915. évi 1-ső számához. Pallas Nyomda, Budapest, 1915, p. 38.

Amint az idézett miniszteri rendeletről látszik, a hivatali gyakorlatban nemcsak költségmentesség illette meg a szegénységi bizonyítvánnyal rendelkező bejelentőket. A bevételek elmaradásához képest a hatalmas munkateher okozott igazán gondot, hiszen a szegény sorsú bejelentők szabadalmi ügyvivőt sem tudtak fogadni, így a bejelentéseiket a hivatalnokoknak kellett értelmezniük és úgy-ahogy megfeleltetniük a formai előírásoknak, de a bíróság „nagy türelemmel és megértéssel kezeli ezeket az ügyeket”. Hogy ez abban az időben mekkora gondot okozott, abból is látszik, hogy a hivatal elnöke a díszünnepségen hosszan időzött ennél a kérdésnél. Schilling Zoltán a rá jellemző, emelkedett stílusban ezekkel a szavakkal zárta le a témát: „... nem lehet minden meghatottság nélkül venni az ákom-bákom betűk között fel-felcsillanó magyar szív hazafiúi szeretetének a megnyilvánulását, amely szerint igen sok esetben az ilyen szegénysorsú feltalálók a találmányukból várható jövedelmet egészben vagy nagyrésztben elesett hazánk megmentésére ajánlják fel.”¹⁰³

A 40. jubileumi év ünnepi ülésén résztvevők még nem sejtették, hogy a félvszázados ünnepséget a néhány év múlva elkezdődő újabb világháború elsodorja...

Nehézségek a szabadalmi leírások kinyomtatása terén

A szabadalmi intézmény 40. éves fennállásakor tartott díszünnepségen elhangzott beszédében Schilling Zoltán elnök megemlítette, hogy az 1921–1924 közötti infláció, illetve a radikálisan lecsökkent bejelentések miatt a bevételek annyira devalválódtak, hogy a Bíróság 1928-ig „a szabadalmi leírások kinyomtatási kötelezettségének sem tudott eleget tenni.” 1929 elején valorizálták a díjakat – ennek egyik következményeként ismét ki tudták nyomtatni a szabadalmi leírásokat.¹⁰⁴

A II. világháború évei minden szempontból jelentős visszaesést okoztak a Szabadalmi Bíróság életében. A bejelentések száma rendkívüli mértékben lecsökkent: amíg az 1920–1945 közötti időszakban évi átlagban 2300, addig a II. világháború végén már csak 299 új szabadalmat jegyeztek be egy év alatt.¹⁰⁵ A személyzet egy részét katonai szolgálatra rendelték be, a működést ellátási nehézségek korlátozták. A hivatal akkori elnöke, *Kőrös László* egy vele készült interjúban kiemelte: „Az egyik nehézségünk például az, hogy a bírói karból, a segédhivatalból is, mindig hiányzik néhány katonai szolgálatot teljesítő munkaerő.”¹⁰⁶

Budapest ostroma során a Szabadalmi Bíróság Akadémiai utca 12. szám alatti épületét is bombatalálat érte. A tűzérési harc elvonulta után az Iparügyi Minisztérium tisztviselőivel közösen haladéktalanul nekiláttak a romeltakarításhoz.¹⁰⁷ A Szabadalmi Közlönyben 1945.

¹⁰³ Schilling: i. m. (98), p. 163.

¹⁰⁴ Schilling: i. m. (98), p. 163.

¹⁰⁵ Simon: i. m. (45), p. 164. és 149–198.

¹⁰⁶ Közgazdasági és Közlekedési Tudósító, 17. évf., 10. sz., 1943.

¹⁰⁷ Vass: i. m. (46), p. 106.

április 16-án jelent meg egy hirdetemény, amely közli: „... a szabadalmi bíróság, amelynek működése a háború folytán 1944 évi december hó 24. napján megszűnt, működését 1945 évi március hó 16. napján újból megkezdette.”¹⁰⁸ A segédhivatalok naponta 12 és 14 óra között az ügyfelek rendelkezésére álltak. A szabadalmi bírák az előre meghatározott napokon 10–13 óra között fogadták a feleket.

Mint ismeretes, az 1945 novemberében tartott országgyűlési választásokon a *Független Kisgazdapárt* a szavazatok 57%-át szerezte meg. A politikai erővonalak radikális változása miatt 1947-ben, majd 1949-ben is tartottak parlamenti választásokat – ez utóbbi már az egypártrendszerű diktatúra körülményei között zajlott. Az önkényuralmi rendszer belső logikája miatt a teljes közigazgatási rendszert gyökeresen átalakították: az átrendeződés az iparjogvédelmi hatóságot sem kerülhette el.

A „fordulat évének” is nevezett 1948. évtől kezdve az 1989-es rendszerváltozásig Magyarországon a piacgazdaság helyett a központi tervutasításokon alapuló szocialista tervgazdaság érvényesült. Az első időszakban az iparjogvédelmi rendszer is jelentős fordulatot vett: 1948-ban szovjet mintára bevezették az ún. szerzői tanúsítványt, amelyet az államnak felajánlott találmányokra lehetett igényelni. Az 1948. november 30-án kihirdetett, 11.950/1948. Korm. számú, az államnak felajánlott találmányok szerzői jogi védelméről és díjazásáról szóló rendeletből idézünk: „A jelen rendelet alkalmazása szempontjából találmánynak kell tekinteni azokat az eredeti, értékes és nemzetgazdasági szempontból fontos újításokat, amelyek a technika ismert állásához viszonyítva lényeges haladást jelentenek. Pusztán az a körülmény, hogy valamely újítás szabadalmi védelem alatt áll, nem ad jogigényt arra, hogy az a jelen rendelet értelmében vett találmánynak elismertessék.” „Az államnak felajánlott találmányt, ha a feltaláló arra szerzői tanúsítványt kíván kapni, a szabadalmi bírósághoz kell bejelentenie...”¹⁰⁹

1948-ban – a kereskedelmi és iparkamarák megszüntetése miatt – a védjegyek és az ipari minták lajstromozását a Szabadalmi Bíróság hatáskörébe utalták. A *Gazdasági Főtanács* javaslatára 1949-ben létrehozták a *Találmányok Értékesítését Engedélyező Bizottságot*, amelynek engedélye nélkül nem volt szabad az iparilag értékesíthető találmányokat, gyártási eljárást és gyártási titkot „szabadalmaztatás vagy más oltalom megszerzése végett külföldön bejelenteni”, értékesíteni vagy nyilvánosságra hozni. A kormányrendelet¹¹⁰ az *Országos Tervhivatal* mellett működő bizottság hatáskörébe utalta a szabadalmak engedélyezését – jelentősen szűkítve a Szabadalmi Bíróság hatáskörét, amelynek a napjai akkor már meg voltak számlálva.

¹⁰⁸ Hirdetemények. Szabadalmi Közlöny, 50. évf. 1–8. sz., 1945. április 16., p. 2.

¹⁰⁹ A Magyar Köztársaság kormányának 11.950/1948. Korm. számú rendelete az államnak felajánlott találmányok szerzői jogvédelméről és díjazásáról. Szabadalmi Közlöny, 54. évf., 1. sz., p. 5–6.

¹¹⁰ A Magyar Köztársaság kormányának 220/1949. (I. 8.) Korm. számú rendelete a Találmányok Értékesítését Engedélyező Bizottság létesítése tárgyában: <http://tortenet.sztnh.gov.hu/images/497.pdf>

Az október 12-én kihirdetett 1949. évi 8. törvényerejű rendelet kimondta: „A szabadalmi bíróság megszűnik és bírói osztályának hatásköre a budapesti ítéltáblára, egyéb hatásköre pedig az Országos Találmányi Hivatalra száll át.” Ezt követően az iparjogvédelmi ügyekben három hatóság járhatott el: az Országos Találmányi Hivatal, a budapesti ítéltábla és a Kúria.¹¹¹

Az Országos Találmányi Hivatal 1949-től 1996-ig

A fentebb hivatkozott 11.950/1948. kormányrendelet 6. §-ának (1) bekezdése így szól: „Az államnak felajánlott találmányokkal és a szerzői tanúsítványok kiadásával kapcsolatos munkák elvégzésére Országos Találmányi Hivatalt kell felállítani.” 1848-ban a következőkben határozták meg a hivatal feladatkörét:

- a) a szerzői tanúsítványra bejelentett találmányok újdonságának és használhatóságának vizsgálata;
- b) a szerzői tanúsítványok kiadása és az állam szempontjából hasznosnak ítélt találmányok kidolgozásának, illetve gyakorlatba vételének elősegítése;
- c) az újdonságvizsgálatot támogató irodalmi és egyéb anyaggyűjtemény létesítése, és ennek műszaki tájékoztatási célú felhasználása;
- d) adatgyűjtés és -terjesztés az üzemi tapasztalatokról, az elfogadott találmányok és újítások gyakorlatba vételének felügyelete, és mindezekről központi nyilvántartás vezetése.

A kormányrendelet 16. §-a előírta: „Az Országos Találmányi Hivatalt az 1949. évi január hó 1. napjáig meg kell alakítani.”¹¹²

Formailag még létezett a Szabadalmi Bíróság, amikor 1949. január 1-jével létrejött az Országos Találmányi Hivatal (OTH). Az OTH alapításkori feladata a fent már említett szerzői tanúsítványokkal, illetve a szintén új jogintézményt jelentő műszaki újításokkal kapcsolatos teendők ellátása volt. Az intézmény a miniszterelnök felügyelete alá tartozott, aki felügyeleti jogát az *Országos Tervhivatal* elnökére ruházta át. Az OTH élére – főtitkári rangban – *Hevesi Gyula* került. A főtitkári címet néhány hónap múltán megváltoztatták: azóta az egyszemélyi felelős vezető elnöki rangban irányítja a mindenkor i hivatal munkáját. A kezdeti években a munkatársak ténylegesen a miniszterelnökség személyi állományába tartoztak.

Az 1949 októberében rendeletileg megszüntetett Szabadalmi Bíróság bejelentési osztályának hatáskörét – vagyis a szabadalmi, védjegy- és ipariminta-oltalmi bejelentések elbírálását – az OTH-ra ruházták. A fellebbezésekkel foglalkozó bírói osztály feladatai a bírósághoz kerültek. A honi iparjogvédelem szempontjából szerencsésnek mondható fejlemény volt,

¹¹¹ 1949. évi 8. tvr. a szabadalmi, védjegy és mintaoltalmi jogszabályok egyes rendelkezéseinek módosításáról. In: Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye, 1949, p. 103–104.

¹¹² I. m. (109).

hogy a nagy tudású szabadalmi bírák közül jó néhányan folytathatták szakmai tevékenységüket az OTH keretein belül – így a szakértelem és a jártasság nem enyészett el teljesen.¹¹³

A szovjet mintára bevezetett szerzői tanúsítványok, illetve a műszaki újítások mellett a szabadalmi rendszer ugyan fennmaradt, de a szabadalmi oltalmat éppen a legfontosabb tulajdonságától – versenyesszökejellegétől – fosztották meg. A szabadalmazható, illetve a szerzői tanúsítványra bejelenthető találmány fogalma között erős átfedések voltak, azonban mégsem voltak azonosak: míg a szabadalomnál az újdonság, addig a szerzői tanúsítványnál a haladás volt az elsődleges szempont az elbírálás során.¹¹⁴ Hogy adott esetben a különbséget miként lehetett megállapítani, azt nehéz utólag megítélni. A szerzői tanúsítványért való folyamodás lényegében ingyenes volt, és az újító többletbevételhez is juthatott: „Ha valamely újításnak minősülő műszaki tökéletesítés vagy észszerűsítés megvalósítása pénzben kifejezhető gazdasági eredményt ad, az újítás szerzőjét az újítás bevezetésétől számított első év gazdasági eredménye alapján kiszámított díjazásban kell részesíteni.”¹¹⁵ A díjazást sávosan állapították meg: az első 5000 forint eredmény után 10%, az 1 millió forint feletti eredmény után 2% járt. (Viszonyításként, hogy ez idő tájt a havi bérekhez viszonyítva mit jelentett 500 forint: egy 1949. májusi kimutatás szerint a Szabadalmi Bíróság adminisztratív dolgozóinak havi fizetése 350-450 forint körül alakult.¹¹⁶)

Az újítómozgalom

A szerzői tanúsítvány – miután nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket – közel nyolcéves fennállása után megszűnt. Az 1950-es évek első felében a nemzetgazdaság irányultságára azonban nem annyira ez a jogintézmény, mint az ugyancsak a Szovjetunióból „importált” gazdaságirányítási módszerek: az erőltetett iparosítás, a tervutasításokkal megalapozott termelésnövekedési kényszer, a sztahanovista mozgalom – és a mindezt sikerként beállító propagandagépezet által sulykolt ideológia – nyomta rá a bélyegét.

Az arányokat jól érzékelteti az alábbi táblázat, amelyből látszik, hogy 1949-től, az újítómozgalom elindulásától eltelt 8 év alatt a vállalatoknál benyújtott összes újítási javaslat száma elérte a 2,37 milliót. Ugyanezen időszak alatt 17,5 ezer szabadalmi bejelentés érkezett a hivatalba, és ezeknek csak 25%-a volt oltalomképes.

¹¹³ Vass: i. m. (46), p. 110.

¹¹⁴ Szarka: i. m. (71).

¹¹⁵ A Magyar Köztársaság kormányának 11.940/1948. Korm. számú rendelete a műszaki újítások díjazásáról és az újítási javaslatokkal kapcsolatos ügyek intézéséről. Szabadalmi Közlöny, 54. évf., 1. sz., 1949, p. 1-4.

¹¹⁶ Kimutatás a Szabadalmi Bíróság alkalmazottainak illetményeiről (1949. május). Miniszterelnökség, XIX-A-1-j-XIII-3455-1949: <http://tortenet.sztnh.gov.hu/getdata/ba6.html#381> (az alkalmazottak nevét és beosztását tartalmazó táblázatban 34 fő szerepel).

Év	Újítási bejelentés	Megvalósított újítás	Utókalkulált gazdasági eredmény (Ft)	Kifizetett újítási díj (Ft)	Szabadalmi bejelentés	Megadott szabadalom
1949	7 700	n.a.	n.a.	11 000 000	1 064	991
1950	189 000	44 000	n.a.	24 500 000	1 853	519
1951	296 000	107 000	n.a.	44 500 000	2 064	910
1952	396 872	153 000	597 953 963	54 892 223	1 764	398
1953	454 153	192 433	1 234 421 058	73 388 937	2 025	291
1954	414 781	185 763	1 446 783 247	75 840 335	2 683	252
1955	309 076	145 657	1 200 635 044	60 794 912	3 010	419
1956	300 000	134 000	800 000 000	48 000 000	3 092	542
össz.	2 367 582	961 853	5 279 793 312	392 916 407	17 555	4 322

*Az újítások és a szabadalmak adatai 1949–1956 között*¹¹⁷

A hivatal kiemelt feladatai közé tartozott az újítók kiállításának évenkénti megszervezése, amelyekre az ipari üzemek dolgozóinak szinte kötelező volt elmenniük, és az ott látottakról az újítási naplóban beszámolniuk. Országos újító- és találmányi kiállítás végül mindössze három volt: az első 1949 októberében, a második 1950 novemberében, a harmadik pedig 1953 márciusában nyitotta meg kapuit. Ezt követően szakosított újítókiállításokat rendeztek, nemcsak a fővárosban, hanem szerte az országban. Az eleinte hatalmas propagandával erőltetett újítómozgalom – bár hivatalosan egészen az 1989-es rendszerváltásig fennmaradt – ereje lassanként elfogyott.

Az 1956-os forradalom nemcsak az egész ország, de azon belül a magyar iparjogvédelem történetére nézve is tragikus következményekkel járt. Az *Országos Levéltár* Bécsi kapu téri épületét bombatalálat érte, aminek következtében 1956 novemberében hatalmas tűzvész tört ki. A tűzben elpusztult a levéltárban őrzött szabadalmi hivatali iratok túlnyomó része: 435 iratfolyóméternyi anyag – köztük az elnöki és általános iratok –, továbbá az 1875-től vezetett szabadalmi iktató-, mutató- és felszerelőkönyvek váltak a tűzvész martalékává.¹¹⁸ Tűlzás nélkül mondhatjuk, hogy az odavesztett iratanyag pótolhatatlan veszteséget jelent Magyarország tudománytörténete szempontjából, és gyakorlatilag ellehetetleníti az intézmény történetének alapos, hézagmentes feldolgozását.

1957 fontos dátum a magyar szabadalmi jogban: a 38/1957. (VI. 13.) Korm. számú rendelet újraszabályozta a találmányok és az újítások jogi kereteit, és egyúttal megszüntette a szerzői tanúsítványos rendszert.¹¹⁹ Annak idején ez utóbbi intézkedés meglehetősen nagy megdöbbenést keltett, ugyanis abban az időszakban Magyarország volt az egyedüli KGST-

¹¹⁷ Az újítási adatok forrása: *Perédi Károly*: A tízéves újítómozgalom. In: Kézikönyv az újításokról és találmányokról. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1958, p. 3–21. A szabadalmi adatokat Simon Dorottya, az SZTNH munkatársa bocsátotta a szerző rendelkezésére – köszönet érte!

¹¹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár. Magyar Országos Levéltár. K 312 Szabadalmi Hivatal, 1896–1920 (Fond): <https://lnyr.elevertar.hu/MNLQuery/detail.aspx?ID=3285>.

¹¹⁹ *Szarka*: i. m. (71).

tagország, amely a találmányok jogvédelmére csakis a szabadalmi oltalmat ismerte el, felszámolva a szovjet mintára kialakított szerzői tanúsítvány jogintézményét.¹²⁰

Talán ez a bátor lépés is hozzájárult ahhoz, hogy a szellemi tulajdon védelmére létrehozott világszervezetnek, a *World Intellectual Property Organization*nak, a WIPO-nak az elődje, a *Szellemi Tulajdon Oltermára létesült Egyesült Nemzetközi Irodák* (BIRPI) 1966-ban Budapesten szervezte meg a *Kelet-Nyugat Iparjogvédelmi Szimpóziumot*. A nagyszabású rendezvényen 300-nál több meghívott vett részt a világ számos országából.

Az 1960-as, 1970-es években Magyarország határozottan nyitott a fejlett világ iparjogvédelmi rendszerei felé. Négy évtizednél is több idő telt el azóta, hogy hazánk utoljára csatlakozott valamely nemzetközi egyezményhez; 1966-ban viszont megerősítették az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó *Lisszaboni Megállapodást*, illetve a gyári vagy kereskedelmi védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó *Nizzai Megállapodást*. 1969. december 18-án ugyancsak megerősítést nyert a védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló *Madridi Megállapodás* felülvizsgálta, új szövege, és ugyanezen a napon csatlakoztunk a *Szellemi Tulajdon Világszervezetének* (a WIPO-nak) a létesítéséről szóló egyezményhez is.

1970. október 23-án megtörtént a magyar csatlakozás az *Egyetemes Szerzői Jogi Egyezményhez*, 1975-ben pedig a hangfelvételek előállítóinak védelmére, a hangfelvételek engedély nélküli sokszorosítása ellen Genfben létrejött egyezményhez. 1973-ban megerősítették az ipari minták nemzetközi osztályozásának létesítéséről szóló *Locarnói Megállapodást*.

Az intézményt érintő jogszabályi változások az 1960-as évektől a centenáriumig

Hosszas előkészítő munka után, 1967-ben adta ki a kormány azt a határozatot, amely hosszú idő után először szabályozta a teljesség igényével az Országos Találmányi Hivatal hatás- és feladatkörét.¹²¹ A korábbiakhoz képest számottevően bővült az intézmény jogköre, ettől kezdve már nemcsak a központi utasítások végrehajtására volt hivatott: az OTH „az iparjogvédelem országos hatáskörű hatósága és központi állami elvi irányító szerve.” Az intézmény feletti felügyeletet az *Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság* elnöke gyakorolta.

A hatósági jogkörbe tartozott a találmányi bejelentések, a védjegyek, ipari minták és eredetmegjelölések vizsgálata, a szabadalmak engedélyezése, valamennyi oltalmi forma nyilvántartása, az iparjogvédelem terén működő társadalmi szervek szakmai felügyelete, a szabadalmi ügyvivőkkel kapcsolatos, külön jogszabályban meghatározott feladatok ellátása, továbbá iparjogvédelmi tárgyú hivatalos lap kiadása.

A központi állami elvi irányítás körébe tartozó feladatok a következők voltak:

¹²⁰ Vass: i. m. (46), p. 115.

¹²¹ A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 2048/1967. (VIII. 20.) számú határozata az Országos Találmányi Hivatal feladatairól és hatásköréről. Határozatok Tára, 16. évf., 28. sz., 1967, p. 139–140.

- az iparjogvédelmi jogszabályok betartásának figyelemmel kísérése,
- új jogszabálytervezetek és kormányintézkedések kezdeményezése,
- a nemzetközi kapcsolatok fejlesztése,
- dokumentációs és információs tevékenység ellátása,
- az iparjogvédelmi képzés szervezése és irányítása,
- a vállalatok iparjogvédelmi tevékenységének a támogatása,
- kutatási feladatok ellátása.

A feladatok között szerepelt továbbá „az újtírói és feltalálói mozgalom” központi elvi irányítása és az ezzel összefüggő propaganda ellátásának kötelezettsége is.

Az 1969-es év mérföldkővet jelent a magyar szellemitulajdon-védelem szempontjából: az évekig zajló kodifikációs előkészítés eredményeként ekkor három új törvényt fogadott el az Országgyűlés. A szabadalom-, illetve a védjegyügyek mellett újraszabályozták a szerzői jogi védelmet is; mindhárom törvény 1970-ben lépett hatályba. A maguk helyén ismertettük a meghatározó jelentőségű szellemitulajdon-védelmi jogszabályokat, ezért ebben a fejezetben csak a kronológiai rend kedvéért utalunk rájuk.

Az 1970-es évtized történéseiből kiemelkedik a *Budapesti Szerződés* néven ismertté vált nemzetközi egyezmény, amely a Szellemi Tulajdon Világszervezetének égisze alatt jött létre. A Budapesten 1977. április 28-án aláírt szerződés a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbe helyezésének nemzetközi elismeréséről szól. Az egyezmény jelentőségét bizonyítja, hogy az aláíráskor 13 ország csatlakozott hozzá, 2016 októberében viszont már 80 tagja volt.¹²²

Hosszú évek kitartó, céltudatos munkájának eredményeként a magyar iparjogvédelmi hatóság úgy ért el az 1989-es rendszerváltás időszakába, hogy addigra megfelelt a nemzetközileg elvárható szakmai színvonalnak. Rövid időn belül, már 1991-ben megszületett a döntés, hogy Magyarország csatlakozni kíván az *Európai Unióhoz*: az Országgyűlés azonban csak 1994-ben iktatta törvénybe az *Európai Megállapodást*, amely meghatározta a társulás feltételeit. Ezek között szerepelt az a célkitűzés is, amelyben a magyar állam vállalta, hogy öt éven belül a szellemi- és iparitulajdon-jogok védelmére vonatkozó szabályokat összhangba hozza az EU-n belül elfogadott elvekkel, továbbá, hogy csatlakozik az *Európai Szabadalmi Egyezményhez*.¹²³

Az Európai Unióhoz való csatlakozásról szóló társulási szerződés aláírása után megkezdődött az ún. jogharmonizáció, a magyar iparjogvédelmi jogszabályok felülvizsgálata, a nemzetközi megállapodásokból adódó követelményekhez igazítása. Az első nagy eredmény a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 1995. április 25-i elfogadása volt. A szabadalmakkal kapcsolatos kérdések mellett ez a törvény határozta meg a

¹²² WIPO Administered Treaties – Contracted Parties – Budapest Treaty: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=7 (2016. október 21.).

¹²³ Vass: i. m. (46), p. 127.

növényfajták oltalmazásának feltételeit, illetve a hivatal hatósági és tájékoztatási kötelezettségeit, eljárásrendjét, illetve működésének kereteit.¹²⁴

Az 1990-es évek első felében a hivatalban komoly szervezeti változásokat hajtottak végre, emellett a székházban jelentős infrastrukturális fejlesztések zajlottak. Az OTH éves jelentése szerint ezekben az években a szabadalmi bejelentések száma kimagasló volt: a történelmi rekordot 1991-ben érték el 10 ezret meghaladó bejelentéssel.¹²⁵ A rendszerváltást követően a magyar fejlesztőktől érkező bejelentések száma óriási mértékben csökkent – ez a kedvezőtlen jelenség főként az országban 1989 után bekövetkező, nagyon sok magyar vállalat megszűnésével járó gazdasági átrendeződés következménye volt. A védjegybejelentések terén más tendencia érvényesült: a nemzeti úton tett bejelentések számában erőteljes növekedés volt tapasztalható. Erre az időszakra esett a használatiminta-oltalom bevezetése az iparjogvédelmi rendszerbe; a bejelentések száma nagyjából a magyar feltalálóktól érkező szabadalmi bejelentések egyharmadát érte el.

A centenárium évétől napjainkig (1996–2016)

A hivatal nagyszabású ünnepségsorozattal emlékezett meg fennállásának századik évfordulójáról, amelynek első mérföldköve a névváltoztatás volt: 1996. január 1-től az intézmény *Magyar Szabadalmi Hivatal* néven folytatta munkáját. Márciusban Göncz Árpád köztársasági elnök látogatást tett a hivatalban.

A centenáriumi díszünnepséget március 21-én tartották az Operaházban. A százéves évforduló tiszteletére készült el a hivatal első honlapja. Az internetes jelenlét abban az időben még meglehetősen ritka fegyvertény volt: a hivatali honlap volt az első website a magyar közigazgatásban, a világ iparjogvédelmi hatóságai között pedig az első tíz közé tartozott.

Az év végére is jutott egy fontos esemény: a magyar kormány felhatalmazta a hivatal elnökét, hogy nyújtsa be az *Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsához* a Magyar Köztársaság csatlakozási kérelmét az *Európai Szabadalmi Egyezményhez*. Magára a csatlakozásra 2003. január 1-jén került sor, ettől kezdve Magyarország az egyezmény és az *Európai Szabadalmi Szervezet* teljes jogú tagjává vált.¹²⁶

A centenárium óta eltelt két évtizedben folyamatosan zajlott a hivatal hatósági jogkörét meghatározó jogszabályok felülvizsgálata, korszerűsítése, illetve a hatósági tevékenység összehangolása a törvényi előírásokkal. Erre az időszakra esik a védjegyekre és földrajzi

¹²⁴ Az 1995. évi XXXIII. törvény mindenkor hatályos szövege itt érhető el: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/1995_xxxiii_szt_20160705_1.pdf.

¹²⁵ Az Országos Találmányi Hivatal éves jelentése, 1991, p. 3: <http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/csatolmanyok/evsjelentes1991.pdf>. Megjegyezzük, hogy a hivatal 120 éves történetét feldolgozó könyvnek a rendelkezésre álló forrásokat feldolgozó statisztikai adatai jelentősen eltérő számokat tartalmaznak. Vö. Simon: i. m. (45), p. 184–185.

¹²⁶ Magyarország 2003. január 1-jén csatlakozott az Európai Szabadalmi Egyezményhez: http://www.sztnh.gov.hu/hu/hirek/2003/hirek_20030102_1.html.

árjelzőkre, illetve a szerzői jogi védelemre vonatkozó törvények új változatainak, továbbá az új formatervezésiminta-oltalmi törvénynek a kidolgozása.¹²⁷

Ugyancsak erre a két évtizedre esett az iparjogvédelmi tájékoztatási portfólió jelentős és azóta is folyamatosan zajló korszerűsítése: eleinte CD-ROM-on, majd DVD-n jelentek meg a különböző adatbázisok; később az offline hordozókat sorra az online elérés váltotta fel.

A hivatal a szabadalmi információkat 1987 és 1993 között a HUNPADOC adatbázisban dolgozta fel, amelynek optikai lemezes változata is megjelent. 1994-től a jelentősen kibővített adatbázis *HUNPATÉKA* néven CD-ROM hordozón jelent meg. A retrospektív feldolgozás eredményeként a *HUNPATÉKA* a hivatal 1896. évi megalakításától kezdődően az összes magyar szabadalom bibliográfiai adatait és jellemző ábráit tartalmazta, illetőleg az újabb szabadalmi bejelentésekről közzétette a törvényben meghatározott információkat.¹²⁸

A *HUNPATÉKA* lemez borítója

A *HUNPATÉKA*-t 2000-ben a PIPACS (Publikus Iparjogvédelmi AdatbázisCsalád) integrált adatbázis váltotta fel, amely az összes magyarországi iparjogvédelmi oltalmi forma együttes keresését is lehetővé tette. A PIPACS adatbázist 2011-ig negyedévente adták ki DVD-n; ettől kezdve szerepét az online *e-kutatás* vette át.¹²⁹

Fontos változásokat idézett elő a hatósági munkában a közigazgatási hatósági eljárások-ról és szolgáltatásokról,¹³⁰ illetve az elektronikus információszabadságról szóló törvény.¹³¹

¹²⁷ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról; 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról; 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezésiminta-oltalomról.

¹²⁸ Várhegyi Ákos: Az informatika fejlődésének áttekintése a Magyar Szabadalmi Hivatalban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 104. évf. 1. sz., 1999. február, p. 23–31.

¹²⁹ Tószegi Zsuzsanna: Innovatív szolgáltatási portfólió kialakítása és fejlesztése az iparjogvédelmi hatóság 120 éves története során. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 63. évf. 10. sz. 2016: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?sid=d793d45446022d967a6132e11da891ca&id=6280&issue_id=584.

¹³⁰ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól.

¹³¹ 2005. évi XC. törvény az elektronikus információszabadságról.

A közigazgatás korszerűsítését előíró törvény követelményrendszeréhez igazodva az intézmény 2006-tól, majd 2011-től több lépcsőben vezette be az elektronikus ügyintézési rendszert. Az első intézkedés hatására a hivatal 2006. január 1-je óta kizárólag elektronikus formában, a honlapon teszi közzé a *Szabadalmi Közlöny és Védjegyértékesítőt*, regisztráció és díjfizetési kötelezettség nélkül.¹³²

2011-ben vezette be, és azóta folyamatosan fejleszti és bővíti a hivatal elektronikus tájékoztatási, illetve ügyintézési szolgáltatásait. A portálon keresztül hozzáférhető tájékoztatási szolgáltatások:

- e-nyilvántartás,¹³³
- e-kutatás,¹³⁴
- e-iratbetekintés.¹³⁵

Az e-ügyintézés¹³⁶ keretében a következő esetekben lehet elektronikus úton a hatósághoz folyamodni:

- a szabadalmi, védjegy, formatervezési minta, növényfajta, földrajzi árujelző stb. területen oltalom szerzésére irányuló kérelem benyújtása,
- oltalom alatt álló védjegyek és formatervezésiminta-oltalmak megújítása,
- iparjogvédelmi ügyekben adatváltozás tudomásulvétele iránti kérelem, járulékos beadványok és iratbetekintésre irányuló kérelem előterjesztése,
- hitelesített elektronikus lajstromkivonat igénylése,
- árva művek felhasználásának engedélyezésére irányuló kérelem beterjesztése,
- közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásával és felügyeletével kapcsolatos ügyek intézése,
- K+F-minősítési eljárás iránti kérelem benyújtása.¹³⁷

2010-ben a hivatal illetékességi köre kiegészült a szerzői jogi közös jogkezelő szervezetek nyilvántartásának és felügyeletének ellátásával. A hatáskör bővülésével köthető össze az intézmény 2011. január 1-jétől érvényes új neve: *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala*.

A 2013. év egyik legfontosabb eseménye volt a *Jedlik-terv* néven bevezetett, a szellemi tulajdon védelmére irányuló nemzeti stratégia kormányzati elfogadása. A stratégia – amely

¹³² A hivatalos lap 2006-tól a következő címen érhető el: <http://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/szabadalmi-kozlony-es-vedjegyertesito>.

¹³³ Az e-nyilvántartás keresőfelülete: <http://epub.hpo.hu/e-nyilvantartas/?lang=HU>.

¹³⁴ Az e-kutatás keresőfelülete: <http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?lang=HU>.

¹³⁵ Az e-iratbetekintés keresőfelülete: <http://epub.hpo.hu/e-aktabetekintes/?lang=HU>.

¹³⁶ Az e-ügyintézés oldala: <https://ugyintezes.sztnh.gov.hu/eBej2/step1>.

¹³⁷ A szolgáltatások fejlesztéséről részletes tájékoztatást tartalmazó cikk: Tószegi Zsuzsanna: Az elektronikus kormányzati fejlesztések tapasztalatai a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 2. sz., 2012, p. 114–128: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201202-pdf/05.pdf>.

teljes terjedelmében letölthető a hivatali honlapról,¹³⁸ középtávú célkitűzéseket fogalmaz meg a 2013-tól 2016-ig terjedő időszakra.¹³⁹ A Jedlik-terv négy fő pillére:

1. iparjogvédelemmel a nemzetgazdaság felemelkedéséért,
2. a szerzői jog a kreatív iparágak és a kultúra fellendítéséért,
3. a nemzetpolitika szolgálata a szellemi tulajdon eszköztárával,
4. a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó intézményrendszer teljesítőképességének a fokozása.

A hivatal 120 éves történetét egy jelentős szakmadiplomáciai eseménnyel zárjuk. A Szellemi Tulajdon Világszervezete 2015 októberében megtartott közgyűlésén hagyta jóvá a budapesti székhelyű *Visegrádi Szabadalmi Intézet* (VPI) – az új nemzetközi szabadalmi hatóság – megalakulását. A sokéves előkészítés után a VPI 2016. július 1-jén kezdte meg működését.

A hivatal székhelyei 1896–2016

1896–1925	Erzsébet krt. 19.
1926–1949	Akadémia utca 12. (Az OTH is itt volt elhelyezve 1949 elején ¹⁴⁰)
1950	Sztálin tér 4. (1858-tól, majd 1990-től ismét Erzsébet tér, 1946–1953 között Sztálin tér, 1953–1989 között Engels tér)
1951	Nádor utca 7. (1847-től Nádor utca/Palatin Gasse, 1968–1990 Münnich Ferenc utca)
1952–2015	Géza utca 2. (1874-1955 között Géza utca, 1956-tól Garibaldi utca)
2016–	II. János Pál pápa tér 7. (1873-tól Új vásártér, 1902–1946 között Tisza Kálmán tér, 1946–2011 között Köztársaság tér)

¹³⁸ A szellemi tulajdon védelmére irányuló nemzeti stratégia (Jedlik-terv): <http://www.sztnh.gov.hu/hu/sztnh/kiadvanyok/a-szellemi-tulajdon-vedelmere-iranyulo-nemzeti-strategia-jedlik-terv>.

¹³⁹ A hivatal szempontjából nem mondhatni szerencsés névválasztásnak, hogy a kormány 2015 szeptemberében elfogadta és a médiában népszerűsítette a *Jedlik Ányos-tervet*, amely az e-mobilitás széles körű elterjedését hivatott elősegíteni: <http://hirlevel.egov.hu/2015/07/25/a-kormany-14872015-vii-21-korm-hatarozata-a-jedlik-anyos-tervhez-kapcsolodo-jogalkotasi-feladatokrol/>.

¹⁴⁰ Közületi útmutató. Állami Lapkiadó, 1949, p. 6.

*Dr. Palágyi Tivadar**

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) 2016 júniusában új kísérleti programot ismertetett szabadalmi bejelentések felülvizsgálatára a végső elutasító végzés kiadását követően. Ez az elővizsgálat utáni kísérleti („P3”) program lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy végleges elutasítás után kérjenek az Elővizsgálók Tanácsa általi felülvizsgálatot. Az várható, hogy a P3 program szerinti eljárás hasonlóan fog működni, mint egy fellebbezés előtti konferencia, azonban úgy tűnik, hogy használata számos előnnyel jár, amelyek a bejelentők számára jobb sikerkilátásokat jelenthetnek. Ezen előnyök közül néhányat az alábbiakban foglalunk össze.

- A P3-konferencia alatt a bejelentő 20 percet kap arra, hogy előadja érveit egy három elővizsgálóból álló tanács előtt. Ez a 20 perces beszámoló történhet személyesen, távbeszélőn vagy videokonferencián.
- A P3-konferencián a bejelentő bemutatóanyagot is felhasználhat, amelynek a megtekintéséhez szükséges idő nem számít az engedélyezett 20 percbe.
- A bejelentő adott esetben benyújthat a felülvizsgáló tanács számára javaslatot az oltalmi kört nem tágító módosításra.
- Ellentétben a fellebbezés előtti konferenciával, a bejelentőnek nem kell fellebbezési iratot (notice of appeal) benyújtania, sem az ahhoz kapcsolódó díjat befizetnie, vagyis a P3 program díjmentes.
- A P3 program igénybevételének a feltétele, hogy legalább egy független igénypont végleges elutasítás alatt álljon.
- A P3-kérelmet a végleges elutasító végzés keltétől számított két hónapon belül kell benyújtani.
- A P3-kérelmhez legfeljebb öt oldal terjedelmű érvet lehet csatolni, és ebbe a terjedelemben egy esetleges eskü alatti nyilatkozat (affidavit) is beleszámít. Az igénypont-módosítási javaslatot nem érinti az oldalkorlátozás, de az nem tehet szükségessé széles körű további kutatást.

A P3 program költséghatékony módot nyújt a bejelentő számára érvek és módosítások lehetőségének elnyerésére annak megfontolása előtt, hogy folytatódó vizsgálatot kérjen, vagy fellebbezést nyújtson be. A program időtartama azonban korlátozott, mert az USPTO

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

lezárja 1600 P3-kérelem elfogadása után. Emellett – ha nem hosszabbítják meg – a program 2017. január 12-én véget ér.

B) 2016 augusztusában a Szövetségi Kerületi Fellebbezési Bíróság (Court of Appeals for the Federal Circuit, CAFC) az *Arendi S.A.R.L. (Arendi) v. Apple Inc. (Apple)*-ügyben hozott döntésében megállapította, hogy a Szabadalmi Fellebbezési Tanács (Patent Trial and Appeal Board, PTAB) egy kézenfekvőségi kérdés elemzésében helytelenül alkalmazta a józan ész (common sense) megengedhető használatára vonatkozó törvényt. Hatálytalanítva a PTAB végső döntését, a CAFC azon a nézetén volt, hogy a PTAB lényegi bizonyíték által alá nem támasztott módon alkalmazta a józan ész egy olyan korlátozás pótlására, amely hiányzott egy, a technika állásához tartozó anterioritásból. Döntésében a CAFC tisztázta a józan ész megfelelő használatát egy kézenfekvőségi kérdésben, ezáltal hasznos iránymutatást szolgáltatva a gyakorló szakemberek számára egy olyan ügyben, amely különben az ösztön homályos területére esik.

Az ügy előzménye, hogy Arendi a 7 917 843 sz. ('843-as) amerikai szabadalom bitorlásáért a kerületi bíróságon beperelte az Apple-t, a Google-t és a Motorola Mobility-t (Motorola), az utóbbiak viszont az érvényesített igénypontok *inter partes* eljárásban való felülvizsgálatát kérték. Ezért a kerületi bíróság előtti ügyet szüneteltették az *inter partes* eljárás befejezéséig.

A '843-as szabadalom igénypontjai általában információ helyének a meghatározására irányulnak egy megjelölt dokumentumban egy első számítógépprogramot használva, és – egy második számítógépprogram alkalmazásával – egy külső forrásból előkeresve a megtalált információra vonatkozó tájékoztatást. A kérelmezők azt állították, hogy a technika állásához tartozó egyetlen dokumentum – *Pandit* – kézenfekvővé tette az igénypontokat.

A *Pandit* módszereket ismertető előre meghatározott szövegtípusok felismerésére egy szövegtestben és műveletek végrehajtására a felismert szöveggel kapcsolatban. A *Pandit* egy konkrét kiviteli alakjában, amelyet a kérelmezők idéznek, a felismert szöveg egy telefonszám, és a végrehajtott művelet abban áll, hogy a felismert telefonszámot hozzáadják egy címjegyzékhez. A kérelmezők azt állították, hogy a *Pandit* a '843-as szabadalom 1. igénypontjának valamennyi korlátozását tanítja egy kivétellel – és ez a kivétel abban áll, hogy a vonatkozó információ kereséséhez a megtalált információt (vagyis egy telefonszámot) használják keresési kulcsként. A PTAB azonban egyetértett a kérelmezőkkel abban, hogy a *Pandit*ban kinyilvánított technikáról a józan ész alapján feltételezhető, hogy az azonosított telefonszám felhasználásával elvégzi a címjegyzék kutatását annak érdekében, hogy elkerülhetővé tegye a kettős telefonszám-bejegyzéseket/adatbejegyzéseket.

A PTAB döntése elleni fellebbezés ügyében a CAFC ismét megerősítette, hogy a kézenfekvőség vizsgálatában szerepet játszhat mind a józan ész, mind az általános tudás. A CAFC azonban felhívta a figyelmet arra, hogy a józan ész alkalmazása a kézenfekvőség vizsgálatakor korlátozásnak van alávetve.

Először is a CAFC megállapította, hogy a józan észhez jellemző módon olyankor folyamodnak, amikor ösztönzést kívánnak nyerni a technika állásához tartozó nyomtatványok

kombinálásához, nem pedig amikor hiányzó igénypont-korlátozást pótolnak. Másodszor olyan alkalmakkor, amikor a józan ész arra kívánják felhasználni, hogy hiányzó korlátozást pótoljon – miként ezt a PTAB tette ebben az ügyben. A CAFC magyarázata szerint a keresett korlátozásnak egyszerűnek és mellékesnek kell lennie, ahol az alapot képező technológia világos. Ezzel ellentétben a CAFC nagyfokú kételkedést fejezett ki a józan észnek olyan korlátozásokkal kapcsolatos alkalmazása területén, amelyek az igényelt tárgy vonatkozásában központi szerepet játszanak. Végül azzal kapcsolatban, hogy a józan ész fel lehet-e használni ösztönzés pótlására egy hiányzó igénypont-korlátozás kapcsán, a CAFC azt a véleményét nyilvánította ki, hogy józan észre vonatkozó utalások nem használhatók fel alátámasztó bizonyíték és észszerű elemzés pótlására. Ez különösen igaz olyan esetekben, amikor a józan ész olyan hiányzó korlátozás pótlására kívánják felhasználni, amely közvetlenül összefügg a találmány lényegével.

Minthogy a vizsgált szabadalom elsősorban adatok visszakeresésére vonatkozik egy információk forrásból egy dokumentum tartalma alapján, a bíróság a vitatott kutatási lépést központban levőnek – nem pedig csupán külső korlátozásnak – találta az igényelt tárgy szempontjából. Ezért a fellebbezőktől azt kívánta, hogy viszonylag magas szintű követelményt elégítsenek ki a józan ész igénybevételekor a hiányzó korlátozás megadásához.

Bár a fellebbezők azzal érveltek, hogy a feltalálás időpontjában az adatkutatói eljárás egy adatbázisban jól ismert volt, a fellebbezők nem szolgáltatottak magyarázatot arra, hogy miért lenne helyes ezt az általános tudást extrapolálni és sajátosan egy telefonszám-kutatást adni a Pandit-dokumentumhoz. A CAFC a fellebbezők szakértőinek tanúskodását is hasznavehetetlennek találta, mert nem mutatták konkrétan be, hogy egy telefonszám felhasználása a Pandit címkönyvének kutatására hogyan lehetett volna hatékony kettős adatbejegyzések megakadályozására.

Összegezve megállapítható, hogy a fellebbezők végső állításai és szakértőik határozatlan tanúskodása nem volt elegendő ahhoz, hogy a józan észhez lehessen folyamodni egy kulcsfontosságú korlátozás megadásához.

C) A *Chipotle* vállalat *TASTY MADE* néven új burgerfogalmat vezetett be hasonló vörös-fehér színnel, alakkal és mintával, mint a *Tasty Burger*, amelynek vezérigazgatója, *David Dubois* 2016. augusztus 8-án hosszú nyilatkozatot tett közzé. Ebben kifejtette, hogy vállalata, amely első éttermét 2010-ben nyitotta meg, 2016. július 19-én abbahagyásra és elállásra felszólító levelet küldött a *Chipotle*-nak. „Sajnos, a *Chipotle* médiakampánnyal és sajtóközleményekkel reklámozta új 'Tasty Made' burgeréttermeit levelem kézhezvétele után is. A *Chipotle* logója összetéveszthetően hasonló a mienkhez. Ez megtéveszti a fogyasztókat, mert sok vendéglőnk közelében nyitottak *Chipotle*-üzleteket” – írta *Dubois*, aki azt is kifogásolta, hogy a *Chipotle* kérelmet nyújtott be az USPTO-nál a *TASTY MADE* védjegy lajstromozása iránt. Ezzel kapcsolatban *Dubois* azt írta, hogy a *Chipotle* jogi részlegének tudnia kellett az ő hasonló logójukról, mert a lajstromozási kérelem benyújtása előtt kutatást kellett végezniük a létező védjegyekre, és így kellett találkozniuk az ő hasonló védjegyük-

kel. „Mindebből arra kell következtetniük, hogy a Chipotle szándékosan követ el bitorlást. Minthogy a Chipotle továbbra sem veszi figyelembe védjegyjogainkat, nincs egyéb választásunk, mint keményen megvédeni jól megalapozott védjegyünket” – közölte Dubois.

A Chipotle szóvivője kijelentette, hogy az USPTO elutasította a TASTY MADE védjegy iránti lajstromozási kérelmüket, mert a kifejezés deszkriptív, és ezért nem lajstromozható. „Ezen túlmenően úgy gondoljuk, hogy elegendő különbség van a nevek és a logók között, és így nem okozzuk a fogyasztók megtévesztését. Egyébként a két márkanév szerintünk együtt tud élni” – közölte.

Az USPTO-tól kapott tájékoztatás szerint a Tasty Burger 2010-ben nyújtott be kérelmet a TASTY BURGER név lajstromozása iránt. A piros színt nem említették a logó jellemzőjeként, és a védjegy csupán a „tasty burger” szavakból állt egy stilizált zászlóban.

Arról nincs tudomásunk, hogy Dubois a fenyegetőzésen kívül bitorlási pert is indított volna a Chipotle ellen.

D) Minthogy 2016 júniusában az amerikai elnökválasztás, majd július 4-én a függetlenség napi ünnepségek álltak reflektorfényben, a *Budweiser* egy tisztán értékesítési kampányban, megkísérelve, hogy a lehető legtöbbet hozza ki a helyzetből, megváltoztatta sörtermékeinek a nevét BUDWEISER-ről AMERICA-ra.

Nem az első eset, hogy a Budweiser az Egyesült Államokhoz társított nevű termékeket hoz forgalomba. Így például 2011 óta az amerikai zászlóval vagy a Szabadság-szoborral díszített dobozokkal forgalmazott különleges kiadású söröket.

A BUDWEISER egyike a világon a legismertebb védjegyeknek, és a világon mindenki az Egyesült Államokhoz köti. A Budweiser azonban nem kívánja fő termékét új védjeggyel ellátni. A változás csupán kozmetikai jellegű: ahelyett, hogy egy AMERICA nevű védjegybejelentést nyújtana be, kereskedelmi részlege csupán egy új elgondolást valósít meg.

Az, hogy az AMERICA védjegyet nem lajstromoztatta, annak a ténynek tudható be, hogy ez a szó nem eléggé disztinktív ahhoz, hogy bármely terméket vagy szolgáltatást megkülönböztessen, ami viszont a védjegytvény fő követelménye. Az „America” szót széles körben használják, és a legtöbb használó kijelenti, hogy nem kíván e szóra kizárólagossági jogot szerezni – anélkül, hogy tagadná a szó használatát, elismeri, hogy a szó nem foglal magában semmilyen megkülönböztető vagy képi jelleget, és a legtöbb szellemi tulajdoni hivatal elutasítaná az ilyen védjegybejelentést.

Minthogy senki sem jogosult kizárólagosan használni az „America” nevet, mindenki használhatja azt, és készíthet olyan sörmásolatokat, amelyeket a fogyasztók eredeti Budweiser-terméknek gondolhatnak, ami sérthetné a vállalat hírnevét.

Az átnevezett Budweiser-sör hét hónapig lesz forgalomban; ezt követően a vállalat söre ismét BUDWEISER védjeggyel kerül forgalomba.

E) A *Washington Redskins* (Washingtoni Rézbőrűek) sportcsapat számára a legfelsőbb bíróság (Supreme Court, SC) 2016. október első hetében hátrányos döntést hozott, amikor elutasította egy alsófokú bíróság azon döntése elleni fellebbezését, hogy törölje sértő és

„becsmérő” védjegyét. Az ügy most visszakerül majd egy Szövetségi Fellebbezési Bírósághoz, amely végső döntést fog hozni. Az eredeti pert 2006-ban indították, amikor *Amanda Blackhorse* (Blackhorse) rávilágított arra a tényre, hogy a „Redskins” egy rasszista kifejezés, és sohasem lett volna szabad védjegyként elfogadni.

A „Rézbőrűek” ezzel a névvel 1967 óta hat védjegybejelentést nyújtottak be, és ezt a nevet 1932 óta használják, ámbar számos pert indítottak ellenük annak érdekében, hogy változtassák meg nevüket. 2014-ben az USPTO mind a hat védjegyet törölte, mert a szövetségi törvény nem teszi lehetővé, hogy támadó és becsmérő szavakat védjegyként lajstromozzanak.

A sportcsapat elleni első pert 1992-ben *Suzan Shown Harjo* indította el, aminek eredményeként az USPTO 1999-ben első ízben törölte a védjegyeket. Ezt a döntést 2003-ban hatálytalanították. A Blackhorse 2003-ban Harjóval együtt indított pert, de az SC elutasította meghallgatás iránti kérelmüket, azonban egy Szövetségi Fellebbezési Bíróság még mindig nem hozott döntést. És még ha ez a bíróság a sportcsapat ellen dönt is, valószínűleg védjegyek nélkül is tovább használhatják a kifogásolt nevet.

Ausztrália

A) A *McDonald's* erős szellemi tulajdon-védelmi részleggel rendelkezik, amely gondosan ügyel arra, hogy ne bitorolják jól ismert védjegyeiket, így a *MC*-t vagy a *MAC*-et. Ez a két védjegy szerte a világon különböző perek tárgyát képezte, legújabbán Ausztráliában és az Európai Unióban, és mindkét helyen a *McDonald's* lett pernyertes.

Egy Glaser nevű vállalkozó kérelmet nyújtott be az Ausztrál Védjegy hivatalnál a *McKOSHER* szóvédjegy lajstromozása iránt. Ez ellen felszólalt az *McDonald's*, mert a bejelentett védjegy magában foglalta az *MC* védjegyet. A felszólalás további alapját képezte, hogy a lajstromoztatni kívánt védjegyet élelmiszerek és italok mellett egyéb árukkal kapcsolatban is használni kívánták, így „emberi fogyasztásra szánt algakészítményekkel” együtt, bár a bejelentő azzal érvelt, hogy a *McKOSHER* védjegy az ő skót-zsidó örökségére volt jellemző, és hogy a védjegyet csupán a MacLean körzetben szándékoztak használni, ahol a „Mc-” és a „Mac-” előtagokat számos helyi üzletember használja.

A *McDonald's* azzal érvelt, hogy a „Mc-” előtag használata a fogyasztók tudatában valószínűleg zavart okozna. Emellett azzal is érvelt, hogy Izraelben számos rabbinikus vezető szándékozott kóserbarát vendéglőjét *McKOSHER*-nek átnevezni.

A védjegy hivatal ezen érvek alapján elutasította a Glaser védjegy lajstromozás iránti kérelmét.

B) A *Qantas* a 35. áruosztályban lajstromoztatta védjegyét (1. ábra) hirdetési és kereskedelmi szolgáltatásokra, míg az *Edwards* védjegye (2. ábra) a 25. áruosztályban ruházati cikkekre, lábbelikre és védősisakokra vonatkozott.

1. ábra

2. ábra

A Qantas védjegybitorlásért beperelte az Edwardsot. Az ügy eldöntésével megbízott *Yates* bíró azon a véleményen volt, hogy helytelen lenne önmagában azt feltételezni, hogy a 25. áruosztályba tartozó áruk mindig összefüggésben vannak a 35. áruosztály szolgáltatásával. Döntése szerint azt, hogy a kérdéses védjegyek áruai és szolgáltatásai összefüggésben vannak-e, az ügy tényei alapján kell fontolóra venni, nem pedig a védjegyek hasonlósága alapján. *Yates* bíró úgy vélekedett továbbá, hogy a kérdéses védjegyek nem voltak hasonlóak; szerinte a Qantas védjegyének fontos részét képezte a kenguru körvonalait magában foglaló háromszög, és az utóbbinak a hiánya az Edwards védjegyében lényeges különbséget jelent. Emellett az Edwards pólói csak egy fél kengurut mutattak. Ezért a bíró úgy döntött, hogy nem áll fenn összetévesztés valószínűsége.

Bár a bíró egyetértett azzal, hogy a Qantas védjegye hírnévre tett szert, úgy döntött, hogy ez a tény a háromszög nélkül nem érvényesül. Végül megállapította, hogy az Edwards védjegye nem tükröz semmilyen összefüggést a Qantas logójával, és ezért az Edwards nem bitorolt.

Itt megjegyezzük, hogy az ügyet ismertető ausztrál szakember szerint a fenti döntés elmentmond a védjegyek felhígulási elvének, vagyis hogy a jól ismert védjegyek esetében hivatkozni lehet a védjegy felhígulására, ha egy jogosulatlan fél megtévesztően hasonló védjegyet használ akár olyan áruk esetén is, amelyek nem állnak egymással összefüggésben. A szakember szerint a vizsgált ügyben a védjegyek megtévesztően hasonlóknak tekinthetők, továbbá az áruk és a szolgáltatások rokon osztályokba tartoznak, ezért a döntés indokolását és magát a döntést is hibásnak véli.

Ausztria

Egy kiegészítő oltalmi tanúsítvány (supplementary protection certificate, SPC) kérelmezője birtokolta a migrénfájdalom csökkentésére használható botulinum toxinra vonatkozó, 0 758 900 sz. európai szabadalmat, amelyet 2002. április 10-én engedélyeztek, és amelynek a bejelentését 1995. május 2-án nyújtották be. A botulinum toxint tartalmazó BOTOX gyógyászati termékre 2000. július 10-én, 2009. november 19-én és 2011. február 3-án adtak forgalmazási engedélyt. Ezeket a forgalmazási engedélyeket a következő indikációkra ad-

ták: blepharospasmus, féloldali arcgörcs és egyidejű fokális disztónia, méhnyaki disztónia, fokális bénultság és hónalji hiperhidrózis. A bejelentő 2013. június 12-én kérte SPC engedélyezését, azt állítva, hogy kérelme kielégíti az időhatár-követelményt, mert a botoxra vonatkozó eredeti forgalmazási engedély nem vonatkozott krónikus migrénekre. A migrénekre vonatkozó forgalmazási engedélyt 2012. december 20-án adták meg, és azt az SPC kérelmezője a 469/2009 sz. uniós rendelet 3(d) cikke szerint első forgalmazási engedélynek tekintette.

Az Osztrák Szabadalmi Hivatal a kérelmet elkésettnek tekintette, megállapítva, hogy a 469/2009 sz. rendelet 7(1) cikke szerinti hat hónapos határidő lejárt, mert a forgalmazási engedély módosítása nem váltott ki külön kérelmezési időszakot.

Fellebbezésében a kérelmező azt kérte, hogy a következő kérdéseket terjesszék az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union, CJEU) elé.

- A 469/2009 sz. rendelet 3(b) és (d) cikke alapján érvényes engedélynek lehet-e tekinteni egy érvényes forgalmazási engedély II. típusú változatának a módosítását (például egy új orvosi indikáció hozzáadását)?
- Igenlő esetben egy forgalmazási engedély módosításának kérelmezése alapján lehet-e SPC-t engedélyezni?

A Bécsi Körzeti Felsőbíróság 2016. május 25-i döntésével helyt adott a fellebbezésnek, és az ügyet az SPC-kérelem eldöntése céljából visszaküldte az Osztrák Szabadalmi Hivatalnak.

A bíróság megállapította, hogy a 469/2009 sz. rendelet 2. cikke szerint egy tagországban lehet SPC-t engedélyezni minden olyan szabadalmazott termékre, amely a piacra vitel előtt forgalmazási engedélyt kapott. A 469/209 sz. rendelet 3. cikke szerint SPC-t akkor engedélyeznek, ha:

- a kérelem időpontjában a termék egy alapszabadalomban védve van;
- megadták a forgalmazási engedélyt;
- a termékre nem adtak másik SPC-t; és
- a forgalmazási engedély az első, amelyet a terméknek gyógyászati termékként való forgalomba helyezésére adtak.

A 469/2009 sz. rendelet 7. cikke a bejelentők számára hat hónapos határidőt ír elő SPC kérelmezéséhez. Ez a határidő akkor kezdődik, amikor megkapták a forgalmazási engedélyt. Az Osztrák Szabadalmi Hivatal három orvosi termékre utalt, amelyekre forgalmazási engedélyt adtak 2000. július 10-én, 2009. november 19-én és 2011. február 3-án. Ugyanezekre a termékekre az Európai Gazdasági Térségben 2007. szeptember 21-én, 1994. május 17-én és 2009. március 30-án adtak forgalmazási engedélyt. Az osztrák hivatal a 2013. június 12-én benyújtott SPC-kérelmet elkésettnek tekintette, mert a forgalmazási engedély 2013. december 10-i módosítása nem váltott ki új engedélyezési időszakot.

A Bécsi Körzeti Felsőbíróság szerint az Osztrák Szabadalmi Hivatal nem tekintette az alapszabadalmat (EP 0 758 900 B1 sz. európai szabadalom/AT E 215 832 TI sz. osztrák

szabadalom) olyannak, amely védené „egy botulinum toxin használatát egy gyógyászati termék előállítására migrénes fejfájásból származó fájdalom csökkentésére ... izomba, arcba, koponyába vagy nyakba való adagolással” (1. igénypont). A 2–13. igénypont erre az 1. igénypontra utalt, és migrénes fájdalom csökkentésére vonatkozott. Azok a forgalmazási engedélyek, amelyekre az osztrák hivatal utalt, nem vonatkoztak migrénes fájdalomra, mert migrén kezeléséről először a 2012. december 20-i forgalmazási engedélyben volt szó.

Emellett a bíróság megállapította, hogy a CJEU 2012. július 19-i *Neurim*-döntése, amelyben álmatlanság kezelésére szolgáló hatóanyag szabadalmazásáról volt szó, a vizsgált ügy szempontjából lényegesnek tekinthető. A forgalmazási engedély kézhezvétele után a szabadalomtulajdonos SPC-t kért. Az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatala megtagadta a kérelmet, mert már volt egy korábbi forgalmazási engedély a hatóanyagnak juhok fogamzásának növelése céljából való felhasználására. A CJEU megállapította, hogy lehet SPC-t engedélyezni egy olyan termék sajátos felhasználására, amelyre már engedélyeztek forgalmazási engedélyt, ha a korábbi engedély a termék másmilyen felhasználására (például állatok gyógyítására) vonatkozik, feltéve, hogy ez a felhasználás annak az alapszabadalomnak az oltalmi körébe esik, amelyre az SPC-kérelem vonatkozik. A bíróság megállapította, hogy az előző mondatban az „ez a felhasználás” kifejezés a legutolsó forgalmazási engedély szerinti – ebben az esetben humán álmatlanság – kezelésre vonatkozik. Így a CJEU döntése világossá teszi, hogy a szabadalomnak és a forgalmazási engedélynek meg kell felelnie egymásnak, és hogy a korábbi forgalmazási engedély nem gátolja, hogy egy szabadalmazott felhasználás későbbi forgalmazási engedélyeit első forgalmazási engedélynek lehessen tekinteni – a 469/2009 sz. rendelet 3(d) cikkében előírtaknak megfelelően – mindaddig, amíg a korábbi engedélyt nem védi az alapszabadalom. A bíróság szerint mellékes volt, hogy a *Neurim*-döntés az emberi és állati orvosi felhasználás közötti átvitelre vonatkozott, mert az volt a lényeges pont, hogy egybevágó volt az alapszabadalom és a forgalmazási engedély.

A Bécsi Körzeti Felsőbíróság szerint a CJEU második válasza a *Neurim*-döntésben alátámasztja a fenti megállapítást. A CJEU azt is tisztázta, hogy a sajátos termék forgalmazási engedélye kiemelkedően fontos, és az alapszabadalom oltalmi köre alá kell esnie. Viszont egy korábbi forgalmazási engedély a szabadalom oltalmi körén kívül eső felhasználásra lényegtelen, mert nem váltja ki a hat hónapos határidő megindulását. Ezért az ügyet érdemi döntés céljából vissza kellett utalni az Osztrák Szabadalmi Hivatalnak.

Bahrein

Az *Absolut Company Aktiebolag* (ACA) tulajdonosa az ABSOLUT és az ABSOLUT COUNTRY OF SWEDEN KURANT védjegyeknek, amelyeket Svédországban és Bahreinben a 34. áruosztályban lajstromoztatott. A vállalatnak tudomására jutott, hogy egy svájci kereskedő 2015. április 4-én a Bahreini Védjegyhivatalnál kérelmet nyújtott be az ABSOLUTE védjegy lajstro-

mozása iránt, és a bejelentést 2015. október 29-én publikálták. Az ACA felszólalt e védjegy-bejelentés ellen, és felszólalását az alábbiakkal indokolta.

- Védjegyei világszerte jól ismertek.
- Saját védjegyei és a bitorló védjegy hasonlóak mind kiejtés, mind a betűk sorrendje tekintetében.
- Saját ABSOLUT védjegyét korábban lajstromoztatta mind az anyaországban, mind külföldön.

A kifogásolt védjegy bejelentője a törvényes határidőn belül nem válaszolt a felszólalásra. Ezért a védjegy hivatal a védjegybejelentést ejtettnek tekintette.

Brazília

Brazília kormánya 2016. május 14-én letétbe helyezte az 1961. évi, hágai, ún. „Apostille-megállapodáshoz” való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Brazíliára nézve 2016. augusztus 14-én lépett hatályba.

Az Apostille-megállapodás célja, hogy az aláíró országok között gyorsítsa és egyszerűsítse a dokumentumok hitelesítését. Brazíliában ahhoz, hogy külföldi dokumentumok érvényesek legyenek, azokat továbbra is el kell látni közjegyzői hitelesítéssel, azonban a korábbi diplomáciai vagy konzuli hitelesítést helyettesíti az ún. „apostille”, amely bizonyítja az aláírás, továbbá – ha van ilyen – a dokumentumon levő pecsét vagy bélyegző hitelességét.

Brazíliában az apostillét a Nyilvános Közjegyzői Hivatal az ún. információs és apostillező elektronikus rendszeren keresztül szolgáltatja, amelyet a Nemzeti Igazságügyi Tanács fejlesztett ki.

Chile

Chile kormánya 2016. május 30-án letétbe helyezte az 1961. évi, hágai, ún. „Apostille-megállapodáshoz” való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően az egyezmény Chilére nézve 2016. augusztus 30-án lépett hatályba. Ettől az időponttól kezdve egyszerűsödik a külföldön készített dokumentumok Chilében való benyújtásához (és viszont) szükséges hitelesítés folyamata.

Egyesült Királyság

A) *Neville-Rolfe* bárónő, az Egyesült Királyság szellemi tulajdon-védelmi és energiaügyi minisztere 2016. november 28-án bejelentette, hogy az Egyesült Királyság kormánya folytatja az előkészületeket az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court, UPC) vonatkozó egyezmény ratifikálására. „Az Egyesült Királyság kormánya együttműködik az Előké-

szító Bizottsággal annak érdekében, hogy az UPC minél hamarabb működőképes legyen” – mondta.

Az UPC elfogadásához szükséges törvénymódosításokat a parlament 2016. márciusban fogadta el. A ratifikálást az Egyesült Királyság meghatalmazottja a korona nevében fogja végezni.

Az Egyesült Királyság kormányának váratlan döntése meggyorsítja az UPC-egyezmény hatálybalépését, ami – Németország közeljövőben várható ratifikálása folytán – most már 2017-ben várható.

B) Neville-Rolfe bárónő 2016. augusztus végén egy héti hivatalos látogatáson tartózkodott Kínában azzal a céllal, hogy biztosítsa a kínai központi és vidéki kormányzerveket, a kínai ügyvédi/ügyvivői kart, valamint a bejelentő vállalatokat arról, hogy az Egyesült Királyság az Európai Unió elhagyására vonatkozó referendumot követően is nyitott marad az üzleti kapcsolatokra, és hogy képet nyújtson a pozitív szellemi tulajdon-védelmi helyzetről. Utalt arra, hogy korábban üzletasszony volt, és 15 éven keresztül fejtett ki tevékenységet Hongkongban és a délkelet-ázsiai térségben. Rámutatott, hogy az Egyesült Királyság és az Európai Unió közötti tárgyalások hosszabb időt vesznek igénybe, és országa egyelőre tagja marad az Európai Uniónak. Így országa továbbra is a szokásos módon nyújt oltalmat a szellemi tulajdon-jogokra.

Hangsúlyozta, hogy bármi történik is Európában, Kína és Hongkong fontos partnere marad az Egyesült Királyságnak.

C) Mielőtt hírt adott volna az Apple-óráról (Apple Watch), az *Apple, Inc.* (Apple) 2013-ban és 2014-ben benyújtott védjegybejelentések útján számos országban megpróbálta lajstromoztatni az iWATCH védjegyet. Egyes országokban a bejelentés eredményes volt, és a védjegyet lajstromozták, más országokban azonban az Apple e kísérletével kudarcot vallott. A leghíresebb ügy az Egyesült Királyság Szellemi tulajdon-védelmi Hivatalánál (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) az iWATCH védjegy lajstromozása iránt benyújtott kérelem volt, amelyet a *Swatch* felszólalása alapján elutasítottak.

A védjegybejelentést 2014. június 13-án publikálták, és a Swatch ettől az időponttól számított két hónapon belül felszólalást nyújtott be, amelynek fő alapját az képezte, hogy az Apple védjegytánczást kíván megvalósítani, tekintettel a Swatch korábbi jogaira, amelyeket a 2008. április 7-én 962 366 számmal lajstromozott iSWATCH nemzetközi védjegy alapozott meg. Felszólalásában a Swatch a két védjegy hasonlóságára és a megjelölt áruk közötti szoros kapcsolatra hivatkozott. Az UKIPO két évvel később hozott döntést, amelyben a svájci óragyáros javára döntött.

Az iWATCH védjegybejelentéssel kapcsolatban tapasztalt nehézségek miatt az Apple végül úgy határozott, hogy okosóráját Apple Watchnak nevezi, minthogy a „watch” szó nem sajátítható ki senki által, és nem is alkalmas órák azonosítására. 2016 szeptemberében az Apple egy új okosóramodellt hozott forgalomba „Apple Watch” néven, amely most már nem okoz lajstromozási problémákat, és egyértelműen utal a gyártó cégére.

Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO)

A) Az Intellectual Asset Management (IAM) évenkénti felmérő vizsgálata során felkért vállalati szellemi tulajdon-védelmi vezetőket, adminisztratív vezetőket, továbbá magángyakorlatot folytató ügyvédeket és szabadalmi ügyvivőket egy sor kérdés megválaszolására az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala, a Dél-koreai Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal, az ESZH, a Japán Szabadalmi Hivatal és a Kínai Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal vonatkozásában.

Hatszáznál több személy három csoportban vett részt a vizsgálatban, és mind a három csoport az ESZH-t értékelte a legjobbnak minőségi és szolgáltatási területen. Ez megismételte az IAM 2015. évi teljesítménymérésének az eredményeit.

„A minőség a mi legfontosabb stratégiai prioritásunk” – mondta Benoît Battistelli, az ESZH elnöke. „2014 óta ISO 9001 tanúsítványt kaptunk engedélyezési eljárásunkra, és ezt az elmúlt évben kiterjesztettük a teljes szabadalmazási eljárásra. Magas színvonalú munkánk használók által való megerősítése dicséret az ESZH teljes állománya számára, amely 14%-kal növelte teljesítményét 2015-ben, tehát egy olyan évben, amikor a bejelentések száma további 4,8%-kal nőtt, és mindez a minőség romlása nélkül. Ezek a jó eredmények arra ösztönöznek bennünket, hogy továbbra is javítsuk szolgáltatásunk minőségét.”

Az ESZH minőségi csúcsertékelést kapott az IAM által 2010 óta végzett valamennyi felmérés alkalmával.

B) Az Európai Szabadalmi Hivatal Adminisztratív Tanácsának 2016. június 29-i döntése a vizsgálati díj visszafizetéséről módosítja a díjakra vonatkozó szabályok 11. cikkét.

Ennek megfelelően már nem kell figyelembe venni azt az időpontot, amikor a vizsgálati osztály átveszi a felelősséget; csupán az érdemi vizsgálat megkezdésének az időpontját veszik figyelembe annak meghatározásakor, hogy a visszafizetés teljes vagy részleges. A részleges visszafizetés most 50% a korábbi 75% helyett.

Az Adminisztratív Tanács döntése értelmében a vizsgálati díjat vissza kell fizetni:

- a) teljes összegben, ha az európai szabadalmi bejelentést az érdemi vizsgálat megkezdése előtt visszavonják, elutasítják vagy visszavontnak tekintik;
- b) 50%-os mértékben, ha az európai szabadalmi bejelentést az érdemi vizsgálat megkezdése után vonják vissza, de
 - a vizsgálati osztály által az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 94(3) cikke alapján kiadott első felhívás megválaszolására adott határidő lejáratá előtt, vagy
 - ha a vizsgálati osztály nem adott ki ilyen felhívást: az ESZE 71(3) cikke szerinti, az engedélyezés szándékára vonatkozó közlés időpontja előtt.

C) 2016. július 1-jén gyorsított szabadalmi elővizsgálati (Patent Prosecution Highway, PPH) program kezdődött az ESZH és az Ausztrál Szellemi tulajdon-védelmi Hivatal (IP Australia, IPA) között. Ez a kísérleti program három évig tart, vagyis 2019. június 30-án fejeződik be.

A PPH-program lehetővé teszi a szabadalmi bejelentők számára, hogy egy szabadalmi hivatal előtt meggyorsítsák az elővizsgálati eljárást azáltal, hogy felhasználják egy másik szabadalmi hivatal kedvező elővizsgálati eredményét. Ehhez már az is elegendő, ha az egyik szabadalmi hivatalnál egy igénypontot engedélyezhetőnek találnak, mert ennek alapján a bejelentő a megfelelő függő bejelentés megfelelő igénypontjának a gyorsított vizsgálatát kérheti a másik hivatalnál. A PPH révén tehát egy bejelentő gyorsított vizsgálatban részesülhet csökkentett költséggel.

Jelenleg az ESZH-nak még a következő hivatalokkal van PPH-megállapodása: az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala, Dél-koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal, Izraeli Szabadalmi Hivatal, Japán Szabadalmi Hivatal, Kanadai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal, Kínai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal, Mexikói Szabadalmi Intézet és Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal.

Az Európai Unió Bírósága

A) Az Európai Unió Bírósága egy újabb döntésében (C-163/15) kinyilvánította, hogy európai uniós védjegyek esetében a használati engedélyt nem kell bejegyeztetni ahhoz, hogy egy licencvevő bitorlási keresetet indíthasson, mert a jogi előírások nem kívánnak ilyen bejegyzést. A bíróság megállapította, hogy bár a közösségi védjegyrendelet (most: európai uniós védjegyrendelet) 23(1) cikke első mondatának szó szerinti értelmezése alapján ez nem feltétlenül világos, ez következik a vonatkozó jogi előírások rendszeres és teleologikus (a célszerűség tanán alapuló) értelmezéséből.

Az Európai Unió Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (European Union Intellectual Property Office, EUIPO)

A *Supermacs Holdings Limited* (Supermacs) Írországban nemzeti gyorsétkezési üzletté vált. Vezetősége arra törekedett, hogy tevékenységét kiterjessze Európára is. Ennek megfelelően a régi nevén Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál kérelmezte a SUPERMACS védjegy lajstromozását számos áruosztályban, ideértve a húsokat, feldolgozott élelmiszereket, valamint az élelmiszer- és italszolgáltatást.

A *McDonald's*, amelynek 2013-ban Európában 8,14 milliárd USD jövedelme volt, azonnal felszólalt a Supermacs bejelentése ellen, jól megalapozottan hivatkozva arra, hogy a „Mc-” és a „Mac-” kezdetű védjegyekre kizárólagos joga van.

Az EUIPO 24 oldal terjedelmű döntésében egyetértett a McDonald's érvelésével és lényegében azzal, hogy a Supermacs védjegylajstromozási kérelme valószínűleg megtéveszténé a fogyasztóközönséget a két gyorsétterem márkanévvel és gyorséttermi termékeivel kapcsolatban.

Miként várható volt, a Supermacs 2016. március 11-én fellebbezést nyújtott be az EUIPO döntése ellen, és fellebbezését négy hónapon belül megfelelő indokolással is ellátta. Az EUIPO előreláthatólag 2017 első negyedében hozza meg döntését az ügyben.

Az Európai Unió Törvényszéke

A) Az FC Barcelona (FCB) számára kellemetlen csapást jelentett, hogy az Európai Unió Törvényszéke 2016. június 28-án az American Fashion Brand Kule, LLC (Kule) ellen benyújtott felszólalása ügyében a Kule javára döntött.

Az FCB és a Kule közötti vita 2011-ben kezdődött, amikor a Kule a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál kérelmet nyújtott be nevének európai szóvédjegyként több áruosztályban való lajstromozása iránt. Az FCB saját korábbi, 1982-ben Spanyolországban azonos osztályokban lajstromozott CULÉ szóvédjegye alapján felszólalt a Kule védjegybejelentése ellen.

Egy védjegy lajstromozása ellen eredményesen fel lehet szólalni, ha a felszólaló bizonyítani tudja, hogy ezt a védjegyet ténylegesen használta a lajstromozott célra a felszólalást megelőző öt évben. Ebben az ügyben a tényleges használat bizonyítása érdekében az FCB számos dokumentumot nyújtott be a bíróságnál, így többek között a Google-tól származó kutatási eredmények nyomtatott anyagát és egy Wikipédia-oldalt, amelyek az FCB szurkolóira és játékosaira utalva a „culé” kifejezést használták. A GC bírása, *Marc van der Woude* ezt nem fogadta el megfelelő bizonyítékként, különösen a Wikipédia-oldal esetében, amelyet helytelen bizonyító anyagnak tekintett, mert az ilyen oldalakat névtelenül is ki lehet adni.

Még ha a kérdéses bizonyíték elfogadható lett volna is, a bíró megállapította, hogy bár ő nem vonta kétségbe a kérdéses szó kapcsolatát a klub játékosaival és szurkolóival, az FCB elmulasztotta bizonyítani a tényleges használatot azon célok vonatkozásában, amelyekre a védjegyet lajstromozták.

A Kule javára döntve a GC megismételte korábbi ügyekben hozott döntését, amely szerint egy védjegy tényleges használatáról akkor van szó, ha arra a célra használják, amelyre eredetileg lajstromozták. Figyelembe veendő tényezők a védjegy általános használatának a kereskedelmi mértéke és annak az időszaknak a hossza, amely alatt a védjegy használatban volt, ideértve a használat gyakoriságát is.

Az FCB arra az érvre is hivatkozott, hogy szóvédjegyét licenctulajdonosok is használták ruházati cikkekkel és kiegészítőkkel kapcsolatban, azonban ilyen vonatkozásban nem nyújtott be semmilyen bizonyítékot.

Az utóbbi években nem ez az első eset, hogy az FCB kedvezőtlen döntést kap egy európai bíróságtól. Az elmúlt évben elutasították a klub címerpajzsa körvonalainak védjegyként való lajstromozása iránti kérelmét.

B) Egy szingapúri vállalat a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál kérelmet nyújtott be a MACCOFFEE védjegy lajstromozása iránt. E védjegybejelentés ellen felszólalt a McDonald's. A felszólalást elutasította mind a hivatal, mind annak fellebbezési tanácsa.

A döntés ellen a McDonald's a GC-nél nyújtott be fellebbezést, amely úgy döntött, hogy a McDonald's jól megalapozott hírneve alapján megakadályozhatja, hogy más vállalatok élelmiszerekkel és italokkal kapcsolatban használják a Mc- és a Mac- előtagot.

A GC döntésének hátterében az a megfontolás áll, hogy más vállalatok ne húz hassanak hasznát abból a kemény munkából, amely a védjegy jó hírének megszerzéséhez szükséges volt.

Finnország

Azt követően, hogy Finnország 2016. január 19-én ratifikálta az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt, a kormány 2016. május 26-án egy törvénytervezetet tett közzé, amely szerint Helsinkiben az UPC egy helyi divízióját hozzák létre. A törvénytervezetet a parlament előtt először 2016. október 25-én olvasták fel, majd 2016. október 28-án, a második felolvasás után hagyták jóvá.

A törvénytervezet szerint a bíróság nyelve finn, svéd és angol lesz (a finn és a svéd Finnország hivatalos nyelve).

Ahhoz, hogy a törvénytervezet jogerőre emelkedjen, az elnöknek alá kell írnia. Ezt követően publikálják, majd a hatálybalépéshez kormányhatározat szükséges.

Az UPC helyi divíziója Helsinkiben a Kereskedelmi Bíróság épületében székel majd.

India

A) A Szellemi Tulajdon Világszervezetének 2015. októberi statisztikája szerint India a 2014-ben benyújtott szabadalmi bejelentések száma tekintetében a világon a 7. helyezést érte el. Az első helyen Kína állt 928 177 bejelentéssel. Kínát az Amerikai Egyesült Államok követte 578 802, majd következett Japán 325 989, Dél-Korea 210 292, az Európai Szabadalmi Hivatal 152 662, Németország 65 965, India 42 854, Oroszország 40 308, Kanada 35 481 és a 10. helyen Brazília 30 342 bejelentéssel.

Szintén a WIPO 2015. októberi statisztikája szerint India a 2014-ben benyújtott védjegybejelentések száma tekintetében a világon szintén a 7. helyet foglalta el 233 653 bejelentéssel. Ezt a listát is Kína vezette 2 222 680 védjegybejelentéssel.

B) A Toyota első PRIUS gépkocsiját 1997-ben adta el Japánban, és ezt a típust Indiában csak 2010-ben kezdte forgalmazni.

Deepak Mangal, aki az ügyben alperes volt, 2002-ben nyújtott be kérelmet az Indiai Védjegy hivatalnál a PRIUS védjegy lajstromozása iránt, és ezt követően az IVH a védjegyet lajstromozta.

A Toyota keresetben kérte a bíróságot, hogy tiltsa el az alperest a PRIUS védjegy használatától.

A bíróság által megválaszolandó legfontosabb kérdés az volt, hogy a Toyota PRIUS védjegye 2001-ben jól ismert védjegy státuszát élvezte-e Indiában. Ezt a Toyotának az alábbiakkal sikerült bizonyítania.

- A Toyota a PRIUS védjegyet 1998-ban 27 országban lajstromoztatta.
- A Toyota weboldala az egész világon – így Indiában is – hozzáférhető volt, és ennek révén a PRIUS védjegy goodwillje és hírneve bejárta Indiát.
- Könyvek, hirdetések és cikkek utazási magazinokban, ismertetések újságokban és egyéb médiumokban szintén terjesztették a Toyota PRIUS védjegyének ismertségét Indiában.

A fentiek alapján a bíróság 2016 júliusában a Toyota javára döntött annak ellenére, hogy a PRIUS védjegyet az alperes már 14 évvel korábban lajstromoztatta Indiában, ahol viszont a Toyota nem lajstromoztatta ezt a védjegyet.

C) A *CTR Manufacturing Industries Limited* (CTR) 2010-ben a Thanei Kerületi Bíróságnál nyújtott be bitorlási keresetet a *Sergi Transformer Explosion Prevention Technologies Pvt. Ltd.* (Sergi) ellen. A per tárgyát CTR 202302 sz., „Rendszer és eljárás elektromos transzformátorok robbanásának és/vagy égésének meggátlására és/vagy észlelésére” című indiai szabadalmának bitorlása képezte. A CTR ideiglenes intézkedés kérelmezésével a bitorló termékek eladásának vagy eladásra való meghirdetésének eltiltását kérte.

A Sergi tagadta a bitorlást, és ellenkérelemben a CTR szabadalmának érvényességét vonta kétségbe. Ezért az ügyet át kellett tenni a Bombayi Felsőbírósághoz (Bombay High Court, BHC) az 1970. évi szabadalmi törvény 104. cikke alapján. A Sergi korábban felszólalt a szabadalom ellen annak engedélyezése előtt is és után is, és a Szellemitulajdon-védelmi Fellebbezési Tanács (Intellectual Property Appellate Board, IPAB) előtt is kérte a szabadalom megsemmisítését. A Sergi azt állította, hogy a CTR szabadalmának, amely egy differenciál jelfogó szenzor, egy Buchholz jelfogó és egy áramkör-megszakító kombinációjából állt, mind a három komponense ismert volt a technika állásából, és ezért a szabadalmat tévedésből engedélyezték. A Sergi szerint az ő termékét védte az ő saját 189089 sz. ('089-es) indiai szabadalma, és azzal érvelt, hogy nem bitorolta a CTR szabadalmát.

A CTR állítása szerint a Sergi abbahagyta „Sergi 3000” jelű termékeinek saját szabadalma szerinti gyártását, és helyett elkezdett különböző termékeket gyártani, amelyek ütköztek a per tárgyát képező szabadalomba. A CTR azzal is érvelt, hogy szabadalmának igénypontjai nem voltak kézenfekvők, mert a három ismert komponens elrendezése találmányi felismerésen alapult, és új, megjavult eredményre vezetett.

A BHC egyesbírája 2015. október 23-án kelt döntésében rámutatott, hogy a CTR szabadalma nem tekinthető *prima facie* érvénytelennek csupán azért, mert a rendszerében alkalmazott komponensek ismertek voltak. A bíró szerint a Serginek ahhoz, hogy eredményt érjen el, ki kellene mutatnia, hogy a három komponens CTR szerinti kombinációja nyilvánvalóan nem volt feltalálói jellegű, vagy „magától értetődő és egyszerű” volt. A bíró megállapította, hogy bár az egységek vagy komponensek ismertek lehetnek, azonban vala-

mely korábban ismeretlen vagy nem kézenfekvő módon vannak elrendezve úgy, hogy új és megjavult eredményt szolgáltatnak. A bíró azt is megállapította, hogy mindegyik egységnek lényegesnek kell lennie, és ha az egységek bármelyike kivehető anélkül, hogy ez befolyásolná a végeredményt, az az egység nem lényeges. Így a bíró azon a véleményen volt, hogy nem elegendő azt állítani, hogy korábban mindegyik komponens ismert volt, az alperesnek azt is bizonyítania kell, hogy az alkotórészek elrendezése vagy átrendezése magától értetődő.

A bíróság a több alkotórészből álló találmányok bitorlásával kapcsolatban a következő általános elveket is lefektette.

- Ha egy szabadalmi igénypont túlságosan tág, és ebből az okból kifolyólag a bitorlási per folyamán magában foglalja az alperes találmányát is, vagyis magában foglal minden egyes nem lényeges és lényeges hozzáadást, akkor a szabadalom újdonsághiány miatt első pillantásra érvénytelen lehet. Senki sem igényelhet olyan monopóliumot, amely gátolná a jövőbeli javításokat. Ha azonban másrésztől egy szabadalom annyira szűk oltalmi körű, hogy kizárja egy másik lényeges elem hozzáadását, akkor nincs bitorlás.
- Amikor egy szabadalmat egy konkrét elemre vonatkozó kizáró szakasszal engedélyeztek, vagyis azt mondják, hogy az nem lényeges a termékre nézve, akkor ennek a nem lényeges elemnek a hozzáadása az igénypontot nem védi meg a bitorlástól. Ki kell mutatni, hogy a további elem lényeges, szükséges, és olyan eredményt ad, amely olyan hatékony vagy hatékonyabb, mint a szabadalom által nyújtott eredmény. A lényeges elemekhez valamilyen felesleges dolognak a hozzáadása nem mentesít a bitorlás alól. Ki kell mutatni, hogy a hozzáadott dolog is lényeges, és hogy az kielégíti a korábbi egymástól függési (interdependency) próbákat, ugyanolyan jó, vagy pedig új és megjavult eredményt ad.

A BHC azt is megállapította, hogy a vizsgálthoz hasonló esetekben a szabadalmazott találmány lényegét (pith and marrow) kell vizsgálni. Az adott helyzetben a bíróság ezt abban a módon találta meg, amelyben a CTR rendszerének komponensei kölcsönhatást gyakorolnak.

A fenti megállapítások fényében az egyebíró indokoltnak találta engedélyezni CTR javára az ideiglenes intézkedést. Megállapította, hogy a Sergi bitorolja a CTR szabadalmát a „Sergi 3000” termék vagy bármilyen olyan termék gyártásával, használatával, eladásra felkínálásával vagy eladásával, amely azonos a szabadalmazott rendszerrel vagy ahhoz lényegileg hasonlít. A bíróság a Sergit attól is eltiltotta, hogy a szabadalmazott rendszert bemutató irodalmi anyagot vagy műszaki rölapokat, rajzokat vagy egyéb anyagokat hozzon forgalomba.

A Sergi a BHC döntése ellen fellebbezést nyújtott be a BHC Felsőbb Tanácsához (Division Bench), és egyúttal kérte a BHC döntése hatálybalépésének felfüggesztését, ami 2015. november 23-ig meg is történt.

A Sergi fellebbezésében az alábbiakra hivatkozott:

- a) a CTR által indított per nem tartható fenn;
- b) nem bitorolta a CTR szabadalmát;
- c) hitelt érdemlő kifogásokat támasztott a CTR szabadalmával szemben.

Ezenfelül a Sergi azt is előadta, hogy a CTR vétkes lényeges tények elhallgatásban, mert nem nyilatkozott arról, hogy a Sergi a szabadalmi törvény 25(2) cikke alapján engedélyezés utáni felszólalást nyújtott be, és ez az eljárás még függőben van. Ilyen vonatkozásban a Sergi azt állította, hogy a legfelsőbb bíróság *Aloys Wobben v. Yogesh Mehra*-ügyben hozott ítéletére tekintettel a CTR által indított per nem tartható fenn. A Sergi azt is állította, hogy az egyesbíró ezzel a kifogással nem foglalkozott megfelelő módon.

A fentiek fényében a BHC Felsőbb Tanácsa 2015. december 1-jén kelt végzésével megállapította, hogy a Sergi által a szabadalmi hivatal vezetője előtt indított, engedélyezés utáni felszólalás még függőben van, s arra is hivatkozott, hogy Sergi mind érdemi, mind jogi szempontból lényeges kérdéseket tárt fel, amelyek megfontolásra érdemesek. Ezért felfüggesztette az egyesbíró által hozott ideiglenes intézkedést, és megállapította, hogy a Sergi jogosult transzformátorokkal foglalkozni és azokat gyártani, de az eladásokról feljegyzéseket kell vezetnie. Továbbá a tanács utasította a szabadalmi hivatal elnökét, hogy késedelem nélkül foglalkozzanak a CTR szabadalma ellen a Sergi által benyújtott felszólalási ügygel, a Sergit pedig arra utasította, hogy az említett eladási műveletekről nyújtson be elszámolást, mielőtt erre zárt borítékban utasítást kap.

Indonézia

2016. július 28-án jóváhagyták az indonéz szabadalmi törvény módosítását, és a módosítások 2016. augusztus 28-án léptek hatályba. A fontosabb változásokat az alábbiakban foglaljuk össze.

- A módosítások egyértelműen tiltják hatályban levő szabadalmak második használatát vagy „második gyógyászati használatát”. Korábban megengedett volt egy hatályban levő szabadalom második használatát vagy második gyógyászati indikációját védő igénypont hozzáadása. Ez a módosítás az indiai és a vietnami szabadalmi gyakorlattal való összhangba hozást jelenti.
- A módosítás előtt a Szabadalmi Fellebbezési Bizottság csupán elutasított szabadalmi bejelentések fellebbezési kérelmeit vizsgálta. A módosított törvény szerint arra is jogosult, hogy vizsgáljon és döntsön olyan fellebbezési kérelmek ügyében, amelyek a szabadalom engedélyezése után a leírás, igénypontok és/vagy rajzok helyesbítésére irányulnak, vagy engedélyezés utáni felszólalás esetében az engedélyezési döntésre vonatkoznak.
- A módosítás előtt csupán a szabadalom engedélyezése előtt lehetett felszólalni. A módosított törvény lehetővé tesz egy engedélyezett szabadalom elleni felszólalást is,

aminek révén pereskedés nélkül is lehetőség van egy szabadalom érvénytelenítésének a kérelmezésére.

- A szabadalmi bejelentések benyújtásakor egy, a bejelentő által aláírt olyan nyilatkozatot is be kell nyújtani, amely igazolja a találmány birtoklását. Korábban ilyen igazolásra csak védjegy- és iparminta-bejelentések esetén volt szükség.
- A módosított törvény megszünteti az Indonéz Szabadalmi Hivatalnál a szabadalmi bejelentések személyes benyújtásának a lehetőségét, és bevezeti az online bejelentési rendszert.

Japán

A) A Japán Szabadalmi Hivatal 2016. július végén publikálta 2016. évi szabadalmi statisztikai jelentését.

A 2015. pénzügyi évben a hivatalnál 318 721 szabadalmi bejelentést nyújtottak be. Ugyanebben az évben 43 097 nemzetközi (PCT-) bejelentést nyújtottak be, ami az eddigi legmagasabb számot jelenti.

2015-ben Japánban szabadalmi bejelentések ellen 364 felszólalást nyújtottak be. A szabadalmi bejelentések elutasítása elleni fellebbezések száma 2015-ben 21 858, míg ugyanebben az évben a megsemmisítési kereseteké 227 volt.

2015-ben 147 283 védjegylajstromozási kérelmet nyújtottak be, ami az előző évhez képest 18,4%-os növekedésnek felel meg.

Japán bejelentők 2015-ben az amerikai, a dél-koreai és az európai hivatalnál 2157 védjegybejelentést nyújtottak be a származási ország szabadalmi hivatalaként a Japán Szabadalmi Hivatalt jelölve meg; ez az előző évhez képest 7,9%-os növekedést jelent.

2015-ben védjegyügyben 449 felszólalást, a védjegybejelentések elutasítása ellen 853 fellebbezést nyújtottak be. A törlési keresetek száma 100 volt.

2015-ben 6860 használatiminta-bejelentést és 29 903 mintabejelentést nyújtottak be, ami nagyjából az előző évi számoknak felel meg.

2015-ben a hivatalnál mintabejelentések elutasítása ellen 391 fellebbezést nyújtottak be.

Használati minta megsemmisítését 8 esetben, míg minta megsemmisítését 11 esetben kérték.

B) A Japán Szellemijajdon-védelmi Felsőbírószág 2015. augusztus 26-án hozott döntést az *Akzo Nobel K.K.* (felperes) v. *Showa Denko K.K.* (alperes)-ügyben, kimondva, hogy a Japán Szabadalmi Hivatal tévesen utasította el a felperes új tárgyalásra vonatkozó kérelmét.

Az ügy előzménye, hogy az alperesnek volt egy szabadalma egy „Detergenskompozíció” c. találmányra. 2009-ben egy harmadik fél e szabadalom megsemmisítését kérte a hivaltól, amely azonban 2011. évi döntésével a szabadalmat érvényesnek találta. Ezután a felperes kérte a szabadalom megsemmisítését („második per”). A Japán Szabadalmi Hivatal döntése („a Japán Szabadalmi Hivatal második döntése”) elutasította a kérelmet. A második

döntést egy azt fenntartó ítélet („második ítélet”) zárta le. Ezt követően a felperes ismét pert (a „per”) indított a szabadalom megsemmisítése iránt. A Japán Szabadalmi Hivatal döntése elutasította a kérelmet (a „Japán Szabadalmi Hivatal döntése”).

A felperes nem volt megelégedve a hivatal döntésével, ezért a Szellemi tulajdon-védelmi Felsőbírósnál pert indított annak hatálytalanítása érdekében.

Az alperes megtámadott szabadalmának igénypontjaiban leírt találmány (a találmány) egy tisztítószerre vonatkozik, amely három fő alkotórészből, nevezetesen nátriumhidroxidból, aminodikarbonsavdiacetátból és egy glikolsavsóból áll, és kitűnő tisztító hatást és biolebomló-képességet mutat. A felperes a második perben és a perben a következő bizonyítékokat mutatta be:

- A bizonyíték: Általánosan használnak üvegpalackok és fémfelületek tisztítására nátriumhidroxidot tartalmazó olyan oldatot, amelyhez kelátképző anyagként rossz biolebomló-képességgel bíró EDTA komplexképzőt adtak.
- B bizonyíték: Üvegpalackok és fémfelületek tisztítására nátriumhidroxidot tartalmazó olyan oldatot használnak, amelyhez kitűnő biolebomló-képességgel bíró komplexképző és kelátképző anyagot adtak.
- C bizonyíték: Az OS₁, amely dinátriumglutamátsót és nátriumglikolátot (ezek a szennyvezések egy vegyi reakció eredményeként keletkeznek) tartalmaz, kitűnő biolebomló-képességgel bíró komplexképző és kelátképző anyag.
- D bizonyíték: Az OS₁, amely dinátriumglutamátsót és nátriumglikolátot (vegyi reakció eredményeként keletkező melléktermékek) tartalmaz, kitűnő biolebomló-képességgel bíró komplexképző és kelátképző anyag.

A második perben a felperes azt állította, hogy egy szakember a B bizonyítékban leírt technika állása alapján könnyen létre tudta hozni a találmányt, elsődleges dokumentumként bemutatva a C és a D bizonyítékot. A második hivatali döntés és a második ítélet azonban tagadta a felperesnek azt az állítását, hogy a találmányt könnyen létre lehetett hozni.

A perben a felperes azt állította, hogy a B bizonyíték által indíttatva bármely szakember könnyen kigondolhatta azt az ötletet, amelyet az OS₁ ír le a C bizonyítékban, és ezt fel lehet használni az A bizonyítékban leírt EDTA helyett, ha az A bizonyíték ismert.

A perben a felperes nem használt olyan kifejezéseket, mint például „az elsősorban idézett dokumentum”, és nem utalt az elsősorban idézett dokumentum és a találmány közötti közös vonásokra vagy különbségekre. Döntésében azonban a hivatal elsősorban idézett találmányként ismerte el az OS₁-et, és elutasította a felperes keresetét, megállapítva, hogy a felperes állítása megegyezik azzal, amit lényegileg a második perben tett, mert az A bizonyítékot csupán abból a célból nyújtotta be, hogy bizonyítsa a második perben vizsgált, jól ismert technika állásának létezését és hátterét.

A felsőbíróság ítéletét röviden az alábbiakban foglaljuk össze.

A hivatal döntését hatálytalanítani kell.

Az alperes azt állította, hogy a technika állása (A bizonyíték) nem szolgáltat sajátos okokat a megsemmisítéshez, és hogy a perben a felperes csupán megfordította korábbi állításainak sorrendjét, és az ilyen felperesi cselekedet csupán a vita felújítására irányuló kísérletnek tekinthető.

A felsőbbíróság azonban megállapította, hogy még a jól ismert technika állására vonatkozó kijelentések is alapot szolgáltathatnak a szabadalom megsemmisítésére, és hogy míg a második perben elsődlegesen idézett dokumentum a C és a D bizonyítéokra vonatkozott, mert a perben benyújtott elsődlegesen idézett dokumentum az A bizonyíték, az elsődlegesen idézett találmány, amely megsemmisítési alapot szolgáltat, lényegében különbözik. Ezért, minthogy a felperes keresetét nem lehet „azonos tények és bizonyíték alapján” levőnek tekinteni, amire a szabadalmi törvény 167. cikke vonatkozik, a hivatal döntése tévedett, amikor elutasította a felperes új tárgyalásra irányuló kérelmét.

Kanada

A) A Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) 2016. május 31-én ítéletet hozott a *Janssen Inc. (Janssen) v. Teva Canada Ltd.* (Teva)-ügyben, megállapítva a kártérítés nagyságát a *Daiichi Sankyo* 1 304 080 sz., *levofloxacinra* (Levaquin) vonatkozó szabadalmának bitorlása miatt. A Janssen használati engedélyese volt ennek a szabadalomnak. A per korábbi, felelősséget meghatározó szakaszában a bíróság megállapította a Teva (akkor Novopharm) szabadalom-bitorlás miatti kártérítési kötelezettségét.

Az FC összesen 18 841 219 kanadai dollár kártérítést ítélt meg két felperesnek: 5 498 270 kanadai dollárt a Janssen Canadának és 13 342 949 kanadai dollárt a Janssen US-nek.

Az FC döntésében az alábbi fő kérdéseket érintette.

- Volt-e joga a Janssen US-nek kártérítést követelni?
- Mekkora kárt szenvedett a Janssen Canada és a Janssen US?
- Kellett-e a Janssen Canadának lépéseket tennie a károk csökkentésére, és igenlő esetben mikor és milyen mértékben?

Annak megállapítására, hogy a Janssen US-nek volt-e joga kártérítésre, az FC alaposan tanulmányozta a kanadai szabadalmi törvény 55(1) cikkére vonatkozó joggyakorlatot, amely a „szabadalom alapján igénylő személyt” határozza meg, majd megállapította, hogy bár a Janssen US (amely nem volt felperes az eredeti perben) nem használta a találmányt (vagyis levofloxacin-tablettákat) Kanadában, de használati engedélye volt a szabadalomtulajdonostól arra, hogy bekapcsolódjék a tabletták Janssen Canadának való eladási láncába. Lényegtelen volt, hogy a Janssen US-nek valaha is volt-e jogosultsága tablettákra Kanadában. Így a Janssen US-nek joga volt a bitorlásért kártérítést követelni.

Az FC tag megközelítést használt a károk számszerűsítésénél. A jövőbeli gyógyszer tárgyú szabadalmi ügyek számára különösen érdekes az a mérték, amellyel a bíróság figyelembe vette az ugyanazon osztályba tartozó egyéb gyógyszerek hatását. Az adott ügyben

az „összehasonlító piacra” tartozónak a légzést segítő osztályt tekintette a *moxifloxacin*nal (Bayer Aveloxa) mint fő versenytárrsal.

Az FC azt is elfogadta, hogy a szabadalombitorlás kárt okozó időszaka kiterjeszthető a szabadalom lejártának időpontján túl is – ebben az esetben két hónappal a kereskedelmi eladások és egy évvel a kórházi eladások veszteségei vonatkozásában.

A károk csökkentésével kapcsolatban az FC megállapította, hogy a kártérítésre igényt tartó félt terheli a kötelesség, hogy minden észszerű lépést tegyen a károk csökkentésére. A bizonyítás terhe azonban az alperesen van annak kimutatása kapcsán, hogy a felperes nem tett észszerű erőfeszítéseket a kár enyhítésére és annak bizonyítására, hogy a kár enyhítése lehetséges volt.

A bíróság megállapította, hogy a Teva semmivel nem bizonyította arra vonatkozó állításait, hogy mit kellett volna tenni, és ezért nem lehetett arra következtetni, hogy nem volt elegendő a kár enyhítése.

B) A 2 654 413 sz. ('413-as) kanadai szabadalmi bejelentés igénypontjai a vaszkuláris endoteliális B növekedési faktor (vascular endothelial growth factor B, VEGFB) használatára irányultak a motorikus neuronok túlélésének fokozása és amiotropikus laterális szklerózis (ALS) kezelése céljából. A '413-as bejelentés azt bizonyította, hogy a VEGF16 (a VEGFB egy homológja) neuronvédőként funkcionál, és hogy ez a funkció szükségessé tette a neuropilin-1-hez való kötődést. A bejelentő azonban nem szolgáltatott kísérleti bizonyítékot arra, hogy maga a VEGFB hasonló módon tud működni. Emellett a '413-as bejelentés azt is bizonyította, hogy más VEGF-homológok nem voltak neuronvédők. Ezen az alapon a végső végzés és az összefoglaló indokolás (Summary of Reasons) arra következtetett, hogy a bejelentés nem szolgáltatott ténybeli alapot annak a józan megítélésére (sound predication), hogy a VEGFB neuronvédőként tud funkcionálni.

Az összefoglaló indokolásra adott válaszában a bejelentő egy szakértő eskü alatti nyilatkozatát nyújtotta be, amely a hiányzó láncszemet pótló korábbi publikációra mutatott rá, nevezetesen arra, hogy a VEGFB képes megkötni a neuropilin-1 receptort. Az eskü alatti nyilatkozat világosan kifejtett továbbá egy olyan érvelési vonalat, amely szerint egy szakember miért tudott volna leszűrni a technika állásához tartozó hivatkozásból és a leírásból együtt olyan információt, amelynek alapján arra az észszerű következtetésre lehetett volna jutni, hogy a VEGFB neuron-védőként funkcionál.

A Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Federal Court of Appeal, FCA) egy 2013. évi döntésére utalva a Kanadai Szellemi Tulajdon-védelmi Hivatal (Canadian Intellectual Property Office, CIPO) elnökének egy döntése (Commissioner's Decision 1395) elfogadta, hogy „ténybeli alapként lehet támaszkodni olyan információra, amelyet a bejelentés leírása, valamint egy szakember általános tudása nyilvánít ki, amelyek közül az utóbbinak nem kell világosan ki nyilvánítva lennie a leírásban”. Erősen támaszkodva egy olyan további anterioritásra, amelyet maga a Szabadalmi Fellebbezési Bíróság (Patent Appeal Board) azonosított, és amely megerősítette a VEGFB neuropilin-1-megkötőképességét, a CIPO egyetértett azzal, hogy

egy szakember látná a VEGFB neuropilin-1-megkötőképességét arra vonatkozó érvényes előrejelzésként, hogy képes gyorsítani a motorikus neurontúlélést, és így megalapozatlan az a kifogás, hogy a leírásból hiányzik annak a józan előrejelzésére, hogy a VEGFB képes megkötni a neuropilin-1-et.

Kína

A) A *Samsung* szabadalombitorlási pert indított Kínában a *Huawei* ellen azt állítva, hogy az utóbbi vállalat megsértette hat kínai szabadalmát. Az állítólag bitorolt kínai szabadalmak pontos listáját még nem hozták nyilvánosságra, és az sem világos, hogy hány kínai bíróság kapott dokumentumokat a Samsungtól, csak annyi ismert, hogy a Samsung több kínai bíróságnál perelte be a Huawei-t.

Egy kínai bíróság szerint a Samsung körülbelül 24 millió USD kártérítést követel a Huawei-től és annak egy pekingi üzletétől. A dél-koreai vállalat állítólag a Mate 8-ról és a Huawei Honorról állítja azt, hogy egyéb készülékek mellett azok bitorolják szabadalmait. A Samsung azt kérte a bíróságtól, hogy állítsa le a készülékek eladását. A Huawei azt állítja, hogy még nem kapta meg a Samsung formális beadványát.

Nem ez az első jogi csata a két vállalat között. Ebben az évben korábban például a Huawei perelte be a Samsungot szabadalombitorlásért, azt állítva, hogy az utóbbi megsértette 4G, UI és OS szabadalmait.

A Samsung a *Reuters* hírügynökségnek adott nyilatkozatában azt állította, hogy minden erőfeszítése ellenére, amely arra irányult, hogy barátságosan oldja meg az ügyet a Huawei-jel, sajnálatos módon szükségessé vált jogi eljárás megindítása szellemi tulajdonának megvédelmése érdekében.

B) A *New Balance* 1906 óta híres gyártója sportcipőknek és sportfelszereléseknek. Száztíz éve volt belépni a kínai piacra, és ennek megfelelően használta a NEW BALANCE védjegyet és annak kínai megfelelőjét termékeinek hirdetésére és eladására.

2004-ben egy *Zhou Lelun* (Zhou) nevű üzletember kérte a Kínai Védjegy hivatalnál a XIN BAU LIN védjegy lajstromozását; ez a kifejezés a New Balance angol kifejezés kínai megfelelője.

A New Balance felszólalt Zhou védjegybejelentése ellen, de eredmény nélkül, és a hivatal 2008-ban lajstromozta a Zhou védjegyet.

A Zhou 2011-ben védjegybitorlási pert indított a New Balance ellen, és egyúttal kártérítés megállapítását is kérte. A Guangzhou Városi Közbenső Bíróság 2015-ben Zhou javára döntött, és elrendelte, hogy a New Balance fizessen 99,8 millió RMB kártérítést Zhounak.

A döntés ellen a New Balance fellebbezett a Guangdongi Felső Népbíróságnál, de ez is a New Balance ellen döntött, azonban a kártérítés összegét 5 millió RMB-re csökkentette. Ez a bíróság megállapította, hogy a New Balance rosszhiszeműen használta védjegyet, mert tudatában volt annak, hogy Zhou birtokolja a XIN BAU LIN védjegyet. Emellett a New Balance

nagy méretekben követett el bitorlást, mert a védjegyet különböző piacokon, online kiskereskedelmi weboldalakon is használta.

Itt meg kell jegyezni, hogy eltérően az Amerikai Egyesült Államoktól, ahol az első használó jogait védik, Kínában a védjegy első bejelentőjének erősebb a joga.

Az itt ismertetett ügy nem az első, amelyben nagy nyugati cégek szenvedtek hátrányt annak következtében, hogy egy kínai bejelentő korábban nyújtotta be lajstromozásra védjegyüket. Így például régebben az iPhone elvesztette bitorlási perét egy kínaival szemben, aki az iPhone védjegyet használta a 18. áruosztályba tartozó árukon (bőröndök, bőrárak). A kínai bíróság nem fogadta el azt az érvelést, hogy az iPhone védjegye jól ismert volt 2007-ben, vagyis akkor, amikor a kínai fél lajstromoztatta a védjegyet.

A fentiek ismeretében fontos tanulság, hogy amikor egy személy vagy egy vállalat egy védjegyet alkot, azt lajstromoztatnia kell a Kínai Védjegyhivatalnál is a védjegy kínai megfelelőjével együtt, hogy elkerülhesse a jövőbeli pereskedést.

C) A *Compagnie Générale des Etablissements Michelin* világhírű gumiabroncsgyártó. Fő védjegyei a MICHELIN szóvédjegy (1. ábra) és a kombinált MICHELIN védjegy (2. ábra), valamint a kínai betűkkel írt MICHELIN szóvédjegy (3. ábra), amelyeket Kínában bírósági és adminisztratív testületek gyakran ismertek el jól ismert védjegyeknek.

2010-ben a Michelin felismerte, hogy a *Sen Tai Da Group Co. Ltd.* (Sentaida), amely a Michelin elosztója volt 2006-tól 2009-ig, használta az alábbi 4–6. sz. ábrán bemutatott védjegyeket.

1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

5. ábra

6. ábra

Emellett a Sentaida kínai betűkkel használta a SEN QI LIN kínai szót és a „cenchelyn.com” doménnevet, és lajstromoztatott egy társaságot Quingdao Sen Qi Lin Tire Co. Ltd. (Senqilin) kereskedelmi névvel.

A Michelin azt is felfedezte, hogy a Li Daowei – a Sentaida helyi elosztója Chongqingben – használta a Michelin kínai betűkből álló védjegyét (3. ábra) a „Landsail tires” mondattal a Landsail abroncsok online eladásakor; az utóbbi abroncsokat a Sentaida gyártotta.

A Michelin azt is felismerte, hogy az online vásárlók összetévesztették a Senqilin és a Michelin szót.

A Michelin 2011 márciusában a Chongqingi 5. Népbíróságnál pert indított a Sentaída, a Senqilin és a Li Daowei ellen, azt állítva, hogy azok bitorolták védjegyeit, és emellett a tisztességtelen verseny tiltó törvénybe is ütköztek.

A Csongqingi Népbíróság, majd a Chongqingi Felső Népbíróság is azt állapította meg, hogy Michelin kínai betűkkel írt védjegyének (3. ábra) a Li Daowei általi használata védjegybitorlást képez, és elrendelte 50 000 RMB kártérítés fizetését a Michelin részére.

A bíróságok azt is megállapították, hogy a Sentaída egyik védjegye (4. ábra) hasonlít a Michelin ábrás védjegyéhez (2. ábra), és elrendelték, hogy a Sentaída és a Senqilin fizessen 10 000 RMB kártérítést.

A bíróságok azonban elutasították azt az állítást, hogy hasonlóság áll fenn egy másik Sentaída-védjegy (5. ábra) és a MICHELIN védjegy (1. ábra) között.

A Michelin a Legfelsőbb Népbíróságtól az ügy újbóli tárgyalását kérte, és bizonyítékot nyújtott be arról, hogy a bitorlás folytatódott, és hogy a múltban kapcsolatban állt a bitorlókkal.

2016. márciusában a Legfelsőbb Népbíróság hatálytalanította az első- és a másodfokú bíróság döntését, és az alperesek által fizetendő kártérítés összegét 500 000 RMB-re emelte. Emellett megerősítette, hogy a Sentaída 4. és 5. ábra szerinti védjegyei hasonlóak voltak a Michelin kombinált védjegyéhez (2. ábra) és szóvédjegyéhez (1. ábra).

Mexikó

A) Több évig tartó vita után Mexikó 2016. augusztus 30-án hatályba léptetett egy felszólalási rendszert. Ennek alapján minden mexikói szabadalmi bejelentést, amelyet a fenti időpont után nyújtanak be, a Mexikói Szellemtulajdon-védelmi Intézet a bejelentés napját követő tíz munkanapon belül publikál a hivatalos közlönyben felszólalási célból. Ezt követően ha bármely harmadik fél úgy gondolja, hogy szabadalom esetleges engedélyezése a publikált bejelentésre érdeksérelmet okozna számára, felszólalhat az iparjogvédelmi törvény 4. és 90. cikkében felsorolt okok alapján.

A felszólalás benyújtásának határideje a publikáció napjától számított egy hónapon belül jár le, és nem hosszabbítható meg. A bejelentők 30 napos határidőn belül válaszolhatnak a felszólalásra.

Az új felszólalási rendszer nem befolyásolja az elővizsgálati eljárást, vagyis azt az intézet a szokásos módon folytatja le.

A Mexikói Szellemtulajdon-védelmi Intézet saját belátása szerint veheti figyelembe a felszólaló vagy a bejelentő által kinyilvánított érveket.

B) A mexikói iparjogvédelmi törvény nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely megosztott bejelentések önkéntes benyújtására vonatkozna. A gyakorlatban azonban a mexikói

elővizsgálók az alapbejelentés vizsgálatának teljes időtartama alatt és a végdíj befizetése előtt elfogadják önkéntes megosztott bejelentés benyújtását. Ennek a gyakorlatnak az alapját a Párizsi Uniós Egyezmény 4-G(2) cikke képezi, amely megállapítja, hogy a bejelentőnek lehetősége van önkéntes megosztott bejelentés benyújtására és így az elsőbbségi jog élvezésére a kezdeti bejelentés elsőbbségének megtartásával a megosztott bejelentés számára.

A megosztott bejelentés igénypontjaiként be lehet nyújtani az eredeti PCT-bejelentés igénypontjait, és így a bejelentő az első hivatali végzés kiadása előtt önkéntes módosítással később döntheti el, hogy a megosztott bejelentésben milyen tárgyat kíván védeni.

Egy megosztott bejelentés ügyében az első végzést e megosztott bejelentés benyújtásától számított 8-14 hónapon belül lehet várni.

Megosztott bejelentések, különösen kémiai, valamint gyógyszer- és biotechnológiai tárgyú bejelentések esetén ügyelni kell arra, hogy az alapbejelentésben ne maradjon átfedő anyag, mert az később kettős szabadalmazáson alapuló kifogáshoz vezethet.

Mianmar

Mianmar (a hajdani Burma) évek óta dolgozik első hivatalos védjegy törvényén, hogy ezzel is elősegítse és bátorítsa a mianmari beruházásokat és az üzleti élet fejlődését.

A védjegy törvény hatálybalépését 2017-re tervezik. Ennek megtörténte után a nemzetközi szabványoknak megfelelő korszerű védjegyrendszer fogja felváltani a jelenlegi rendszert, amely szerint tulajdonosi nyilatkozatokat kell lajstromoztatni az Okmányok és Biztosítások Hivatalánál, és ezt követően újságokban „figyelmeztető értesítést” kell publikálni.

A védjegy törvény jelentős segítséget fog nyújtani a márkanév-tulajdonosok számára, mert tisztázni fogja a helyzetet a védjegybejelentési, lajstromozási, fenntartási és érvényesítési eljárásokban.

Az új védjegy törvény az első bejelentői elven fog nyugodni, az alábbi főbb vonásokkal.

– Védjegy típusok

A védjegy törvény szerint védjegyként lehet oltalmazni az érzékelhető hangokat, illatokat és érintési jeleket, valamint a hagyományos vizuális jeleket. Ezeket azután kereskedelmi, szolgáltatási, bizonylati és kollektív védjegyekre osztják. Arra is lehetőség lesz, hogy védjegyek sorozatát lajstromozzák.

– Lajstromozási jogosultság

A védjegy lajstromozás joga adva lesz mind a hazai, mind a külföldi védjegy tulajdonosok számára. A külföldi bejelentők azonban mianmari képviselőt lesznek kötelesek kijelölni.

Külföldi bejelentések és lajstromozások elsőbbségét lehet majd igényelni.

– Lajstromozás

A lajstromozási eljárás a következő lépéseket foglalja magában: a lajstromozási kérelem benyújtása (a kérelmet be lehet nyújtani mind burmai, mind angol nyelven, és csatolni kell hozzá egy, a használat szándékára vonatkozó nyilatkozatot); ezt követi az alakiságok vizs-

gálata, majd az érdemi vizsgálat, a publikálás felszólalás céljából és végül a lajstromozási bizonylat kiadása.

A védjegylajstromozás a bejelentés napjától számított tíz évig érvényes, és minden egyes megújítás tíz évvel meghosszabbítja a lajstromozás érvényességét.

Az olyan lajstromozások ellen, amelyeket egymást követően három éven keresztül nem használnak, lehetőség lesz használat hiánya miatt törlési kereset benyújtására.

– *Új hivatalos szervek*

A védjegy törvény működtetése céljából létrehozzák a Mianmari Szellemitulajdon-védelmi Hivatalt. Emellett különleges szellemi tulajdoni bíróságokat is létrehozna a védjegype-rek kezelésére.

– *Jogérvényesítés*

A védjegy törvény polgári és büntetőjogi felelősséget állapít meg védjegybitorlás esetére. Mianmarban a védjegybitorlás büntetőjogi cselekedetet fog képezni, amelyet három évig terjedő börtönbüntetéssel, pénzbírsággal vagy mindkettővel lehet büntetni.

Az új védjegy törvény egy másik kedvező vonása, hogy a védjegytulajdonosok számára lehetőséget nyújt jogaik érvényesítésére a vámhatóságokon keresztül. Ha elegendő ok van gyanítani, hogy belépő, kilépő vagy átmenő árut bitorolnak, a védjegytulajdonosok kérhetik a vámhatóságtól az áru szállításának felfüggesztését vagy az áru lefoglalását.

A szellemi tulajdoni bíróságoktól intézkedés is kérhető bitorló cselekményre vonatkozó megfelelő bizonyíték benyújtása esetén.

– *Átmeneti időszak*

Minden védjegytulajdonos, akinek a jogát a jelenlegi rendszer alapján lajstromozták, három éven belül köteles újalajstromoztatni a védjegyét.

Németország

A) Az osztrák óragyártó *Pierre Petit* (Petit) (a *Jacques Lemans*-csoport tagja) a Német Legfelsőbb Bíróságon (Bundesgerichtshof, BGH) győzelmet aratott a jól ismert német toll- és óragyártó *Montblanc* vállalat fölött.

Az ügy előzménye, hogy a Montblanc a Hamburgi Polgári Bíróságnál bitorlási pert indított a Jacques Lemans ellen azt állítva, hogy az utóbbi bitorolta az ő hősüveg logóját, bizonyos Jacques Lemans-órák tokjának négy külső sarkán alkalmazva azt. A bíróság elutasította a Montblanc keresetét, ami ellen Montblanc a Hamburgi Fellebbezési Bíróságon (HFB) nyújtott be fellebbezést, azonban itt is veszített.

Ezután a Montblanc most már fő eljárásban a Kölni Kerületi Bíróságnál Petit-t támadta meg, azt állítva, hogy annak órái hasonló kivitelezésűek, mint a Lemans-éi, így bitorolnak. Ezért ideiglenes intézkedés elrendelését kérte a Petit ellen. A bíróság 2014. decemberben elutasította a Montblanc keresetét, ami ellen a Montblanc a Kölni Fellebbezési Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Ez 2015 augusztusában szintén elutasította a fellebbezést, megerő-

sítve, hogy az óratokok sarkain levő logók funkcionálisak vagy legalábbis díszítő jellegűek, de azokat a közönség semmiképpen nem tekinti az órák eredetének jelzéseként, ezért itt nem lehet szó a Montblanc-hósapka logóvédjegy bitorlásáról.

A Montblanc a döntés ellen a BGH-nál keresett jogorvoslatot, azonban 2016. július 21-én a BGH is elutasította a panaszát. Ezzel az ügy lezárult.

B) A Bajor Szabadállam 2011. december 12-én lajstromoztatta a NEUSCHWANSTEIN szóvédjegyet árukra és szolgáltatásokra a 3., 8., 14–16., 18., 21., 25., 28., 30., 32–36., 38. és 44. áruosztályban.

A *Bundesverband Souvenir – Geschenke – Ehrenpreise e. V.* (Bundesverband) e védjegy ellen 2012. február 10-én törlési keresetet nyújtott be az Európai Unió Szellemi Tulajdon-védelmi Hivatalának törlési osztályán az Európai Unió védjegyrendeletének 52. cikk 1. bek. lit. a, b, valamint a 7. cikk 1. bek. lit. b és c alapján. A kereset elutasítása után a Bundesverband az EUIPO fellebbezési tanácsánál nyújtott be fellebbezést, amit ez a fórum is elutasított, ezért a Bundesverband az Európai Unió Törvényszékénél keresett jogorvoslatot, és fellebbezését három jogszabály: az EUVR 7. cikk 1. bek. lit. b, a 7. cikk 1. bek. lit. c és az 52. cikk 1. bek. lit. b megsértésére alapozta.

A 7. cikk 1. bek. lit. c-vel kapcsolatban a felperes azzal érvelt, hogy a védjegy deskriptív volt, mert Neuschwanstein egy földrajzi hely, és így a védjegy csupán az ajánlott áruk és szolgáltatások földrajzi eredetét jelöli meg. Ez különösen annak a ténynek tulajdonítható, hogy a kastély körül hagyomány volt emléktárgyakat árusítani. A védjegy azért is deskriptív, mert a vonatkozó közönség a kastély látogatását az ilyen emléktárgyakkal társítja.

A GC nem értett egyet ezzel a nézettel, és megjegyezte, hogy a Neuschwanstein szó egy (szó szerint „új hattyúkő” jelentésű) kifejezés, amely a kastélyt épületszerkezetként írja le. Így, bár Neuschwanstein földrajzilag a Bajor Szabadállam Schwangau helységében fekszik, nem egy földrajzi hely, és ezért nem teszi lehetővé a vonatkozó közönség számára, hogy kapcsolatot létesítsen az árukkal és szolgáltatásokkal.

Továbbá az a tény, hogy a védjegy megjelölte a kastélyt, nem vezet arra a következtetésre, hogy ezeknek az emléktárgyaknak vagy szolgáltatásoknak a földrajzi eredetét írja le. A kastély inkább egy híres idegenforgalmi látványosság múzeumként berendezve, amelynek fő funkciója, hogy megőrizze a kulturális örökséget. Az ott vásárolható emléktárgyakat nem a kastélyban állították elő, hanem ott csupán turisztikai célokból forgalmazzák és árusítják. Emellett a kastély nem az emléktárgyairól és szolgáltatásairól híres, hanem különleges építészeti kialakításáról. Az emléktárgyak csupán melléktermékek, amelyek kiegészítő bevételi forrást jelentenek, hasonlóan a belépőjegyekhez. Mindezek eredményeként a védjegy nem működik mint földrajzi eredetjelző.

A 207/2009 sz. rendelet 7. cikk 1. bek. lit. b-vel kapcsolatban a felperes arra hivatkozott, hogy a védjegy nélkülözi a megkülönböztetőképeséget, mert a NEUSCHWANSTEIN címkével ellátott áruk és szolgáltatások úgy foghatók fel, hogy azokat a kastély látogatása alatt kapták. Így a címkézés nem képez hivatkozást egy konkrét vállalatra. Emellett a német

nemzeti védjegyoltalmat már visszavonták a BGH döntésének megfelelően, amelyet a GC-nek követnie kell.

A GC ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy az árukat folytonos használatra és mindennapi szolgáltatásra szánták, és csupán megjelölésükben különböznek egyéb emléktárgyaktól vagy turisztikai szolgáltatásoktól. Ez a megjelölés a kastélyt múzeumként való funkciójában írja le. A védjegyet képező szó egy képzeletbeli kifejezés, amelynek nincs írott kapcsolata a vonatkozó árukkal és szolgáltatásokkal. Továbbá a Neuschwanstein kifejezés kombinálása az árukkal és szolgáltatásokkal azt jelenti, hogy azokat meg lehet különböztetni a kereskedelmi vagy turisztikai helyeken ajánlott egyéb áruktól és szolgáltatásoktól. Konkrétan a védjegy nem képez egy hirdetőközeget vagy szlogent; inkább képessé teszi a vonatkozó közönséget a kereskedelmi eredet meghatározására, ugyanakkor az árukat és szolgáltatásokat egy kastélylátogatáshoz kapcsolja. Ezen az alapon a védjegy valóban disztinktív.

Végül, minthogy az európai uniós rendszer önálló és független a nemzeti rendszerektől, a német nemzeti védjegyre vonatkozó döntést nem kell figyelembe venni.

A felperes még azzal érvelt, hogy a Bajor Szabadállam a NEUSCHWANSTEIN megjelölés lajstromozását arra akarta használni, hogy vállalatokat megakadályozzon e megjelölés további használatában. A GC szerint azonban a felperes elmulasztott elegendő bizonyítékot benyújtani érvének alátámasztására. Emellett a Bajor Szabadállam fő célja a védjegy lajstromozásával az volt, hogy biztosítsa a kastély múzeumként való fenntartását és gondozását.

A fentiek alapján a GC 2016. július 5-én kelt döntésében megerősítette az EUIPO törlési osztályának és fellebbezési tanácsának a döntését és ezzel a Bajor Szabadállam NEUSCHWANSTEIN szóvédjegyének a lajstromozását, mert az nem áll kizárólag az áruk és szolgáltatások földrajzi eredetének megjelölésére szolgáló utalásból, és nem nélküli a megkülönböztető jelleget.

C) A BGH 2016. július 21-én kelt döntésében megállapította, hogy a *Sparkassen* 2007 júliusában pénzügyi szolgáltatásokra lajstromozott „vörös” védjegyét a jelzés szerzett megkülönböztetőképesége miatt nem lehet törölni. A törlési eljárást a *Santander-Bankgruppe* (Santander) kezdeményezte, mert a piacon ő is „vörös” színt használ.

Az eljárás hátterét a 2002. februárban bejelentett és 2007-ben a Sparkassen-Finanzgruppe csúcsszervezetének (Dachverband, DSGV) a 36. áruosztályban különböző pénzügyi szolgáltatásokra bejegyzett „Rot” (HKS 13) színvédjegy képezte. A Német Szabadalmi és Védjegy hivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) annak ellenére lajstromozta a védjegyet, hogy annak önmagában nincs megkülönböztető ereje, és ezért nem teszi lehetővé az eredetre való következtetést, azonban a forgalomban 67,9%-os mértékű ismertségre jutott, ennél fogva a lakosság jelentős része védjegyként ismerte, és ezáltal lajstromozhatóságra tett szert. Ezt a DSGV által beterjesztett szakvélemény támasztotta alá.

A Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) a Santander kérelmére elrendelte a színvédjegy törlését. Forgalmi ismertséget sem a védjegy bejelentésének időpontjában, sem a törlési kereset feletti döntés időpontjában nem nyújtottak be. A közvélemény-

kutatási szakvélemények a forgalmi ismertség vonatkozásában nem adtak biztos ismereteket. Ebből a szempontból a bírók fenntartásukat fejezték ki azokkal a módszerekkel kapcsolatban, amelyekkel a színvédjegy ismertségi fokát a szakvéleményben meghatározták.

A BPG döntése ellen a Sparkassen fellebbezést nyújtott be a BGH-nál. A BGH döntése szerint színeket a forgalomban alapvetően díszítő jellegűnek fognak fel, nem pedig termékjellemzőként, úgyhogy azok védjegyként alapvetően nem lajstromozhatók. Olyan különleges körülmények, amelyek ebben az esetben másmilyen megítélést indokolnának, nem forognak fenn.

A BGH azonban a BPG-től eltérően látta a forgalmi ismertséget a törlési kereset 2015. évi eldöntésének időpontjában, amit többek között a benyújtott közvélemény-kutatási szakvélemény igazolt. Bár ezt nem lehet a Sparkassen védjegybejelentésének 2002. évi időpontjára elfogadni, azonban a védjegytvörvény 50. cikk 2. bekezdésének első mondata szerint a forgalmi ismertség a kért törlés feletti döntés időpontjában érvényes, úgyhogy a színvédjegyet nem lehet törölni.

Olaszország

A) Az Olasz Parlament Felsőháza 2016. október 18-án 161 igenlő, 30 ellenző és 7 tartózkodó szavazattal jóváhagyta az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezmény ratifikálására vonatkozó törvénytervezetet. A jóváhagyás kb. egy hónappal követte az Olasz Képviselőház 2016. szeptember 15-i jóváhagyását.

A törvénytervezet a köztársasági elnök jóváhagyása után fog hatályba lépni.

B) A Milánói Bíróság 2015. januári döntése megállapította, hogy egy európai szabadalom olasz része érvénytelen többek között azért, mert a független igénypontokban nincsenek lényeges vonások.

A döntés tárgyát képező szabadalom hűtőkészülékek tisztítására szolgáló eljárásra vonatkozott, ahol robbanóanyag-keveréket tartalmazó ballon segítségével idéznek elő helyhez kötött robbanásokat. A döntés indokolása szerint a kifogásolt független igénypontok nélkülözték a lényeges jellemzőket, mert nem határozták meg azt az anyagtípust, amelyből a ballont elő kell állítani ahhoz, hogy elkerüljék az idő előtti robbanást, miközben a találmány oltalmi köre előírja, hogy a ballonnak ellen kell állnia a magas hőmérsékleteknek.

Egy szabadalom érvénytelenítésének ez az indoka figyelemre méltó, mert azt mutatja, hogy egy, az egyértelműséggel kapcsolatos tényező kétségbe vonhatja egy olasz szabadalom fenntarthatóságát, jöllehet az egyértelműség hiánya nem szerepel az olasz szabadalmi törvény 76. cikkében felsorolt, a szabadalmak érvénytelenségét előidéző okok között. Az egyértelműséggel kapcsolatos követelmények ehelyett a törvény végrehajtási utasításának 21(4) cikkében vannak felsorolva.

Ilyen vonatkozásban feltehető a kérdés, hogy Olaszországon kívül a szabadalmak egyértelműségének a hiánya hol minősül a megadott szabadalom érvénytelenségének okaként.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 138. cikke kizárja a egyértelműség hiányát a nemzeti megvonás okai közül. Ennek megfelelően az ESZE 100. cikke szerint az egyértelműség hiánya nem felszólalási ok, bár az Európai Szabadalmi Hivatal esetjoga (G 3/14) szerint az egyértelműséget vizsgálni lehet (és kell), ha a felszólalás alatt végzett módosítások azt eredményezik, hogy a szabadalom nem felel meg az ESZE 84. cikkében foglaltaknak.

A világ más részein azonban az egyértelműségre vonatkozó követelmények ki nem elégítése a szabadalom megsemmisítését okozhatja vagy a szabadalmi hivatal, vagy pedig egy bíróság előtt. Így például az Amerikai Egyesült Államokban a határozottság hiánya a szabadalom érvényességének kétségbe vonására adhat okot, és engedélyezés utáni felülvizsgálat esetén a szabadalom megvonását okozhatja a szabadalmi törvény 112. cikke alapján. Egy másik példaként Japánt említhetjük, ahol az egyértelműség hiánya a szabadalom megvonását okozhatja a bíróságok előtt, valamint a nemrég újra bevezetett felszólalási eljárásban.

Így az egyértelműség hiánya a jogszabályoktól függően eltérő mértékben okozhatja a szabadalom érvényességének kétségbe vonását. Az egyértelműség azonban, eltérően a szabadalom engedélyezésének egyéb fontos követelményeitől, amilyen az újdonság, a kézenfekvőség, a kielégítő kinyilvánítás és az új anyag hozzáadása, nem könnyen azonosítható egyetlen követelményben. Ugyanis az „egyértelműséggel összefüggő számos követelmény” létezik, amelyeket a szabadalom szövegezésekor elkerülendő „hiányossági kategóriákba” lehet sorolni. Az alábbiakban négy ilyen kategóriát ismertetünk.

Az első kategóriába sorolhatjuk azt az esetet, amikor gátolják az oltalmi kör határainak pontos azonosítását határozatlan kifejezésekkel vagy funkcionális jellemzők használatával. Ez a hiányosság különös jelentőségű lehet az igénypontok értelmezése terén bitorlás esetén, de rendes körülmények között nem befolyásolja egy megadott szabadalom igénypontjait.

Másodszor ellentmondások lehetnek a leírás és az igénypontok között, amikor a leírás példái nem támasztják alá az igénypontokban meghatározott általánosítás mértékét. Ilyen helyzettel van dolgunk, amikor az igénypontok nélkülözik az alátámasztást, nem elégítik ki a kielégítő kinyilvánítás követelményét, ami mindig alapot szolgáltat egy szabadalom érvénytelenítésére.

Egy harmadik kategóriába az olyan helyzetek tartoznak, amikor egy független igénypont szövege nem tükrözi az aligénypontban ismertetett műszaki haladást, vagyis amikor az igénypont nélkülöz lényeges jellemzőket. Ez a probléma mutatkozik jellemzően olyankor, amikor kapcsolat van a független igénypont és egy sajátos eredmény között, ahol az igénypont legalább egy olyan kiviteli alakra vonatkozik, amely nem képes ilyen eredményt szolgáltatni, és ez különösen hátrányos dolog, legfőképpen Európában.

Negyedszer adódhatnak kisebb hiányosságok, amilyen a megelőző alap hiánya és a kifejezések vagy számok következtelen használata jellemzők megadásában. Ezek a hiányosságok ritkán ártanak egy megadott szabadalomnak.

A fentiek bizonyítják, hogy komoly figyelmet kell fordítani az egyértelműséggel kapcsolatos tényezőkre, és különös gondot kell fordítani az egyértelműség ellenőrzésére az igény-

pontok szövegezésekor. Az egyértelműségi problémák ugyanis rendszerint „be vannak építve” a szabadalom szövegébe, és később gyakran orvosolhatatlanok.

C) Az Olasz Legfelsőbb Bíróság 2016. május 19-i ítélete abban a kérdésben döntött, hogy két szabadalom vonatkozhat-e ugyanarra a találmányra, ha a lényeges igénypontok eltérőek.

A vizsgált ügyben az A társaságnak két szabadalma volt: egy olasz szabadalom és egy Olaszországban érvényesített európai szabadalom.

A B vállalat, amelyet az A vállalat beperelt a fentebb említett szabadalmak bitorlásáért, vitatta, hogy a felperes olasz szabadalma megegyezik az érvényesített európai szabadalommal, és ezért az olasz szellemi tulajdon-védelmi törvény 59. cikke alapján meg kell semmisíteni.

A nevezett 59. cikk szövege a következő: „Ha ugyanarra a találmányra egy olasz szabadalmat és egy Olaszországban érvényesített európai szabadalmat ugyanannak a feltalálónak vagy jogutódjának engedélyeztek azonos bejelentési vagy elsőbbségi időponttal, az olasz szabadalom abban a mértékben, amelyben ugyanazt a találmányt fedi, mint az európai szabadalom, megszűnik hatályban lenni.”

Az első- és a másodfokú olasz bíróság elutasította a B vállalat védekezését, amely azon alapult, hogy az olasz szabadalom és az európai szabadalom eltérőek igénypontjaik vonatkozásában; valójában az európai szabadalom igénypontjaiban két további jellemzőt mutat az olasz szabadalom igénypontjaiban leírtakhoz viszonyítva.

A B vállalat a fellebbezési bíróság döntése ellen a legfelsőbb bíróságnál nyújtott be fellebbezést azzal érvelve, hogy az alsófokú bíróságok tévedtek, amikor a két szabadalom azonosságát állapították meg azok lényeges igénypontjai alapján. Valójában a B vállalat azt állította, hogy az említett olasz törvény 52. cikke az olasz szabadalom megsemmisítését eredményezi, ha egy európai szabadalomnak „ugyanazt a találmányt” mutatja be, nem pedig egy európai szabadalomnak „ugyanazokat az igénypontjait”.

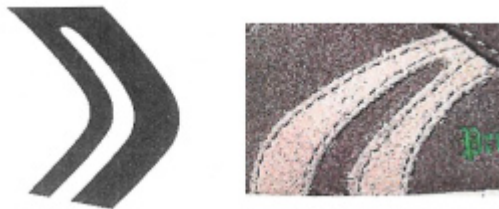
A döntés megvilágítja, hogy az olasz szellemi tulajdon-védelmi törvény 52. cikke szerint egy szabadalom oltalmi köre igénypontjaitól függ. Ezért ha két különböző szabadalom igénypontjai eltérőek, a két szabadalom által védett találmányok szükségszerűen eltérőek, és így nincs azonosság a két szabadalom között.

Emellett a legfelsőbb bíróság lényegtelennek tekintette azt a tényt, hogy a hivatkozott 59. cikk a találmány azonosságára vonatkozik, nem pedig az igénypontok azonosságára, mert „... ha két különböző szabadalom igénypontjai eltérőek, akkor a vonatkozó találmányok is eltérőek, és nincs azonosság a két szabadalom között”.

D) A Torinói Szellemi Tulajdoni Bíróság 2016. április 26-án elutasította a *Geox S.p.A.* (*Geox*) által a *PRIMIGI* márkanévvel ellátott gyermekcipőket gyártó *Imac S.p.A.* (*Imac*) által állítólag elkövetett védjegybitorlás miatt benyújtott, ideiglenes intézkedés elrendelésére irányuló kérelmet.

A *Geox* azt állította, hogy alább balra bemutatott ábrás védjegyét az *Imac* bitorlta alább jobbra bemutatott védjegyével. Ezért kérte, hogy a bíróság az alperest tiltsa el a védjeggyel

ellátott cipők árusításától, rendelje el e cipők piacról való kivonását, valamint e cipők és a vonatkozó számlák lefoglalását, szabjon ki bírságot, és rendelje el a végzés publikálását.

Az Imac először azzal érvelt, hogy a Geox védjegye megkülönböztetőképeség hiánya miatt érvénytelen, amit állítólag az a tény erősít meg, hogy a felperes sohasem használta egyedül, hanem csupán a GEOX szóvédjeggyel együtt. Az Imac másodszor azt állította, hogy nincs ütközés a saját megjelölése és a Geox védjegye között, tekintettel az alak, a vastagság és a vonalirányok különbözőségére. Emellett az ő vitatott védjegye az alábbi lajstromozott védjegyének az egyszerű átstilizálása, ezért ő (Imac) a saját védjegyét használta, amiről a Geoxnak tudomása volt, és amit öt év tűrés után támad az olasz szellemi tulajdon-védelmi törvény 28. cikke alapján.

A bíró az alábbi indoklással részben elutasította az Imac védekezését.

- i) A Geox védjegyének érvénytelenségével kapcsolatban előadottak nem lényegesek, mert ez a megjelölés is lajstromozva volt közösségi védjegyként, amelyet a vonatkozó rendelet szerint érvényesnek kell tekinteni törlési vagy érvénytelenítési ellenkereset hiányában, ami természetesen nem vonatkozik az érdemi eljárásra, mert ez csak előzetes eljárás.
- ii) Az alperes által használt védjegyet nem lehet az ő korábban lajstromozott védjegye egyszerű átstilizálásának tekinteni, mert itt nincs szó ártalmatlan változtatásról, hanem „a megjelölés fogalmi megváltoztatásáról; a kezdeti (nyeregként görbülő) alakot ugyanis teljesen eltérő jelzéssé alakították át, amely mind színeiben, mind alapvetően eltérő görbe vonalaival különbözik.”

A bíró azonban helyt adott az Imac azon védekezésének, hogy különbség van a vitatott védjegy és a Geox lajstromozott védjegye között, elismerve az alperes által említett különböző jellemzők, így az alak, a vastagság és a vonalirányultság eltéréseit, amelyeket nem lehet összetéveszteni. Itt a bíró azt is figyelembe vette, hogy ezek magas minőségű termékek,

amelyeket a vásárlók az összes részlet gondos és alapos megfontolása után választanak, mert gyerekcipőkről van szó.

A fentiekre tekintettel a bíró elutasította a Geox keresetét, és elrendelte, hogy a Geox fizesse meg az alperes költségeit. Itt utalunk arra, hogy ez csupán előzetes döntés, amelyet meg lehet változtatni előzetes fellebbezési eljárásban vagy egy érdemi eljárásban.

Oroszország

Egy bejelentő 2014-ben egy „koffeinpróba” című találmányra vonatkozó szabadalmi bejelentést nyújtott be az Orosz Szabadalmi Hivatalnál (Rospatent). A találmány szerint egy páciensnek elektrokardiogramja felvétele előtt mérsékelt koffeindózsist adnak, aminek a hatására a bejelentő állítása szerint összeszűkülnek a véredényei, ami kismértékű helyi vérszegénységet idéz elő. A Rospatent elutasította a szabadalmi bejelentést azon az alapon, hogy a találmány nem működne, mert a koffein orális bevétele a véredények tágulását, és nem az összehúzódását eredményezi.

Az elővizsgáló egy orosz orvosi enciklopédiára és egy *M. Mashkovsky* által írt népszerű orvosi könyvre támaszkodott.

A bejelentő fellebbezett a hivatali döntés ellen. A fellebbezést a hivatal kollégiuma vizsgálta meg, és fenntartotta a döntést. A kollégium rámutatott, hogy találmányok szabadalmazhatóságának vizsgálatakor a szabadalmi hivatal – többek között – a bejelentés benyújtásának időpontjában rendelkezésre álló technika állását veszi figyelembe, aminek alapján megállapította, hogy az adott esetben a technika állása azt mutatta, hogy a koffein bevétele nem szűkíti a véredényeket, és ennek következtében nem idéz elő helyi vérszegénységet (ischemiát).

A bejelentő két elektrokardiogramot mutatott be, amelyek nem nyújtottak tájékoztatást:

- az orvosi szervezetről, ahol a vizsgálatot lefolytatták;
- a vizsgálati feltételekről; és
- a páciensekről.

Emellett lehetetlen volt megállapítani az összes olyan tényezőt, amelyek befolyásolhatták a találmány szerinti eredményeket, így a stresszt, a végrehajtási módot és a gyógyszererezést.

A fentiek fényében a kollégium azon a véleményen volt, hogy a bejelentő elmulasztott benyújtani olyan hiteles adatokat, amelyek azt mutatták volna, hogy a koffeinpróba eredményeként ischemia lépett fel. Ezért a találmányt nem lehetett szabadalmazni.

Míg a feltalálók két elektrokardiogramot választottak, amelyek a véredények összeszűkülését mutatták, és azt várták, hogy ezt a jelenséget a találmány jellemzőjeként fogadják el, a vonatkozó források további tanulmányozása azt mutatta, hogy egészséges véredények hirtelen kitágulása atherosclerosis (az érben bekövetkező zsírlélerakodás) miatt a szívkoszorúérben a véráramlás drasztikus csökkenését idézheti elő. Ha a feltalálók az eredeti dokumentu-

mokban bemutatották volna ezt a jelenséget, vagy további anyagokban további magyarázatot szolgáltatott volna, a szabadalmi elővizsgálat eredménye eltérő lehetett volna.

Szaúd-Arábia

Az Öböl-menti országok új védjegy törvénye és annak végrehajtási utasítása 2016. július 1-jén jelent meg a szaúd-arábiai hivatalos közlönyben, és 2016. október 1-jén lépett hatályba.

Az Öböl-államok védjegy törvénye – eltérően ezen országok szabadalmi törvényétől – egységesítő, de nem egységes törvény. A korábbi törvényt 2006-ban hozták, és 2014-ben vizsgálták felül. Számos olyan rendelkezést tartalmazott, amelyeket egyformán kellett alkalmazni az Öböl-menti országokban a védjegy jogok vizsgálata és érvényesítése vonatkozásában, azonban nem ajánlott egységes lajstromozási rendszert: minden egyes ország védjegy hivatala megmaradt átvevő hivatalnak, és minden egyes ilyen országban külön nemzeti védjegy bejelentést kellett benyújtani. A hivatali díjakat sem egységesítették, és azok az egyes országok egyéni fenntartási költségeinek függvényében továbbra is eltértek egymástól.

Az új törvény jelentősen tágította a törvény 2. cikkében a védjegy meghatározását, amely magában foglalja a színvédjegyeket, a hangvédjegyeket és az illatvédjegyeket, vagyis az Öböl-államokban ma már lehetséges oltalmat biztosítani nem szokványos védjegyekre is.

Az új törvény harmonizálja a vizsgálati eljárást: a bejelentéseket a benyújtás napjától számított 90 napon belül meg kell vizsgálni. Ezután a védjegy hivatal értesíti a bejelentőt döntéséről. Az elutasító végzés kézhezvételétől számított 90 napon belül van lehetőség válasz benyújtására.

Az új törvény elrendeli egy panaszügyi bizottság felállítását, amelynél fellebbezést lehet benyújtani a vizsgálati végzések ellen, mielőtt az ügyet bíróság elé vinnék.

Az új törvény felhatalmazza a vámhatóságot, hogy a határon lefoglалjon gyanús termékeket.

Az új törvény néhány további fontos rendelkezése:

- Lehet igényelni korábban benyújtott bejelentések elsőbbségét.
- A hivatal felszólalás céljából publikálja az elfogadott védjegy bejelentéseket, és azok ellen 60 napon belül fel lehet szólalni.
- A védjegy lajstromozások a bejelentés napjától számított 10 évig érvényesek, és hasonló időtartamra meghosszabbíthatók. Elkésett megújítási kérelmek hat hónap türelmi időn belül nyújthatók be.
- Törlési kereset nyújtható be az olyan védjegy ellen, amelyet a lajstromozás után öt egymást követő éven át nem használtak.
- Az új törvény elismeri a híres védjegyeket, amelyek jól ismertek az Öböl-menti országokban, és amelyek oltalmat biztosítanak akkor is, ha nincsenek lajstromozva.

- Az új törvény feljogosítja a védjegytulajdonosokat, hogy polgári és büntetőjogi pert indítsanak egy bitorló fél ellen. A büntetés legfeljebb öt év bebörtönzés és legfeljebb 270 000 USD pénzbírság lehet.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete

A 2015-ben a világszerte benyújtott PCT-bejelentések teljes száma 216 770 volt, ami az eddigi legnagyobb számot jelenti.

Szingapúr

A) A Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal e-mailen bejelentette, hogy 2020. január 1-jén megszűnteti szingapúri szabadalmak megadását meghatározott külföldi szabadalmak engedélyezése alapján.

2020. január 1-jéig a bejelentők választhatnak, hogy érdemi vizsgálatot kérnek, vagy pedig „kiegészítő vizsgálatot” olyan módon, hogy érdemi vizsgálat helyett meghatározott külföldi államok szabadalmainak megadására támaszkodnak. Az a jelenlegi gyakorlat, hogy a kiegészítő vizsgálatért a hivatal nem számít fel díjat, 2020. január 1-jéig folytatódik.

Annak a célnak az elérése érdekében, hogy megerősítsék a szingapúri szabadalmi rendszert, 2020. január 1-jétől kezdve minden szabadalmi bejelentésnek érdemi vizsgálaton kell átesnie.

B) A *Warner-Lambert Company LLC* (Warner-Lambert) *v. Novartis (Singapore) PTE Ltd* (Novartis)-ügyben a Szingapúri Felsőbíróság (Singapore High Court, SHC) elutasította a Warner-Lambert arra irányuló kérelmét, hogy engedélyezzék kezelési eljárásra vonatkozó igénypontjainak svájci típusú igénypontokká való módosítását a Novartis elleni bitorlási perben.

A felperes Warner-Lambert tulajdonosa egy szingapúri szabadalomnak, amely emlősökben fájdalomcsillapításra irányul *pregabalin* nevű hatóanyag adagolása útján. A bejelentést 1997. július 16-án nyújtották be, és a szabadalmat a Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 2000. május 23-án adta meg.

A Warner-Lambert 2015. március 23-án értesült arról, hogy a Novartis *pregabalin*-termékekre forgalmazási engedélyt kért a Szingapúri Egészségügyi Hatóságtól. Ezért a Warner-Lambert 2015. április 21-én az SHC-nél bitorlási pert indított a Novartis ellen.

A Novartis 2015. május 5-én értesült arról, hogy a Warner-Lambert módosítani kívánja szabadalmának bizonyos kezelési igénypontjait svájci típusú igénypontokká az alábbi formában: „Az X vegyület alkalmazása egy gyógyszer előállításában az Y betegség gyógyításához sajátos (és új) gyógyászati felhasználásra.”

2015. június 2-án a Novartis ellenkérelmet nyújtott be a szabadalom megsemmisítésére, mert az monopoljogot igényelt emberek és állatok kezelési eljárásaira, amelyek Szingapúrban nem szabadalmazhatók.

A Warner-Lambert által javasolt módosításokat 2015. június 29-én hirdették meg, amire válaszként a Novartis 2015. július 24-én felszólalt a Warner-Lambert szabadalmi igénypontok módosítására vonatkozó kérelme ellen. A Warner-Lambert 2015. augusztus 26-án fenntartotta szabadalmi igénypontjainak módosítására vonatkozó kérelmét.

Az SHC döntése az alábbi három pontra vonatkozott.

- a) A módosított szabadalom érvényességét az előfeltételekkel együtt figyelembe kell-e venni, mielőtt a bíróság engedélyezi a szabadalom módosítását?
- b) A javasolt módosítások ütköznek-e a szabadalmi törvény 84(3) cikkével?
- c) A bíróság gyakorolja-e megfontolási jogát a javasolt módosítások engedélyezésekor?

Az a) kérdéssel kapcsolatban a bíróság számos korábbi jogesetre utalva megállapította, hogy helytelen lenne az érvényességgel kapcsolatos kérdéseket a szabadalom módosítására vonatkozó kérdéssel együtt tárgyalni.

A b) kérdéssel kapcsolatban a bíróság az ügy tényei alapján azon a nézetén volt, hogy egy szakember a módosított leírásból semmi olyat nem tudna meg, amit nem ismerhetne meg a módosítatlan leírásból. Ezért a javasolt módosítások nem ütköznek a szabadalmi törvény 84(3)(a) szerinti kizárásokba.

A b) kérdésre adott válasz kapcsán a bíróság azt is vizsgálta, hogy a javasolt módosítások túlterjeszkednek-e a szabadalom oltalmi körén. Ezzel kapcsolatban megállapította, hogy a javasolt módosítások, amelyek egy gyártási eljárást igényeltek, eltérő tevékenységekre irányultak, mint az engedélyezett kezelési igénypontok. Ezért nem tekinthetők olyan tevékenységeknek, amelyek az eredetileg engedélyezett szabadalom oltalmi köre alá esnek. Ennek megfelelően a javasolt módosítások nem engedélyezhetők.

A c) kérdés kapcsán a bíróság két alkérdést vizsgált:

- (i) Vajon észszerűtlen késedelem forgott-e fenn a felperes részéről?
- (ii) Vajon a felperes tisztességtelen haszonra törekedett-e?

Az (i) kérdést a bíróság úgy válaszolta meg, hogy elutasította a javasolt módosításokat azon az alapon, hogy a késedelem indokolatlan és észszerűtlen volt.

Az (ii) kérdéssel kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy a felperes nem próbált szert tenni tisztességtelen előnyre az alperes kárára.

A fentiek alapján az SHC elutasította a Warner-Lambert keresetét.

Itt megemlítjük, hogy a Szingapúri Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 2016. június 30-án körlevelet bocsátott ki, amelyben többek között az SHC fenti döntésére utalva megváltoztatta a szabadalmak engedélyezés utáni módosításának szabályait.

A korábbi gyakorlat szerint egy szabadalom megadása után akkor engedélyeztek módosításokat, ha a módosítások:

- (i) nem nyilvánítanak ki új anyagot és
- (ii) nem terjeszkednek túl a szabadalom által engedélyezett oltalmi körön.

Ezen túlmenően 2016. június 30-ától kezdve az engedélyezés utáni módosítások az alábbi további feltételekhez vannak kötve:

- (iii) a szabadalmasnak minden vonatkozó dolgot ki kell nyilvánítania;
- (iv) a módosítás kérelmezésénél nem történhet észszerűtlen késedelem; és
- (v) a szabadalmas nem juthat tisztességtelen előnyhöz annak révén, hogy késedelemmel kéri a módosításokat.

Tajvan

A) A Tajvani Szellemijajdon-védelmi Hivatal 2016. március 7-én bejelentette, hogy módosította a szabadalmi törvény végrehajtási utasításának 87. cikkét, aminek megfelelően a szabadalmak publikálásának az időtartamát a korábbi három hónapról hat hónapra hosszabbította meg. Ez a módosítás 2016. március 9-én lépett hatályba.

A szabadalmi bejelentők számára iparstratégiai és szabadalomértékesítési szempontból szükséges lehet a publikálás időpontjának elhalasztása. Ugyanakkor a köz szempontjából a publikálás későbbi időpontra halasztása késlelteti a szabadalom műszaki tartalmának nyilvánosságra jutását, és a szabadalmi bejelentő számára is kitolja a szabadalom érvényesítésének az időpontját. A hivatal kompromisszumként választotta a publikáció időpontjának hat hónappal való elhalasztási lehetőségét.

A hivatal erőfeszítései következtében a találmányi szabadalmi bejelentések vizsgálatának időtartamát sikerült 25 hónap alá csökkenteni; ez az időtartam a használatiminta-szabadalmi bejelentések esetében megközelítőleg csak négy hónap.

B) A The Scottish Whisky Associationnek (SWA) 2016-ban sikerült a Tajvani Szellemijajdon-védelmi Hivatalnál lajstromoztatnia a SCOTCH WHISKY védjegyet. Ezt az SWA jogi áttörésnek minősítette, mert korábban bárki „Scotch” jelzővel címkézhetette a Skócián kívül előállított whiskyt is.

A SCOTCH WHISKY védjegy lajstromozása azt jelenti, hogy most egy „Scotch” feliratú címkével ellátott palack tartalmát Skóciában kell előállítani vízből, gabonafélékből és élesztőből, és azt legalább három éven keresztül kell érlelni, megkönnyítve az SWA számára, hogy jogi lépést kezdeményezzen bárki ellen, aki a jövőben Tajvanon megkísérli hamisított skót whisky előállítását vagy árusítását. A Tajvani Szellemijajdon-védelmi Hivatal egy kínai betűkkel írt olyan védjegyet is lajstromozott, amelyet „Scotch Whisky”-ként kell olvasni.

Az SWA vezető jogtanácsosa köszönetét nyilvánította mind a tajvani hatóságoknak, mind az angol kormánynak a tajvani védjegy lajstromozással kapcsolatban nyújtott segítségükért, majd kijelentette: „A SCOTCH WHISKY védjegy lajstromozása azt jelenti, hogy a fogyasztók nagyobb bizalommal lehetnek a vásárolt áru minősége iránt”.

Tajvan a negyedik legnagyobb piac a skót whisky számára: 2016 első hat hónapjában a tajvani import értéke elérte a 41 millió GBP-t.

C) A Szellemi Tulajdoni Bíróság 2016. május 17-én döntött abban a kérdésben, hogy a *Tai Sheng Development Ent. Co.* (1. sz. alperes) és a *Wei Sheng Marketing Co., Ltd.* (2. sz. alperes) bitorolta-e a *Giant (Kun Shan) Co. Ltd.* (Giant) felperes D133389 sz. tajvani mintaszabadalmát.

A D133389 sz. mintaszabadalom
szerinti termék

A bitorló termék

A Giant birtokolja a D133389 sz. mintaszabadalmat, amelynek oltalmi ideje 2010. február 21-én kezdődött, és 2021. január 21-én jár le.

A bitorolt termékeket az 1. sz. alperes gyártotta, és azokat eladás céljából átadta a 2. sz. alperesnek.

Az 1. sz. alperes birtokolja a D159447 sz. tajvani mintaszabadalmat, amelynek oltalmi ideje 2014. március 21-én kezdődött és 2025. július 14-én járt le.

A felperes 2014. október 15-én 25 500 dollárért vásárolt egy magánszemélytől egy bitorló terméket, majd 2015. június 5-én 22 800 dollárért egy másik bitorló terméket a Zhi Yuan Green Energy Technology Inc.-től.

A felperes felhatalmazott egy ügyvédet, hogy küldjön el hat jogi tanúsító levelet 2014. november 21-én a 2. sz. alperesnek a D133389 sz. szabadalmi okirat és a szabadalmi közlöny megfelelő számának másolatával, valamint egy beszámolóval a bitorlás elemzéséről, kérve a bitorlási cselekmény megszüntetését. A 2. sz. alperes 2014. november 25-én kapta meg ezeket az iratokat.

A felperes továbbá meghatalmazta az ügyvédet, hogy küldjön el hét jogi tanúsító levelet a 2. sz. alperesnek 2014. december 23-án, kérve a bitorló cselekmény megszüntetését. A 2. sz. alperes 2014. december 24-én kapta meg ezeket az iratokat.

A 2. sz. alperes 2014. december 5-én, illetve 2015. január 4-én válaszolt a felperesnek, elküldve neki két jogi tanúsító levelet, hozzájárulását adva a bitorló termékek gyártásának és eladásának a megszüntetéséhez.

Az 1. és a 2. sz. alperes legalább 335 bitorló terméket adott el.

A Szellemi Tulajdoni Bíróság döntése a következő pontokat tartalmazta.

A bíróság elismeri, hogy a bitorló termék a fentebb bemutatott szabadalmazott termék és a bitorló termék jellemzőinek összehasonlítása alapján a D133389 sz. mintaszabadalom oltalmi köre alá esik. Mindkét alperes hanyagságot követett el, amikor bitorolták a D133389 sz. mintaszabadalmat, tekintettel a szabadalmi jogok tajvani lajstromozási és publikálási rendszerére. Miután a szabadalmakat publikálják, bárki tanulmányozhatja a szabadalmi jog terjedelmét. Amikor egy vállalat egy termék gyártását és eladását tervezi, lehetősége van előre ellenőrizni, hogy létezik-e a termék vonatkozásában szabadalom. Mind az 1., mind a 2. sz. alperes elmulasztott észszerű gondossággal eljárni és elkerülni mások szabadalmi jogainak a bitorlását, ezért felelősek hanyagságuk miatt.

A felperes azt állította, hogy az 1. és a 2. sz. alperes célzatosan bitorolta szabadalmi jogait, mert a jogi bizonyító levelek elküldése után is tudott bitorló termékeket vásárolni a piacon. Ezt a bíróság nem tudta megerősíteni, mert az alperesek elosztója volt az, aki a bitorló termékeket árusította, nem maguk az alperesek.

A károkat a bitorló termékek eladása által szerzett törvénytelen haszon alapján kell kiszámítani, vagyis az eladási ár és a költségek közötti különbség alapján.

A szabadalmi jogok bitorlása nem okozott kárt a vállalat hírnevében, ezért a bíróság figyelmen kívül hagyta a felperes bocsánatkérésre vonatkozó kérelmét.

Törökország

A) Törökország régóta szenved a szellemi tulajdon-védelmi jogok gyengeségétől, mert a szabadalmi, védjegy- és ipariminta-jogokat 1995-ben kiadott rendeletek szabályozzák, amelyek az első lépést képezték abban az irányban, hogy harmonizálják a szellemi tulajdoni jogokat az Európai Unió jogrendszerével. A rendeleteket időleges megoldásnak szánták rövid átmeneti idővel, azonban azok húsz évnél tovább hatályban maradtak. Az idő előrehaladtával a rendeletek egyre kevésbé voltak képesek kielégíteni az ország szükségleteit, és egyre inkább a török alkotmány kereteibe és az újabb törvényekbe ütköztek. A török alkotmány szerint alapvető jogokat csak törvénnyel lehet szabályozni, nem pedig rendeletekkel. Ennek következtében az elmúlt évtizedek alatt a rendeletek egyre több gondot okoztak, mert a török bíróságok arra a következtetésre jutottak, hogy a rendeletek alapvető jogokat korlátoznak. Emiatt a török alkotmánybíróság számos rendeletet törölt, így például 2008-ban a védjegy-jogokat szabályozó 556. sz. rendelet büntetőjogi rendelkezéseit. Ezért a szellemi tulajdon-jogok szabályozására új törvénytervezetet dolgoztak ki, amelyet hosszas előtárgyalás után, 2016. április 6-án terjesztettek a török parlament elé. Elfogadása után az új törvény alapvetően meg fogja erősíteni a szellemi tulajdon-jogok oltalmát Törökországban.

Az alábbiakban a védjegy-törvény-tervezet néhány fontosabb rendelkezését ismertetjük, mert csak erről kaptunk megfelelő tájékoztatást.

- A törvénytervezet lehetővé teszi hozzájáruló nyilatkozat (letter of consent) benyújtását és együttlési megállapodások (co-existence agreements) elfogadását Törökországban.
- A törvénytervezet világos megkülönböztetést tesz a Törökországban lajstromozott, jól ismert védjegyek és a nem lajstromozott ilyen védjegyek között. A törvénytervezet 6/4 cikke szabályozza a Törökországban lajstromozatlan, jól ismert védjegyek oltalmát, és azt a Párizsi Unió Egyezmény rendelkezéseivel összhangban lehetővé teszi. Ezért egy lajstromozatlan, jól ismert védjegy tulajdonosa felszólalhat azonos vagy hasonló jól ismert védjegy bejelentése ellen, ha az azonos vagy hasonló áruk vagy szolgáltatások oltalmát célozza. Hasonlóképpen a 6/5 cikk oltalmat szolgáltat egy lajstromozott, jól ismert védjegy számára eltérő áruk és szolgáltatások kategóriájában, ha fennáll a megkülönböztető jelleg hígításának a veszélye, vagy a védjegy hírnevéből tisztességtelen előnyre kívánnak szert tenni. Ha ilyen kockázat áll fenn, a későbbi védjegyet elutasítják még akkor is, ha az áruk és szolgáltatások különböznek a jól ismert védjegy által oltalmazottaktól.
- A törvénytervezet a korábbi három hónapról kettőre csökkenti a felszólalás határidejét a későbbi védjegy publikálásának időpontjától számítva.
- A legfelsőbb bíróság irányadó döntése alapján a gyakorlatban a rosszhiszeműség érvényes felszólalási és törlési ok volt Törökországban, azonban ennek nem volt alapja a védjegyrendeletben. A törvénytervezet a rosszhiszemű bejelentést viszonylagos elutasítási és megvonási oknak tekinti.
- A törvénytervezet azok számára, akiknek a védjegyre ellen felszólaltak, új védekezési lehetőséget biztosít arra való hivatkozással, hogy a felszólalónak bizonyítania kell a felszólalás alapját képező védjegynek tényleges használatát a lajstromozástól számított öt éven keresztül. Ilyen bizonyítás hiánya esetén a felszólalást elutasítják.
- Védjegymegvonási és védjegybitorlási perekben az alperes jogosult lesz arra hivatkozni, hogy a felperes védjegyet az öt éves türelmi idő lejárta után nem használták, vagyis ha a felperes nem tudja bizonyítani védjegye valódi használatát Törökországban, a keresetet érdemi vizsgálat nélkül elutasítják.
- A törvénytervezet világosan megkülönbözteti a védjegy megvonását és törlését, és külön cikkeken tárgyalja a törlés és a megvonás okait. A jelenleg hatályos védjegy törvény szerint használat hiánya miatt akkor lehet bírósági eljárást indítani lajstromozott védjegy törlése iránt, ha
 - a védjegyet igazolható vagy törvényes ok nélkül nem vették gyakorlatba; vagy
 - a védjegy használatát megszakítatlan öt év alatt felfüggesztették.Törlési keresetet használat hiánya miatt csak szellemi tulajdon-védelmi bíróságok előtt lehet indítani, a Szabadalmi Intézet nem jogosult ilyen kérelmek intézésére. A kötelező bírósági eljárást sokan kifogásolták. Ezt figyelembe véve a törvénytervezet szerint egy védjegyet használat hiánya miatt a Török Szabadalmi Intézetnél benyújtott

kérelem alapján lehet törölni. A két törlési feltétel változatlan maradt. A védjegytulajdonos a törlési kereset benyújtásáról szóló értesítéstől számított egy hónapon belül jogosult benyújtani válaszát és bizonyítékait. A Török Szabadalmi Intézet kérésre egy hónap határidő-hosszabbítást engedélyezhet, és ha szükséges, további bizonyítékok benyújtását is kérheti.

A Török Szabadalmi Intézet hét év átmeneti időszak után lesz jogosult használat hiányán alapuló törlési keresetek intézésére.

- A hatályos rendelet nem intézkedik arról az esetről, amikor egy védjegytulajdonos elveszítheti a jogát olyan védjegy megvonása iránti kereset benyújtására, amelynek létezéséről tudott, de erről hallgatott. A törvénytervezet rendelkezik arról, hogy egy olyan védjegytulajdonos, aki tud vagy tudnia kellett volna arról, hogy egy később lajstromozott védjegyet használtak, de ez ellen nem indított keresetet, és öt éven keresztül csendben maradt, megvonási alapként nem hivatkozhat korábbi lajstromozásra.
- A törvénytervezet kiterjeszti a lajstromozható védjegyek körét hangokra, csomagolásra és termékalakokra.

Az új védjegy törvény hatálybalépése után biztosítani fogja, hogy Törökország szellemi tulajdon-védelmi törvénye jobban megfeleljen a szellemi tulajdon-jogok tulajdonosai igényeinek olyan keretben, amely jobban van harmonizálva az Európai Unió jogával és az általános külföldi gyakorlattal.

Uruguay

Az uruguayi ipari, energia- és bányáügyi minisztérium 2016. augusztus 5-én bejelentette, hogy előkészítik a Szabadalmi Együtműködési Szerződéshez (Patent Cooperation Treaty, PCT) való csatlakozást. Ettől azt várják, hogy a nemzeti rendszer akadályozása nélkül megkönnyíti a szabadalmi bejelentések benyújtását, növeli a jogbiztonságot és hozzájárul a hazai ipar fejlődéséhez.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

ALKALMAZOTT GRAFIKAI MŰ FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-45/2014

A kirendelő törvényszék által feltett kérdések

A Fővárosi Törvényszék végzéseiben felhívta a Szerzői Jogi Szakértő Testületet (a továbbiakban: SZJSZT), hogy válaszoljon a felperes 22. számú, az alperes 23. és 25. számú beadványában feltett, a szakértőhöz intézett kérdésekre.

A megkereséshez csatolt mellékletek

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdése szerint az SZJSZT nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást, nem tart helyszíni szemlét, és nem idézhető.

A törvényszék a megkereséshez csatolta a polgári ügy aktáját, amely tartalmazza a felek eddigi peres előadásait és csatolt okirati bizonyítékait.

Az eljáró tanács szakvéleménye

A felperes által feltett kérdések

1. (F/1.) Figyelemmel arra, hogy a perbeli V. termékre vonatkozó vállalkozási szerződés – ellentétben a periratok között ugyancsak elfekvő, hét évvel későbbi E. elnevezésű termék tekintetében létrejött vállalkozási szerződéssel – semminemű rendelkezést nem tartalmaz a mű felhasználása, illetve átdolgozása tekintetében, így a szerződés rövid rendelkezései mellett vannak-e olyan körülmények, illetve szempontok, amelyek alátámasztják vagy cáfolják azt, hogy a perbeli vállalkozási szerződés egyben felhasználási szerződés is? (Kiemelés a felperestől.)

1.1. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) rendelkezései szerint:

”1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen: ...

h) a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve.”

A felperes által készített logó is ilyen, úgynevezett alkalmazott grafikai alkotásnak minősül. Alkalmazott grafikai műről akkor beszélünk, ha a grafikai alkotás valamilyen használati cél megvalósítását szolgálja.¹

1.2. A felek eddigi peres előadásai szerint nem kérdéses, hogy a logó egyéni, eredeti jelleggel rendelkező alkotás, azaz szerzői jogi védelem alatt álló mű.

1.3. Az Szjt. 16. § (1) bekezdése szerint a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

A felhasználási szerződés az Szjt. V. fejezetében szabályozott önálló szerződéstípus, amelynek háttérjogszabályául a Ptk. szolgál. A felhasználási szerződések tartalmára is jellemző a felek nagyfokú szabadsága; az Szjt. kógens előírása az írásbeli formakényszer.

Az Szjt. úgynevezett szerződéspótló rendelkezései alapján, külön kikötés hiányában a

- a felhasználási engedély nem kizárólagos [Szjt. 43. § (1)],
- harmadik személynek nem átengedhető [Szjt. 43. § (1)],
- a felhasználási engedély Magyarország területére vonatkozik,
- időtartama a hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik [Szjt. 43. § (4)], továbbá
- ha a szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik [Szjt. 43. § (5)].

1.4. Az Szjt. V. fejezete nem tartalmazza a felhasználási szerződésekre vonatkozó összes rendelkezést, hanem az Szjt. 3. §-a utal arra, hogy azokban a kérdésekben, amelyeket ez a törvény nem szabályoz, a polgári törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni.²

A testület több szakvéleményben foglalkozott olyan esetekkel, ahol a felek – a formakényszer ellenére – nem foglalták írásba a műre vonatkozó felhasználási szerződést. A perbeli esetben azonban nem az írásba foglalás elmaradása kérdéses, hanem az, hogy a meglehethősen rövid és tömör vállalkozási szerződés felhasználási szerződésnek minősíthető-e?

¹ SZJSZT-05/2005 – Alkalmazott grafikai mű felhasználó általi módosításának kérdése: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2005_005.pdf.

² E § 2014. március 15-étől hatályos szövege az utaló rendelkezéseket konkrétan is nevesíti, miszerint a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok átszállására, átruházására, megterhelésére, valamint az e törvény hatálya alá tartozó művekkel és egyéb teljesítményekkel összefüggő egyéb személyi és vagyoni jogviszonyokból az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a polgári törvénykönyv rendelkezései az irányadók.

A szerző és a felhasználó által kötött szerződést annak tartalma, és nem az elnevezése szerint kell megítélni, így amennyiben a szerződés tárgya szerzői jogi mű, akkor a szerződés felhasználási szerződés, és nem vállalkozási szerződés, még abban az esetben is, ha azt az alaktság megsértésével kötötték.³ Ennek megállapítása azonban – jogkérdésről lévén szó – a bíróság hatáskörébe tartozik.

1.5. A 2003. november 7. napján kelt szerződésről megállapítható, hogy az elsősorban a pénzügyi-számviteli szempontok igényével létrehozott sablonszerződés volt, azonban az előző válaszuk alapján is a felhasználási szerződéshez áll közelebb. Ezzel szemben az E. elnevezésű termék tekintetében létrejött szerződés kétségtől olyan vegyes szerződés, amely a vállalkozási elemek mellett rendezi a szerzői mű felhasználásának módját, mértékét és terjedelmét.

Mivel azonban felperes és a vállalkozási szerződést aláíró vállalkozó eltérő jogalanyok, ezért a szerződésben az Szjt. 43. §-a által törvényesen szűkített felhasználási engedély terjedelmének tényleges határainak megítélésénél segítségül szolgálhat a felperes és a cég1 által kötött felhasználási szerződés vagy munkaszerződés. (A peres iratok között nem volt fellelhető a keresetlevélben hivatkozott taggyűlési határozat, mely szerint az alkotás létrehozója személyesen a beltag volt, így igényeit a szerző személyesen kívánja érvényesíteni.)

Az Szjt. 46. §-ának (1) bekezdése szerint: a felhasználó az engedélyt harmadik személyre csak akkor ruházhatja át, illetve csak akkor adhat harmadik személynek további engedélyt a mű felhasználására, ha azt a szerző kifejezetten megengedte.

(3) Ha a felhasználó a szerző beleegyezése nélkül ruházza át a jogait, illetve ad további felhasználási engedélyt, vagy ha a felhasználási engedély a szerző beleegyezése nélkül száll át, a felhasználó és a jogszerző egyetemlegesen felel a felhasználási szerződés teljesítéséért.

Így, a *nemo plus iuris* elvből kiindulva, a vállalkozó is csak olyan jogokat engedhetett át az alperesnek, amelyekkel maga is rendelkezett. A szerző gazdasági társasága csak akkor köthet felhasználási szerződést harmadik személyekkel, ha előbb e jogokat a szerzőtől megszerezte szerződés vagy munkaviszony keretében. „Nem elegendő az, hogy a szerző helyett egyszerűen társasága bocsát ki számlát a felhasználó számára. Ettől még a jogátruházási lánc egyik szeme hiányzik. Kétséges a felhasználó jogszerzése, és az is, hogy jogszerű-e a számla kibocsátása.”⁴

1.6. A peres iratokból kitűnik, hogy a felek rendszeresen egyeztettek egymással a készülő grafikai műről, annak funkcionalitásáról, ami kitűnik a 2012. december 4-i tárgyalási jegyzőkönyvből is: bíró kérdésére a felperes: „Nem tudom, hogy hány alkalommal folyt szóbeli egyeztetés [azzal], aki az alperes képviselőjében eljár a perbeli szerződés megkötése kapcsán, illetőleg azt megelőzően. Már a perbeli szerződés létrejötte előtt leadtam az alperes részére a ténykedésem első eredményét, az első munkámat.”

³ Lásd: SZJSZT-09/2006 – Grafikai művek szerzői jogi védelme, felhasználása: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2006_9_rec_pdf.pdf.

⁴ Faludi Gábor: A felhasználási szerződés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1999, p. 70.

1.7. A perbeli szerződés teljesítéseként átadott marketingkonceptió-vázlat (5. számú irat CD melléklete) szinopszisában megfogalmazódik, hogy *„a koncepció célja, hogy a termékhez kapcsolódó kommunikációban kifejezze, illetve megjelenítse...”. Továbbá a technikai részletek között is szerepel, hogy „a hirdetésekben ezen kívül csak a fekete, illetve a kettő közötti [piros] színátmenetek jelennek meg. Ez a nyomtatványok esetében lehetőséget ad a gazdaságos kétszínnyomós technika alkalmazására. ... A lepke háromdimenziós modellje szabadon animálható. Az animált motívum felhasználható prezentációk, weboldalak és egyéb multimédiás kiadványok mozgóképpel való kiegészítéséhez.”*

A koncepcióban bemutatásra kerül mintaként dóziskártya és sajtóhirdetés is.

Mindezekből kitűnik, hogy a szerződést kötő vállalkozó tisztában volt azzal, hogy az elkészült logót egy marketingkommunikáció eszközeként, lényegében valamennyi felhasználási móddal felhasználják (többszörözés, terjesztés, nyilvánossághoz közvetítés).

2. (F/2.) Ilyen körülmény, illetve értékelendő szempont lehet-e az, hogy

- a felperes által tervezett végleges V. terméklogó és -arculat több mint két hónappal a szerződés aláírása előtt elkészült. A szerződéskötést követő két hónap az arculat további elemeinek (szlogen, alternatív logóverziók, tipográfiai megoldások stb.) kidolgozásával telt.
- A felperes a szerződésben „arculati terv + kreatív elemek” címen megállapított összeget e munkafolyamat munkadíjának tekintette, és ettől eltérő értelmezést az alperestől sem szóban, sem írásban nem kapott.
- A szerződésben nincs szó a felhasználási jogok átruházásáról, és nem szerepel benne sem a „logó”, sem az „örökár” kifejezés.
- A felperes a szerződést az alperes alkalmazottjának szóbeli tájékoztatása alapján abban a felvetésben [azzal a feltevéssel – a szerk.] írta alá, hogy ezzel a megállapodással megbízást kapott jövőbeli, a termék marketingjével kapcsolatos grafikus feladatok ellátására is, ezzel ellentétes információt a felperessel nem közölt az alperes. (Kiemelés a felperestől.)

2.1. Az alkalmazott grafikai alkotások esetében a szerző többnyire a megrendelő igényeinek és céljának megfelelően hoz létre jövőben megalkotandó művet. A szellemi alkotótevékenység sajátossága, hogy az nem minden esetben a szerződés megkötésével kezdődik. Az „ihlet” sokszor az ajánlatkérő (a majdani megrendelő és felhasználó) első felvetésekor már megszülethet a szerzőben, esetleg skicceket is mutat az ajánlatkérőnek, mintegy felvázolva az elképzeléseit. Így az alkalmazott grafikai mű – szerzői jogi értelemben – gyakran már a szerződéskötés pillanatát megelőzően létrejön, a további munka annak szerződésszerű elkészítése (digitális változat, megfelelő felbontású és színeképű változat, az egyes színek megnevezése a Pantone skálán, álló-fekvő változat stb.).

2.2. A szerződések elnevezése (és ez alapján vállalkozói díj, megbízási díj) vagy a felhasználási szerződésben kikötött díj százalékos megosztása jogdíj és megbízási díj között elsősorban nem szerzői jogi kérdés. „A felhasználási szerződés alapján fizetett díjat szokták szerzői jogdíjnak is nevezni, holott a kettő nem minden esetben esik egybe. A felhasználási szerződés alapján fizetett díj akkor egyenlő a szerzői jogdíjjal, ha a felhasználási szerződés már elkészült műre vonatkozik, amelyet a felhasználó változtatlanul kíván felhasználni. Ilyenkor átadásra sincs [feltétlenül] szükség, hiszen a már nyilvánosságra hozott műhöz a felhasználó máshonnan is hozzáférhet. Ha azonban a szerzőnek a felhasználási szerződés teljesítéséhez még meg kell alkotnia művet, akkor a díj magában foglalja egyrészt a megalkotásnak, tehát a 'megbízás' teljesítésének a [munka]díját, másrészt pedig a felhasználási jog átengedéséért járó szerzői jogdíjat is. Ebben az esetben a felek megállapodásán múlik, hogy külön tételesen meghatározzák-e a felhasználási díjat összetevő részeket vagy sem.”⁵ E különbségtétel elsősorban nem szerzői jogi, hanem adózási szempontból releváns, ugyanis szerzői jogdíj után magánszemélyek régebben SZJA-kedvezményt vehettek igénybe, jelenleg a jogdíj után nem kell nyugdíjárulékot fizetni, a gazdasági társaságok esetében társaságiadó- és iparűzésiadó-kedvezményt vehetnek igénybe stb.

2.3. A jövőben megalkotandó műre kötött felhasználási szerződés teljesítéséhez – akár csak egy munkaviszonyban létrehozott mű esetében – elengedhetetlen a mű tényleges átadása a felhasználónak. A szerző az átadással gyakorolja a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulás jogát, amely a szerző egyik személyhez fűződő joga. „A mű átadása tehát egyben a felhasználási jog szerződésszerű gyakorlásának lehetővé tétele, a szerződés szükségszerű eleme. Ebből következik, hogy az átadás nem polgári jogi értelemben vett tulajdonátruházás, hanem kizárólagos célja a szerzői jogi felhasználás lehetővé tétele.”⁶

Az Szjt. 42. §-a (3) bekezdésének azon rendelkezése, hogy ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni, nem jelentheti azt, hogy a szerző a szerződésből eredő kötelezettségeitől mentesüljön, vagy azt, hogy a felhasználó az őt illető jogoktól elessen. A jövőben megalkotásra kerülő szerzői mű elkészítésére irányuló szerződések esetében „vélelem szól amellett, hogy az átadott szerzői művet a megrendelő felhasználhatja. A megállapodás így egyúttal felhasználási szerződés is. Vélelem szól ezért amellett is, hogy a szerződésben kikötött díj a felhasználás ellenértékét (a szerzői jogdíjat) is magában foglalja. Ennek ellenkezőjét a szerzőnek kell bizonyítania (BDT2006. 1468).”⁷ Egy meghatározott minőségű grafikai munka elkészítése magában foglalhatja a mű létrehozását vagy azt, hogy egy már létező művet ahhoz felhasználjanak.

⁵ I. m. (3).

⁶ SZJSZT-21/2006 – Doboz formatervek szerzői jogi védelme; a szerzői jogdíj mértéke: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2006_21_rec_pdf.pdf.

⁷ SZJSZT-17/2012 – Logó szerzői jogi védelme: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2012_17.pdf.

2.4. Mindezek alapján elmondható, hogy egy felhasználási szerződés létrejöttét nem befolyásolja, hogy egy mű létrejött-e már annak megkötésekor, vagy csak azt követően jön létre. A *logó* vagy az *örökár* kifejezés nem szükségszerű eleme a felhasználási szerződésnek. Az eljáró tanács véleménye szerint a felperes azon feltevése, miszerint „*a szerződést az alperes alkalmazottjának szóbeli tájékoztatása alapján abban a felvetésben írta alá, hogy ezzel a megállapodással megbízást kapott jövőbeli, a termék marketingjével kapcsolatos grafikus feladatok ellátására is*” – következtetve a többről a kevesebbre – magában foglalja a felhasználási engedély megadott voltát, ugyanis feltételezhető, hogy az alperes nem bízta volna meg a felperest újabb grafikus feladatokkal, ha a grafikai mű felhasználására nem lett volna jogosult.

3. (F/3.) A felperes ismeretei szerint (részben az alperes által a per során szolgáltatott adatok alapján) a V. termék nettó nagykereskedelmi forgalma a 2004. október 1-jétől kezdődő öt üzleti év alatt összesen 5,254 milliárd forint volt. Az alperes által rendelkezésre bocsátott bevételi adatokból kiindulva elméletben megállapítható-e egy arányosnak és méltányosnak mondható, a *logó* és *arculat* korlátlan felhasználási jogát is magában foglaló ellenérték? (Kiemelés a felperestől.)

3.1. Az Szjt. 16. §-ának (4) bekezdése szerint ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

A felhasználó által fizetett díjazás többféle módon történhet, így beszélhetünk kockázat-megosztással párosuló jogdíjról, egyösszegű vagy kombinált jogdíjkikötésről, de akár ingyenes engedélyezésről is. A díjazás mértéke a felhasználási engedély terjedelmétől függ, így az – amennyiben lehetséges – a korlátlan jogátruházás és az egyszeri, nem kizárólagos, egy felhasználási módra kiterjedő felhasználás ellentételezése között változhat.

3.2. A felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányosság nem „*a felhasználónak a szerződés tárgyát képező mű felhasználásából származó bevételt tekinti díjalapnak, hanem a felhasználáshoz kapcsolódó bevételt.*”⁸ Ez a díjalap lehet tágabb és szűkebb is. Tágabb értelemben a tényleges bevételeken túl ideszámítható lehet például a pályázati vagy költségvetési támogatás [Szjt. 66. § (3)]. Szűkebb értelemben „*a díjazásnak a bevétellel való arányba állítása azt is kifejezi, hogy a felhasználás veszteségessége nem emésztí el a szerző díjazás iránti igényét.*”⁹ Mint ahogy a perbeli esetben, egy ingyenes tájékoztató révén is történik felhasználás, attól még, hogy nem a műért fizetnek konkrétan, a felhasználónak lehet/van bevétele (pl.: termékvásárlás). Ez a bevétel – mint díjalap – egységesen és arányaiban vizsgálendő a

⁸ Faludi: i. m. (4), p. 117.

⁹ Ficsor Mihály: A szerzői jogi törvény. Viva Média Holding, Budapest, 1999. p. 67.

többi jogosulttal, akik a perbeli esetben a szerzői jogok jogosultjai mellett az iparjogvédelmi jogok jogosultjai is lehetnek.

3.3. Egy termék létrejöttében többen működhetnek közre, így az egyes iparjogvédelmi vagy szerzői jogi jogosultak más-más arányban veszik ki részüket a tényleges fogyasztói árból. A testület egy korábbi szakvéleményében vizsgálta az alkalmazott grafikai művek (csomagolás) felhasználásakor figyelembe vehető arányossági szempontokat:

„Ez a rendelkezés az általános szabály, és álláspontunk szerint a jelen esetben is alkalmazható és alkalmazandó. Természetesen a fotó felhasználása a borítón, s egyéb reklámfelületeken történt, így azt a bevételt kellene megállapítani – és ahhoz arányosítani a szerzői jogdíjat –, ami ezekhez a felhasználási módokhoz kapcsolódik, és nem a becsomagolt és reklámozott áru eladásához.

Tekintettel arra, hogy a fotó felhasználásához kapcsolódóan a bevétel külön nem állapítható meg, nem marad más megoldás, mint az átalánydíjban történő megállapodás.

Az a jogdíjszámítási megoldás, mely szerint a szoftver eladásából származó bevételek alapján történjen meg a fotó felhasználása után járó jogdíj megállapítása, az Szjt. háttérszabályába, a Polgári Törvénykönyv 201. § (2) bekezdésébe ütközne, ugyanis egyértelműen megállapítható lenne a szolgáltatás és ellenszolgáltatás közötti feltűnően nagy értékkülönbség.

Az eljáró tanács álláspontja tehát az, hogy fotó borítón és egyéb reklámfelületeken történő felhasználása után az egyösszegű átalánydíj megállapítása az ok- és célszerű megoldás, amint az a felek között is kialakulni látszik.”¹⁰

3.4. Hangsúlyozva azt, hogy a felek a felhasználási engedély ellenértékét szabadon állapíthatják meg, az eljáró tanács álláspontja szerint a perbeli esetben sem lehet a felhasználási díjat a forgalmazott termék eladásából keletkező bevétellel arányosítani. Az egyösszegű átalánydíj fizetése szakmailag bevett gyakorlat.

4. (F/4.) Tekintetbe véve, hogy a felperes álláspontja és ismeretei szerint 2005 áprilisától 2009 szeptemberéig sajtóhírdetések és orvoslátogatói szóróanyagok formájában összesen százezres nagyságrendben többszörözték és használták fel engedély nélkül a V. termék logóját, illetve arculatát, *megállapítható-e a rendelkezésre álló adatok alapján egy méltányos minimális kártérítési összeg?* (Kiemelés a felperestől.)

4.1. Mivel a szerzői jogi jogsértés megállapítása bírósági hatáskörbe tartozik, az eljáró tanács a következő szakértői megállapításokat teheti.

Az Szjt. 43. §-ának (5) bekezdéséből már hivatkozott szerződéspótló rendelkezés a felhasználási engedélyt a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozza.

Ebből következően a szerződés célja a logó megfelelő minőségű kivitelezése: szórólapnak, plakátnak stb. Így a felek számára ismert lehetett, hogy az elkészült arculati elemeket, logót

¹⁰ SZJSZT-11/2009 – Áru csomagolásán, reklámján felhasznált fotográfiai mű szerzői jogdíja: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenyek_pdf/szjszt_szakv_2009_11.pdf.

az alperes egy meghatározott termékének ismertetésére, népszerűsítésére fogja használni, amihez elengedhetetlenül szükséges a logó többszörözése és terjesztése, a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel (online vagy televíziós reklámkampány).

4.2. Az Szt. külön speciálisan nevesített *clausula rebus sic stantibus* elvet is tartalmaz, az úgynevezett *bestseller-klausulát*. Az Szt. 48. §-a szerint a polgári jog általános szabályai szerint a bíróság akkor is módosíthatja a felhasználási szerződést, ha az a szerzőnek a felhasználás eredményéből való arányos részesedéshez fűződő lényeges jogos érdekét azért sérti, mert a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően nagygyá válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség.

4.3. Alkalmazott grafikai művek esetében általában ismert a felhasználás célja, módja és mértéke, mivel gyakran kapcsolódnak egy-egy termék életciklusához vagy egy reklámkampányhoz.

Egy termék ismertségét fokozó alkalmazott grafikai mű (arculati elemek, logó) felhasználásának elsődleges célja éppen az, hogy elősegítse az eladni kívánt termék kelendőségét akár közvetlenül, akár közvetetten. Így az eljáró tanács álláspontja szerint a perbeli esetre azért sem alkalmazható az Szt. e rendelkezése, mert a felperesnek célja lehetett olyan logót, arculatot tervezni, amely hozzájárul a hordozó termék eladhatóságához, az alperes pedig olyan mű átvételében lehetett érdekelt, amely segíti üzleti terveinek a megvalósulását.

Amennyiben a bíróság úgy ítélné meg, hogy az alperes a logót jogosulatlanul használta fel – vagy azért mert nem volt rá joga, vagy azért, mert a részére engedélyezett felhasználáson túlterjeszkedett – az eljáró tanács álláspontja szerint a méltányos minimum kártérítési összeg nem állapítható meg.

5. (F/5.) *Ha a rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg ilyen összeg, akkor milyen további adatokra lenne szükség ennek megállapításához, és azokból kiindulva hogyan lenne kiszámítható a kártérítés összege?* (Az alperes a törvényszék kétszeri felhívása ellenére sem teljesítette a felperes adatszolgáltatás iránti kérelmét, többek között a V. termékmarketing-költségeiről, a V. terméklogó megjelentetésének az időpontjairól, módjairól és példányszámairól.) (Kiemelés a felperestől.)

5.1. A 3–4. kérdésre adott válaszok alapján az eljáró tanács álláspontja szerint jogsértés hiányában nem szükséges kártérítés megállapítása.

6. (A/1.) Jogosult-e a V. termék logójának szerzője a műért fizetendő felhasználási díj mértékét a V. termék tényleges forgalma alapján utólag felülvizsgálni, amennyiben a felek a logó elkészítésére vonatkozó, 2003. november 7-én kelt szerződésben fix díjat kötöttek ki a teljesítés ellenértékéként?

6.1. A 3–4. kérdésre adott válaszok alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a szerző nem jogosult a felhasználási díj mértékét a termék tényleges forgalma alapján utólag felülvizsgálni.

7. (A/2.) A 2003. november 7-én kelt szerződés felhasználási szerződésnek is tekinthető-e egyben, és ezzel összefüggésben a kérdéses mű szerző részéről történő átadása magában foglalja-e a jogosultságot arra vonatkozóan, hogy az elkészült művet a megrendelő felhasználja?

7.1. A szakmai szokásokat és a szerződéses gyakorlatot figyelembe véve, a 2003. november 7-én kelt szerződés felhasználási szerződésnek tekinthető, mivel tárgya szerzői mű, továbbá vélelem szól amellett, hogy az átadott szerzői művet a megrendelő felhasználhatja. A felhasználás terjedelmére az Szjt. 43. §-ának szerződéspótló rendelkezései az irányadók.

8. (A/3.) A 2003. november 7-én kelt szerződésben kikötött díj magában foglalja-e a mű felhasználásáért fizetendő felhasználási díjat is?

8.1. A szakmai szokásokat és a szerződéses gyakorlatot figyelembe véve a szerződésben kikötött díj magában foglalja a felhasználási díjat és – százalékos megbontás hiányában – a munka elvégzéséhez kapcsolódó esetleges további díjazást is.

9. (A/4.) Túllépte-e a megrendelő a felhasználási jog kereteit, amennyiben a logót Magyarország területén a V. termékekkel kapcsolatosan kizárólag orvosok felé irányuló ismertetési tevékenysége során felhasználta?

9.1. A 4. kérdésre adott válaszok alapján az eljáró tanács álláspontja szerint az alperes megrendelő nem lépte túl felhasználási jog kereteit, mivel a felhasználás mértéke és terjedelme az Szjt. 43. §-ának (5) bekezdésének rendelkezésén, azaz a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módon és mértéken belül maradt.

10. (A/5.) A Magyar Tervezőgrafikusok Egyesülete által korábban tájékoztatásként kiadott, és 2006-ig még elérhető árjegyzék alkalmas-e annak igazolására, hogy egy grafikai műért fizetendő felhasználási díj reálisnak tekinthető egy adott időszakban?

10.1. Az egyes műfajok alkotóit tömörítő szervezetek érdekvédelmi célból gyakran készítenek iránymutató díjtáblázatokat. Különbséget kell azonban tennünk e szervezetek között aszerint, hogy van-e jogszabályi felhatalmazásuk az ajánlott felhasználási díjak meghatározására, vagy nincs. Amíg például a Magyar Építész Kamarának ezt a kamarai törvény lehetővé teszi, addig a Magyar Tervezőgrafikusok Egyesületének (a továbbiakban: MTE) erre nincs (nem volt) jogszabályi felhatalmazása. Egyedül a közös jogkezelő szervezetek díjszabásai azok, amelyek az Szjt. felhatalmazása alapján egységes feltételeket és kötelező díjakat állapíthatnak meg – a versenytörvény megsértése nélkül, ez azonban a perbeli esetben nem releváns.

10.2. A (többek között) MTE-nek versenyügyben hozott közigazgatási határozat felülvizsgálata iránt indult perében született jogerős ítélet szerint „*az Árjegyzékben és a Kiadványban megjelölt minimálárak, szorzók, számítások, az egyéb üzleti feltételek meghatározása viszonyítási alapul szolgált a tervezőgrafikai szolgáltatásokkal érintett piac egészére, a*

*professzionális és nem professzionális grafikai tevékenységet végzőkre, így alkalmas az egymás közötti verseny korlátozására.*¹¹ Ez alapján elmondható, hogy a hivatkozott árjegyzék a szerződés létrejöttékor támpontul szolgálhatott a felek között a felhasználási díj meghatározására. Hangsúlyozandó, hogy sem az MTE, sem más hasonló szervezet, mint például a Magyar Újságírók Országos Szövetségének díjtáblázata nem volt a szerződő felek számára általában kötelező: „[a] Magyar Újságírók Országos Szövetségének díjszabása csak irány-díjszabás, amely a felhasználó és a szerző közötti, a díjra vonatkozó megállapodás megkötésénél irányt szabhat. Annak alkalmazása azonban a felhasználó vagy a bíróság számára nem kötelező.”¹²

10.3. Az MTE hivatkozott díjjavaslatát akkor és abból a célból készítette, amikor kilátásba volt helyezve, hogy a szervezet – több más szervezettel együtt – szakmai kamarává válhat. A díjtábla kidolgozását a tervezői piacon kialakult jelentős eltérések miatt maguk a megrendelők (felhasználók) igényelték. A GVH eljárását követően az MTE a díjjavaslatot minden felületéről eltávolította, így az csak magánsokszorosításban terjedhetett.

Azonban – a hivatkozott ítélet megállapítására is figyelemmel – a kiadvány alkalmas volt a szakmai gyakorlat rögzítésére. Első fejezetében általános fogalmakat tisztázott, mint amelyek a felhasználási jogok is. Ez lehetett egyszeri, számban meghatározott többszöri és korlátlan felhasználási jog. Ez utóbbit nevezte a szakma „örökárnak”. Embléma (logó) tervezésénél minden esetben hozzá kapcsolódik a korlátlan felhasználási jog, és ennek figyelembevételével kellett kialakítani és szerződésben rögzíteni az árat, hiszen lehetetlen azt előre tervezni, átlátni, hogy egy embléma hányszor és milyen felületekre lesz alkalmazva.

Ezt a szakmai szokást és gyakorlatot támasztja alá az is, hogy már az Állami Lektorátus által zsűrizett időkben is a korlátlan felhasználási forma érvényesült.

11. (A/6.) A V. termékre vonatkozó szerződés felhasználásiszerződés-jellegét alátámaszthatja-e, ha a felek szóban egyeztetnek és állapodnak meg a logó készítésének céljáról, és a felek számára ismert és nyilvánvaló tény, hogy mi a megrendelő szándéka egy vényköteles gyógyszerkészítményhez kapcsolódó logóval?

11.1. Az 1.6. és 1.7. válasz alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a szerződő feleknek tudniuk kellett, hogy a logót az alperes fel fogja használni.

12. (A/7.) Életszerű és alkalmazható ellenszolgáltatási forma-e a felhasználási jogok gyakorlásáért a fix és egyösszegű felhasználási díj kikötése a szerzői mű jövőbeli és időben korlátlan mértékű felhasználásáért, tekintettel arra a gyógyszeripari sajátosságra, hogy a termékhez kapcsolódó logó tervezésekor és átadásakor a felhasználás jövőbeli mértéke nem ismert, hiszen az a készítmény életciklusához – és még szűkebben véve annak promóciós (ismertetési) szakaszához – kapcsolódik, amelyet a megrendelőtől független gyógyszeripari piaci körülmények befolyásolnak kizárólag?

¹¹ Fővárosi Ítéltábla, 2.Kf.27.435/2007/12.

¹² Kúria, Pfv.IV.22.014/2009/8.

12.1. A 3.3. és 3.4. válasz alapján az eljáró tanács álláspontja szerint az eleve funkcionális jellegű (pl. reklámozás céljára megrendelt) alkalmazott grafikák esetében életszerű és alkalmazható – a gyakorlatban is alkalmazott – a megrendelt grafikához kapcsolódó felhasználási jogok egyösszegű megváltása, azaz korlátlan térbeli és időbeni, a szerződéskötéskor ismert valamennyi felhasználási módra történő jogszerzés.

12.2. A 2. kérdésre adott válasz alapján az eljáró tanács álláspontja szerint perbeli esetben az ilyen széles körű engedélyezés nem történhetett meg, figyelemmel arra, hogy:

- ha a felhasználási szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni [Szt. 42. § (3)],
- amelynek keretét az Szt. 43. §-a ad.

Hivatkozva az eljáró tanács 1.5. válaszára, a szerződésben az Szt. 43. §-a által törvényesen szűkített felhasználási engedély terjedelmének tényleges határainak megítélésénél segítségül lehet a felperes és a bt. által kötött felhasználási szerződés vagy munkaszerződés.

13. (A/8.) Amennyiben a felhasználási jogok ellenértékét a 2003. november 7-én kelt szerződésben meghatározott ellenérték nem tartalmazná, akkor az összecszerűség tekintetében:

- milyen számítási módon lehet a szerző ténylegesen kifejtett munkájával arányos felhasználási díjat meghatározni,

tekintettel arra a tényre, hogy:

- a gyógyszerkészítmények forgalmának nagysága (bevétel), valamint a logó minősége/felhasználása között nem bizonyított semmilyen egyértelmű és közvetlen kapcsolat,
- a V. készítmény vényköteles, azaz az orvosok szakmai meggyőződése meghatározó abban, hogy milyen forgalmat produkál a termék,
- ha az érintett vényköteles gyógyszerkészítmény felírásához kapcsolódó tájékoztató anyagokon a logó feltüntetésre is került, annak szerepe nem volt hangsúlyos, mivel a tájékoztató/ismertetőanyagok lényegét a készítményhez kapcsolódó tudományos és szakmai információk jelentették (lásd ismertetőanyag másolata),
- a logó egyedül, önmagában nem szerepelt a termékkel összefüggésben semmilyen ismertetőanyagon, azaz egyedül semmilyen hatást nem fejtett ki a készítmény ismertségére, és hogy a készítmény dobozán (amivel a készítmény használatakor a páciens vagy az orvos találkozik) a logó nem is szerepel?

13.1. A 3. és a 9. kérdésre adott válaszok alapján az eljáró tanács álláspontja szerint perbeli esetben az alperes felhasználási jogszerzése az Szt. 43. §-ára figyelemmel:

- nem kizárólagos,
- harmadik személynek nem átengedhető,
- Magyarország területére vonatkozik,
- időtartama a hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik.

A szerződés nem jelöli meg azokat a felhasználási módokat, amelyekre az engedély vonatkozik, illetve nem határozza meg a felhasználás megengedett mértékét, ezért az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik. Figyelemmel arra, hogy a logó – a felek előadása szerint – kizárólag a gyógyszerkészítménnyel összefüggésben és kizárólag Magyarországon jelent meg az ismertetőanyagokon, így megállapítható, hogy a felhasználás a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódott.

13.2. A 2003. november 7-én kelt szerződésben meghatározott ellenérték – beleértve esetlegesen az elvégzett munka díját is – a 13.1. válasz szerinti terjedelmű felhasználási engedély ellenértékét tartalmazhatja.

14. (A/9.) Amennyiben a felhasználási jogok ellenértékét a 2003. november 7-én kelt szerződésben meghatározott ellenérték nem tartalmazná, akkor a felhasználási jogok ellenértékeként járó felhasználási díj mértékére irányadó lehet-e a felek között az E. termékkel kapcsolatosan 2010-ben létrejött szerződés, amely a térben és időben korlátlan és kizárólagos felhasználási jogokat is tartalmazó teljesítési díjat – hasonlóan a perbeli V. termékre vonatkozó szerződéshez – egy összegben, hatszázezer forintban állapította meg, amely összeg nagyságrendileg egyébként a Magyar Tervezőgrafikusok Egyesülete által korábban tájékoztatásként kiadott és 2006-ig még elérhető árjegyzékkel is összhangban van (azaz nem kevesebb annál)?

14.1. A 3. és a 8. kérdésre adott válaszok alapján az eljáró tanács álláspontja szerint a 2003. november 7-én kelt szerződésben meghatározott ellenérték tartalmaz felhasználási díjat is.

Amennyiben az alperes a logó vonatkozásában kizárólagos felhasználási jogokat kívánna szerezni, a szakmai gyakorlatnak megfelel az, ha a kizárólagos felhasználási jogokért a szerző +25-50%-os felárat kérne, amely így arányban állna az említett 2010. évi szerződésben kikötött díjazással.

15. (A/10.) Hogyan befolyásolja a felhasználási díj esetlegesen utólagosan megállapított összegszerűségét az a körülmény, hogy a V. termékre vonatkozó szerződés 2003-ban született, míg a szerző korábbi látszólagos egyetértését megváltoztatva a logó felhasználásának megszűnését követően, 2010-ben jelezte szerzői jogi igényét?

15.1. Az eljáró tanács álláspontja szerint ennek megállapítása nem az SZJSZT kompetenciájába tartozó szerzői jogi szakkérdés.

Dr. Kiss Zoltán, a tanács elnöke

Dr. Legeza Dénes István, a tanács előadó tagja

Sára Ernő, a tanács szavazó tagja

ÉPÍTÉSZETI TERV ENGEDÉLY NÉLKÜLI ÁTDOLGOZÁSA, AZ ÉPÍTÉSZETI MŰ SÉRTHETETLENSÉGÉHEZ FÜZŐDŐ JOG MEGSÉRTÉSE

SZJSZT-47/2014

A törvényszék által feltett kérdések

1. Nyilatkozzon a szakértői testület arról, hogy az áttervezést végző B. A. tervei mennyiben jelentettek eltérést az eredeti felperesi tervekhez képest!
2. Nyilatkozzon, hogy az átalakítás következtében a műnek az egysége megváltozott-e, milyen irányban!
3. A felperesnek az áttervezésre vonatkozó ajánlata mennyiben felel meg az építészkamara által javasolt díjszabásnak?

Válaszok a törvényszék által feltett kérdésekre

Bevezető, általános válaszok.

Az eljáró tanács a kirendelő végzésben összefoglalt tényállás alapján, a csatolt peres iratokat áttanulmányozva alakította ki véleményét. Megjegyzi, hogy nem volt megtalálható az iratok között a felperes és az alperesi jogelőd között létrejött eredeti, a 2008-as átépítés alapját jelentő tervezési szerződés. Ha e tervezési szerződés átdolgozási jogot enged az alperesi jogelődnek, az kioltja a felperesi igényt. A felek a korábbi szerződés tartalmára nem utaltak. A felperes igényéből, az alperes védekezéséből és abból, hogy az alperes kért átdolgozási engedélyt a felperestől, levonható az a közvetett, egyelőre irattal alá nem támasztott következtetés, hogy szerződés alapján átdolgozási jog az alperesi jogelődöt valószínűleg nem illette meg. Mindazonáltal az eljáró tanács indokoltan tartaná e szerződés vizsgálatát azért, mert az alperes munkavállalójával dolgoztatta át a tervet, ami belső, saját átdolgozást jelent (ennek eredményét sérelmezi a felperes). Emiatt az átdolgozás megtörténtét annak fényében is meg kellene vizsgálni, hogy a felperes és az alperesi jogelőd tervezési szerződése milyen terjedelmű belső célú felhasználási jogot engedett az alperesi jogelődnek, és e jogátengedést kétség esetén hogyan lehet értelmezni.

Az eljáró tanács a kirendelő végzésben foglalt jogszabályi hivatkozásokat a vélemény kialakítása szempontjából azzal egészíti ki, hogy a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (Szt.) 13. §-ának építészeti alkotásokra való alkalmazhatósága körében az Szt. 67. §-t is figyelembe kell venni lex specialisként. Eszerint „A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja” [Szt. 67. § (1) bekezdés].

A tényállás 2013 előtti, ezért a szakvéleményt az Szjt. 13. §-ának a 2013. április 1-je előtt hatályos következő szövege alapján alakítottuk ki: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

Az eljáró tanács véleményét a töretlen bírói és szakértői gyakorlattal¹³ összhangban alakította ki. Az utóbbit egy 2014-ben készült szaktanulmány is összefoglalja.¹⁴

Eszerint ha a tulajdonos az épületet át kívánja építeni, és e körben a *tulajdonosi jogait rendeltetésszerűen gyakorolja*, a bírói és a szakértői gyakorlat a tulajdonosi és az építésztervezői érdekmérlegelés során a tulajdonos javára dönt. E gyakorlat egyrészt

- szűkíti az építész tervezőnek a mű (terv, illetve az épület) egységéhez fűződő ún. integritási jogát, másfelől kimondja, hogy
- az átdolgozási engedélyt – értelemszerűen megfelelő ellenérték fejében – a szerző nem tagadhatja meg, harmadrészt rögzíti, hogy
- az átdolgozás mértékét el nem érő, lényegtelen változtatásokhoz egyáltalán nem szükséges a szerző hozzájárulása, mert ezt a felhasználó (a tulajdonos) maga is elvégeztetheti.

Az épületátdolgozás sajátos esete az épület közérdekből szükséges megváltoztatása, ami adott esetben kiolthatja a mű integritásához fűződő védett magánérdeket (pl. autóbusz-

¹³ Csak a legfontosabb véleményeket kiemelve: SZJSZT-35/2002: Kórház tervdokumentációjának átdolgozása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2002_035.pdf; SZJSZT-29/2003: Térfigyelő kamerarendszerrel kapcsolatos szerzői jogi kérdések: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2003_029.pdf; SZJSZT-11/2005: Informatikai stratégiai terv szerzői jogi védelme: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2005_011.pdf; SZJSZT-1/2006: Építészeti mű átépítése: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2006_1_rec.pdf; SZJSZT-30/2006: Ipari beruházásokhoz készített tervek felhasználása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2006_30_rec.pdf; 24/2007/01: Tervdokumentáció átdolgozása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2007_024.pdf; SZJSZT-29/2008: Iskolai bútorozási terv szerzői jogi megítélése: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2008_029.pdf; SZJSZT-18/2009: Autópálya tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2009_18_01.pdf; SZJSZT-4/2010: Építési tenderterv felhasználása kiviteli tervként: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2010_04.pdf; SZJSZT-15/2010: Építészeti alkotás engedélyezési tervének felhasználása kivitelezési terv elkészítésére és a felhasználási engedély terjedelme támogatási szerződés részét képező általános szerződési feltételek alapján: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2010_15.pdf; SZJSZT-15/2011: Belsőépítészeti terv felhasználása, átdolgozása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2011_15.pdf; SZJSZT-19/2012/2: A P. rekonstrukciójával érintett szerzői jogokra vonatkozó korábbi szerződések értelmezése: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2012_19_2.pdf; SZJSZT-5/2013: Úszoda fejlesztésével kapcsolatos szerzői jogi kérdések: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2013_05.pdf.

¹⁴ Faludi Gábor: Az építészeti művek a Szerzői Jogi Szakértő Testület gyakorlatában. In: Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései: Válogatás a Szerzői Jogi Szakértői Testület szakvéleményeiből (2010–2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. SZTNH, Budapest, 2014, p.118–150.

pályaudvar átépítése¹⁵). Ilyenkor is megmarad az építész szerző szerzői vagyoni jogaiból annyi, hogy kötelező a szükséges átdolgozás tervezési szerződését számára felajánlani. A szerző nem élhet vissza szerzői jogával, tervezői jogdíjigénye nem lehet túlzó. Ha ezt a lehetőséget nem ajánlották fel az eredeti tervezőnek, és az átervezésre másnak adtak megbízást, a szerzői jogsértés megvalósul. Felróhatóság esetén az eredeti tervező kártérítésként tarthat igényt méltányos felhasználási díjra, vagy felróhatóság híján a gazdagodásmegtérítési igény érvényesíthető.¹⁶

Az előzőekben leszűrt megállapítások az alábbi bírósági gyakorlatra vezethetők vissza.

- BDT2010. 2329. Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa, vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.
- BH2005. 427. A tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését.

Megvalósul a szerzői jogi jogsértés, ha a tulajdonos építési engedély nélkül végzi az átépítést, és utóbb kér hozzájárulást:

- BDT2008. 1756. I. Nem minősül visszaélésszerű joggyakorlásnak, ha a szerző az építészeti alkotás mint szerzői jogi védelem alatt álló mű jogosulatlan megváltoztatása esetén az utólag kért hozzájárulását megtagadja. Ezért a szerző jognyilatkozata bírósági ítélettel nem pótolható.

Ha a tulajdonos egyáltalán nem kér átdolgozási engedélyt az építész tervezőtől, megvalósul a szerzői jogi jogsértés:

- Szegedi Ítéltábla Pf.II.20.595/2008/3 -SZIT-H-PJ-2009-43. bírósági határozat.

Ad 1. Nyilatkozzon a szakértői testület arról, hogy az átervezést végző B. A. tervei mennyiben jelentettek eltérést a felperes eredeti terveihez képest!

A válasz az iratokból (F/8 – építési engedélyezési tervdokumentáció) – az eredeti tervek ismerete nélkül – aggály nélkül megadható. Nincs peradat arra, hogy a kivitelezés során az alperes eltért volna az építési tervektől.

¹⁵ SZJSZT-08/2013: Építészeti mű átdolgozása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2013_08.pdf, előzményvéleményekkel egyezően: „A Szerzői Jogi Szakértő Testület 01/06 számú, valamint 15/10 számú szakvéleményében kifejtette, hogy 'A tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szjt.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához, vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű ('reális'), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.'”

¹⁶ *Faludi*: i. m. (14), p. 130.

A tervdokumentáció szerkezeti leírás c. része alapján az eltérések (az átépítési terveknek az ügyben figyelembe vehető sajátosságai) a következők:

- a galériaépület déli szárnyában az alperes közhasznú kft. központi irodáit alakította ki,
- a meglevő galériaépület belső átalakítása, bővítése volt az átépítési munka jellege (tervezői nyilatkozat, utolsó bekezdés),
- az irodakialakításhoz a meglevő kávézót, annak fedett teraszát és nyitott teraszát építette át/be akként az alperesi jogelőd, hogy a nyitott teraszt beépítették, a fedett terasz, szociális helyiség és előkészítő konyha válaszfalait bontották le, ezekből alakították ki az irodateret,
- a teakonyhát át kellett helyezni látványtakarással (belső gipszkarton fal) az előcsarnokba,
- a vizesblokk megközelíthetőségét új, acélszerkezetű, üvegfalú, és üvegtető födémmel ellátott, 3,30 m fesztávolságú átjáróval (híd) biztosították,
- a belső udvarra néző déli homlokzaton öt ablakot nyitottak, amelyek elé üveg árnyékolópaneleket helyeztek el,
- a tartószerkezeteket nem bontották meg, minden beépített szerkezet szerelt, eltávolítható, könnyűszerkezet,
- új, látható épületszerkezet a nyitott terasz meglevő, acél gerendarácsához illesztett üveg-, illetve tömör falszerkezete, valamint az átjáró (híd) szerkezete.

Ami a nyitott terasz beépítését illeti:

- a nyitott terasz beépítéséhez használt
 - új acéloszlopok szerkezetükben és formájukban megegyeznek az épületben (üvegház) már meglevő acéloszlopokkal,
 - fix üveges és ablakos mezők alumíniumszerkezete megegyezik a főépületen alkalmazott alumíniumszerkezetekkel,
 - tömör fal külső nemesvakolatának a színe és felülete megegyezik a főépületen használt színnel és felülettel,
- a nyitott terasz beépítése során keletkező új tető folytatja a meglevő üvegház tetőzetének 10%-os lejtését.

Ami az átjáró (híd) építését illeti,

- acélgerendákon szerelt könnyűszerkezetes födém, amelynek kerámiaburkolata megegyezik az alkalmazott kerámiaburkolattal,
- a falszerkezet acéloszlopok közé szerelt, alumíniumkeretben elhelyezett fix üvegfalakból áll, az alumíniumkeret követi az épületen már meglevő hasonló szerkezeteket, és ugyanez a helyzet az acélszerkezetben elhelyezett hőszigetelő üvegtetővel kapcsolatban is.

A gépészeti megoldások az ügy szempontjából nem relevánsak.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy az áttervezés (átépítés) során a felperes terveihez való illeszkedési szándék a szerkezetválasztás körében jól látható, de az átépített mű funkcionálitása, belső térbelisége megváltozott.

Ad 2. Nyilatkozzon, hogy az átalakítás következtében a műnek az egysége megváltozott-e? Ha igen, milyen irányban!

A válasz megadása során az eljáró tanács az Szjt 13. § és 67. § (1) bekezdésének együttes értelmezése szellemében járt el. Az Szjt 13. §-hoz fűzött Nagykommentár (Wolters Kluwer, 2014. Budapest, szerk. Gyertyánfy Péter) kiemeli, hogy „sajátos, főleg az építészeti alkotások és műszaki létesítmények tárgyában gyakoribb eset a műpéldányokra vonatkozó tulajdonosi joggyakorlás és a szerzői jog összeütközése. Ezek olyan érdekösszeméssel dönthetők el, amelynek szintje nem az Szjt. 13. § részletszabályainál van, hanem annál magasabban: a tulajdonjoggal mint kizárólagos joggal védett érték és az ugyancsak kizárólagos jogokkal védett szerzői jogosulti érdek a rendeltetésszerű joggyakorlás elve mércéjével mérhető össze – az elv az Szjt. 3. §-ának hídján jön át”.

Az Szjt 67. §-hoz fűzött, e kérdéshez kapcsolódó magyarázat pedig az SZJSZT töretlen gyakorlatára utal: „az Szjt. 13. §-a és 67. § alapján a szerzőnek az építészeti művek tekintetében a mű integritásához fűződő joga abban az esetben sérül, amennyiben az alkotás ... megváltoztatásának eredményeképpen a külső megjelenés a lényegét érintő mértékig eltorzul, megcsonkul, illetve a külső megjelenés vagy a rendeltetésszerű használat oly módon változik meg, hogy az a szerzői becsületet, a szerző jóhírnevét sérti” (SZJSZT-1/2006, követve az SZJSZT-35/2002 és SZJSZT-26/2004 számú szakvéleményt).

Ebből kiindulva: az átépítés az eredeti rendeltetésszerű használatot semmiben nem befolyásolja. Az épületegyüttes továbbra is alkalmas megcélzott funkciójának betöltésére. Sőt, a rendeltetésszerű használati funkciók köre bővült: az épületegyüttes irodai célokat is szolgál, és e funkció nincs ellentétben az épület eredeti művésztelep-funkciójának az ellátásával, azt nem is károsítja.

Az átépítés érinti a külső megjelenést, azaz a mű egységét. A külső megjelenés érintettségé nem az utcai front, hanem a déli, belső udvari front felől valósul meg, és azt elsősorban az átjáró megépítése, másodsorban a nyitott terasz beépítése jelenti.

Ami a mű egységét valóban hátrányosan érinti, az a „lábakra emelt, a kávézóból nyíló terasz” beépítése, amely „szinte fölé emelkedik a három ötszáz éves platánnak” (F/2 oldalszám nélkül). Ez ugyanis az F/2 alatt csatolt méltató cikkben is hangsúlyozott átláthatóságot, a kert és az utca összekapcsolódását is csökkenti.

Az eljáró tanács álláspontja szerint azonban az épületegyüttes külső megjelenésének a lényegét torzító, csonkító, illetve a szerzői becsületre vagy jó hírnévre sérelmes módon az átépítés nem érintette a következő okokból:

- az átépítés belső átalakítást eredményezett;
- az átépítés olyan szerkezetekkel, anyagokkal, olyan látható felületeket képezve történt, amelyek megegyeztek az eredeti épületegyüttesen alkalmazott megoldásokkal, illetve ahhoz a legközelebb álltak;
- az átépítés arra a lehető legkisebb mértékre korlátozódott, amely az irodahelyiség-csoport kialakításához szükséges volt, és nem korlátozott semmilyen alap-, a művész-telepi tevékenység ellátásához kapcsolódó funkciót;
- az irodai funkció közhasznú szervezet irodai tevékenységének az ellátását jelenti, a közhasznú tevékenység pedig minden olyan tevékenység, amely a létesítő okiratban megjelölt közfeladat teljesítését közvetlenül vagy közvetve szolgálja, ezzel hozzájárulva a társadalom és az egyén közös szükségleteinek a kielégítéséhez;
- az F/2 alatt csatolt, az épületegyüttes jellemzőit dicsérően kiemelő folyóiratcikk megállapítja, hogy az eredeti (felperesi) átépítés „a régi 'házacskás' beépítési karaktert megőrizte, az enyhe hajlásszögű magastetők ritmusa együtt hullámszik a hatalmas ár-téri fák lombkoronájával”;
- e hullámszást a perben érintett átépítés megőrizte (lásd az 1. kérdésre adott, a tető ki-alakításával kapcsolatos részválaszt);
- érintetlen maradt a jellegadó bejárati torony;
- érintetlen maradt az utcafront, az utcára néző kubusok (terek) füzére;
- az átépítés alapvetően csak akkor érinti lényegesen a külső megjelenést, ha az a közte-rülethez kapcsolódó külső megjelenést változtatja meg;
- az épületegyüttes F/2 alatt csatolt szakmai folyóiratcikkben említett térszervező szere-pét az átépítés egyáltalán nem érintette.

Ad 3. A felperesnek az áttevezésre vonatkozó ajánlata mennyiben felel meg az építészka-mara által javasolt díjszabásnak?

Előzetesen meg kell jegyezni, hogy a felperesi előadás szerint az árajánlat mind az építési, mind a kivitelezési tervdokumentáció díját magában foglalta. Nem talált az eljáró tanács olyan peradatot, amely ezt a díjat vagy e díjnak az építési tervdokumentáció elkészítésére eső részét összehasonlíthatóvá tehetné az építési tervdokumentációt jegyző, munkavállaló tervező számára fizetett díjjal. Azt azonban le kell szögezni, hogy az Szjt. 30. § (3) bekezdése értelmezése alapján a szolgáltatati mű szerzőjének csak a felek ilyen irányú megállapodása alapján jár szerzői jogdíj, ha a szolgáltatati művet a munkáltató maga használja fel.

Az eljáró tanács a kirendelésnek megfelelően tanulmányozta a Magyar Építész Kamara ajánlott díjszabását.¹⁷

¹⁷ http://www.mek.hu/media/files/2014/letoltheto/110929_MEK_dijsszamitas_2011.maj.pdf.

Ez a díjszámítási mód tartalmaz egy sajátos díjalap-kalkulációt, ehhez igazítja az összes mérnöki és építészeti szolgáltatás díját, és ezen belül tervfázisokhoz rendeli ezeknek a szolgáltatásoknak az ajánlott díját.

Az eljáró tanács nem rendelkezett adatokkal arra nézve, hogy milyen díjalaphoz lehetett volna a felperes alperes által el nem fogadott árajánlatát viszonyítani. Emiatt az eljáró tanács nem tud választ adni arra a kérdésre, hogy az el nem fogadott ajánlatba foglalt díj hogyan viszonyul a Magyar Építész Kamara által ajánlott díjakhoz.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke

Dr. Faludi Gábor, a tanács előadó tagja

Vajai Tamás DLA, a tanács szavazó tagja

* * *

MŰSZAKI BERESENDEZÉS TERVEINEK SZERZŐI JOGI VÉDELME^{*}

SZJSZT-19/2015

A megkereső által feltett kérdések

1. Állapítsa meg, hogy a D. által készített tervrajzok rendelkeznek-e olyan, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 1. § (3) bekezdésében meghatározott egyéni, eredeti jelleggel, amely alapján szerzői jogi védelem alatt állnak, figyelemmel a Magyarországon és külföldön ismert gyakorlatra is!
2. Amennyiben szerzői jogi védelem alá esnek a fent meghatározott tervrajzok, állapítsa meg, hogy a vállalat által készített tervrajzokhoz képest pontosan mennyiben jelentenek egyéni, szerzői jogi védelmet megalapozó újításokat a D. által készített tervrajzok!
3. A D. tervrajzaiban alkalmazott megoldások a szakirodalomból ismertek volta-e Magyarországon a 2010–2011. években?
4. Amennyiben ismertek voltak a D. által alkalmazott megoldások a szakirodalomban, megállapítható-e, hogy a D. által készített tervrajzok szerzői jogi védelem alatt állnak?
5. A szakértő intézmény egyéb észrevételei.

^{*} Az időközben megszületett és a testületnek megküldött jogerős ítélet szerint a bíróság az ügyész – bűncselekmény hiányában – kezdeményezésére a vádlottat felmentette.

Tényállás

D. gépészmérnökként transzformátorolaj-szivattyút tervezett, amelynek a forgalmazását 2009 júniusában kezdte meg a cég1-en keresztül. A szivattyú fő megrendelője 2011. januárig a cég2 volt, aminek ügyvezetője a vádlott. A cég2 megrendeléseinek a beszüntetését követően saját mérnökeivel D. terveit alapul véve szivattyút tervezett, majd elkezdte az új tervek alapján a szivattyúkat gyártani és értékesíteni. D. a tervei felhasználására és átdolgozására nem adott engedélyt.

Az eljáró tanács a nyomozás iratait áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához ez elegendő. Az eljáró tanács szakvéleménye kialakításakor a rendelkezésre álló tervrajzokat vizsgálta, ezek közül a vállalat 1985. augusztus 13-án készült, a vádlott tulajdonában levő rajzot hasonlította össze a cég1 (tulajdonos D.) rajzaival. Az összehasonlítás az alábbi, a mérnöki gyakorlatban szokásosan alkalmazott megoldások tekintetében tér el: a rajzokból megállapítható hogy a járókerék szélességét bővítették, ez egyetemi tankönyvi anyag, tehát egyéni, eredeti jelleget nem tartalmaz. Továbbá a járókerék szélességének a bővítése következtében a csigaház megnyúlt, és téglalap alakúvá változtatták. Ez a megoldás pl. Fáy Csaba: Szivattyúüzemi kézikönyvből is ismert. A csőtengely alkalmazása pedig legalább az US6,854,955B2 sz. közzétételből ismert. Egyéb különbséget megállapítani nem lehet.

Az eljáró tanács szakvéleménye

1. Alkalmazandó jogszabály

Az 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (Szt.):

1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

...

1) a műszaki létesítmény terve,

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

(6) Valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya a szerzői jogi védelemnek.

– BDT2006/1499. sz. határozat: „A terv előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, ha az ötlet szintjét nem haladják meg. Szerzői jogsérelem ezért nem valósul meg, ha az új tervező nem a műszaki megoldást, hanem legfeljebb az ezzel kapcsolatos ötletet veszi át, és más építészeti megoldást alkot.”

2. Előzetes megállapítások

A transzformátorolaj-szivattyú, mint műszaki létesítmény terve, lehet szerzői mű. A szerzői jogi védelem egyetlen feltétele, hogy az alkotás a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel rendelkezzen. Mivel valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer nem lehet a szerzői jogi védelem tárgya, a „*terv előkészítése során megjelenő műszaki gondolatok, elképzelések szerzői műnek nem minősülnek, ha az ötlet szintjét nem haladják meg.*”¹⁸

Műszaki létesítmények terve abban az esetben áll szerzői jogi védelem alatt, ha a létesítmény tervében foglalt megoldások egyéni-eredeti jelleget kölcsönöznek a létesítménynek.¹⁹ Az SZJSZT töretlen gyakorlata meghatározza, hogy milyen szellemi alkotás minősülhet szerzői műnek: „*Olyan szellemi alkotás, amely egyéni abban az értelemben, hogy az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra, s ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg azok egyikét vagy másikat, s amely eredeti abban az értelemben, hogy az nem csupán valamely már meglévő alkotás szolgálai másolata.*”²⁰

Az ügy tárgyat képező transzformátorolaj-szivattyú terve tehát akkor áll szerzői jogi védelem alatt, ha a fenti kritériumok alapján egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt senki javára azok a teljesítmények, amelyek mindenki számára szabadon hozzáférhetők, a különböző szakmai, technikai előírások, elvárások, általános kritériumoknak megfelelő alkotóelemek, sablonok. Ezek ugyanis – még ha esetleg eredetileg valakinek az egyéni-eredeti szellemi tevékenységéből is fakadtak, mára olyan általános standardokká váltak, ami nem indokolja ezek monopolizálását.²¹

Az Szjt. 1. § (3) bekezdésének követelménye nem az objektív újdonság követelményét állítja fel a művek védelmének feltételeként. „Ezért a szerzői jogban az 'újdonság' helyett inkább az 'eredetiség' kifejezést használjuk. Itt, a szerzői jogban az azonos tárgyú, hasonló felépítésű 'párhuzamos fejlesztések' (párhuzamosan alkotott önálló művek) egyidejű, konkuráló védelmet élvezhetnek ...”²²

A védelem feltételének ilyen meghatározása elvi lehetőséget ad arra, hogy nagyon hasonló művek önálló védelmet élvezzenek, ha azok megalkotása önállóan történt, és az egyes művek tekintetében külön-külön megállapítható a védelem feltételeinek való megfelelés.

Nem állhat azonban fenn az alapul fekvő mű szerzőjének jogaitól független szerzői jogi védelem olyan alkotáson, amelynek egésze vagy részlete egy másik alkotás felhasználásával

¹⁸ BDT2006/1499. sz. határozat.

¹⁹ SZJSZT-04/2005: Műszaki létesítmény terveinek felhasználása: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2005_004.pdf.

²⁰ SZJSZT-38/2003: Külsős óraadók előadásainak szerzői jogi védelme: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2003_038.pdf.

²¹ SZJSZT-23/2010: Konstruktív tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2010_23_1.pdf.

²² Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2006, p. 30.

készült. Ebben az esetben engedély nélküli átdolgozásról vagy – amennyiben más mű létrejötte nem állapítható meg – szolgai másolásról – és ezeket követő engedély nélküli felhasználásokról – beszélhetünk.²³

Az eredetiségnek a szerző rendelkezésére álló lehetőségei – korlátai – műfajonként változnak. A mű formájának egyik feladata a külvilág számára való érzékelhetőség, megjelenés biztosítása és a mű azonosításának lehetővé tétele. Nyilván másként jelentkezik az eredetiség egy tervezőnél, mint egy festőnél. A tervezőnek a fizikai törvények és az építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek.²⁴

Minél kisebb egy szerző mozgástere, annál valószínűbb, hogy a két szerző egymástól függetlenül is ugyanazt a kifejezésmódot választja. Tehát ha két szerző egy műszaki létesítmény megvalósításához egymástól függetlenül ugyanazt a kifejezésmódot választja, akkor az valószínűsíthetően azért van így, mert a funkcionális determináltság miatt a lehetséges kifejezésmódok olyan csekély eltérést tudnak csak felmutatni, ami a kifejezés egyéni, eredeti jellegét kizárja.

Az egyéni, eredeti jelleg megléte csak abban az esetben eredményez szerzői jogi védelmet, ha az a szerző saját szellemi tevékenységéből fakad, és nem egy másik mű szolgai másolásának az eredménye.

3. A kérdésekre adott válaszok

Ad 1. Állapítsa meg, hogy a D. által készített tervrajzok rendelkeznek-e olyan, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) 1. § (3) bekezdésében meghatározott egyéni, eredeti jelleggel, amely alapján szerzői jogi védelem alatt állnak, figyelemmel a Magyarországon és külföldön ismert gyakorlatra is!

A D. által készített tervrajzok nem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel, amely megalapozna szerzői jogi védelmet. A tervrajzokban esetlegesen előforduló, a vállalat terveihez képest eltérő műszaki változtatások egyetemi tananyag részét képezik, illetve közismert műszaki megoldásokon alapulnak, tehát egy mérnök szakember szivattyú tervezése során hasonlóan járt volna el.

Ad 2. Amennyiben szerzői jogi védelem alá esnek a fent meghatározott tervrajzok, állapítsa meg, hogy a vállalat által készített tervrajzokhoz képest pontosan mennyiben jelentenek egyéni, szerzői jogi védelmet megalapozó újításokat a D. által készített tervrajzok!

²³ SZJSZT-36/2013: Bútorok szerzői jogi védelme és szolgai másolása: http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenek/2013/PDF/szjszt_szakv_2013_36.pdf.

²⁴ SZJSZT-38/2001: Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések: http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/SZJSZT_szakvelemenek_pdf/szjszt_szakv_2001_038.pdf.

Tekintettel arra, hogy az eljáró tanács az ad 1-ben feltett kérdésre adott válasza szerint D. tervei nem képezik szerzői jogi védelem tárgyát, ezért értelemszerűen az ad 2. kérdés irreleváns.

Ad 3. A D. tervrajzaiban alkalmazott megoldások a szakirodalomból ismertek voltak-e Magyarországon a 2010–2011. években?

A D. tervrajzaiban alkalmazott megoldások szabadalmakból, szakirodalomból, egyetemi tankönyvekből is ismertek voltak.

Ad 4. Amennyiben ismertek voltak a D. által alkalmazott megoldások a szakirodalomban, megállapítható-e, hogy a D. által készített tervrajzok szerzői jogi védelem alatt állnak?

Az ismert elemek D. általi megjelentetése nem rendelkezik olyan egyéni, eredeti jelleggel, amely a terv szerzői jogi védelmét megalapozná.

Ad 5. Az eljáró tanácsnak egyéb észrevétele nincs.

Dr. Szilágyi István, a tanács elnöke
Dr. Lendvai Zsófia, a tanács előadó tagja
Farkas Tamás, a tanács szavazó tagja
Dr. Oelberg Gusztáv, külső szakértő

* * *

ADATVÉDELMI SZABÁLYZAT SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-39/2015

A megkereső által feltett kérdések

1. Nyilatkozzon, hogy a sértett által készített adatvédelmi tájékoztató, illetve szabályzat gyűjteményes műnek minősülő adatbázis-e!
2. Amennyiben igen, úgy a mű tartalmi elemeinek az átvételéhez szükséges-e a szerző engedélye? Így mennyiben tekinthető a szerzői jogot sértő felhasználásnak az alapvető jogszabálysövegből álló adatbázis egyes részeinek – azonos jellegű gyűjteményben történő felhasználása? Ez a tevékenység a gyűjteményes mű átdolgozása-e?
3. A mellékelt, cég2 honlapján megjelent, valamint a megrendelőnek átadott és a sértett által szerkesztett adatvédelmi szabályzatok tartalmának vonatkozásában hogyan alakul a szerzői jogi védelem, megállapítható-e az „átfedések nyomán” szerzői jogi jogsértés?

4. Amennyiben a sértett adatvédelmi tájékoztató, illetve szabályzat nem gyűjteményes mű, úgy adatbázis-e? Amennyiben adatbázis, milyen szempontok alapján vizsgálható az a konkrét esetben, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e?

A megkereséshez csatolt mellékletek

A megkereső a megkereséshez csatolta a cég1 adatkezelési tájékoztatóját, a cég2 adatvédelmi szabályzatát, a cég3 adatvédelmi szabályzatát és a Fővárosi Ítéltábla részítéletét.

Tényállás és előzetes megállapítások

A cég2 közzétette saját adatvédelmi szabályzatát, és 2012-ben megbízást kapott adatvédelmi tájékoztatók, így többek között a cég3 adatvédelmi szabályzatának elkészítésére is. A cég2 ügyvezetőjével szemben büntetőeljárás indult szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt. A büntetőeljárás tárgya annak a kérdésnek eldöntése, hogy a cég2 megsértette-e a cég1 adatvédelmi tájékoztatóját készítő sértett szerzői jogát a saját, illetve a megbízás alapján általa készített adatvédelmi szabályzattal.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a Fővárosi Ítéltábla megkereső által csatolt részítéletét nem vizsgálta, mert az ügy szempontjából releváns dokumentumok alapján a feltett kérdések megválaszolhatóak voltak.

Egyebekben az eljáró tanács a csatolt iratokat áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához a rendelkezésére bocsátott információk elegendőek.

Az eljáró tanács szakvéleményének kialakításához elsődlegesen a cég1 adatkezelési tájékoztatójának vizsgálata szükséges.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a nyomozóhatóság által feltett kérdéseket.

1. Nyilatkozzon, hogy a sértett által készített adatvédelmi tájékoztató, illetve szabályzat gyűjteményes műnek minősülő adatbázis-e!

Az eljáró tanács álláspontja szerint a sértett adatkezelési tájékoztatója nem minősül gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak az alábbiak szerint.

Ahhoz, hogy azt meg tudjuk állapítani, hogy egy mű a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) értelmében gyűjteményes műnek minősülő adatbázis-e, először meg kell vizsgálni, hogy a mű az adatbázis fogalmának megfelel-e.

Az Sztj. 60/A. §-a értelmében „[e] törvény alkalmazásában adatbázis: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.

Mivel az adatbázis jogi szabályozása a magyar Sztj.-be az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv átültetésével került be, és mivel az adatbázis definíciója az irányelv definíciójával megegyezik, ezért az értelmezések alapjául az irányelv szolgál.

A fenti definíciónak három fogalmi eleme van: (i) tartalmi elemek, (ii) rendszer vagy módszer szerinti rendezettség; és (iii) egyedi hozzáférhetőség.

Egy mű akkor tekinthető az Sztj. értelmében adatbázisnak, ha mindhárom fogalmi elemnek megfelel.

Először: a tartalmi elemek lehetnek művek, adatok vagy bármely egyéb tartalmi elemek. Az irányelv 17. preambulumbekzdése értelmében csak azok tekinthetők tartalmi elemeknek, amik önmagukban is valami önállóságot, egyedi jelentést, egymástól való tartalmi függetlenséget mutatnak fel. A 17. preambulumbekzdés kimondja, hogy az irányelv értelmében pl. nem adatbázis az audiovizuális művek, filmalkotások, irodalmi, illetve zenei művek.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a cég1 adatkezelési szabályzata nem tartalmaz a fenti kritériumoknak megfelelő, egymástól elkülönülő, önálló értelmet hordozó tartalmi elemeket. A tartalmi elemekkel összefüggésben a tanács a Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez²⁵ adatbázisokkal kapcsolatos megállapítását idézi „A (17) preambulumbekzdés szerint nem adatbázis például egy irodalmi mű – a szavak, mondatok, a nyelvi egységek bár önálló információkat is hordoznak, nem minősülnek az irodalmi mű tartalmi elemeinek – önállóságuk az irodalmi mű összefüggésében nem állapítható meg.”

Ezzel összefüggésben a tanács megjegyzi, hogy – az irodalmi művekhez hasonlóan – a szabályzat teljessége tartalmaz önálló információt, mivel rögzíti az irányadó jogszabályokban is foglalt adatvédelmi követelményeket. Bár az egyes rendelkezések információkat tartalmaznak, de önállóságuk a szabályzattal összefüggésben nem állapítható meg. A szabályzatnak tehát az egyes bekezdései, bár önálló információkat is hordoznak, nem minősülnek a mű tartalmi elemeinek, önmagukban nem értelmezhetőek, csak összességükben adják ki a szabályzat lényegét.

Az eljáró tanács álláspontja szerint az adatkezelési tájékoztató az adatbázis második fogalmi elemének, a rendszer vagy módszer szerinti rendezettségnek sem felel meg, mivel annak összeállításában semmilyen rendszer vagy módszer nem található, csupán az adatkezelés tekintetében irányadó rendelkezéseknek – a később a szakvéleményben utaltak szerint kifejtett módon tartalmazó – felsorolását foglalja magában.

²⁵ Dr. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 383.

A harmadik kritériumnak, az egyedi hozzáférhetőségnek abban az esetben megfelelne az adatkezelési tájékoztató, ha az elektronikus úton úgy lenne hozzáférhető, hogy egyes elemei külön kiválaszthatók. E körülmény fennálltát a tanács nem tudta vizsgálni, mivel a rendelkezésre álló papíralapú dokumentumok ezt nem tették lehetővé.

Mivel az adatkezelési tájékoztató tehát a szükséges három tartalmi elemből kettőnek biztosan nem felel meg, ezért az Sztj. értelmében nem minősül adatbázisnak. Ha pedig nem adatbázis, akkor gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak sem tekinthető.

Az eljáró tanács ugyanakkor utal arra, hogy még abban az esetben is, ha az előbbieken tett megállapítások ellenére adatbázisnak minősülne az adatkezelési tájékoztató, az Sztj. értelmében gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak nem tekinthető az alábbiak miatt.

Az Sztj. 7. § (1) bekezdése értelmében *„szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.”* Ennek értelmében tehát gyűjteményes műről beszélhetünk akkor is, ha annak tartalmi elemei nem állnak szerzői jogi védelem alatt. A szerzői jogi védelem feltétele ebben az esetben az, hogy a gyűjtemény tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése az Sztj. 1. § (3) bekezdésében értelmében egyéni, eredeti jelleggel rendelkezzen.

Az adatkezelési szabályzat tartalmi elemeit az Infotv. 20. § (1)–(3) bekezdése tartalmazza: *„20. § (1) Az érintettel az adatkezelés megkezdése előtt közölni kell, hogy az adatkezelés hozzájáruláson alapul vagy kötelező. (2) Az érintettet az adatkezelés megkezdése előtt egyértelműen és részletesen tájékoztatni kell az adatai kezelésével kapcsolatos minden tényről, így különösen az adatkezelés céljáról és jogalapjáról, az adatkezelésre és az adatfeldolgozásra jogosult személyéről, az adatkezelés időtartamáról, arról, ha az érintett személyes adatait az adatkezelő a 6. § (5) bekezdése alapján kezeli, illetve arról, hogy kik ismerhetik meg az adatokat. A tájékoztatásnak ki kell terjednie az érintett adatkezeléssel kapcsolatos jogaira és jogorvoslati lehetőségeire is. (3) Kötelező adatkezelés esetén a tájékoztatás megtörténhet a (2) bekezdés szerinti információkat tartalmazó jogszabályi rendelkezésekre való utalás nyilvánosságra hozatalával is.”*

A cég1 adatkezelési szabályzata a fentiekén túl semmilyen többletelemet nem tartalmaz, sőt, a kötelező tartalmi elemeket a fent idézett rendelkezésben szereplő és az Infotv. rendelkezéseivel szinte megegyező sorrendben tartalmazza. Következésképpen tehát megállapítható, hogy az adatkezelési szabályzat tartalma sem összeválogatása, sem elrendezése, sem szerkesztése tekintetében egyéni, eredeti jelleggel nem rendelkezik, így nem minősül szerzői jogilag védett gyűjteményes műnek, így gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak sem.

2. Amennyiben igen, úgy a mű tartalmi elemeinek az átvételéhez szükséges-e a szerző engedélye? Így mennyiben tekinthető a szerzői jogot sértő felhasználásnak az alapvető jogszabálysövegből álló adatbázis egyes részeinek – azonos jellegű gyűjteményben történő – felhasználása? Ez a tevékenység a gyűjteményes mű átdolgozása-e?

Az 1. kérdésre adott válasz alapján a 2. kérdés okafogyottá vált.

3. A mellékelt, a cég2 honlapján megjelent, valamint a megrendelőnek átadott és a sértett által szerkesztett adatvédelmi szabályzatok tartalmának vonatkozásában hogyan alakul a szerzői jogi védelem, megállapítható-e az „átfedések nyomán” szerzői jogi jogsértés?

Az eljáró tanács álláspontja szerint a szabályzat az alábbiak miatt sem egyes tartalmi elemei, sem pedig tartalmi elemeinek elrendezése tekintetében nem áll szerzői jogi védelem alatt, ezért a szabályzatok hasonlósága ellenére sem állapítható meg szerzői jogi jogsértés.

Egyfelől a cég2 és a cég3, másfelől pedig a cég1 szabályzatát összehasonlítva, a cég1 szabályzatát alapul véve, az alábbiakat állapíthatjuk meg.

A cég1 szabályzatának 1. pontjában a „Bevezetés” a cég2 és a cég3 szabályzatában nem található meg.

A cég1 szabályzatának 2. pontjában a „Definíciók” alatt felsorolt fogalommeghatározások szó szerinti átvételei az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) 3. §-ában szereplő fogalommeghatározásoknak, így azok nem a sértett egyéni, eredeti alkotásai.

A cég1 szabályzatának 3. pontja szintén az Infotv. 4., 5., 6., 8. és 20. §-a egyes rendelkezéseinek szó szerinti átvétele, így az sem a sértett egyéni, eredeti alkotása.

A 4. rész nem szó szerint az Infotv. rendelkezéseinek megismétlése, hanem az vagy technikai adatokat tartalmaz, vagy a cég1 által nyújtott különböző szolgáltatásokhoz kapcsolódó adatkezelést írja le. Az eljáró tanács álláspontja szerint ezen leírások, azok sematikus voltára tekintettel, sem rendelkeznek egyéni, eredeti jelleggel.

Az 5. rész az információbiztonságról szól. Ez a rész a cég2 vagy a cég3 szabályzatában nem szerepel.

A 6. és 7. rész csupán az adatkezelő és az adatfeldolgozó adatait, elérhetőségét tartalmazza, egyéni, eredeti jelleggel értelemszerűen nem rendelkeznek.

A 8. rész a jogorvoslati lehetőségekről az Infotv. 14., 15., 17., 18., 21., 22. és 23. § rendelkezéseinek szó szerinti ismételése, ezen túlmenően egyebet nem tartalmaz. Mivel tehát ez a szövegrész is az Infotv. rendelkezéseinek szolgai másolata, ezért egyéni, eredeti jelleggel nem rendelkezik.

Összefoglalva a fentieket, az eljáró tanács megállapítja, hogy mivel a cég1 adatkezelési tájékoztatója vagy az Infotv. rendelkezéseinek szó szerinti ismételése (2., 3., 8. rész), vagy technikai jellegénél fogva nem rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel, azaz szerzői jogi

védelem alatt nem áll (4., 6., 7. rész), vagy sem a cég2, sem a cég3 szabályzatában nem található (1. és 5. rész), ezért szerzői jogi jogsértés nem állapítható meg.

4. Amennyiben a sértett adatvédelmi tájékoztató, illetve szabályzat nem gyűjteményes mű, úgy adatbázis-e? Amennyiben adatbázis, milyen szempontok alapján vizsgálható az a konkrét esetben, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt-e?

Az 1. kérdésre adott válaszában az eljáró tanács már megválaszolta, hogy a cég1 adatkezelési szabályzata nem tekinthető adatbázisnak. Megállapította egyúttal, hogy az nem tekinthető gyűjteményes műnek minősülő adatbázisnak az Szjt. értelmében.

Az Szjt. a gyűjteményes műnek minősülő adatbázisokon kívül *sui generis* kapcsolódó jogi védelemben részesíti a jelentős ráfordítással létrehozott adatbázist is. Ebben az esetben a védelem csak akkor állhat fenn, ha az adatbázis az 1. pontban idézett, az Szjt. 60/A. §-ában lefektetett definíciónak maradéktalanul megfelel.

Mint ahogy azt az 1. kérdésre adott válaszban kifejtettük, az eljáró tanács álláspontja szerint az adatkezelési tájékoztató már ennek a kritériumnak sem felel meg, azaz nem minősül adatbázisnak.

Az eljáró tanács ugyanakkor utal arra, hogy még abban az esetben, ha az előbbieken tett megállapítások ellenére adatbázisnak minősülne az adatkezelési tájékoztató, az az Szjt. értelmében *sui generis* védelem alatt álló adatbázisnak sem tekinthető az alábbiak miatt.

A *sui generis* védelem létrejöttének további feltétele, hogy az adatbázis megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényeljen [lásd Szjt. 84/A. § (5) bek.]. A jelentős ráfordítás kérdését az Európai Unió Bírósága több döntésében is tárgyalta (C-203/02; C-338/02; C-444/02.). Ezek értelmében az adatbázis tartalmának megszerzése jelentős ráfordításokkal olyan forrásokra utal, amelyeket létező, önálló anyagok felkutatására és adatbázisba gyűjtésére fordítottak. A valamely adatbázis tartalmának megszerzésével kapcsolatos ráfordításnak az irányelv 7. cikkének (1) bekezdése szerinti fogalmát akként kell értelmezni, mint amely az említett adatbázisban meglévő elemek keresésére és azok összegyűjtésére felhasznált pénzeszközöket jelenti (C-444/02. sz. ügy).

A jelentős ráfordítás a felhasznált pénzeszköz mértékére és/vagy idő, munka és energia befektetésére is utalhat.

A ráfordítás számbavételével, illetve „jelentős” mértékének értékelésével kapcsolatban az SZJSZT egyes szakvéleményei (pl. SZJSZT-31/2008, -19/09) szerint „támpontot nyújthat az Európai Bizottság Belső Piac és Szolgáltatások Főigazgatóságának 2005. december 12. napján kelt, az adatbázisok jogi védelméről szóló 96/9/EK irányelv első kiértékeléséről szóló munkaanyaga, amely az európai adatbázis-előállítóktól kapott infor-

mációk alapján előfordulási gyakoriságuk szerinti sorrendbe szedte az adatbázisokkal kapcsolatos jellemző ráfordításokat (Commission of the European Communities DG Internal Market and Services Working Paper – First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases).²⁶

Az SZJSZT-19/09 számú szakvéleményében továbbá hivatkozott az adatbázis-előállítással foglalkozó magyarországi vállalkozások érdekképviselői szervezeteként működő Magyar Tartalomipari Szövetség (MATISZ) gyakorlatára. „Az SZJSZT rendelkezésére állt információk szerint a szervezet gyakorlata úgy összegezhető, hogy az adatbázis-előállítással összefüggő költségek vizsgálata során az alábbi költség-elemeket kell rendszerint figyelembe venni:

- az adott adatbázis készítésére elkülöníthető munkabér és járulék költségei (munkaszerződések alapján, kifizetések),
- a gyűjtőkör költsége (alvállalkozói stb. szerződések, számlák, kifizetések),
- a technológiaüzemeltetés (számítógép, szoftver stb. amortizációja, kommunikáció, munkabér, szerződések, számlák, kifizetések stb.) és a fejlesztés igazolt költségei,
- a marketing, terjesztés igazolt költségei (szerződések, számlák, kifizetések),
- munkabéarányos rezsiköltség-ráterhelés (összes fel nem osztható költség-/munkaóraalap szorozva az elkülönített 1. pontban meghatározott munkaóra-mennyiséggel).

A fenti költségelemek figyelembevételével – a szervezet gyakorlata szerint – akkor tekinthető a ráfordítás jelentősnek, ha a ráfordítás az adott vállalkozás összköltségéből 30-50% feletti részesedést, vagy legalább egy felsőfokú végzettségű ember egy évi munkájának költségét képezi.”

Az eljáró tanács által vizsgált esetben az irányadó törvényben foglalt egyes rendelkezéseket tartalmazó szabályzatról van szó. A benne foglalt elemek kigyűjtése az eljáró tanács álláspontja szerint, a fentiekre is tekintettel, nem tekinthető jelentős ráfordításnak.

A szabályzat megjelenítésének költségeivel összefüggésben a tanács a Nagykommmentár a szerzői jogi törvényhez adatbázisokkal kapcsolatos megállapítására utal.²⁷ Eszerint

²⁶ „4. ábra – az európai adatbázis ipar ráfordításai:
Milyen jellegű ráfordításokat eszközölt? A válaszadók %-ában
Informatika 85,1%;
Személyi állomány az adatok feltöltéséhez 69,3%;
Személyi állomány az adatbázis üzemeltetéséhez 65,3%;
Adatbázis marketingje, reklámozása 64,4%;
Személyi állomány az adatok összegyűjtéséhez 63,4%;
Adatok megszerzése 62,4%;
Engedélyek 58,4%;
Irodahelyiség 35,6%;
Egyéb 21,8%”.

²⁷ Gyertyánfy: i. m. (25), p. 483.

„A megjelenítés fogalmának jelentése a tartalmi elemek rendezettségét vagy az adatbázis felhasználói felé való megjelenítésüket fedi le.”

E vonatkozásban a tanács megállapítja, hogy a szabályzat rendezettsége, a felhasználók felé irányuló megjelenítése sem tükröz olyan mértékű ráfordítást, ami annak *sui generis* kapcsolódó jogi védelmét megalapozná.

A fentiek alapján tehát a kapcsolódó jogi védelem feltételei a cég1 adatkezelési szabályzata tekintetében nem állnak fenn.

A megkereső egyéb kérdéseket nem tett fel az eljáró tanácshoz.

Dr. Lábod Péter, a tanács elnöke
Dr. Lendvai Zsófia, a tanács előadó tagja
Dr. Berki Ádám, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Mezei Péter: Jogkimerülés a szerzői jogban. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2016; ISBN: 978-615-5302-16-9

Jelen sorok íróját a 2012. évben az a megtiszteltetés érte, hogy – bár szándékon felül – Mezei Péter akkor megjelent, a fájlcserelés témakörét körüljáró monográfiájának¹ első, tudományos folyóiratban megjelent² kritikusa lehetett. E megtiszteltetésből tradíciót formálva ezen recenzió célja a tavalyi év során megjelent,³ sikeres habilitációs eljárás alapját képező monográfia bemutatása és ajánlása, kiegészítve pár szerény, segítő szándékú észrevétellel.

Az értekezés bevezetése és konklúziója négy érdemi fejezetet foglal keretbe: az első fejezet a jogkimerülés dogmatikai alapjait járja körül, kitérve annak fogalmi elemeire – miszerint pl. a jogkimerülés csak a tulajdonjog első engedélyezett átruházásával valósulhat meg, így pl. a tulajdonjog fenntartásával járó ügyletek nem elegendőek –, mögöttes elveire – mint a tulajdonjog primátusa a szerzői jog felett, vagy a jogosult mű feletti kontrolljának korlátozása⁴ – és jogpolitikai indokaira. A témába vágó nemzetközi jogforrások – mint a Berni Unió Egyezmény,⁵ a TRIPS-megállapodás,⁶ illetve a WIPO internetszerződései⁷ – releváns rendelkezései ugyancsak elemzésre kerülnek, amelyek a téma teljes körű bemutatásának nyilvánvalóan szükséges részei.

A második fejezet a jogkimerülés európai uniós megközelítésével foglalkozik, visszanyúlva egészen az Európai Unió Bíróságának az 1970-es években lefektetett joggyakorlatáig és a jogkimerülés uniós szabályozásának jogalapjáig, illetve az 1988. évi zöld könyvben fog-

¹ Mezei Péter: A fájlcsere dilemma. A perek lassúak, az internet gyors. HVG-Orac, Budapest, 2012.

² Ujhelyi Dávid: Mezei Péter: A fájlcsere dilemma. A perek lassúak, az internet gyors. Recenzió. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 5. sz., 2012. október, p. 130–132. Elérhető: <https://goo.gl/IhXKpq>.

³ Mezei Péter: Jogkimerülés a szerzői jogban. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2016. Elérhető: <https://goo.gl/XhyJI4>.

⁴ L. még: Marcella Favale: The Right of Access in Digital Copyright: Right of the Owner or Right of the User? The Journal of World Intellectual Property, 15. évf. 1. sz., 2012, p. 1–25.

⁵ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1886/1979. Magyarországon az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 1975. évi 4. törvényerejű rendelet hirdette ki. Elérhető: <https://goo.gl/VyswHS>.

⁶ Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement, 1994. Magyarországon az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény hirdette ki. Elérhető: <https://goo.gl/GqE4KN>.

⁷ WIPO Copyright Treaty (WCT, elérhető: <https://goo.gl/xz5iGU>) és WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT, elérhető: <https://goo.gl/xnfQ3B>).

laltakig, tisztázva a nemzeti, regionális vagy közösségi és nemzetközi jogkimerülés⁸ közötti legfontosabb különbségeket. Különösen öröndetes, hogy a témával kapcsolatos, releváns irányelvek – dogmatikai szempontból igen precízen – két külön fejezetben (vertikális és horizontális jogalkotás) kerülnek megtárgyalásra, és ehhez igazodóan a jogkimerülés speciális vagy általános jellegére is figyelmet fordít a szerző. Emellett kitér a követőjognak a jogintézménnyel kapcsolatban betöltött szerepére is, megállapítva, hogy az lényegében a jogkimerülés korlátjaként is értelmezhető.⁹

A harmadik fejezet a *first sale* doktrínából¹⁰ kiindulva – bemutatva annak gyökereit, tartalmának bírói jogfejlesztés útján való pontosítását és a hatályos törvényi előírások kidolgozását is – az Egyesült Államok szerzői jogának a jogintézmény szempontjából releváns sajátosságaival foglalkozik. Ennek körében kitér a jogkimerüléssel kapcsolatban felmerült legfontosabb gyakorlati és elméleti problémákra, kérdésekre is, mint a hanglemezek, szoftverek és filmek bérbeadása, továbbá a promóciós lemezek terjesztése.

Annak ellenére, hogy a szerző rendkívüli alaposággal és precizitással tekinti végig és tárja az olvasók elé a jogkimerülés jogintézményének történetét – nem sajnálva az időt a releváns esetjog feltárására és az azokból levonni szükséges következtetések megtételére –, a monográfia leginkább érdekes, értékes és – vitán felül – aktuális¹¹ része a digitális jogkimerüléssel foglalkozó negyedik fejezet.

A jogkimerülés digitális környezetben való megítélését boncolgató fejezet a kapcsolódó esetek és azok következtetéseinek elemzésével kezdődik. Ennek körében bemutatásra kerül az Európai Unió Bíróság előtt eldöntött – szoftverekkel kapcsolatos – *UsedSoft*-eset, emellett pedig a – hangfelvételek eladásának tárgyában felmerült – *ReDigi*- és a – hangoskönyvek és e-könyvek viszonteladásának okán érdekes – *OLG Stuttgart-ügy* is.¹²

Az ügyekben eljáró bíróságok következtetéseinek desztillálása után a monográfia az alábbi fő kérdéseket, konfliktusokat határolja körül a digitális jogkimerülés kapcsán: egyrészt tisztázni kell, hogy a digitális értékesítés vagy felhasználási engedély átadása adásvételként értelmezhető-e, hiszen a jogkimerülésről csupán a tulajdonjog első, jogszerű átruházása

⁸ L. még: Chung-Lun Shen: Intellectual Property Rights and International Free Trade: New Jurisprudence of International Exhaustion Doctrine under the Traditional Legal System. Journal of International Commercial Law and Technology, 7. évf. 3. sz., 2012, p. 176–211. Elérhető: <https://goo.gl/MH6qxH>.

⁹ Mezei: i. m. (3), p. 66.

¹⁰ L. még: David E. Shipley: Droit de Suite, Copyright's First Sale Doctrine and Preemption of State Law. University of Georgia School of Law Research Paper Series, Paper No. 2016-34, 2016. p. 18. Elérhető: <https://goo.gl/7PlrDR>.

¹¹ Ariel Katz: Digital Exhaustion – North American Observations. In: John A. Rothchild (szerk.): Research Handbook on Electronic Commerce Law. Edward Elgar, 2016, p. 137–167. Elérhető: <https://goo.gl/0pXYTL>.

¹² Sorrendben: C-128/11, *UsedSoft GmbH v Oracle International Corp*, elérhető: <https://goo.gl/C7T2iB>; *Capitol Records, LLC, v. Redigi Inc.*, 934 F.Supp.2d 640 (2013); *OLG Stuttgart* 03.11.2011 (2 U 49/11).

után beszélhetünk.¹³ Másrészről be kell tudni azonosítani, hogy a megvalósuló magatartást vajon a terjesztés vagy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel felhasználási módja alá sorolhatjuk be, hiszen a jogkimerülés a terjesztés jogának kimerülését eredményezi.¹⁴ Harmadrészt pedig el kell dönteni, hogy a digitális átruházást új másolat útján látjuk megvalósulni, vagy az ún. migrációs elmélet¹⁵ – *forward-and-delete* – alapján nem tekintjük önálló többszörözési aktusnak.

Az értekezés fenti kérdésekkel kapcsolatos részletes megállapításait nem ismételve rendkívül fontos még kiemelni, hogy a szerző egy talán kevésbé jogi szempontot is beépít vizsgálatába, miszerint alapvetően befolyásolja a kérdés megítélését, hogy tradicionális-pozitivisták vagy pedig konstruktív-realista szemmel tekintünk a felmerülő problémákra. Alátámasztottnak tűnik az a gondolat, miszerint – bár a digitális jogkimerülés pontos szerzői jogi minősítése nyilvánvalóan elhagyhatatlan – a technológia és az élet realitásaitól eltávolodó jogi szabályozás nyilvánvalóan nem vezethet eredményre, még ha dogmatikailag egyébként pontosnak vagy legalábbis levezethetőnek is tekinthető.¹⁶ A digitális jogkimerülés szerzői jogi minősítése tehát – különös tekintettel arra, hogy több oldalról is észszerűen indokolható –, bizonyos mértékben mégis inkább jogpolitikai – semmint szerzői jogi – kérdésnek tűnik, a felelős jogalkotó pedig nem fordulhat el a társadalmi realitásoktól.

Az értekezés konklúziója megállapítja, hogy mivel globális problémáról van szó, ezért az kizárólag magas jogforrási szintről érkező intézkedéssel oldható fel. Megoldásként a szerző – többek között – a hatásos és megbízható *forward-and-delete* technológiák kifejlesztését és a digitális vízjelek alkalmazását javasolja, emlékeztetve arra, hogy a fájlcserelés is – bár nem kizárólagos, de jelentős részben – a legális és reális alternatívák hiánya miatt terjedhetett el.¹⁷

Végezetül két szerény – egy érdemi és egy formai – észrevétellel szükséges szolgálni, amelyek segítségül lehetnek a monográfia későbbi felülvizsgálatához, esetleg a *Cambridge University Press* kiadónál tervezett angol nyelvű változat tökéletesítéséhez. Bár a kézirat lezárta után született, és a jogkimerüléshez csupán távolról, a terjesztési jog okán kapcsolódik, a teljesség kedvéért javasolt lenne legalább említés vagy utalás szintjén kitérni az Európai Unió Bíróságának a *Vereniging-ügyben*¹⁸ hozott döntésére is, illetve annak a jogkimerüléssel kapcsolatos esetleges kapcsolódási pontjaira.

¹³ Peter K. Yu: The More Copyright Laws Change, the More Digital Challenges Stay the Same. In.: *Jan Rosén, Gunnar Karnell* (szerk.): *Liber Amicorum Jan Rosén*. Eddy.se, 2016, p. 899. Elérhető: <https://goo.gl/mz9qls>.

¹⁴ Reto M. Hilty: Exhaustion in the Digital Age. Max Planck Institute for Innovation and Competition, Research Paper, No. 15-09, 2015, p. 9. Elérhető: <https://goo.gl/vQdcyX>.

¹⁵ Mezei: i. m. (3), p. 142–147.

¹⁶ Mezei: i. m. (3), p. 144, 158–170.

¹⁷ L. még: *Ujhelyi Dávid*: Válságjelek és megoldásaik a digitális szerzői jogban. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 8. (118.) évf. 6. sz., 2013. december, p. 69–107. Elérhető: <https://goo.gl/RiSIIs>.

¹⁸ C-174/15. *Vereniging Openbare Bibliotheken v Stichting Leenrecht*. Elérhető: <https://goo.gl/VcF8k4>.

Formai észrevételként első olvasásra a digitális jogkimerüléssel foglalkozó negyedik fejezet szerkezete talán kevésbé igazodik a megelőző fejezetek átláthatóbb felépítéséhez, különösen a IV.3. alfejezet – egyébként rendkívül fontos – megállapításai tűnnek kevésbé megfontoltnak, ezek átgondolása lenne javasolt. Emellett a Médiatudományi Intézet honlapján elérhető digitális változat törzsszövege több helyen – így például az 58. oldalon is – összesúszott, ám ez a következő kiadás frissítésekor minden további nélkül orvosolható.

Mindezen – a monográfia egészét tekintve nyilvánvalóan jelentéktelen – észrevételeken túlmenően az értekezés vitán felül hiánypótló, és rendkívül értékes része a magyar – és rövidesen az angol – szerzői jogi jogirodalomnak.

Dr. Ujhelyi Dávid

* * *

George A. Akerlof, Robert J. Shiller: *Balekhalászat. A manipuláció és az átverés közgazdaságtana*. HVG Könyvek, 2016; ISBN 978-963-304-369-1

„balek *ered. ism., biz.* együgyűen hiszékeny, könnyen kihasználható ember” – Idegen szavak és kifejezések szótára (Akadémiai Kiadó, *szotar.net*).

„Senki sem szereti, ha átverik, mégis újra meg újra átvernek minket, még az életünk leggondosabban megtervezett beszerzéseiben is.” (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„A marketingesek és a hirdetőik amolyan rejtett rábeszélők, mert a tudattalanjukon keresztül manipulálják az embereket.”

„A szintisza piacgazdaság nemcsak a bőségszarut hozza, egyre körmonfontabb manipulációknak és átveréseknek is kitesz minket.”

„Könyvünkben három fejezetben is foglalkozunk majd a pénzügyi manipulációkkal. Olyan manőverek tartoznak ide, mint az ügyes pénzügyi számvitel és a túlzottan optimista minősítések. Ilyen esetekben az emberek tudják, mit akarnak, az információk *fantáziadús manipulálása azonban elfedi előlük, hogy amit kapnak, az valami egészen más*. Megjegyzendő, hogy amíg az ilyen bűvésztükkökkel pénzt lehet keresni, addig bűvészekből nem lesz hiány. Ilyen a gazdasági egyensúly természete.” (A nyers köznyelv erre mondja, hogy ’amíg verebek vannak, a tehénlepény mindig eladható’.)

Felettébb súlyos, bosszantó, nehezen elfogadható kijelentések, a könyvben pedig hasonlóképp elkeserítő állítások és diagnózisok hosszú sorát találjuk – nézzük, mennyire kompetens a két szerző! George A. Akerlofnek a Georgetown Egyetem honlapján olvasható bemutatásából: egyetemi professzor, kutatásai fő területe a közgazdaságtan, de gyakran merít más tudományágakból is, mint a pszichológia, antropológia, szociológia. Fontos szerepet játszott a magatartás-gazdaságtan kifejlesztésében. 2001-ben megkapta a közgazdasági Nobel-

emlékdíjat Michael Spence-szel és Joseph Stiglitz-cel megosztva. A Nobel Bizottság idézte Akerlof 1970-es, A „citromok” piaca c. tanulmányát, amely elsőként írta le az információs aszimmetria szerepét a piaci perverzió (market perversity) létrehozásában.

Robert J. Shiller 2013-ban kapta meg a közgazdasági Nobel-emlékdíjat Eugene Famával és Lars Peter Hansennel megosztva „az eszközárak empirikus elemzéséért”. 2011-ben a Bloomberg beválasztotta „a globális pénzügyek 50 legbefolyásosabb embere” közé. Tőzsdemámor [Irrational Exuberance (2000)] c. könyve a The New York Times bestsellerlistájára került (forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_J._Shiller) (magyarul megjelent: Robert J. Shiller: Tőzsdemámor, Alinea Kiadó, 2002).

Néhány markáns idézet a könyvből:

„A szabadpiacok nem csupán a bőségszarut jelentik számunkra. Olyan gazdasági egyensúlyt is teremtenek, amelyben könnyen megtalálják a helyüket az ítéleteinket manipuláló vagy torzító gazdasági vállalkozások is. Az ilyen vállalkozások által bevetett üzleti praktikákat az egyensúlyban lévő, egészséges emberi szervezetben megtelepedő rosszindulatú daganatokhoz hasonlíthatjuk. A pénzbedobós automaták példája egyértelműen mutatja, miről van szó. (Minden jót lehet csalfán is használni – leírják, hogy a pénzbedobós automaták innovációjából hozták létre a játékgépeket – Osman P.) Nem véletlen, hogy szabályozásuk és törvényen kívül helyezésük előtt lépten-nyomon játékautomatákba botlottunk. Ha nem tudjuk egészen pontosan, mit is akarunk, gyengeségünket azonnal észreveszik és kihasználják azok, akik hasznot remélnek ebből. Kivetik a hálójukat, hogy mielőbb befussunk.”

„A szabadpiacon automatikusan kihasználják a gyengeségeinket.”

„Ha van olyan terület, ahol vegytiszta formában láthatjuk a balekhalászatot, akkor az a hirdetés és a marketing.”

„A demokráciákban a politikusok ugyanúgy versengenek a szavazatainkért, ahogyan a szabadpiacon az eladók versengenek a dollárjainkért. (A marketing mind nagyobb társadalmi és gazdasági jelentőségű ága a politikai marketing, eszköztára pedig konvergál a végtelenhez – Osman P.) Látni fogjuk, hogy egyensúlyi viszonyok között a balekhalászok képesek aláásni a demokráciát.”

„Az új gondolatok és a technikai újítások a gazdasági fejlődés mellett a balekhalászoknak is új lehetőségeket teremtenek.”

Visszatérő kijelentés – ha tetszik, a könyv egyik vezérmotívuma –, hogy a szabadpiac teret ad a balekhalászoknak, s ezzel veszélyes azokra, akik balekké tehetők. Senki se értse félre: ez nem a szabadpiac valamiféle elítélése! A szabadság lényege – a piaci cselekvésekben is –, hogy az ember teheti, amit csak akar. A balekhalász és a balekok viszonya ebben a térben olyan lehetne, mint a ragadozóké és a zsákmányállataiké, a társadalmak azonban a saját stabilitásuk érdekében korlátok közé szorítják ezt a szabadságot. Ehhez alkalmaznak a gondolkodásba beépített korlátokat – vallási parancsokat (pl. az iszlám előírásai ma is tiltják kamatok szedését és meglepően széles értelmezéssel a szerencsejátékokat), etikai normákat, az emberekbe belenevelt értékrendeket és gátlásokat –, továbbá törvényi rendel-

kezéseket. Törvények tiltják a csalást, a megtévesztést. Hatályos jogszabályunk, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 373. § (1) rendelkezése szerint „Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.” A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 2. § rendelkezése szerint „Tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül – különösen a megrendelők, vevők, igénybevevők és felhasználók (a továbbiakban együtt: üzletfelek), illetve a versenytársak törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően – folytatni.” A dolog szépséghibája, hogy a jogszabályoknak meg kell határozniuk, mi minősül büntetendőnek, ez állandó versenyt keletkeztet a jogalkotók és a jogszabályokat kijátszani akarók között, s az utóbbiak a maguk sajátos területén gyakran igencsak ügyes innovátoroknak bizonyulnak. Kicsit olyan ez, mint az evolúciós verseny a ragadozók és zsákmányállataik között. S valójában felettébb hasznos – mert kellő óvatosságra és a felkészültségünk állandó fejlesztésére intő – tanulsága a könyvben adott áttekintésnek, hogy a szabadpiacra mindig Murphy törvénye 3.0 változatának ismeretével felfegyverkezve lépünk ki: „ha valaki átverhető, át is verik”.

A szerzők művük hangvételéről: „Ha a mai közgazdaságtant muzsikaként képzeljük el, a C-dúr hangnem illene hozzá, mert a szabadpiac dicsőségét zengi, ahogy a templomba járók a Halleluja kórust szokták felállva énekelni karácsony idején. *Könyvünk célja, hogy árnyaltabb képet adjon a közgazdaságtanról. Ha elfogadjuk a szabadpiac előnyeit, még nem kell szemet hunynunk a hibái fölött.* Amolyan moll hangnemű közgazdaságtan a miénk – jobban hasonlít az Újvilág szimfóniához, mint a Halleluja kórushoz.”

„Könyvünk célja: Rengeteg példával szeretnénk illusztrálni, hogyan működik a balekhalászat, mennyire hatja át életünket és miként befolyásolja tevékenységeinket, gondolatainkat, céljaink megvalósulását és megghiúsulását. Példáink egy része a mindennapi élethez kapcsolódik – autókhoz, táplálékokhoz, gyógyszerekhez vagy az ingatlanokhoz, amelyeket az emberek életük során megvesznek vagy eladnak. Más példáink összetettebbek és technikaibb jellegűek lesznek – többek között a pénzügyi piacokról szólnak majd –, amelyek társadalompolitikai következményei különösen súlyosak. Bemutatjuk például, milyen következményekkel jár, ha a kormányok nem segítik, hanem hátráltatják a szabadpiac működését. Ahogy a komputereinket védjük az adathalásztól, úgy szükségünk van védelemre a tágabb értelemben vett balekhalászok ellenében is.”

A HVG Kiadó ajánlójából: „Miért veszünk olyan dolgokat, amelyekre valójában semmi szükségünk? Miért dőlünk be a hirdetéseknek, a brókereknek és a politikai kampányoknak? Miért fizetünk több borraivalót hitelkártyával, mint készpénzben? George Akerlof és Robert Shiller Nobel-emlékdíjas közgazdászok radikálisan új magyarázatot adnak irracionális viselkedésünkre. Szembeszállnak a közgazdaságtan megkérdőjelezhetetlennek gon-

dolt 'láthatatlan kéz' alaptételével, amely szerint a piacgazdaság mindig hatékony termelésre ösztönöz, és növeli a jólétet. Azt állítják, a piacok nemcsak jótékonyak, hanem kártékonyak is: a bőség mellett állandóan újratermelik a manipulációt és az átverést is. Ahogyan a számítógépünkön az adathalászok törvénytelenül, a piacgazdaságban a balekhalászok törvénytelenen használják ki gyengeségeinket és tudatlanságunkat mindaddig, amíg ebből hasznot húzhatnak.

A szerzők hétköznapi példák segítségével, szórakoztató formában fejtik ki a piacgazdaság eddig feltáratlan kettős természetét, valamint bemutatják, hogyan lehet kivédeni a mindent átható trükközést, és erősíteni a társadalom ellenálló képességét.

Korábbi közös munkájuk: *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why It Matters for Global Capitalism.* Magyarul megjelent: George A. Akerlof, Robert J. Shiller: *Animal Spirits – avagy a lelki tényezők szerepe a gazdaságban és a globális kapitalizmusban*, Corvina Kiadó, 2011.

Ajánlasként a szerzőktől: „Szeretnénk, ha a Balekhalászatot nagyon komoly könyvnek tekintenék, de annak is örülnénk, ha jókat mulatnának rajta. Reméljük, sokan élvezni fogják a történeteinket, felismeréseinket, valamint következtetéseinket, és nem csak a könyv „Mondanivalójáról” – nagy M-mel(!) – szóló, amúgy helyénvaló, méltatásokat olvassák el!”

„*Sok problémánk magának a gazdasági rendszernek a természetéből fakad.* Ha a szabadpiaci gazdaságban az emberek mindig önzően, szigorúan az önértékük szerint cselekednek – ahogy azt a közgazdaságtanban feltételezik –, azonnal megjelenik a manipuláció és az átverés. De nem azért, mert túl sok köztünk a rossz szándékú ember. A legtöbben betartjuk a szabályokat, és egyszerűen csak szeretnénk jól élni. *A verseny azonban óhatatlanul rászorítja az üzletembereket, hogy a szabadpiacon éljenek a manipuláció és az átverés eszközeivel.* Így aztán olyan termékeket is ránk sóznak, még hozzá borsos áron, amelyekre nincs szükségünk, olyan munkát adnak, amelynek nem sok értelmét látjuk, aztán csodálkozunk, hogy az életünk nem úgy alakul, ahogy elképzeltük.

Csodálói vagyunk ugyan a szabadpiac-gazdaságnak, mégis megírtuk ezt a könyvet, mert azt szeretnénk, hogy minél többen meg is találják benne a helyüket. Gazdasági rendszerünk tele van trükkökkel, amelyeket ismernünk kell ahhoz, hogy ne vezethessenek félre, hogy megőrizhessük méltóságunkat és integritásunkat, és tudjuk, mit kell tennünk, ha a bolondját akarják játszani velünk. *Ezt a könyvet elsősorban a fogyasztóknak írtuk, akiknek trükkök sokaságával kell szembenéznüik.* Számítunk azonban azoknak az üzletembereknek az érdeklődésére is, akiket lehangol ugyan a többiek cinizmusa, de gazdasági kényszernek érzik, hogy kövessék őket. *Van mondanivalónk a kormányzati tisztviselőknek is, akik az üzleti élet felügyeletének hálátlan feladatára vállalkoztak, valamint az önkénteseknek, a filantrópoknak és a véleményvezéreknek is, akik integritásuk erősítésén fáradoznak.* S végül szólunk a fiatalokhoz is, akikre egy élet munkája vár, amelyet szeretnének értelmesen eltölteni. (Igazából

erősen kultúrafüggő, mi minősül értelmesnek, amint kultúrafüggő maga az alapkérdés is: elítélendő-e mások csaló kihasználása – Osman P.)

A balekhalászati egyensúly tanulmányozása – illetve azoknak a gazdasági erőknek a jobb megismerése, amelyek beépítik a rendszerbe a manipulációt és az átverést – mindannyiunk számára hasznos lehet. Ehhez természetesen nem nélkülözhetjük azoknak a hősöknek a történeteit sem, akik személyes integritásuktól (és nem a gazdasági előnyöktől) vezérelve sikerrel munkálkodnak azon, hogy a gazdaságban az átverés ne lépje túl a még elviselhető szintet. Sok-sok történet róluk szól majd.”

A szerzők a szabadpiac két arcáról „A jó és a rossz pénzbedobós automaták története az 1890-es évektől napjainkig azt a kettősséget illusztrálja, amellyel a piacgazdaságot is szemléljük. Alapvetésként dicsérjük a piacot. A szabadpiac a béke és a szabadság terméke, és stabil körülmények között szokott föllendülni, amikor az emberek nem félelmek között élik az életüket. De ugyanaz az ösztönző erő, a profit, amely kezünkbe adja a kíváncsi dolgokat rejtő dobozokat, létrehozta a pénzbedobós automatákat is – ezek azért a kíváncsiért veszik ki a zsebünkől a pénzt, hogy egy szenvedély rabjai lehessünk. (Valójában persze nem a rabságért, hanem a remény örömeért, még ha tudjuk is, hogy az 'csalfa, vak'. – Osman P.) Eb-ben a könyvben – átvitt értelemben – majdnem kizárólag a rossz pénzbedobós automatákról lesz szó, nem pedig a jókról, hiszen ha át akarjuk alakítani a gazdasági gondolkodást és magát a gazdaságot, nem a rendben lévő dolgokon kell változtatnunk, hanem azokon, amelyekkel elégedetlenek vagyunk.”

Mielőtt belenézünk a mondandó kifejtésének néhány részletébe, lássuk a könyv felépítését a szerzők összegzéseit idézve.

„Bevezetés. Meghatározzuk a balekhalászati egyensúly lényegét és szükségszerűségét.”

„I. rész: Kifizetetlen számlák és pénzügyi összeomlás. Az egy dolog, hogy megmutatjuk a vállalkozásokon ülő majmokat (a bevezetésben felépítik a mondandó kifejtését végigkísérő metaforát, amely szerint erős hajlamunk van az észszerűtlen cselekedetekre, s ez olyan, mintha a vállalkozásokon ülő majmok sugallatait követnénk – Osman P.); játszunk a szavakkal, és eddig nem használt fogalmakban beszélünk a gazdasági egyensúlyról. De egészen más, hogy mindez lényeges szerepet játszik az életünkben. Ezt szeretnénk világossá tenni a könyv első részében.

Az 1. fejezetből kiderül, miért aggódik a legtöbb fogyasztó a hónap (vagy a hét) vége felé a kifizetésre váró számlák miatt, és miért marad el a számlák kifizetése meglehetősen gyakran. Mindannyian hibázhatunk, de a legtöbb hibát olyanok segítségével és felbujtására követjük el, akik szeretnének 'eladni nekünk valamit'.

A 2. fejezetben megmutatjuk, milyen szerepet játszott a balekhalászat a 2008-as pénzügyi válságban és annak pusztító globális következményeiben. Az általunk hírnévkiajának

(reputation mining) nevezett jelenség nagy szerepet játszott ebben. Sok cég és tanácsadó ebben az időben többé-kevésbé szándékosan feladta a profit kedvéért az integritásáról kemény munkával kialakított reputációját.

(Jegyezzük meg már itt: A történeteket – a válságot – egyrészt azok hozták össze, akik pénzügytechnikai bűvészkedéssel elsőrendűként kínált származtatott 'értékpapírokat' teremtetek messze nem elsőrendű eszközökből, valamint akik ezt szerepük és jó hírnevük prostituálásával segítették. Az összeomlásnak azonban feltehetően van egy további 'balekhalászati' vonása is. Kellettek hozzá azok az intézményi befektetők is, amelyek a haszon reményében ezeket az értékpapírokat felvásárolták. Nélkülük a válsághelyzet nem alakulhatott volna ki. Utólag visszatekintve a válságkezelésre, a történetek tükrében eléggé valószínűsíthető, hogy a nagy pénzügyi cégek azzal mentek bele a jövedelmezőnek remélt üzletbe, hogy ha az mégis bebukna, országaik nem vállalhatják az ő tönkremenetelük következményeit, hanem kénytelen-kelletlen is közpénzen kimentik őket. Ezzel a védekezésre képtelen adófizetők közül csináltak igazán nagy balekot. Nem először, és minden bizonnyal nem is utoljára – Osman P.) E sorok írásakor ezt a krízist még nem hagytuk teljesen magunk mögött, s *azok az erők, amelyek ehhez a gazdasági válsághoz vezettek, még mindig hatnak a gazdasági egyensúlyra.* Nem könnyű megszelídíteni ezeket az erőket, de meg kell értenünk őket, egyfelől azért, hogy az újabb krízisek elkerülhetők legyenek, másfelől pedig azért, hogy ha mégis bekövetkeznének, kézben tarthassuk őket.

II. rész: Balekhalászat különböző helyzetekben. Ebben a részben szemügyre vesszük, *hogyan működik a balekhalászat: a reklámban és a marketingben; az ingatlanok, autók és hitelkártyák piacán; a lobbizásban és a politikában; az élelmiszer- és gyógyszeriparban; az innovációban és a gazdasági növekedésben; az alkohol és a dohányárúk forgalmában; valamint két konkrét pénzügyi piacon.* Ez utóbbi területet később – a maga helyén – külön is áttekintjük.

Mindezek során *újabb érvekkel fogjuk alátámasztani, milyen fontos szerepet játszik a balekhalászat az életünkben, de más lényeges tanulságokat is fel fogunk sorakoztatni.* Mindezzel szeretnénk megkönnyíteni a balekhalászat felismerését és megértését. Ezért sok új példát hozunk a balekhalászati egyensúly létrejöttére és a balekhalászok elkerülhetetlenségére, hogy világossá tegyünk, *itt nem az emberi gonoszságról, hanem a gazdasági rendszer természetes működéséről van szó.* (Igen, a Milton Friedmannak tulajdonított mondás szerint „The business of business is business”, és ha ehhez épp balekok kellenek, akkor olyanokat kell fogni! – Osman P.) Mindemellett – s talán ez a legfontosabb – *a különböző helyzetekben folyó balekhalászat gyakorlatának feltárásával új perspektíva nyílik előttünk a hol és a hogyan kérdéseinek megválaszolásához.* A hirdetőkről és marketingesekről szóló fejezettel kezdve, akiknek az a dolguk, hogy megvetessék az emberekkel azt, aminek a promotálására szerződtek – túllépve Cialdini listáján (a könyv tárgyalja – Osman P.) és a mai viselkedési közgazdaságtanon –, újabb, általánosabb szempontból vizsgáljuk meg, hogy azért manipulál-

hatók az emberek, mert jobbra úgy gondolkodnak, hogy behelyezik magukat valamilyen történetbe. Ezért az egyik legjobb manipulációs stratégia a balekok megvezetésére, hogy új (a balekhalászok számára előnyös) történetekkel oltják be a régieket. (Hozzáteesszük, a pszichológusok egyik fő vívmánya – túlzás nélkül: Freudtól Kahnemanig –, hogy előhozzák az emberekből a történeteiket, amelyeket maguknak mesélnek.)

III. rész: Következtetések és utószó. Az I. és a II. részben a balekhalászat általános összefüggéseitől (például a fogyasztói kiadásoktól és a pénzügyi piacoktól) fokozatosan jutunk el a konkrétumokig (a kongresszusi választásoktól egészen addig, hogyan kerül meg az állami szabályozást és fogják be hálójukba a nagy gyógyszergyárak az orvosokat). *Változatos példák alapján fejtjük ki elméletünket, a számunkra – és remélhetőleg az olvasó számára is – újszerű balekhalászati közgazdaságtant, és bemutatjuk, hol és hogyan kerülhetünk a balekhalászok hálójába. A zárófejezetben látni fogjuk, hogyan egyeztethető össze ez az új megközelítés az Egyesült Államokban ma zajló gazdasági és társadalompolitikai folyamatokkal – példáinkat a gazdaságpolitika három különböző területéről vesszük majd. Végül az Utószóban első-sorban potenciális bírálóinkhoz fordulunk, akik egészen biztosan fölteszik majd a kérdést: van-e a Balekhalászatban valami új. Éppen ezért összefoglaljuk, hogy szerintünk mivel, hol és hogyan egészíti ki könyvünk a hagyományos közgazdaságtant.*

Jöjjön pár karakteres részlet. (Előttük még, az összkép teljessége kedvéért halkán meg kell jegyezni: egy-kétszer úgy tűnik, a fordításban akad szakmai hiba.)

„*Adathalászat és balekhalászat* Az adathalászat (phishing) fogalma az Oxford English Dictionary szerint 1996-ban született meg, amikor a világháló is létrejött. Jelentése: 'csalást elkövetni az interneten annak érdekében, hogy a csaló személyes információkat nyerjen másokról, különösen tekintélyes vállalatok képviselőiről; online szélhámosság személyes adatok »kihalászásával«'. Könyvünkben azonban más, ennél tágabb értelemben fogjuk használni ezt a kifejezést. A számítógépekhez kötött definíciót metaforának tekintjük, és bevezetjük a balekhalászat (phishing for phools) fogalmát, amely nem törvénytelen tevékenységet jelent. Értelmezésünk szerint ez sokkal általánosabb, és a történelmi múltban is sokkal messzebbre vezet: arról a tevékenységről beszélünk, amelynek célszemélyeit ráveszik, hogy a balekhalászok, és ne a saját érdekük szerint cselekedjenek. Valakik kivetik a hálóiakat és várják, hogy az arra úszó óvatos halacskák közül valamelyik hibázzon és a hálójukba tévedjen. Rengeteg balekhalász van, ötletesebbnél ötletesebb balekhálókkal fölszerelve, ezért a nagy számok törvénye alapján előbb vagy utóbb mindannyian belefutunk a hálókba, bármilyen elővigyázatosak vagyunk is. Senki sem kivétel ez alól.” (Védekezni persze lehet, és kell is. Kinyilvánított szándékuk szerint épp ezt segítő irták a szerzők e művüket! – Osman P.)

Az erkölcs itt nem játszik: „Könyvünkben nem foglalkozunk azzal, hogy erkölcsösek-e (vagy erkölcstelenek) az üzletemberek, bár néha felvillantjuk majd ennek az érdemnek mindkét ol-

dalát. Az alapvető problémát abban a kényszerben látjuk, hogy a kompetitív piacok nem a leglelküismeretesebb viselkedésre ösztönöznek. Iszonyatosan jók abban, hogy ösztönözzék és jutalmazzák az üzleti világnak azokat a hőseit, akik valamilyen innovatív, új termékkel valós igényeket elégítenek ki. Ám a szabályozatlan szabadpiac ritkán jutalmaz egy másfajta hősiességet, nevezetesen azokét, akik tartózkodnak attól, hogy hasznot húzzanak fogyasztóik pszichikai gyengeségéből vagy információs hiányosságaiból. A versenyből fakadó kényszerek miatt azoknak a menedzsereknek a helyét, akik ilyen értelemben visszafogottak, előbb-utóbb olyanok foglalják el, akik könnyebben félretolják a morális aggályait. A civil társadalom és a szociális normák valamelyest fékezik ugyan a balekhalászatot, a kialakuló piaci egyensúlyban azonban még a valódi morális integritással vezetett cégek is rákényszerülnek, hogy kihasználják az alkalmat, ha versenyben és életben akarnak maradni.” Ez bizony kőkemény kontraszelekció a tisztességesek ellen. Gondoljunk bele, mi történik, ha tisztességre nevelt, abban hívó ember bekerül egy ilyen kényszerek közt működő céghez, és ragaszkodni igyekszik a maga értékrendjéhez. Abban a pillanatban, midőn tevékenysége, magatartása ezért ütközik a cég érdekeivel, vagy választásra kényszerítik – persze nem nyers őszinteséggel –, vagy egyszerűen elveszíti a munkáját. Eléggyé nyilvánvaló – és fenyegető –, mire vezet ez az ember életében, s ha széles körökben gyakorlat, akkor merre viszi a gazdaságot és a társadalmat.

Balekhalászok hálójában: „Arra tippelünk, hogy könyvünk (finoman szólva) népszerűtlen lesz azok között, akik azt hiszik, hogy az emberek majdhogynem mindig a lehető legjobban döntenek a maguk szempontjából. ’Hogy jön ahhoz Bob és George – kérdezhetik –, hogy kétségbe merjék vonni, hogy az emberek mindig és kivétel nélkül a legjobb döntéshozók, ha magukról van szó?’ Ahogy azonban a közgazdaságtan jelentős része, ez az állítás is csak elvont értelemben igaz. Ha ugyanis azt vizsgáljuk, milyen valós döntéseket hoznak a valóságban létező emberek (és ebben a könyvben mindig ezt fogjuk vizsgálni), akkor kiderül, hogy a legtöbben a balekhalászok hálójában vergődnek, ezért olyan döntéseket hoznak, amelyekről, ha csak egy kicsit is hallgatnának a józan eszükre, belátnák, hogy nem a javukat szolgálják.” Nem kell éleslátás ahhoz, hogy észrevegyük az ilyen döntéseket. Tudjuk, hogy vannak ilyenek. Látjuk, hogy rengeteg olyan dolog van, ami tulajdonképpen ’a kutyanak sem kell’.”

A további gondolatmenet alapja a megállapítás, hogy az emberek a józan ész szavával szembe menve, vagy arra nem is gondolva akarják maguknak ezeket a sajátos dolgokat. „Négy nagy területen is megfigyelhetjük, milyen széles körben terjed mindaz, ‘ami a kutyanak sem kell’: személyes pénzügyi biztonság; makrogazdasági (a gazdaság egészére vonatkozó) stabilitás; egészség; és a kormányzás minősége. Mint látni fogjuk, a balekhalászok mind a négy területen jelentős hatást gyakorolnak az életünkre.”

„Személyes pénzügyi bizonytalanság”: Réges-rég, egy másik világban azt tanították (a politikai gazdaságtannak nevezett) hittanórán, hogy a rút kapitalizmus azzal is kizsákmányolja

a dolgozókat, hogy hitelezéssel csábítja őket az erejüket meghaladó vásárlásra. A diagnózis lényege itt, hogy *a balekhalászok a gyengeségeinket kiaknázó válogatott trükkökkel túlköltekezésre csábítanak*. „Egy alapvető gazdasági tény nincs benne egyetlen közgazdasági tanönyvben sem. Az ugyanis, hogy a felnőttek többsége, még a gazdag országokban is, a befizetendő számlákon töri a fejét egész éjszaka. A közgazdászok szerint mi sem egyszerűbb: a költségvetésnek megfelelően kell költeni. Azt azonban elfelejtik, hogy ha az esetek 99%-ában még ésnél is vagyunk, de a fennmaradó 1%-ban valamiért úgy érezzük, a pénz nem számít, az könnyen meghiúsíthatja minden addigi erőfeszítésünket. A cégek pedig pontosan tudják rólunk, hogy van ilyen 1%-nyi pillanatunk.” Az erre vonatkozó megállapítások tanulságai pedig kiválóan jellemezhetők a második rész fejezetcímével: „Kísértések úton-útfélen”.

„Pénzügyi és makrogazdasági instabilitás. A pénzügyi piacokon alapvetően a balekhalászat okozza a legmélyebb recessziókba torkolló pénzügyi válságokat.” A bevezető jólismert példái ehhez: „a dotkomok eladása az 1990-es években; vagy a másodrendű (subprime) jelzáloghitelké a 2000-es években. Persze, mindegyik eset más: másképp zajlanak az események, és más termékeket kínálnak a cégek. De a lényeg ugyanaz: vannak balekok és balekhalászok, s amikor kiderül, hogy túl sok a feltáratlan csalás, egyszer csak kipukkad az eszközárbuborék. Meglehet a befektetéskezelőknek mindez nem állt szándékukban (az összeomlás, a bukás biztosan nem – az viszont jó kérdés, mennyiben mentek túl messzire a nyereség érdekében a kockázatvállalásban, és tették félre ezért a kellő gondosságot és körütekintést – Osman P.), amikor azonban fény derült a balekhalászatra, rettenetes mellékhatások léptek fel: kivesszett az egész gazdaságból a bizalom; a kötvények ára a felére zuhant, az alkalmazottak az utcára kerültek, és a munkanélküliek továbbra is állás nélkül maradtak. A tartós munkanélküliség olyan méreteket öltött, mint a nagy világgazdasági válság óta még soha.”

Egészség: Aligha kétséges, hogy a mai piacgazdaságban az egészségmegőrzés+fitnessz+gyógyulás kínálatai alkotják a fogyasztók számára az egyik legvadabb dzsungelt, s „Ki itt belépsz, hagyj fel minden reménnyel!” (Dante: Isteni színjáték), mert annál fogva megragadnak, kifosztanak, felfalnak. Még kiszolgáltatottabbá tesz, hogy itt a józan ész gyakran még akkor sem segít, ha az embernek van olyanja, mert felülírja a félelem, a remény vagy az aggodás a hozzá közel állókért – ezt pedig tökéletesen kiaknázzák a balekhalászok. Fejezetek adnak itt erről döbbenetes körképet.

„Rossz kormányzás: Ahogy a szabadpiac, úgy a demokrácia is tűrhetően működik ideális körülmények között. Csakhogy a szavazók a saját életükkel vannak elfoglalva, ezért nem veszik észre, ha egy politikus a törvényalkotásban nem őket képviseli. Mindemelllett, éppen azért, mert emberek, szeretnek azokra szavazni, akik a legmegnyugtatóbban hatnak rájuk. Emiatt a politika ki van téve a balekhalászat legegyszerűbb formájának, amikor is a poli-

tikusok az érdekeltségeikből csendben jól megszedik magukat, és azután ebből a pénzből megmutatják, hogy ők is olyan emberek, 'mint bárki más.'"

Balekhalászat és a piaci egyensúly: Emlékezhetünk: a közgazdaságtan egyik fontos megállapítása – némileg egyszerűsítve –, hogy a piac működése révén a tevékenységek jövedelmezősége konvergál az átlagprofithoz. „Amikor az üzletemberek eldöntik, milyen üzletággal foglalkozzanak, vagy hol bővítsék, illetve szűkítsék üzleti tevékenységüket, igyekeznek a legjobb lehetőséget kiválasztani. Ez egyensúlyhoz vezet. Ha véletlenül valahol kimagasló profit szerzésére nyílik alkalom, arra hamar lecsapnak, ilyen lehetőség tehát csak kevesek számára kínálkozik. Ez az elv, és ezzel együtt az egyensúly fogalma, központi helyet foglal el a közgazdaságtanban. Az egyensúly elve a balekhalászatra is érvényes. Ez azt jelenti, hogy *ha van valamilyen gyenge pontunk – valami, ami miatt a szokásosnál nagyobb profittal lehet minket kifogni –, akkor a balekhalászati egyensúly állapotában ezt ki is fogja használni valaki.* Az üzletemberek között, akik körülnéznek és eldöntik, mire költsek a befektethető dollárjaikat, lesznek olyanok, akik észreveszik, hogy a balekhalászattal nagyobb profitra tehetnek szert. *A gazdaság akkor van balekhalászati egyensúlyban, ha a szereplők a szokásosnál nagyobb profit megszerzésére kínálkozó összes lehetőséget kihasználják.*”

Sohase lehessünk megelégedettek – ártana az üzletnek: „Minden idők egyik legelőrelátóbb közgazdásza, John Maynard Keynes egyik tanulmányában felvázolta, milyen lesz 'unokáink élete' száz év múlva, 2030 körül. Azt feltételezte, hogy az életszínvonal nyolcszor magasabb lesz. 2010-ben az Egyesült Államokban az egy főre jutó reáljövedelem 5,6-szer volt nagyobb, mint 1930-ban.” Ezt olvasva magától adódik, hogy az emberek nyilvánvalóan nem élnek ennyivel jobban, és ez feltehetően rávezet a kimutatások egy fontos csapdájára: a jövedelmeket az igények változásához is mérni kellene. Keynes 1930-as prognózisa idején rengeteg drága árucikk nem is létezett, amelyeket a mai ember nem is csak nélkülözhetetlenként kezel, hanem rendre újból és újból megvásárol az erőltetett erkölcsi és olykor műszaki avulás miatt. Igazából a reáljövedelemnél valahogy ezt a fajta inflációt is számításba kellene venni. És íme:

„*Miért vannak pénzügyi gondjaink?* A szabadpiac nemcsak azt állítja elő, amire valóban szükségünk van, hanem azt is, amit a vállalkozók ülő majom akar helyettünk. *A szabadpiacnak része az ilyen igények megteremtése is, így aztán megvesszük, amit el akarnak adni nekünk.* Az Egyesült Államokban szinte az összes üzletembernek az a célja (azok kivételével, akik részvényekkel, kötvényekkel és bankszámlákkal üzletelnek, róluk majd később lesz szó), hogy rávegyenek minket a pénzünk költésére. *A szabadpiac folyamatosan szállítja a kísértéseket.*” „Ma öt és félszer gazdagabbak vagyunk, mint 1930-ban. Ám a szabadpiac egy csomó új 'szükségletet' is teremtett, valamint új módszereket arra, hogy pénzt költünk e 'szükségletek' kielégítésére. Ezek az új csábítások magyarázzák meg, miért jönnek ki olyan

nehezen a fogyasztók a pénzükből. A legtöbben a józan eszünkre hallgatunk, és nem megyünk be az állatkereskedésbe az első sugallatra megvenni a kiskutyát. De nem vagyunk mindannyian és mindig ilyen racionálisak, amikor az utcák, a szupermarketek, a bevásárlóközpontok és most már az internetes portálok is teli vannak kísértésekkel. Sokan azt mondják, a modern világ, a fogyasztói társadalom sodort minket ilyen nehéz helyzetbe. Szerintük túlságosan anyagiasan gondolkodunk, spirituálisan a pokolra jutottunk. Szerintünk viszont az egyensúlyban rejlik a központi probléma. *A szabadpiaci egyensúly minden emberi gyengeséghez hozzárendeli a megfelelő balekhálót. Hiába nő még egyszer vagy még kétszer öt és félszeresére az egy főre jutó GDP, ettől még nem fogunk kimászni ebből a csávából.*

Az alaptétel az Előszóban és a bevezetésben vázoltak összegzéseként és a további, részletes kifejtések felvezetéseként: „*ha valaki nem használja ki a profitszerzésre kínálkozó alkalmat, akkor kihasználja helyette valaki más.*” Ennek sokféle megvalósulásából ad sok értékes tanulsággal szolgáló példát a második rész tizenegy fejezete. Már csak néhány kisebb idézet belőlük:

Balekók mindhalálig: „A marketingesek rájöttek, hogyan találhatják el a gyenge pontjainkat” c. fejezetből: „*Elméink természeténél fogva narratívákban gondolkodunk. Gondolataink jelentős része valamiféle beszélgetés fonala mentén halad. Így halad a beszélgetés a maga medrében, közben a téma változhat, akár váratlanul is. Gondolatainkban – és beszélgetéseinkben – változtathatunk a véleményünkön. Nem csak azért, mert új információkat gyűjtünk be, nézőpontunk is változhat, és emiatt másképp értelmezzük ugyanazt az információt, mint addig. Fontos észrevennünk, hogy a gondolatok fejlődése azt is jelenti: véleményünk és az arra alapozott döntéseink meglehetősen következtelenek lehetnek. Az emberi gondolkodásnak ez a narratívaként vagy narratívászerű folyamatként való leírása – amelyben tehát gondolkodásunk nem magától értetődően és szükségszerűen konzisztens – megnyitja az utat a hirdetőik szándékainak érvényesítése előtt.* Visszaulva a gondolkodás és a beszélgetések közti párhuzamra, azt mondhatjuk, hogy *a legtöbb hirdetés nem más, mint új történetek átoltása a bennünk meglévő mentális narratívákra, azért, hogy megvegyük a hirdetett terméket.*” Végletesen eretnek felvetésként: ez is egy lehetséges magyarázat, s a szerzők a jegyzetekben tudományos nehéztűzéséget vonultatnak fel az igazolására. Izgalmas viszont, hogy „fő magyarázatként” mennyire élné túl Occam beretváját. Egyszerűbb, s feltehetően legalább az esetek egy részében megálló magyarázatnak tűnik, hogy a közvetlenül és közvetett módokon folyamatosan ránk zúdított marketingüzenetekkel a véleményeinket, értékítéleteinket manipulálják, s a gyengeségeinket – pl. kapzsiság, lásd ingyenes ajándékok ígérete – ragadják meg. Valószínűleg a kettő egymást erősítve érvényesül, szerez uralmat felettünk. „Ezt teszi az összes marketinges. Azért kerülünk könnyen a hálójukba, mert képesek saját érdekeiknek – és nem a mi szükségleteinknek – megfelelően alakítani a gondolkodásunkat. A könyv hátralevő részében még sok szó lesz erről. *A történeteken alapuló*

gondolkodásmódunkból kiindulva ugyanis könnyen megérthetjük, miért nem okoz nehézséget másoknak, hogy saját céljaik szerint befolyásolják az észjárásunkat. Bemutatjuk, milyen szerepet játszanak a történetek a választási kampányokban és a lobbizásban; a gyógyszer-kereskedelemben; a dohányáruk értékesítésében és az azzal szembeni ellenállásban; vagy a bővítkötvények forgalmazásában. Természetesen a történetmesélés szerepe sokkal mélyebb, semhogy ezekkel a példákkal kimeríthetnénk a témát. *A történetmesélés valójában emberi mivoltunk elidegeníthetetlen része.*”

„A marketing evolúciója”: „A hirdetésekől levonható tanulságok számbavételét a 20. század három nagy reklámszakértőjének életútjával kezdjük, hogy bemutassuk a reklámnak mint történetmesélési módnak a fejlődését. Később azonban bemutatjuk a reklámoknak egy másik aspektusát is, ahogyan a történeteket modern statisztikai módszerekkel egészítik ki, amelyek semmivel sem kevésbé tudományosak, mint a legkifogástalanabb orvosi vagy közgazdasági statisztikák.” E három klasszikus Albert Lasker, Claude Hopkins – róla: „A három nagyság közül Hopkins jócskán kitágította a hirdetések határait a modern marketing irányába” – és a közülük ma talán legismertebb David Ogilvy. Mindhármuk munkásságáról áttekintést kapunk. „Lasker, Hopkins és Ogilvy példája jól jellemzi az akkori idők reklámját és marketingjét. Azóta a reklámszakemberek megtanulták, hogyan lehet sokkal precízebben célba juttatni hirdetéseik üzenetét.” A mai megoldások teljes joggal nevezhetők a szakterület folyamatosan fejlesztett csúcstechnológiáinak. Az interneten böngészve olykor olyan érzésünk támad, hogy szinte olvasnak a gondolatainkban a big datán keresztül. Csak keressünk valamilyen árucikket az interneten, majd nézzük a közösségi oldalt: szinte azonnal megjelennek és kitartóan vissza-visszatérnek az annak megfelelő reklámok. Büszkén vállalt tény volt már a Google keresőszolgáltatásánál is, hogy a működést finanszírozó, a jobboldalon megjelenő reklámokat a rendszer a kereséseinknek megfelelően hozza fel, ami nagyobb hatékonyságot jelenthet mind a reklámozónak, mind a kérdéses cikk(csoport) iránt érdeklődő fogyasztónak.

„Ennek a képességnek a magasiskoláját az elnökválasztási kampányokban figyelhetjük meg, amelyek azért is nagyon tanulságosak, mert a kereskedelmi marketingnél sokkal nyíltabbak. Ha sorra vesszük a különbségeket Harding 1920-as és Obama 2012-es kampánya között, általánosabb képet kaphatunk a marketingben és a reklámban történt változásokról: kirajzolódik a trend a Lasker, Hopkins és Ogilvy idejében dívó balekhalászati megoldásoktól a mai áthatóbb és erőteljesebb módszerekig. *Kiderül, hogy a korszerű statisztikai módszerekkel a marketingesek és a hirdetési szakemberek – akár magáncégek, akár politikusok szolgáltatában állnak – felmérik, hol érdemes kivetni a hálójukat a balekokra, ahogy a korszerű geológiai technikákkal is jól kimutatható, hol és hogyan érdemes az olaj- és földgázkitermelőknek kutakat fúrniuk.*”

„A modern kampányokban az egyes választókat egyénileg célozzák meg, hogy minimalizálják a negatív kísérő jelenségeket.” Ez már „precíziós bombázás” – válaszolják ennek mi-

kéntjét is. A nem épp kisleptékű megnyitás: „Az első lépésben több mint 100 millió potenciális szavazót egyedi azonosítószámmal láttak el.” *„Ezután személyre szóló információkat csatoltak a szavazók fájljaihoz. Ezek az információk sokféle forrásból származhattak. Először is, a nyilvános regisztrációkból (amelyek az államok egy részében a regisztrált személyek pártszimpátiáját is elárulják), valamint abból, hogy az illető részt vett-e az egyes választásokon. Ezek az információk szerencsés módon a nevet, a lakcímet és a szavazókörzetet is tartalmazták. Ezen túl a fájlokhoz csatoltak nem kevesebb, mint 1000 további adatot, amelyek kereskedelmi forrásokból, például hitelinformációkból, magazin-előfizetésekből és klubtagságokból származtak.”* Így válnak árucikké a személyes adataink – és gondoljunk bele, milyen döbbenetesen sokat elmondanak az itt említett hitelinformációk, bankkártyaköltések, az okoseszközök GPS-információi!!

Hírközlés? „Különös rokonság van a hírközlés és a reklámozás között. Mindkettőnek a történetmesélés áll a középpontjában. A hirdető azt szeretné, ha a történeteit beépítenénk a sajátjainkba, s ezért megvennénk az általa eladni kívánt dolgot; a televíziós hírműsor pedig arra törekszik, hogy történeteivel magára vonja a figyelmünket, és ezért megnézzük a reklámjait is, amelyekből él. Ha erre sikerül rávenniük – még akkor is, ha tudjuk, hogy okosabban is eltölthetnénk az időnket –, máris a balekhalászok hálójába kerülünk.” Valójában a tömegmédiában épp a kellő vonzerő érdekében nem is hírközlés történik, hanem annak csalivá alakított változata, az *infotainment*. Szélsőségesen eretnek felvetés: a tömegmédiában ehhez a hírnek nem igaznak kell lennie, hanem *megragadónak!*

S mert ismét eljutottunk a pontig, amelytől már nem térhetünk vissza a könyv további részleteihez, álljanak itt a további, kedvcsináló fejezetcímek:

„Lehúzások az autó-, az ingatlan- és a hitelkártyapiacon” – itt látjuk a trükkök garmadát mindhárom területen. Különös figyelmet érdemel, hogyan csábít maga a hitelkártyás fizetés jóval meggondolatlanabb költekezésre, s hogyan használják ezt ki.

- „Balekhalászat a politikában” – olyan biztosan nincs is, hogy is lehetne!
- „Élelmisztárak és gyógyszertárak”
- „Innováció: A Jó, a Rossz és a Csúf” – „Először röviden ismertetjük a gazdasági növekedés ma elfogadott elméletét, majd megnézzük, miért fontos ebben a vonatkozásban is figyelembe venni a balekhalászatot.”
- „A dohányzás és az alkoholfogyasztás” – „Ha a mai Egyesült Államokban van olyan terület, ahol a balekhalászatnak fontos szerepe van, akkor az elsősorban a négy nagy szenvedély: a dohányzás, az alkoholfogyasztás, a droghasználat és a szerencsejáték.”
- „A profitáló csőd” – „Ebben a fejezetben és a következőben (annak címe itt kevesebbet mond, ám hatalmas átverést idéz fel – Osman P.) azzal a pénzügyi válsággal foglalkozunk, amely mára jórészt a feledés homályába merült: az 1986–1995 között lezajlott ún. amerikai takarékszövetkezeti (S&L) válsággal. Érdemes visszapillantunk erre a

több évtizeddel ezelőtti válságra, hogy mélyebben megérthessük a pénzügyi világban gyakorta folyó, nehezen felismerhető balekhalászat valódi természetét.”

- „Az ellenállás és hősei” – „A könyvünkben leírt balekhalászati egyensúly mindent átható, de nem mindent átfogó. Azért nem, mert az emberek – köztük cégvezetők, politikai vezetők, gondolkodók, vallási vezetők – egy része nem haszonelvűen hozza meg döntéseit. A standard közgazdasági modellben (a ’tisztá gazdasági modellben’) nincs civil társadalom. A valóságban azonban olyan emberek közösségében élünk, akik törődnek egymással. Könyvünkben számos hőst említettünk már. Most azzal foglalkozunk, miben áll a hősiességük, amikor ellenállnak a balekhalászat kísértésének, s számba vesszük, mit tudtak elérni és mit nem ezek a hősök.”

Dr. Osman Péter

* * *

Norman Doidge: Hogyan gyógyul az agy? Figyelemre méltó felfedezések és gyógyulások a neuroplaszticitás világából. Park Kiadó, 2016; ISBN: 9789633552124

„A FELFEDEZÉSEKRŐL

*Amiként a szem elé emelt kéz eltakarhatja a legmagasabb hegyet is,
úgy akadályozhatnak meg bennünket a mindennapok megszokásai is abban,
hogy észrevegyük a világot kitöltő mérhetetlen ragyogást és a rejtett csodákat.
(Hászid közmondás a 18. századból)”*

„A GYÓGYULÁSOKRÓL

*Az élet rövid, a mesterség hosszú, a kellő pillanat hamar elrepül, a tapasztalat félrevezető,
az ítélet nehéz. Az orvos a maga dolgát köteles megtenni, de arra is képessé kell tennie bete-
gét, segítőit és a körülményeket, hogy azok is tegyék a maguk dolgát.
(Hippokratész, az orvostudomány atyja, Kr. e. 460–375” – a könyv mottói)*

„A következőkben olyan emberek történeteit olvashatják, akik átalakították a saját agyukat, visszanyerték énjük elvesztett részeit, vagy olyan képességeket fedeztek fel magukban, amelyek létezését addig nem is sejtették. De igazából nem is az alkalmazott módszerek csodálatosak, hanem az, ahogyan az agy évmilliók során kifinomult neuroplasztikus képességeket fejlesztett ki, és ahogyan az elme képessé vált irányítani önnön helyreállító folyamatait.” (Minden idézet a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

A nagyközönség számára is jól érthető, ugyanakkor kifogástalanul igényes szakmai irodalomban Doidge minden bizonnyal a remény prófétája az agyi eredetű betegségek gyógyításában. Idetartozik, hogy belülről ismeri a szakterületet: végzettsége orvos, specializációja

pszichiáter és pszichoanalitikus, mindezekkel a terület kutatója (l. honlapja: http://www.normandoidge.com/?page_id=1046).

Első könyve egy olyan szakmai áttörés ígéretes kezdetéről szólt, amely addig lehetetlennek gondolt távlatokat nyithat az agyi eredetű betegségek jelentős részének a gyógyításában, de legalábbis tüneteik erős enyhítésében. Ez volt A változó agy, amely bemutatta az új kutatások és tapasztalatok tükrében a neuroplaszticitás jelenségét és gyakorlati felhasználásának távlatait. (Park Könyvkiadó, 2011 – I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2011/3. sz.) A Park ajánlója kiemeli, hogy A változó agy a The New York Times bestsellere lett, és azt az agykutatás előmozdítására és eredményeinek népszerűsítésére létrehozott, 1950 óta működő jótékonyági magánalapítvány, a Dana Brain Foundation (<http://www.dana.org/About/Mission/>) 30 ezer cím közül a legjobb, aggyal foglalkozó ismeretterjesztő műnek választotta.

A The Guardian 2015 februárban terjedelmes recenziót közölt ez utóbbi művéről, s abban már azt írja, hogy A változó agy milliót meghaladó példányszámban kelt el. Ez nem is igazán meglepő egy olyan könyv esetében, amely nem kevesebbet mond, mint hogy amit az agy gyógyulásáról eddig a tudomány lehetetlennek hirdetett, az a legújabb ismeretek szerint nagyon is lehetséges, sőt már megvannak az első, vitathatatlanul pozitív eredmények a gyógykezelés gyakorlatában is.

Bevezető összegzés: Doidge mindezt így vezeti fel a mostani könyvében, amely a mindezekre vonatkozó kutatásainak újabb eredményeit összegzi:

„Ez a könyv arról a felfedezésről szól, hogy az emberi agynak megvan a maga sajátos módja a gyógyulásra, s hogyha ezt megértjük, számos, korábban gyógyíthatatlannak vagy visszafordíthatatlannak vélt állapoton lehet javítani – olykor egészen látványosan is –, sőt bizonyos esetekben azok akár gyógyíthatóvá is válhatnak. Elmagyarázom, hogyan következik ez a gyógyulási folyamat az agy rendkívül specializált tulajdonságaiból, amelyekről hajdan azt tartották, annyira bonyolultak, hogy elvesztésükért nagy árat kell fizetni, vagyis más szervekkel ellentétben az agy se nem képes kijavítani saját szerkezetét, se nem képes helyreállítani elveszített funkcióit. Ez a könyv azonban azt mutatja be, hogy ennek éppen az ellenkezője igaz: az agy bonyolultsága ugyanis módot kínál önmaga kijavítására és működésének általános fejlesztésére.

A könyv ott kezdődik, ahol első könyvem, A változó agy véget ért. Az a kötet az agy és az elme kapcsolatának tanulmányozásában a modern tudomány kezdetei óta elért legfontosabb áttörést ismertette: a felfedezést, hogy az agy neuroplasztikus. A neuroplaszticitás az agy azon tulajdonsága, amely lehetővé teszi, hogy bizonyos eseményekre és szellemi tapasztalatokra válaszul megváltoztassa önmaga szerkezetét és működését. Az a kötet bemutatott jó néhányat azok közül a tudósok, orvosok és betegek közül, akik e felfedezést kihasználva az elsők között érték el elképesztő agyi átalakulásokat. Az efféle átalakulások egészen addig teljesen valóságosnak voltak, mivel már vagy négyszáz éve uralkodik az a nézet, hogy

az agy képtelen a változásra. A tudósok egyfajta nagyszerű gépezetnek tartották az agyat, amelynek minden alkatrésze egy bizonyos mentális feladatot lát el, az agy egyetlen adott pontján. Ha az a pont – például szélütés, sérülés vagy betegség következtében – megsérül, akkor már nem is lehet helyrehozni, hiszen a gépek sem képesek kijavítani önmagukat vagy új részeket növesztetni. A tudósok abban is biztosak voltak, hogy az agy változtathatatlan, vagyis aki bármiféle szellemi korláttal vagy tanulási zavarral születik, az végérvényesen úgy is marad. A géphasonlat kiteljesedésével aztán egyre inkább számítógépként írták le az agyat, a szerkezetét pedig 'hardverként', s úgy tartották, hogy az öregedés során a hardverben végbemenő egyetlen változás a használat okozta leépülés. A gépezet a használat során elkopik, és működésképtelenné válik. Ezért aztán felesleges időpazarlásnak tekintették az idősebbek azon erőfeszítéseit, amelyekkel szellemi tevékenység és gyakorlatok útján igyekeztek megakadályozni agyuk leépülését.

A neuroplasztikusok, ahogyan az agy plasztikusságát igazoló tudósokat neveztem, nem voltak hajlandók elfogadni a változtathatatlan agy doktrínáját. Mivel végre a rendelkezésükre álltak az élő agy mikroszkopikus működéseinek megfigyelésére alkalmas eszközök, kimutatták, hogy miközben az agy működik, egyúttal változik is. 2000-ben az élettani (orvosi) Nobel-díjat annak igazolásáért ítélték oda, hogy tanulás közben növekszik az idegsejtek közötti kapcsolatok száma. A felfedezés mögött álló tudós, Eric Kandel azt is bebizonyította, hogy a tanulás olyan géneket 'kapcsolhat be', amelyek megváltoztatják az idegi struktúrákat. Vizsgálatok százai mutatták ki, hogy a szellemi tevékenység nem csupán eredménye az agy működésének, hanem formálója is. A neuroplaszticitás elve az elmét végre az őt megillető helyre juttatta a modern orvostudományon és az emberi életen belül.

A változó agyban leírt intellektuális forradalom volt a kezdet. *Ebben a könyvben a neuroplasztikusok második nemzedéke által elért elképesztő eredményekről számolok be; ezek a szakemberek – megszabadulva a plaszticitás létezése bizonyításának terhetől – arra fordíthatták energiáikat, hogy megértsék a jelenséget, és munkára fogják azt.*"

Doidge kutatásainak terjedelme ...: „Öt földrészt jártam be, hogy találkozzak a tudósokkal, az orvosokkal és a páciensekkel, és megismerjem a történeteiket. A kutatók némelyike a nyugati világ élvonalbeli tudományos laboratóriumaiban dolgozik; az orvosok egy része az ő eredményeiket ültette át a gyakorlatba; megint mások pedig a betegekkel közös munka során véletlenül bukkantak rá a neuroplaszticitásra, és dolgoztak ki hatékony kezelési módszereket, még a jelenség tudományos bizonyítása előtt. A könyvben szereplő pácienseknek orvosaik minden esetben azt mondták, hogy az állapotuk soha nem fog javulni.” Doidge pedig ígéretes javulásokról számol be – ez könyve fő mondanivalója.

... és kutatási módszere: (A következőkben említett Pepperről később részletesen lesz szó.) „Pepper felajánlotta, hogy Torontóba jön, én azonban Dél-Afrikába akartam látogatni, hogy találkozzak vele és az orvosaival, jelen lehessenek egy orvosi vizsgálatánál, és kiderítsem, mi-

ként állították fel a diagnózist. Találkozni akartam olyanokkal, akik már a betegsége előtt is ismerték őt, akik tanúi voltak állapotja romlásának, majd pedig a javulásának. És találkozni akartam olyanokkal is, akiknek – állítása szerint – segített.”

Az agy nem gyógyulhat – valóság vagy tévhit? „Az aggyal kapcsolatban hosszú évtizedeken át alig használták a gyógyulás szót, pedig más szervekre és szervrendszerekre, például a bőrre, a csontokra és az emésztőrendszerre magától értetődően alkalmazzák. Míg a bőr, a máj, a vér és más szervek könnyen pótolhatják elvesztett sejtjeiket úgy, hogy összejtek segítségével hoznak létre 'pótalkatrészeket', az agyban több évtizeden át tartó kutatással sem sikerült ilyen sejteket találni. Semmi sem mutatott arra, hogy az elvesztett agysejtek bármi módon pótlódniának. A tudósok megkísérelték ezt evolúciós alapon megmagyarázni: miközben az agy sok millió erősen specializálódott idegi 'áramkör' alkotta szervvé fejlődött, egyszerűen elvesztette a képességet ezen áramkörök pótalkatrészekkel való helyettesítésére. És még ha találnának is idegi összejteket – 'idegsejtébiket' –, vajon azok tudnának-e segíteni? Hogyan lennének képesek beépülni az agy kifinomult, de szédítően bonyolult áramköreibe? (De hiszen az emberi test specializált szerveiből és többszörös szabályozási mechanizmusaiból összeálló rendszerével a maga egészében szédítően bonyolult – ilyen megközelítésben hogyan működhetnek benne bármilyen önjavító-öngyógyító 'eszközök'? – Osman P.) S mivel az agy gyógyulását nem tartották lehetségesnek, a kezelések zömében olyan gyógyszereket használtak, amelyek az agy kémiai egyensúlyának átmeneti megváltoztatásával igyekeztek 'megtámogatni a hanyatló rendszert' és enyhíteni a tüneteket. De amint abbahagyták a gyógyszerkezést, a tünetek azonnal visszatértek.”

A sorsdöntő felismerés: „Az agy kifinomultsága mégsem oly nagyfokú, hogy az már a kárára legyen. A könyv bemutatja, hogy éppen ez a kifinomultság – aminek része az is, hogy az agy sejtjei képesek folyamatos elektromos kapcsolatot tartani egymással, valamint új kapcsolatok létrehozni és régieket megújítani – a forrása ennek az egészen egyedülálló gyógyulásnak. Tény, hogy a specializálódás során elvesztek bizonyos, más szerveknél jól működő és fontos önjavító, regenerációs képességek. Megjelentek azonban egyes új képességek is, amelyek többnyire az agy plaszticitásának köszönhetőek.”

Bemutatott esettanulmányok – a lehetőségek építőelemei: „A könyvben ismertetett történetek mindegyike más-más szeletét mutatja meg ennek a neuroplasztikus gyógyulásnak. Minél jobban megismertem ezeket a gyógyulási módokat, annál tisztábban láttam a közöttük lévő különbségeket és azt, hogy a módszerek némelyike a gyógyulási folyamat más-más szakaszait használta ki. Fel is vázoltam (a 3. fejezetben) az első lehetséges modellt a neuroplasztikus gyógyulás szakaszairól, hogy az olvasó könnyebben megértse, miként is illeszkednek ezek össze.

Mint ahogy a gyógyszerek és műtéti módszerek felfedezése alapján olyan eljárások fejlődtek ki, amelyekkel elképesztően sokféle állapot kezelhető, a neurolaszticitás felismerése is hasonló hatást kelt. A bemutatott betegek egyebek mellett krónikus fájdmaktól, szélütéstől, traumás agysérüléstől, agykárosodástól, Parkinson-kórtól, sclerosis multiplex-től, autizmustól, figyelemhiányos zavartól, tanulási nehézségektől (például diszlexiától), az érzékszervi jelzések feldolgozásának zavarától, visszamaradt fejlődéstől, hiányzó agyi területektől, Down-szindrómától vagy a vakság bizonyos fajtáitól szenvedtek. *E rendellenességek némelyikéből a betegek többsége teljesen felgyógyulhat. Más esetekben néha enyhíthetők a súlyos vagy mérsékelten súlyos betegségek.* Bemutatok olyan szülőket, akiknek azt mondták, hogy autisztikus vagy agysérült gyermekük nem lesz képes kijárni az iskolát, ám ők mégis szemtanúi lehettek, hogy a szóban forgó gyermek leérettségizik, sőt egyetemre jár, önállóvá válik és őszinte, mély barátságokat köt. *Más helyzetekben megmaradt ugyan az eredeti, súlyos betegség, ám annak legkellemetlenebb tünetei jelentős mértékben enyhültek.* Megint más esetekben (lásd a 2. és 4. fejezetet) *nagymértékben csökkent az olyan betegségek kialakulásának a kockázata, mint az Alzheimer-kór (amelyben romlik az agy plaszticitása), és olyan módszerek alkalmazásáról is szó lesz, amelyek fokozzák a plaszticitást.*”

Itt olyan fordulat következik, amely a hagyományos nyugati orvoslás koncepcióitól meg lehetőszen eltérő irányzatokat mutat, s gyakran kritikái keresztútjába kerül:

Energiaalapú, új gyógyászati technológiák: „A könyvben ismerttetett beavatkozások zöme valamiféle energiát – fényt, hangokat, rezgéseket, elektromosságot vagy mozgást – alkalmaz. Az energia eme formái olyan természetes, nem invazív jellegű útvonalakat nyitnak meg az agyban, amelyek az érzeinkben és a testünkön át az agyba jutva felébresztik annak gyógyító rendszereit. Az érzékszervek mindegyike az energia környezetünkben előforduló számos formájának egyikét fordítja le az agy működésének alapját képező elektromos jelzéssé. Be fogom mutatni, hogyan használhatók fel az energia különféle formái az agy elektromos mintázatainak, majd az agy szerkezetének a befolyásolására.”

Hogyne, ismerünk különféle energiákat alkalmazó gyógyászati irányzatokat, amelyek bírják a hagyományos nyugati orvoslás képviselőinek csaknem osztatlan rosszallását – egy részük minden mai valószínűség szerint rá is szolgál erre, mások megítélése viszont még nem egyértelműen bizonyított. Széles panorámát tárt elénk erről, sok kritikával, Boldogkői Zsolt: Hiénák a betegség körül c. műve (Akadémiai Kiadó, 2016 – Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2016/5. sz.). Ott hoztuk elő a „Nagy Hamlet-sejtést”, vagyis : „Több dolgok vannak földön és egen, Horatio, mintsem, bölcselmetek álmodni képes”. Ezt minden bizonnyal érdemes kellő óvatossággal szem előtt tartani, midőn a gyógyászatnak a hivatalosan elfogadottaktól eltérő útjait-módjait értékeljük. A tudomány nagy felfedezései, amelyek új világokat nyitottak meg a szubatomitól a világegyetem objektumaiig és szerkezetéig, valamint az élet működésében, eddig rendre igazolták, hogy a sejtés alighanem helytálló – miért ne lehetne érvényes a gyógyításra is?

Tapasztalati példák a neurolasztikus gyógyításra: „Utazásaim során láttam példát arra, miként kezelik eredményesen az autizmust a fülbe lejátszott hangokkal, hogyan gyógyítják a figyelemhiányos zavart a tarkóra közvetített rezgésekkel, hogyan fordítják vissza a sclerosis multiplex tüneteit és gyógyítják a szélütést a nyelvet bizsergető, gyenge elektromos ingerléssel. Emellett arra is, miként kezelnek agysérüléseket a tarkóra, alvászavarokat pedig az orrba vetített fénnel, illetve hogyan mentenek életet intravénásan alkalmazott megvilágítással; és arra is, hogy pusztán lassú és finom kézmozdulatokkal kognitív problémákból és a szinte teljes bénultságból kigyógyítanak egy olyan lányt, aki az agya óriási részének hiányával született. Be fogom mutatni, miként serkentik és ébresztik fel mindezek a módszerek az agy áramköreit.” Kétségtelen, hogy a legtöbbünkre ragadt annyi az „alternatív” gyógyászatok és gyakorlóik elleni támadásokból, a különféle szélhámósok és szemfényvesztők által kiváltott ellenszenvéből, hogy ezeket nem könnyű elhinnünk. Tudjuk ugyanakkor, hogy az úttörő innovációk is gyakran váltanak ki hasonló hitetlenkedéseket, így csínján kell bánni az elutasítással. Még a nagy természeti törvények ma ismert megfogalmazásaira is áll, hogy azok addig és annyiban érvényesek, ameddig valaki helytállóan felül nem írja őket, illetve nem írja át az értelmezési tartományukat. Igen, az alternatív gyógyászatok sokat varázsolnak, s bizony nem ritkán kóklerkednek energiákkal. Nem, ez nem elegendő ok arra, hogy a Doidge által megtapasztalt lehetőségeket eleve elutasítsuk. Végül is, akár száz éve is mit kapott volna az, aki olyan lehetőségek meglétét állítja, amilyeneket ma pl. a PET vagy az fMRI nyújt?

A gondolatok gyógyító ereje? (Folytatva az előző idézetet) „Ennek az egyik leghatékonyabb módja egyébként pusztán a gondolatok alkalmazása – nem is csoda hát, hogy az általam megismert beavatkozások zöme a tudatosságot és a szellemi tevékenységet serkentő gyakorlatokkal párosította az energia alkalmazását.” Mielőtt kétségtelen kóklerségként elvetjük a „pusztán a gondolatok alkalmazása” erejére utalást, emlékezzünk Doidge előző könyvében, A változó agyban olvasottakra. Ott konkrét, tapasztalati példákat sorakoztat fel arra is, hogy a neurolaszticitás kedvező hatásának kiváltásában nemcsak megfelelő fizikai tevékenységek segíthetnek, hanem már azok rendszeres elgondolása, „agyi felidézése” is.

Nyugat vs. Kelet a gyógyászatban – újabb nagy csatátér: „Bár Nyugaton az energia és az elme együttes használata gyógyító célokra újdonságnak tűnik, a hagyományos keleti orvoslás már nagyon régóta alkalmazza. A tudósok csak most kezdik megérteni, miként magyarázhatók e hagyományos (ez itt az említett keletit jelenti – Osman P.) módszerek a nyugati modellek alapján, és figyelemre méltó, hogy az általam felkeresett neurolasztikusok szinte mindegyike milyen nagymértékben ötvözi a nyugati idegtudományos elméleteket a keleti gyógyító módszerekkel – például a hagyományos kínai orvoslással, az ősi buddhista meditációval és vizualizációval, a tajcsihoz és a dzsúdóhoz hasonló harcművészetekkel, a jógával és az energiagyógyászattal –, hogy elmélyítse a neurolaszticitással kapcsolatos tudását. A

nyugati orvostudomány hosszú ideje elutasítja a több milliárd ember által évezredek óta alkalmazott keleti gyógyászatot és annak állításait, gyakran például azért, mert egyszerűen elképzelhetetlennek tűnt, hogy az elme megváltoztathatja az agyat.

Ez a könyv megmutatja, miként alkothat hidat az emberiség két nagy, ám mindaddig összeférhetetlennek mutakozó gyógyító hagyománya között a neuroplaszticitás.”

Hozzáférési csatornák: „Különösnek tűnhet, hogy a könyvben leírt gyógymódok mennyire gyakran használják a testet és az érzékszerveket az energia és az információk agyba való bejuttatásának fő csatornáiként. De mivel az agy ezeket a csatornákat használja a világgal való kapcsolattartásra, ezek kínálják a legtermészetesebb és legkevésbé invazív jellegű módszereket az agyhoz való hozzáférésre.” (Igazából ez nem tűnik különösnek – hogyan másként történhetne, ha már a fránya „konstruktőrünk” nem készített egy grafikus interfészt vagy valami hasonlót az agyunkhoz való hozzáférésre. Ha utánagondolunk, a különféle alternatív gyógymódok, amelyek állításuk szerint a test „leképeződéseit” használják a beavatkozásra – fülön, talpon, íriszen stb – sem alkalmazzák azokat az agy leképezésére – Osman P.) „Az agy csupán az anatómia-tankönyvekben van elszigetelve a testtől, és a fejbe zárva. Működését tekintve mindig is kapcsolatban áll a testtel és – az érzékeken keresztül – a környező világgal is. A neuroplasztikusok rájöttek, hogyan használhatók fel ezek a testbe vezető csatornák a gyógyulás elősegítésére. Így aztán, bár a szélütéses beteg talán valóban nem képes mozgatni a lábát az agyát ért károsodás miatt, a láb megmozgatása olykor addig szunnyadó áramköröket ébreszthet fel az agyban. A test és az elme egyesült erővel vesznek részt az agy gyógyításában, s mivel itt egyáltalán nem invazív módszerekről van szó, a mellékhatások is rendkívül ritkák.” Ez utóbbi különösen izgalmas. Rendszertechikai gondolkodással nehezen elképzelhető, hogy amely beavatkozás használni képes, az ártani ne tudna, hiszen ha képes változást előidézni, az miért ne lehetne kedvezőtlen is? Ebben a tekintetben a „nem invazív” nem igazán meggyőző, hiszen az csupán annyit jelent, hogy nem jár szövetroncsolással, de beavatkozik.

Csatatér, elszenvedő: A kevésbé szerencsések megtapasztalták, mit jelent a gyógyászatban, hogy „páciensek” vagyunk: akinek türelemmel tűnie kell, hogy javítgatják. Doidge itt azzal folytatja gondolatmenetét, hogy „A modern gyógyászat gyökerei a modern tudományban keresendők, amelyet a természet leigázásának eszközeként fejlesztettek ki ... a gyógyítás a betegség elleni 'harc' lett.” E felfogásban „a páciens teste nem annyira szövetséges, mint inkább csatatér, a beteg maga pedig a szemlélő szerepébe kényszerül, ahogy tehetetlenül figyel a sorsát eldöntő összecsapást a két nagy ellenfél, az orvos és a betegség között.” E tűrést még nehezebbé teszi, ha úgy érezzük: a bennünket gyógyító Nagy Fehér Isten inkább munkadarabként kezel.

„A neuroplasztikus megközelítések ezzel szemben a beteg tevőleges bevonását igénylik önmaga ellátásába: szükség van a testére, az agyára és az elméjére is. Az efféle megközelítés egyéb-

ként nemcsak a keleti orvoslás hagyományait idézi fel, hanem a nyugati gyógyítást is. Az orvostudomány atyja, Hippokratész a testet tekintette a legfontosabb gyógyítónak, s az ő szemében az orvos és a beteg a természettel együttműködve segítette elő, hogy beinduljanak a test gyógyítóképeségei.

Ebben a megközelítésben az egészségügyi szakember nem kizárólag a betegnél kimutatható hiányosságokat keresi – bármilyen fontosak is azok –, hanem egészséges, de talán szunnyadó agyi területeket és a gyógyulást esetlegesen segíteni képes meglévő képességeket is. Ez [nem] azt jelenti, hogy a múlt ideggyógyászati nihilizmusát naiv módon hasonlóan szélsőséges ideggyógyászati utópizmussal váltják fel – tehát a hamis pesszimizmus helyét nem a hamis remények veszik át (a beszúrással nyilvánvaló elírást javítottunk – Osman P.). Az agy új gyógyító módszerei nem csupán akkor értékesek, ha garantálják, hogy mindig és minden betegen segíteni tudnak. Ráadásul gyakran nem is tudjuk, mi fog történni, amíg a páciens egy hozzáértő egészségügyi szakember irányításával meg nem próbálkozik az új megközelítésekkel.” Többé-kevésbé tudható viszont, mire juthat a hagyományos módszerekkel.

A helyes megközelítés: „Ebben a könyvben egy adott betegséget vagy rendellenességet olykor egy bizonyos kezeléssel kapcsoltam össze. A helyes megközelítés azonban minden esetben az, hogy figyelembe kell venni a rendellenességgel élő beteget és azt, hogy számára a neurológiai gyógyulás mely stádiumának vagy inkább stádiumainak a hangsúlyozása lenne a legkedvezőbb.”

„Valahányszor egy kognitív problémákkal küszködő beteg részlegesen reagál egy neurológiai módszerre, érdemes megfontolni egy másik ilyen módszer alkalmazását is, hátha az is segít. Én emellett úgy vélem, ha csak lehetséges, célszerű az agy általános egészségének a javítására is törekedni.”

„Az általam leírt gyógyulások mindegyikénél olyan berendezéseket használtak, amelyeket a szakterület neves művelői terveztek. De az eredmények nem lettek volna elérhetőek a pótolhatatlan orvosok és az ő óriási tapasztalatuk nélkül. A könyvben bemutatott kezelések egy új klinikai tudományágat alkotnak, amelynek már számos különféle eszköz és műszer áll a rendelkezésére. Ez igen szerencsés, hiszen az eszközök természetesen nem hatnak mindenkire. Ideális esetben egy hozzáértő egészségügyi szakemberrel kell együtt dolgozni, aki tisztában van a beteg állapotával, és aki, ha több megközelítésre van szükség, segíteni tud abban, melyik módszerrel érdemes az illetőnek elsőként próbálkoznia.”

Biztató lehetőségek példatára: „A következőkben olyan emberek történeteit olvashatják, akik átalakították a saját agyukat, visszanyerték énjük elvesztett részeit, vagy olyan képességeket fedeztek fel magukban, amelyek létezését addig nem is sejtették. De igazából nem is az alkalmazott módszerek csodálatosak, hanem az, ahogyan az agy évmilliók során kifinomult neurológiai képességeket fejlesztett ki, és ahogyan az elme képessé vált irányítani önön helyreállító folyamatait.”

Ezek a történetek – a fejezetek címeit és alcímeit idézve – a következők:

- *Az orvos, aki megsérül, azután meggyógyítja magát* – Michael Moskowitz felfedezi, hogy a krónikus fájdalom elfelejthető.
- *A férfi, aki maga mögött hagyta parkinsonos tüneteit* – Hogyan segít a testmozgás a degeneratív betegségek elleni védekezésben és a demencia késleltetésében?
- *A neuroplasztikus gyógyulás stádiumai* – Hogyan és miért hat?
- *A fénnel átalakított agy* – Szunnyadó idegi áramkörök felébresztése fény segítségével.
- *Moshe Feldenkrais: fizikus, fekete öves és gyógyító* – Súlyos agyi rendellenességek gyógyítása a mozdulatok tudatosítása által.
- *Egy vak ember megtanul látni* – A Feldenkrais-módszer, a buddhizmus és más neuroplasztikus módszerek használata.
- *Egy eszköz, amely alaphelyzetbe állítja az agyat* – Tünetek visszafordítása a neuromoduláció serkentésével:
 - I. A fal mellett hagyott mankó;
 - II. Három eset: Parkinson-kór, szélütés, sclerosis multiplex;
 - III. A repedt fazekasok;
 - IV. Hogyan egyensúlyozza ki magát az agy – némi segítséggel.
- *Hangok hídja* – A zene és az agy különleges kapcsolata:
 - I. Egy diszlexiás fiú fordít a sorsán;
 - II. Anyai hang;
 - III. Az agy újjáépítése az alapoktól;
 - IV. A kolostor rejtélyének megoldása.

Ha belegondolunk, ezzel a tartalomjegyzékkel indítani a könyvet, ebben van némi bús merészség szerzőtől, szerkesztőtől, kiadótól még akkor is, ha tökéletesen biztosak a benne leírtak igazában és figyelemre méltó jelentőségében. Van bizonyos kockázata, hogy ami itt megjelenik, olyan első reakcióra indítja a felületes vagy épp sietős érdeklődőt, mint amit Thor Heyerdahl ír le a Tutajjal a Csendes-óceánon c. könyvében. Kifogtak egy különös külsejű halat, és megmutatták a felébresztett Bengt Danielssonnak. „Nagy álmosan felült és ünnepélyesen kijelentette: – Nem! Ilyen hal nincs is! Azzal megfordult és aludt tovább.”

Az eleve belénk programozott, a túlélést szolgáló óvatosság a meghökkentően újat gyanakvással fogadja, s ezt a gyanakvást igencsak erősíti a mai világban sűrűn megjelenő, gát lástalan kuruzslók hada is. Doidge viszont minden felhozott esetben részletesen bemutatott tapasztalati tények sorával bizonyítja, hogy bármennyire is elütnek az ismertetett módszerek a fősodortól és a hivatalosan elismert gyógyásztól, a neuroplasztikus módszerek valóban kezdeti sikerek által valószínűsített új gyógyítási lehetőségeket ígérnek.

Nézzünk kissé bele konkrét példákba!

Az első példa a fájdalomról és annak kezeléséről szól. Az első fejezetcímbe említett orvosnak magának is ez a szakterülete: „fájdalomcsillapítással foglalkozó szakorvos”. Története arról

szól, hogyan győzte le hosszú, szó szerint keserves munkával, próbálkozásokkal, rengeteg kitartással a saját, hagyományos gyógymód alkalmazása esetén veszedelmes csapdát rejtő, alig elviselhető fájdalmát. S még inkább arról, hogyan működnek a fájdalom idegi mechanizmusai, milyen szerepeket játszik ebben az agy, hogyan észleli az érzőidegek által „jelentett” fájdalmat, hogyan manipulálja azt, s teremti maga is fájdalomérzetet.

„A *fájdalom 'kapuelmélete'* szerint amikor a sérült szövetből az idegrendszeren át fájdalomüzenetek indulnak, azoknak több 'kapun' kell áthaladniuk – az első a gerincvelőben van –, mielőtt az agyba jutnak. Az üzenetek csak akkor jutnak el az agyba, ha az 'engedélyt' ad nekik erre, amit annak alapján határoz meg, hogy elég fontosak-e a továbbengedéshez. Ha az agy 'megadja az engedélyt' a jelzés továbbküldésére, a kapu kinyílik, a fájdalomérzet pedig azáltal fokozódik, hogy bizonyos idegsejtek bekapcsolódnak, és továbbítják a jelzéseiket. De az agy le is zárhatja a kaput, és blokkolhatja a fájdalomjelzést a saját narkotikumai, az endorfinok felszabadításával, hogy így csökkentse a fájdalomérzetet. (A neurózis egyik csúf formája, amikor a beteg 'vagdalja' magát: ezzel ilyenkor az endorfinok felszabadulását serkenti – Osman P.) Balesetét megelőzően Moskowitz a kapuelmélet legfrissebb változataira oktatta a rezidenseit, és arra, hogy a kapukat kapcsolók szabályozzák. *Egy dolog azonban tudni e kapcsolók létezéséről, és egészen más dolog képesnek lenni kikapcsolni őket, amikor az ember szörnyű kínokat él át.*” Ezt kellett kikísérleteznie, megtanulnia, ennek történetét és tanulságait kapjuk itt.

A neuroplaszticitás következtében az agy rendszeresen aktivált területeinek nő az érzékenyséjük az aktiváló ingerre, nőhet az azt feldolgozó terület is, s ennek az ellenkezője is működik. „A plaszticitás igazi áldás lehet, amikor az ismétlődő érzékszervi bemenet kellemes, hiszen olyan agy kifejlődését segíti, amely jobban képes észlelni és élvezni a kellemes érzéseket; ugyanez a plaszticitás azonban átokká válhat, amikor az ismétlődő bemenetet fogadó rendszer a fájdalomérző rendszer. Ez történhet például porckorongsérv esetén, amikor a serves porckorong újra meg újra nyomást gyakorol a gerincvelői idegre. A fájdalomtérkép érintett területre vonatkozó része hiperérzékennyé válik, és az illető egy idő után már nem csupán akkor érez fájdalmat, amikor egy rossz mozdulat során megnyomódik az ideg, hanem olyankor is, amikor az ideget nem éri erős nyomás. Az agyában ott visszhangzik a fájdalomjelzés, így a fájdalom az eredeti fájdalominger megszűnte után is megmarad.”

Agyunk csúf trükkje – a konstruktőrünk selejtje? „A krónikus fájdalom hatására a fájdalomrendszer sejtjei nemcsak könnyebben fognak kislületeket produkálni, hanem megnagyobbodik az 'érzőmezőjük' (a testfelület általuk képviselt része) is, aminek következtében a testfelület nagyobb részén fogjuk érezni a fájdalmat. A fájdalom agyi térképei végül már olyan könnyen fognak kislületeket produkálni, hogy az érintett személy elviselhetetlen, szűnni nem akaró fájdalmat érez a teste nagy részében – akkor is, amikor mindössze egyetlen ideget ér csekélyke inger. Így tehát minél többször nyilallt Moskowitzba a nyakfájás, agyi idegsejtjei annál könnyebben ismerték fel azt, s annál hevesebbé vált az érzés. Ezt az alaposan

dokumentált neurológiai jelenséget fokozódó fájdalomnak nevezik: minél gyakrabban sülnék ki a fájdalomrendszer receptorai, annál érzékenyebbé válnak. Moskowitz ráébredt, hogy krónikus fájdalom szindróma van kialakulóban nála, s ördögi körbe, egyfajta agyi kelepccébe került: valahányszor rátört a fájdalom, plasztikus agya egyre érzékenyebbé vált rá, amittől a fájdalom hevessége fokozódott, és a következő roham még rosszabb lett. A fájdalomjelzések erőssége, a rohamok hossza és a fájó terület nagysága is egyre nőtt.”

A fájdalom legyőzése felé: „Moskowitznak egyszerű ötlete támadt: mi lenne, ha a saját hasznára próbálná fordítani a plaszticitást? Ha a fájdalom kezdetekor ahelyett, hogy hagyná, hogy az érintett területek 'elszólódjanak' a fájdalom feldolgozására, 'visszafoglalná' azokat, mégpedig azért, hogy eredeti feladataikkal foglalkozzanak? Ehhez viszont kényszerítenie kell önmagát a szóban forgó tevékenységekre, bármilyen heves fájdalom gyötri is. Úgy döntött, az agyának valamiféle ellenstimulációra van szüksége. Arra akarta kényszeríteni az érintett agyi területeket, hogy ne a fájdalom feldolgozásával foglalkozzanak, hanem valami mással – bármi mással –, s ezzel meggyengüljenek a krónikus fájdalmait okozó idegi áramkörök. Fájdalomgyógyász specialistaként töltött évei során beleivódtak agyába a részletek arra vonatkozóan, mely agyi területeket kell célba vennie. Ezek mindegyike képes volt a fájdalom feldolgozására és más mentális feladatok ellátására, ezért listát készített arról, hogy a fájdalom feldolgozásán kívül milyen egyéb feladatokat láthatnak el. Így fel tudott készülni arra, hogy a fájdalom jelentkezésekor pontosan az ezeknek megfelelő tevékenységeket végezze.”

„A módszer bevált. Másfél hónap múlva a lapockái közeléből és a vállai közötti területről végérvényesen eltűnt a fájdalom. Négy hónap elteltével már voltak olyan időszakok, amikor semmilyen fájdalmat sem érzett a nyakában. Egy év alatt pedig elérte, hogy tizenhárom év krónikus fájdalmai után szinte teljesen fájdalommentessé váljon. A fájdalom megszűnése visszafordította a korábbi, terjeszkedő trendet is. Először a nyaka jobb oldalán kezdtek visszahúzódní a fájdalom határai, majd a bal oldali fájó terület is egyre kisebb lett, s végül el is tűnt.” „Moskowitz ezután hozzáfogott egy olyan, a neurológiai elveket tükröző rövidítés kidolgozásához, amely segíthet emlékeztetni a krónikus fájdalomtól szenvedő betegeket arra, hogyan kell megszervezniük (a fájdalomtól kissé ködös és szétszórt) elméjüket a fájdalom legyőzéséhez. Ez lett a MIRROR (tükröz), amely a Motivation (motiváció), Intention (szándék), Relentlessness (hajthatatlanság), Reliability (megbízhatóság), Opportunity (alkalom) és Restoration (helyreállítás) szavak kezdőbetűiből tevődik össze.”

A férfi, aki maga mögött hagyta parkinsonos tüneteit: A már említett John Pepper a következőkkel kereste meg a szerzőt: „1968 óta Parkinson-kóros vagyok. Nagyon sok testmozgást végzek, és megtanultam, hogyan használhatom a tudatos agyamat azon mozgások szabályozására, amelyeket normálisan a tudat alatti agy irányít. Tapasztalataimról könyvet is ír-

tam, de az orvosi szakma elutasította anélkül, hogy utánajártak volna az esetemnek, mivel már egyáltalán nem látszom PK-betegnek. Nem szedek PK elleni gyógyszereket sem, bár a betegség tüneteinek legtöbbje továbbra is jelen van. Heti huszonnégy kilométert gyaloglok három, egyenként nyolc kilométeres részletben. Az agyban termelődő gliasejt-eredetű neurotróf faktor a jelek szerint helyreállította a károsodott sejteket, de a betegség okát nem szünteti meg, ezért ha abbahagyom a rendszeres testedzést, visszaesek... Biztos vagyok abban, hogy sok újonnan diagnosztizált betegnek tudnék segíteni, ha rá tudom venni őket a komoly és rendszeres testmozgásra. Szeretném tudni a véleményét erről.”

Doidge: „A véleményem az volt, hogy bármily képtelenségnek tűnhet is, *Pepper alighanem neuroplasztikus változást idézhetett elő az agyában* azzal, hogy a Parkinson-kór ellen az egyszerű gyaloglással vette fel a harcot.”

Tapasztalata a találkozásukkor: „*Ha valaki nem jól képzett megfigyelő, egyáltalán nem veszi észre rajta a betegséget.* Pepper túl gyorsan mozog ahhoz, hogy Parkinson-kóros lehessen. Nem észlelhetők nála a klasszikus tünetek sem: a csoszogó járás és a nyugalmi vagy mozgás közben fellépő remegés, nem tűnik különösebben merevnek, és a jelek szerint elég gyorsan el tudja indítani a mozdulatait, ráadásul az egyensúlyérzéke is remek. Járás közben még a karját is lóbálja. Nem vehetők észre nála a Parkinson-kór tipikus tüneteinek számító lelassult mozdulatok sem. Már kilenc éve, hatvannyolc esztendő sora óta nem szed Parkinson-kór elleni gyógyszereket, a járása mégis teljesen normálisnak tűnik. Lassan betölti a hetvenhetedik évét, és már a harmincas éveit küzd ezzel a gyógyíthatatlannak, krónikusnak és progresszívnek mondott neurodegeneratív rendellenességgel. John Pepper azonban nemhogy leépülne, ellenkezőleg: *sikerült visszafordítania a fő tüneteket, azokat, amelyekről a Parkinson-kóros betegek a leginkább rettegnak, amelyek mozgásképtelenséget okoznak. Ezt saját testedző programja kidolgozásával és az összpontosításnak egy különleges módjával érte el.*”

„Közös sétáink során Pepperből újra meg újra előtört ugyanaz az égető kérdés. Lehetőséges-e, hogy a tudatos járás révén módszert talált arra, miként használhatja fel agya egy másik részét a járás irányítására? Szerintem ezt úgy érte el, hogy olyan agyi áramköröket 'aktivált', amelyeket már jó ideje nem használt. *Másokat is meg tudott tanítani arra, hogyan járjanak gyorsabban és szabadabban, hogyan lengessék a karjukat, s hogyan szabaduljanak meg a görnyedtségüktől és a csoszogásuktól* – és erre, amint annak többször is tanúja voltam, sok esetben néhány perc is elég volt neki. Jelenlegi ismereteink szerint ennyire gyors változások csak egyféle módon játszódhatnak le az agyban: korábban meglévő, de „eltemetődött” áramkörök aktiválásával, vagy gátoltságuk feloldásával. Ezek az áramkörök aztán idővel neuroplasztikusan megerősíthetők.”

Doidge hosszan, igen alaposan tárgyalja a Parkinson-kór okai és gyógyítása problematikáját. „Nem ismerjük bizonyosan a tényleges okot. Ismerjük a tüneteit, és azt is tudjuk, melyek a károsodott agyi területek, vagyis ismerjük a betegség patológiáját. A patogenezisről, vagyis a patológiát előidéző folyamatokról azonban igen korlátozottak az ismereteink.” [A

Parkinsonra] „mindeddig nem találtak olyan kezelést, amely jelentősen csökkentette volna természetes progresszióját.” Elemzi, mi állhat Pepper sikere mögött, ehhez részletesen elmondja élet- és kórtörténetét. „Sok tudós kutatja a Parkinson-kór kezelésének lehetséges nem gyógyszeres módszereit is. Ilyen kezelés például a mély agyi stimuláció, amelyet a gyógyszerre nem reagáló betegeknél alkalmaznak. A szakorvosok elektródákat ültetnek az agy mozgást szabályozó területeibe, amivel csökkenthetők a tünetek. Egy ideig úgy vélték, hogy a stimuláció 'helyrerázza' a rendellenes kisüléseket produkáló áramköröket, az újabb kutatások azonban kimutatták, hogy az elektromos ingerlés neurológiai mechanizmusok révén változtatja meg a szinapszisokat. De persze az efféle agyműtéteknek is vannak kockázatai. Ismervén az ideális kezelési lehetőségek hiányát, ha igaznak bizonyul John Pepper állítása a legsúlyosabb tünetek visszafordításáról és egészségének olyan mértékű javításáról, amely lehetővé tette a gyógyszerek elhagyását, az felfoghatatlanul nagy jelentőségű lehet sok millió ember számára.”

Dr. Osman Péter

* * *

Jason Zweig: Agyam és a pénz. Hogyan váljunk tudatosabb befektetővé a neuroökonómia következtetéseiről? A4C Books, 2016; ISBN: 9789631268638

Egy ígéretes, új kiadó első könyve!

„AGY, fn. Az a szervünk, amellyel azt gondoljuk, hogy gondolkodunk. (Ambrose Bierce)”
(A könyvből. Minden forrásmegadás nélküli idézet onnan.)

„Hogy megértsük, miként tarthatja érzelmeinket kordában az értelmünk, és mi az, ami meghaladja az utóbbi erejét, tisztában kell lennünk az emberi természet lehetőségeivel és korlátaival. (Benedictus de Spinoza)”

Eretnek előhang I. Sajátos: másokról olykor elgondolkodunk, vajon miből van több neki: agya vagy pénze – önmagunkat illetően ez a kérdés soha fel sem merül.

Eretnek előhang II. Agyunk és a pénz: a modern gazdaságban saját belső értékkel bíró pénzünk valójában nincs is, csak annak szerepeit betöltő különféle jelképeink, fémből, papírból, legújabbban elektronikus jelekből, hozzájuk rendszereink, amelyek éltetik azokat, és az utóbbiak által fenntartott bizalom, hogy az érték tényleg a rendelkezésünkre áll. Ez a bizalom az agyunkban honol, s ha egyidőben elég sokakban meginog, abból csúnya pénzügyi zűrzavarok keletkezhetnek, amire számos történelmi példát ismerünk. Nálunk a legutóbbi ilyen esemény, nagyjából húsz éve, egy nagybankhoz kötődött. Az történt, amit a szakma megrohanásnak nevez: a betétesek aggódni kezdtek az ott lévő pénzük biztonságáért, az ag-

godalom öngerjesztő folyamatként másokra is átragadt, ezért mind többen akarták azonnal kivenni onnan a pénzüket. Ha e folyamat indulásakor nem is volt ilyen probléma a bankkal, a megrohanás azt a veszedelmet teremtette, hogy a fizetéseképtelenség felé sodorja, s ha az bekövetkezne, a bizalmi válság újabb bankokat illetően is kialakulhat. Meginog agyunkban a kép, hogy a pénzünk biztonságban van a bankban, s ennek következményei alatt megrogyhat a bankrendszer. Ennek kivédésére van a rendszerbe beépítve, hogy a jegybank a fenyegető esetekben „végső hitelezőként” kíségti a fizetéseképtelenné váló bankot, hogy az ne temesse maga alá a szektor iránti bizalmat. S ez csak egy szelete a pénzügyi viselkedésünknek – a többiről a könyvben!

A kiadó ajánlójából: „Miért hoznak a máskülönben okos, értelmes emberek irracionális és buta pénzügyi döntéseket? A kérdésre a pszichológiát, az idegtudományt és a közgazdaságtant ötvöző új tudományág, a neuroökonómia adja meg a választ. Az Agyam és a pénz című könyvében Jason Zweig pénzügyi szakíró, akit a magyar olvasóközönség elsősorban Az intelligens befektető aktualizált kiadásához (T. Bálint Könyvkiadó, 2011) írt kommentárjai révén ismerhet, bemutatja, miként tudják a befektetők a neuroökonómia segítségével elkerülni ezeket a gyakori hibákat.

Ebből a legalább annyira szórakoztató, mint amennyire tanulságos könyvből kiderül, miért értjük oly sokszor félre a kockázat fogalmát, és miért vagyunk hajlamosak túlzott elbizakodottságra befektetési döntéseink meghozatalakor. A szerző a tudományos kísérletekből és a még kiemelkedően sikeres emberek által is rendre elkövetett befektetési hibákból levont következtetéseit olyan gyakorlati tanácsok formájában hozza az olvasó tudomására, amelyek segítenek megalapozottabb döntéseket hozni, illetve az értelem és érzelem között a fejünkben zajló küzdelmet irányításunk alatt tartani.” (Minden kiemelés a recenzió szerzőjétől.)

A pénzügyi befektetés mesterségére fokozottan érvényes, amit a közgazdasági Nobel-díjas Paul Samuelson mond a közgazdaságtanról (Paul Samuelson & William D. Nordhaus: Közgazdaságtan, Akadémiai Kiadó, 2005) „A közgazdaságtan legalább annyira művészet marad mindig, mint amennyire tudománynak számít.” Az szinte magától értetődő, hogy rengeteg könyv született, amely ígérete szerint feltárja a sikeres befektetési stratégia titkát. (Szerzőik nyilvánvalóan mind önzetlen emberbarátok, hiszen az ilyen tudás addig ér igazán aranyat, amíg mások nem ismerik, s így nekünk marad, hogy hasznait learassuk.) Sokat elmond az is, hogy e mesterségben és annak szakirodalmában nagy, egymásnak ellentmondó iskolák állnak szemben. Ilyen a technikai elemzés, amely a tőzsdei árfolyamok időbeli alakulásából igyekszik helytállóan remélt előrejelzéseket adni azok további menetére (vagyis az ún. történelmi volatilitást extrapolálják a jövőre). Ilyen a funkcionális elemzés, más néven az értékalapú befektetés iskolája, amely az értékpapír mögött álló gazdasági szereplő belső gazdasági értékét vizsgálja, s azzal a feltevessel él, hogy a tőzsdei árfolyam ehhez konvergál. Abban nagyjából mindenki megegyezik, hogy célszerű különféle értékpapírokból módszeresen összeállított portfólióba fektetni, mert ez tompítja az egyes papírok árfolyamváltozásainak hatását, így mérsékli a kockázatot (persze a kockázat és a befektetéssel elérhe-

tő nagymérvű nyereség eshetősége kéz a kézben járnak). A bűvös „út a nyereséghez” viszont innen kettéágazik. Az egyik iskola arra esküszik, hogy jól kell összeállítani a portfóliót, s utána szilárd higgadtsággal kivárni, amíg a jól választott papírok értéke felmegy, és meghozzák a nyereséget – ez éveket is jelenthet. Ennek híve és prófétája volt a híres magyar tőzsdemágus André Kostolany is. Vele szemben áll az aktív portfóliókezelés iskolája, amely a portfólió módszeres „gyomlálásával” és elemeinek cseréjével igyekszik maximalizálni a hozamot. Igazságot eddig sem ember, sem történelem nem tudott tenni közöttük.

„Istenségnek látszó / Csalfa, vak Remény! Kit teremt magának / A boldogtalan, / S mint véd-angyalának, / Bókol úntalan.” (Csokonai Vitéz Mihály: A reményhez): *„A befektetők is meg-rögzötten saját maguk legrosszabb ellenségeik; még akkor is, ha – elméletben legalábbis – jobban tudják.*

- Mindenki tudja, hogy olcsón kell venni, és drágán eladni – mégis túl gyakori, hogy drágán veszünk, és olcsón adunk el. (De nem mert így akarjuk, hanem mert, önhibánkból vagy sem, így sikerül – Osman P.)
- Mindenki tisztában van vele, hogy szinte lehetetlen legyőzni a piacot – mégis szinte mindenki azt gondolja, hogy neki sikerülni fog. (De hiszen ez voltaképp minden szerencsejáték legbelső ellentmondása, s egyben legfőbb éltetője. A befektetési szolgáltatók pedig nagyrészt abból élnek, hogy az ügyfél elhiszi: velük nagyobb hozamot ér el, mintha maga barkácsol a befektetésével – Osman P.)
- Mindenki tudja, hogy a pánikeladás nem jó ötlet – mégis, amikor egy vállalat bejelenti, hogy a várt részvényenkénti 24 cent helyett 23 cent nyereséget ért el, piaci értéke másfél perc alatt 5 milliárd dollárral zuhan. (Mert mindenki büszke az egyéniségére, de kevesek tudnak ellenállni a tőzsdéken nagyon is érvényesülő csordaszellem erejének – Osman P.)
- Mindenki tudja, hogy a Wall Street elemzői képtelenek előre jelezni, hogy rövid távon mire készül a piac – a befektetők mégis csüngenek a tévében parádézó pénzügyi szakértők szavain. (Ha *mindenki tudná*, nem létezne ez a szakma, nem lehetne pénzért, információs szolgáltatásként árulni az elemzői értékeléseket. Komoly befektető pedig aligha 'a tévében parádézó pénzügyi szakértőkre' hallgat. Igaz, ez utóbbiak is jól elférnek azokon a képernyőkön, amelyeken naponta csodával felérő teljesítményű kütyüket és szereket reklámoznak, és rendszeresen jelentkező műsorokban, jócskán emelt percdíjakért a másfajta 'szakértők' leveszik a telefonálóról a rontást, távgyógyítják, vagy épp gazdagságot bocsátanak rá, nem is szólva a kívánsága szerinti szerelmi kötésről. Végül is, az ember szép tulajdonsága, hogy a remény hal meg utoljára, messze túlélve a józan ész, ha az volt is – Osman P.)
- Mindenki tisztában van vele, hogy ki-be ugrálni a felkapott részvényekbe és befektetési alapokba a legbiztosabb módja a pénz elégetésének – ennek ellenére évről évre befektetők millió égetik meg magukat újra meg újra. Sokan közben esküdöznek, mi-

ként tették azt egy vagy két évvel ezelőtt is, hogy nem fogják többé ugyanazt a hibát elkövetni.”

Lássunk belőle pár további karakteres mondatot:

- „Röviden szólva, *a befektetői agy messze nem az a konzisztens, hatékony, logikus eszköz, amilyennek mutatni szeretnénk.* Még Nobel-díjasoknak sem sikerül úgy cselekedniük, ahogy saját közgazdasági elméleteik szerint kellene. Befektetéskor – és mindegy, hogy több milliárd dollárért felelős professzionális portfóliókezelőkről vagy a nyugdíj megtakarítási számláján 60 000 dollárral rendelkező kisbefektetőről beszélünk – agyunk hideg számításokat végez a valószínűségekről, s eközben ösztönös reakciókat ad a nyereség izgalmára és a veszteség szívfájdalmára.”
- „A pénzügyi döntéshozatal nem szükségszerűen a pénzről szól – állapította a meg Daniel Kahneman, a Princeton Egyetem pszichológusa. – Olyan, nem kézzelfogható motivációk is szerepet játszanak benne, mint a megbánás elkerülése vagy a büszkeség kicsikarása.”
- „Az évek során egyre inkább meggyőződésemmé vált, hogy csupán háromféle befektetőtípus létezik: aki zseninek gondolja magát, aki ostobának, és aki bizonytalan. Általános szabályként azt mondhatjuk, hogy csak a bizonytalanok azok, akiknek igazuk van. Aki pénzügyi géniusznak tartja magát, szinte biztosan butább, mint gondolja – és az ilyen embereknek érdemes saját elméjüket gúzsba kötni, hogy ne kísérletezzenek hiábavalóan a mások eszén való túljárással. Aki pénzügyi idiótának véli magát, valószínűleg okosabb, mint gondolja – az ilyeneknek érdemes képezni elméjüket, hogy megértsék, miként tudnak befektetőként diadalt aratni.” (Sajátos logikai bukfenc: a bizonytalanok miben is van igazuk? S e három típus univerzumában hová fejlődik, aki képzi az elméjét – pl. e könyvvel? – Osman P.)
- „A pénzügyi piacok elmegyógyintézetében egyetlen szabály tűnik helytállónak: Murphy törvénye. Ám még ebben is van egy ördögi csavar: ami elromolhat, az el is romlik, de kizárólag akkor, amikor a legkevésbé számítunk rá.”
- „Akár megütöttük már a főnyereményt, akár nem, azt pontosan tudjuk, hogy jó érzés pénzt nyerni. Azzal azonban minden bizonnyal nem vagyunk tisztában, hogy a nyeresésre várni magánál a nyerésnél is jobb érzés lehet.” (A pénzügyeken túl is, milyen sok területén az életnek igaz ez!)
- „Minél magasabb hozammal kecsegtet egy befektetés, annál több kérdést tegyünk fel. Kezdjük ezzel: 'Azok, akik tudnak erről a nagyszerű befektetésről, miért osztják meg a titkukat bárki mással?'” (És különösképp: ha bárki ajánl ilyen befektetést, vajon miért nem tartja meg magának? Annyira azért nem bízunk benne, hogy kockáztatva is maga arassa le?)
- „Ahogy Pavlov laboratóriumában a kutyák nyáladzani kezdtek, amikor a csengő az érkező ételmet jelezte számukra, ahogy egy pohárba ömlő sör látványára az alkoholisták sóvárogni kezd egy ital után, a részvénypiac is folyamatosan olyan jelzéseket

generál, amelyek kereskedésre készítetnek.” [A tőzsde vonzerejét illetően ideillik a neves hegymászó, George Mallory híres válasza arra, hogy miért akarta megmászni a Mount Everestet: „Mert ott van” („Climbing Mount Everest is work for Superman” – The New York Times, 18 March 1923. március 18.). S a tőzsde nem is csak kihívás, mint a csúcok fejedelme a hegymászonak, hanem a veszélyes játék állandó izgalma is az adrenalinfűgőnek, és az arannyal tele fazék ígérete a pénzsóvárnak.]

Nézzünk bele kissé részletesebben is a mondandóba!

Modern agykutatás és a magyarázat: „Könnyen lehet, hogy a befektetésen kívül nincs még egy olyan emberi tevékenység, amely közben oly sok intelligens ember érzi magát végtelenül ostobának. Pontosan ezért határoztam el, hogy elmagyarázom – az átlagos befektetők számára érthető kifejezésekkel –, mi zajlik az emberi agyban a pénzünkkel kapcsolatos döntéshozatal során. Annak érdekében, hogy minél jobban hasznát tudjuk venni valamely eszköznek vagy gépnek, érdemes legalább alapszinten tisztában lenni a működésével; csak az tudja maximálisan gyarapítani a vagyonát, aki optimalizálni képes elméje működését. Szerencsénkre az elmúlt néhány év során a kutatók elképesztő felfedezésekre jutottak arra vonatkozóan, hogy az emberi agy miként mérlegeli a következményeket, méri fel a kockázatokat, és számol a valószínűségekkel. A képpalkotó technológia csodás vívmányai ma már lehetővé teszik az emberi agyban a befektetési döntéshozatal során be- és kikapcsoló idegi áramkörök pontos megfigyelését.” Az idegi aktivitást valóban látványosan mutatja az fMRI, ám arra inkább ne fogadjunk, hogy ezzel a nevezett „idegi áramkörök” rendszertechnikai felépítését és működési módját is látjuk.

A neuroökonómia: „1987 óta dolgozom pénzügyi szakíróként, ám a befektetésekről szerzett ismeretek közül semmi sem csigázta fel annyira a kíváncsiságomat, mint a 'neuroökonómia' tanulmányozásából származó döbbenetes megállapítások. Ennek az új keletű, az idegtudományt, a közgazdaságtant és a pszichológiát ötvöző tudományágnak hála apránként megérthetjük, hogy mi mozgatja befektetési viselkedésünket – nemcsak elméleti vagy gyakorlati szinten, hanem alapszintű biológiai funkcióként is. Betekintést nyerve a neuroökonómia alapvető megállapításaiba, minden eddiginél jobban megérthetjük, mi vezérel bennünket befektetőként. (Igen, apránként! Itt három, külön-külön is hatalmas megismerési feladatokkal küzdő tudomány eredményeinek felettébb hozzáértő ötvözésével lehet közelebb jutni e csábító célhoz. És megkockáztatjuk: valójában a mozgatórugók és a döntési folyamatok megismeréséhez minden bizonnyal célszerű, sőt, feltehetően elengedhetetlen az ötvözetbe belevenni a szociológiát is – Osman P.)

A pénzügyi önismeretet célzó utazásunk során elkalauzolom olvasóimat néhány, a világ meghatározó neuroközgazdaszai által vezetett laboratóriumba, ahol ezen kutatók újra és újra megvizsgálták saját szürkeállományomat is, így első kézből tudok beszámolni lenyűgöző kísérleteikről.”

A szerzőről, saját honlapján olvasható bemutatkozásából (<http://jasonzweig.com/about/>) részletesen is kitűnik, hogy veterán szakíró a pénzügyek területén. Művei nagy hozzáértésről tanúskodnak. Könyve olykor apróbb tanújelét adja, hogy ő sem hibátlan: párszor nem teljesen érthető az elmondottak gazdasági tartalma, és egynémely kijelentésének, következtetésének jót tett volna, ha mélyebben néz a dolgok felszíne alá, vagy éppen a háttérben kavargó, erős hatású eseményekre. Egy példa erre: „1999-ben a Computer Literacy Inc. részvényei egyetlen nap alatt 33 százalékot száguldottak felfele, mindössze azért, mert a vállalat a sokkal trendibben hangzó *fatbrain.com*-ra változtatta a nevét. Az 1998–99-es időszakban a technológiai vállalatok egy szűk csoportja nem kevesebb mint 63 százalékponttal felülmúlta a szektor egészének teljesítményét – pusztán azzal, hogy hivatalos elnevezésüket úgy módosították, hogy az tartalmazza a *.com*, *.net* vagy Internet elemet.” Nos, ehhez mindenképp figyelembe kell venni azt is, hogy ekkor már az árakban száguldott az „internetbuborék” avagy „*dot.com*-lufi” elnevezésű örület, minden idők egyik legvadabb tőzsdei buboréka.

A neuroökonómia és befektetési gyakorlat: „*A neuroökonómia legújabb megállapításai azt sugallják, hogy mindaz, amit a befektetésről ez idáig mondtak nekünk, nagyrészt téves. Elméletben minél többet tudunk a befektetéseinkről, és minél keményebben dolgozunk ezen információk megértésén, annál több pénzt fogunk keresni. A közgazdászok régóta bizonygatják, hogy a befektetők tudják, mit akarnak, megértik a kockázat és a hozam közötti átváltást, és logikusan használják fel az információkat céljaik elérésére. A gyakorlatban azonban gyakran teljes mértékben tévesnek bizonyulnak ezek a feltételezések.*” A hatékony piacok elmélete elnevezésű közgazdasági irányzat azt is hirdeti, hogy a torzítatlanul működő piacon a mindenkori részvényárak tartalmazzák az összes rendelkezésre álló, valamennyire is jelentős nyilvános információt. Ez is szép álom!

Itt néhány példa következik arra, hogy mit mond az elmélet és mit mutat erről a gyakorlat. Egyet idézünk: „Elmélet: Minél intelligensebb, annál nagyobb nyereséget ér el. – Gyakorlat: Sir Isaac Newton 1720-ban minden befektetett pénzét elbukta egy részvénytőzsi krachban. Az azóta eltelt időben számtalan zseni lépett az e téren is úttörőnek bizonyuló Newton nyomdokaiba.” És idekívánczik, hogy két közgazdasági Nobel-díjas is volt annak a fedezeti alapnak – Long Term Capital Management, a könyv is említi – az üzletstratégiaalkotói között, amely az elhibázott stratégiájával kevés híján romba döntötte a világ pénzügyi rendszerét. A FED erőteljes beavatkozása és nagybankok sokmilliárd dolláros áldozata kellett ennek elkerüléséhez.

A könyv egyik legfőbb mondanivalója: „*Jelen könyv egyik legfőbb mondanivalója, hogy befektetői agyunk gyakran olyan lépésekre sarkall bennünket, amelyekben nincs semmi logika – érzelmi szempontból azonban tökéletesen logikusak. Ez nem irracionális viselkedés, hanem emberi. Agyunk eredetileg úgy lett kialakítva, hogy minél többet kapjon abból, ami javítja a túlélési esélyeinket, és minél inkább elkerülje azt, ami rontja. Az agyunk mélyén rejli*

érzelmi áramkörök arra készítetnek, hogy ösztönösen vágyakozzunk minden iránt, amit kifizetődőnek érzünk – és óvakodjunk mindentől, amit kockázatosnak látunk.

Ezeknek az eredetileg több tízmillió évvel ezelőtt kifejlődött sejtekből érkező impulzusoknak a közömbösítésére agyunk nem tud bevetni mást, mint az analitikus idegi körök viszonylag modern, ám vékony rétegét, amely gyakran kevésnek bizonyul agyunk legősibb részeinek nyers érzelmi erejéhez képest. Ez az oka annak, hogy tudni a jó választ, illetve megfelelően cselekedni, két különböző dolog.” Azok az analitikus idegi körök ráadásul tanult megfontolásokat, ismereteket igyekeznek érvényre juttatni mélyen beidegződött ösztönökkel szemben.

„Nem arról van szó, hogy az érzelem az ellensége, az értelem pedig a szövetségese lenne a jó pénzügyi döntéseknek. A fejsérülésük miatt agyuk érzelmi idegköreit használni képtelen emberek borzasztóan rossz befektetők tudnak lenni. Az érzelmek nélküli csupasz racionalitás legalább olyan káros lehet, mint az értelem által nem kontrollált pusztító érzelem. A neuroökonómia rávilágít, hogy a legjobb eredményeket akkor érhetjük el, ha érzelmeinket munkára fogjuk, nem pedig akkor, ha elnyomjuk őket. Ez a kötet abban szándékozik segíteni, hogy megtaláljuk az érzelem és értelem közötti helyes egyensúlyt. Mindenekelőtt azonban arra szolgál, hogy minden eddigénél jobban megértsük befektetői énünket.”

A könyv felépítése: „Akármikor a pénzre gondolunk, a füleink között elhelyezkedő, mintegy másfél kilónyi agyszövetben lévő 100 milliárd neuron érzelmi tornádót generál. Befektetői agyunk nem csupán összead és szoroz, becsl és értékkel. A befektetéshez múltbeli adatok és a jelenbeli megérzések felhasználásával kell jövőbeli kockázatokról és hozamokról döntést hozni – miközben olyan érzések öntenek el bennünket, mint a remény, mohóság, elbizakodottság, meglepetés, félelem, pánik, megbánás és boldogság. Éppen ezért hát a befektetés pszichológiai hullámvasútján ezen egymást követő érzelmek sorrendjéhez igazodnak jelen könyv fejezetei is.”

A neuroökonómia ígérete és tanítása: „Egy vagyont kereshetünk – vagy éppen őrizhetünk meg – azáltal, hogy többet tudunk meg befektetői énünkről. Pontosan ezért annyira fontos megismerkednünk a neuroökonómia alapvető megállapításaival:

- Az anyagi veszteség vagy nyereség nemcsak pénzügyi vagy pszichológiai eredmény, hanem agyunkon és testünkön mélyreható fizikai hatást kiváltó biológiai változás;
- Azok idegi tevékenysége, akik a befektetéssel pénzt keresnek, nem különböztethető meg a kokain- vagy morfiumpfogyasztókéétól;
- Egy inger kétszeri megismétlődése után – mondjuk, amikor egy részvényárfolyam egymás után kétszer egy centtel emelkedik – az emberi agy automatikusan, öntudatlanul és kontrollálhatatlanul várja a harmadik ismétlődést;
- Amikor valaki azt a következtetést vonja le, hogy egy befektetés hozama előre jelezhető, agya riasztással reagálja le, ha a látszólagos séma megszakad;

- *A pénzügyi veszteséget az agy ugyanazon területei dolgozzák fel, amelyek a halálos veszélyre reagálnak;*
- Agyunkban teljesen eltérő módon jut kifejezésre a nyereség iránti várakozás, valamint annak tényleges megszerzése – ezzel is magyarázható, hogy miért 'nem lehet pénzen boldogságot venni';
- A jó és rossz események iránti várakozás gyakran intenzívebb érzés, mint a tényleges megtapasztalásuk."

A legfontosabb tudás a győzelemhez: „Miközben kutatómunkát végeztem e kötethez, rendre megdöbbenett a nyilvánvaló bizonyítéka annak, hogy az emberek többsége nem érti saját viselkedését. Rengeteg olyan könyv született már, amelynek alapüzenete szerint 'szinte minden, amit a befektetésekről tudni véltünk, téves'. Nagyon kevés olyan íródott azonban, amely azáltal igyekszik olvasóiból jobb befektetőt faragni, hogy rávilágít: minden, amit önmagunkról tudni véltünk, téves. [Valójában ez teljesen logikus: a befektetési szakkönyveket jó esetben befektetési szakemberek írják, akik nem igazán sokat tudnak pszichénk működéséről és garázdálkodásairól. S a szerzők, akik más tanításokat tévesnek deklarálnak, általában előállnak a maguk valóban üdvöztető (nek ígért) tanításával – Osman P.] Nem számít, milyen sok vagy éppen kevés az, amit a befektetésről tudni vélünk, mindig tanulhatunk újat a pénzügyi küzdőtér legfontosabb szereplőjéről: önmagunkról."

A 2 x 2 józansága: Ahhoz, hogy most az emberiség itt lehessen, hogy a dinoszauruszok örökébe lépő cickányszerű emlősből megszülessék a diadalmas homo sapiens, és mi ilyesmiken elmélkedhessünk, a tervezőnk – lett légyen az evolúció – elménk működését az évmilliók során úgy alakította, hogy minden magatartásbeli és cselekvési döntésünk, reagálásunk a túlélést szolgálja. Természetesen ebben nem hagyatkozott a tudatos információfeldolgozási és döntéshozatali képességünkre, a *gondolkodásra*, jogosan nem, hiszen az éles helyzetben túl lassú lehet. Ezért annál gyorsabban futó *ösztönös*, a tudatunk vezérlése nélkül működő „alprogramokat” alakított ki. Így reagálunk ma is gyakran riasztó helyzetekre, vonzó látványokra, lépünk el járművek útjából, kapjuk el önkéntelenül is a hulló tárgyakat, vagy épp taposunk bele a fékbe. Akinek pedig van tőzsdei papírja, átélhette, hogy ha hír jön az árfolyam erősebb eséséről, vörös fény gyúl az agyunkban: *kimenekülni!*, egy papír hirtelen, erős emelkedése pedig azonnali beszállásra ösztönöz.

„A megérzés bámulatosan gyors és pontos ítéleteket szülhet, ám kizárólag megfelelő körülmények között – amikor a jó döntés meghozatalának egyszerűek és állandóak a szabályai. (Olyan ez, mint vészhelyzetben reflexből fékezni: normális körülmények között megmenthet a bajtól, viszont ha az utat tükörjég fedi... – Osman P.) A befektetési döntések sajnos ritkán egyszerűek, és a siker összetevői (rövid távon legalábbis) rendkívül labilisak lehetnek.” „*A legjobb pénzügyi döntések befektetői agyunk kettős erején alapulnak: a megérzésen és az elemzésen, az érzésen és a gondolkodáson.*” „A Los Angeles-i Kaliforniai Egyetem

(UCLA) pszichológusa, Matthew Lieberman által javasolt kifejezéseket használva *reflexív (vagy intuitív) és reflektív (vagy elemző) rendszereknek fogom nevezni befektetői agyunk ezen két aspektusát. A legtöbb pénzügyi döntés folyamatos cicaharc a kétfajta gondolkodás között.* „Ennek ellenére messze áll a valóságtól, hogy a reflexív agyunk hatékony, de buta, reflektív agyunk pedig gyenge, de okos. Valójában mindkét rendszer jó bizonyos dolgokban, és gyenge másokban. Tudjunk meg többet a két rendszer működéséről és arról, hogy befektetőként miként tudjuk jobban hasznukat venni!”

Tudatunktól nem lassítva: „A reflexív agy igazság szerint nem egyetlen integrált rendszer, hanem a különféle problémákat eltérő módokon kezelő struktúrák és folyamatok összevisz-szasága – a megriadási reflextól a mintafelismerésen át a kockázat és a jutalom érzékelésén át a személyiségmegtélésig sok mindent magában foglal. Ami közös azonban ezekben a folyamatokban, az az, hogy *gyorsan, automatikusan és a tudati szint alatt zajlanak le.* Ez lehetővé teszi, hogy az idő legnagyobb részében figyelmen kívül hagyjuk mindazt, ami körülöttünk történik – kivéve, ha az adott történés az elkerülni szükséges kockázat vagy éppen a megszerezni kívánt jutalom szintjére emelkedik (vagy benne rejlik ennek eshetősége – Osman P.)” „Azáltal, hogy átsiklik mindazon, ami a környezetünkben lényegében változatlan marad, reflexív rendszerünk képes figyelmünket a váratlanra, az újdonságra, a látszólag hirtelen vagy jelentősen megváltozó dolgokra összpontosítani. (Evolúciós programozásunknak köszönhetően érzékszerveink úgy működnek, hogy a változásokra figyelnek fel. Ez tökéletesen észszerű, hiszen a veszély mindig valamilyen, a környezetben érzékelhető változással lép színre, s a túléléshez csekély ár hamis riasztásokra is reagálni – Osman P.) Gondolhatjuk ugyan, hogy 'tudatos döntést' hoztunk, az esetek többségében azonban ugyanazok az alapvető impulzusok vezetnek bennünket, amelyek őseinket is vezették a kockázatok elkerülésében és a jutalmak hajszolásában.”

A reflektív agy: „Befektetői agyunk azonban nemcsak megérzések és érzelmek alapján működik, hanem fontos ellensúllyal is rendelkezik: a reflektív rendszerrel. Ez a funkció nagyrészt a prefrontális kéregben lakozik. Jordan Grafman, az amerikai Nemzeti Egészségügyi Intézet idegkutatójának megfogalmazásában a prefrontális kéreg 'az agy vezérigazgatója'. Az agy többi részéhez *tekervényesen csatlakozó idegsejtek itt általános következtetéseket vonnak le az információdarabkákból, felismerhető kategóriákba rendezik a múltbeli tapasztalatainkat, elméleteket alkotnak a környezetünkben bekövetkező változások okairól, és terveket készítenek a jövőre vonatkozóan.*” „Amennyiben reflektív agyunkat lefoglalja valami más – például egy hétjegyű szám megjegyzése, akkor az impulzus könnyedén diadalmaskodik. Ha viszont nem kell túlzottan gondolkodnunk valami máson (egy kétjegyű szám megjegyzése alig tereli el a figyelmünket), akkor a reflektív rendszer könnyedén felülbírálja a reflexív oldal érzelmi impulzusát.”

Zweig az előzőekben egy kísérletről beszél, amelynek során két csoport tagjait kísértésnek tették ki, elméjüket eltérő nehézségű feladattal terhelték, s nézték, hogyan állnak ellent a csábításnak. Egy másik kísérletnek pedig igencsak nyugtalanító eredményét idézi: „Egy nehezen megoldható probléma esetén a reflektív rendszer ’visszadobhatja’ a kihívást, és hagyhatja, hogy a reflexív agy vegye át az irányítást.” Érdekes belegondolni, a manipulációk micsoda távlatai nyílnak meg ezekből.

A legjobbat kihozni mindkettőből: „Amikor befektetünk, semmivel nem célravezetőbb az eredeti Star Trek tévésorozatból megismert Mr. Spock hűvös racionalitása, mint Dr. McCoy érzelmeiktől túlfűtött viselkedése. Mivel mindkét rendszernek vannak erősségei és gyengeségei, befektetőként azzal a kihívással állunk szemben, hogy jobb együttműködésre bírjuk reflektív és reflexív oldalainkat, továbbá megtaláljuk a gondolkodás és megérzés közötti helyes egyensúlyt. A most következő tanácsok segíthetnek ennek elérésében.” Ideidézzük e tanácsok címeit, s belőlük néhány fontos részletet.

- *„Ha bízni kell, bízunk saját megérzéseinkben!”* Ez jól hangzik. „Magamban bíztam eleitől fogva”, ám emlékezzünk a következő sorra is: „ha semmije sincs, nem is kerül sokba ez az embernek.” Ha semmink sincs – ám ha van vesztenivalónk, akkor gondoljunk rá, hogy a megérzés olyan, mint feltalálónak az isteni szikra: csak akkor gyújt fényt és vezet a jó irányba, ha nagyon sok tudás és tapasztalat táplálja.
- *„Legyünk tisztában azzal, mikor dönt a reflex.”* A bölcs ember valóban képes önmagát is elemezni – bizonyos korlátok között. Szélcsendben ez sima ügy, ám viharban, más éles helyzetben... „Amikor izgatottságtól vibrál a levegő, nehéz munkára fogni az elemző rendszerünket” – figyelmeztet, teljes joggal Zweig. „Amikor a pénzügyi piacok csak úgy csendesen evickélnek, reflektív ítéleteink sokkal könnyebben képesek felülkerekedni reflexív megérzéseinken. Ám amikor a bikapiacok ontják magukból az elképesztően magas hozamokat – vagy ellenkezőleg, amikor a medvepiac demoralizáló veszteséget termel –, a reflexív rendszer magához ragadja a kormányt, és ilyenkor rendkívül fontossá válik, hogy mindent kétszer átgondoljunk.” Feltehetően a medvepiacra még nehezebb megfontolt maradni: túl sokat veszíteni még sokkal inkább riasztó, mint a nyereség elszalasztása. Bármerről nézzük is, a „legyünk tisztában” az egyik legnehezebb feladat. Ha az ember tudná, hogy ostobaságra készül, általában nem követné azt el, csak épp ehhez kívülről kellene látnia magát. Valószínűleg a legtöbb, amit elérhetünk, ha jól megtanuljuk, milyen helyzetekben, milyen körülmények közepette vagyunk hajlamosak odadobni a gyeplőt a „reflexnek” – vagy el sem venni azt tőle.
- *„Tegyünk fel másik kérdést. Kiváló módszer arra kényszeríteni önmagunkat, hogy mindent kétszer meggondoljunk, ha gondoskodunk a megfelelő kérdések feltevéséről.”* A kulcsszó itt a „megfelelő”! A tanács ugyan első látásra hasonlít a régi híres buzdításra: „Írók, alkossatok remekműveket!”, ám ha eléggé alaposan töprengünk azon, melyek is a megfelelő kérdések, először is eleve nem esünk a hebehurgya döntés hibájába, s még

az is megtörténhet, hogy a *megfelelő kérdések* keresése során jól átlátjuk és megértjük az egész helyzetet.

Még be is csap! „Ahogy Daniel Kahneman fogalmaz: 'Amikor bonyolult kérdést szegeznek nekünk, hajlamosak vagyunk időnként helyette egy könnyebbre válaszolni.' Ennek az az oka, hogy a *reflexív rendszer gyűlöli a bizonytalanságot, ezért a problémát gyorsan átszövegezi általa érthető kifejezésekkel, és egyszerűen arra adja meg a választ.* Kahneman szerint az ilyen helyzetbe kerülő emberek nem a megválaszolandó kérdés miatt zavarodnak össze, hanem egyszerűen nem veszik észre, hogy másra válaszolnak.”

Ügyes rutin: „Tegyük fel ellenőrző kérdéseket! Például a 'honnan tudom?', a 'mi erre a bizonyíték?' vagy a 'kell még ennél több információ?' kérdések rákényszeríthetnek annak felismerésére, hogy reflexív rendszerünk nem a megfelelő kérdésre válaszolt.”

- „*Ne csak bizonyítsuk be, próbáljuk megcáfolni is.* Ahogy láttuk, a reflexív agy azt gondolja, egy állítás bizonyításának legjobb módja, hogy egyre csak bizonyítékokat keresünk igaz voltáról. Ám csak egyetlen módon lehetünk még biztosabbak az állítás igazában: ha még elszántabban próbálunk bizonyítékot találni arra, hogy az állítás hamis.” Valójában mindkettőbe jól bele lehet gabalyodni. Tény, hogy ha az állítás hamis volta bizonyítható, az perdöntő. Ha ez kellő megbízhatósággal megtörtént, a kérdés lezárva. Az viszont cseppet sem elegendő, ha ezt nem tudjuk bizonyítani. Az állítás igaz voltának bizonyítása pedig emlékeztet a szabadság megadására: addig marad érvényben, amíg nem bizonyítják az ellenkezőjét.
- „*Legyünk úrrá érzékszerveinken a józan eszünkkel. Általánosságban megállapítható, hogy a látvány és a hangok a reflexív rendszerünket, míg a szavak és a számok a reflektív rendszerünket aktiválják.* Ez az oka annak, hogy a brókercégek és a biztosítók hirdeteiben aranybarna emberek andalognak a lemenő napfénytől aranyszínű tengerparton, kezükben az arany retrieverük pórázával – ez a kép a nyugalom és biztonság erős érzetét kelti reflexív rendszerünkben. És ez az oka annak is, hogy a befektetési alapok hegycsúcsokra emlékeztető grafikonok formájában mutatják be teljesítményüket – azt a látszatot keltve, hogy a kezdeti befektetés idővel a Himalája magasságával vetekedő hatalmas vagyonná gyarapodott.”

Szómágia és védekezés: „*A mozgás is külön erővel bír.* Az embereket is születésüktől fogva izgatja a mozgás. *A befektetők sokkal inkább hajlamosak tovább emelkedő részvényt piacra számítani, ha a piac viselkedését olyan cselekvést kifejező igékkel írják le, mint a 'kapaszkodik' vagy 'ugrik', s nem olyan semleges kifejezésekkel, mint az 'emelkedést ér el'.* A gyors mozgást sugalló szóképek feltüzelik elménket, és azt a várakozást kelti bennünk, hogy a piac 'próbál valamit csinálni'. *A szóképek érzelmi ereje miatt soha nem szabad a kapott információkat eredeti csomagolásukban, passzívan befogadnunk.* Ehelyett gondoskodjunk róla,

hogy többféleképpen is kicsomagoljuk őket.” Bölcs tanács, az élet szinte minden területén jól használható.

- „*Csak a bolond fektet be szabályok nélkül.* Amikor a kiváló befektetőt, Benjamin Grahamet megkérdezték, mitől lesz valaki sikeres befektető, így válaszolt: 'Nincs szükség különleges éleslátásra vagy intelligenciára. Amire leginkább szükség van: olyan jellemre, amely képes alkalmazkodni egyszerű szabályokhoz, és ki is tart mellettük.'” Nyilván arról van szó, hogy kellenek olyan, jól bevált szabályok, amelyek segítenek a helyzet kavargása és a kockázatvállaló ember tépelődése közepette megfelelő mederben tartani a gondolkodást és a döntések kialakítását. Az idézet viszont alighanem szövegösszefüggésből kiragadott – az ott mondottaknál több is kell. Jó kérdés persze, mit jelenthet Grahamnál, minden idők egyik legnagyobb befektetési szakemberénél az „egyszerű szabályok”, azt viszont tudjuk, hogy az ő módszerét követő „intelligens befektető” igen komoly tudással dolgozik.
- „*Számoljunk el tízig.* Amikor dübörögnek az érzelmeink, tartsunk egy kis szünetet, mielőtt olyan elhamarkodott döntést hoznánk, amit később megbánhatunk. Kent Berridge (Michigani Egyetem) és Piotr Winkielman (Kaliforniai Egyetem) pszichológusok rámutattak, hogy *érzelmeink képesek minket anélkül elragadni, hogy bármiképpen tudatában lennénk annak, ami bennünk zajlik.* 'A nagyon rövid ideig felbukkanó ingerek gyakran nagyobb hatást váltanak ki, mint a hosszabb ideig jelen lévők. – állapítja meg Winkielman. – Mivel nem tudjuk, minek köszönhetjük hangulatunkat vagy meggyőződésünket, hajlamosabbak vagyunk egyszerűen követni azt.'”
- „*Ha a piac 'ránk kacsint', kacsintsunk vissza.*” Az ehhez csatlakozó fejtegetés lényege, hogy jól felkészülten, a döntéshez szükséges ismeretekkel mindig jól felvértezve kövessük és használjuk is ki a piac fejleményeit. „Ha jó előre megcsináljuk a leckénket, kihasználhatjuk a részvénypiacok hullámvásútját rosszul bíró – és már a baj első jeleire pánikoló – befektetők érzelmi alapon hozott döntéseit. Warren Buffett 25 éven keresztül minden áldott esztendőben elolvasta az Anheuser–Busch éves jelentését, így alaposan megismerte a vállalatot, miközben türelmesen várt az alkalomra, hogy a részvény elég olcsó legyen ahhoz, hogy vásárolni akarjon belőle. Végül 2005 elején a részvény árfolyama leesett – és Buffett, aki addigra kívülről-belülről ismerte a céget, komoly részesedést szerzett az Anheuser–Buschban.” Buffett az egyetlen hivatásos nagybefektető, aki kizárólag a tőzsdei befektetései nyereségéből került a világ leggazdagabb emberei közé. És bizony, minden tudásával együtt sikerült milliárdos nagyságrendben veszítenie is, ami szintén sokat elmond e tudomány egzaktágáról.
- „*A részvényeknek áruk, a vállalatoknak értékük van.* (Az erre vonatkozó eszmefuttatás meglehetősen hajlik a funkcionális elemzés, másként az értékalapú befektetés gondolatvilága felé – Osman P.) A részvényeknek hosszú távon nincsen saját életük, pusztán a mögöttük álló vállalat egy forgalomképes darabkáját jelképezik. [Nos, John Maynard Keynes híres, szállóigévé lett mondása, hogy 'Hosszú távon mindannyian

halottak vagyunk.’ (Rövid értekezés a pénzügyi reformról, 1923.) – Osman P.] Ha ez a vállalat idővel nyereségesebbé válik, akkor a részvény értéke jobb lesz, árfolyama pedig ennek megfelelően felmegy. Semmi rendkívüli nincsen abban, ha egy részvényárfolyam egyetlen kereskedési napon akár ezerszer is változik, ám a valódi üzleti világban az adott vállalat értéke egy konkrét napon szinte semmit nem mozdul. A vállalat értéke idővel, nem pedig állandóan változik.” Zweig válaszolja, milyen kérdéseket célszerű feltenni a kérdéses vállalat értékének vizsgálatánál, s ebben az értékalapú befektetés logikáját követi, ha a szót nem is mondja ki. És „Mint Buffett fogalmaz, minden ilyen vizsgálódással egy alapvető kérdéshez térünk vissza: ’Első és utolsó kérdésem így hangzik: Értem én ennek a vállalatnak a működését? Ez alatt azt értem, hogy képes vagyok-e reális képet alkotni arról, hogy gazdasági szempontból miként fog a vállalat öt vagy tíz év múlva kinézni.’ Ha nem tudunk megnyugtató választ adni erre az alapvető kérdésre, nem szabad megvennünk a részvényeket.”

- „Vegyük számba, ami számít.” E sejtelmes jótanácshoz egyebek közt egy hasonló csatlakozik: „A lehető legtermészetesebb módon gondolni egy döntésre – figyelmeztet Daniel Kahneman –, nem mindig a legjobb módszer arra, hogy meghozzuk a döntést.”

Zweig következő tanácsát viszont alighanem célszerű nem követni. „Ha pénzügyi tanácsadónk vagy a befektetési alap nem képes megfelelő pénzügyi kimutatást készíteni, készítsük el saját magunk” – feltehetően a helyes konklúzió itt a „zavarjuk el, és kerítsünk nála jobbat!”

Hosszú, izgalmas, sok hasznos tudnivalóval és tanulsággal szolgáló utazás vár még e könyvben a koponyánkban rejtőző sajátos „személyi számítógépünk” és annak pénzügyi felhasználásai körül. Immáron csak a stációkat – a fejezetcímeket – idézzük, amint kirajzolják a mondandó ívét: Neuroökonómia / Gondolkodni és érezni / Mohóság (ezzel kezdődik, amit Zweig úgy fejezett ki, hogy „a befektetés pszichológiai hullámvasútján ezen egymást követő érzelmek sorrendjéhez igazodnak jelen könyv fejezetei is.) / Előrejelzés / Elbizakodottság / Kockázat / Félelem / Meglepetés / Megbánás / Boldogság.

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

LEGAL PROTECTION OF COMPUTER PROGRAMS – SALE OF „USED” COPIES OF COMPUTER PROGRAMS ON NON-ORIGINAL DATA CARRIERS

Dr Zsigmond Ferge

The question, whether the rule of exhausting as declared in the Directive on the legal protection of computer programs (91/250/EEC) is extending on the distribution of downloaded “used” softwares, had raised recently major debates in the EU member states. The actuality of the question arose in a case where the persons accused distributed copies of works protected by copyright. The competent national court of the member state initiated a request for preliminary ruling at the Court of Justice. The legal effects of the penalty law had been majorly influenced through the connection with copyright law.

TERMS OF DISTINCTIVE CHARACTER OF A 3D TRADEMARK – JUDGMENT OF THE EUROPEAN COURT IN THE RUBIK’S CUBE CASE

Dr Endre Millisits

This paper summarizes the way to the long-awaited decision of the European Court of Justice (ECJ) on the Rubik’s Cube, a 3D mark. The ECJ annulled the decision of the EUIPO, stating that the essential characteristics of the shape of the product at issue perform a technical function.

THE BIRTH AND DEVELOPMENT OF THE HUNGARIAN INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION SYSTEM AND THE OFFICIAL TASKS RELATED THERETO FROM THE MILLENNIUM UP TILL TODAY

Dr Zsuzsanna Tószegi

Hungarian Intellectual Property Office has a quite distinctive past in the history of Hungarian public administration. It started to function in 1896. During its 120 years of operation its scope of authority changed several times, so its history can be divided into five main periods. The last one started on 1st January 2011, with the new name illustrating that the authority of the office comprises already all the fields of intellectual property protection. The author presents this process, with several points of interest.